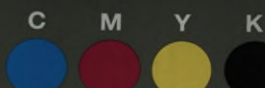

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

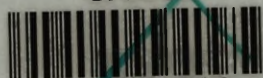
Mgr Konrad RACZKOWSKI

**SYSTEM SZKOLENIA I DOSKONALENIA
W SŁUŻBIE CELNEJ Z ZAKRESU
TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI.
GENEZA, KONCEPCJE, STRUKTURA,
ROZWÓJ**

Rozprawa doktorska

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

S/6652

05-006652-001-0

WARSZAWA

67744

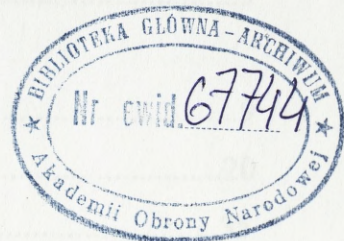

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

mgr Konrad Raczkowski

SYSTEM SZKOLENIA I DOSKONALENIA W SŁUŻBIE CELNEJ Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI GENEZA, KONCEPCJE, STRUKTURA, ROZWÓJ

Rozprawa doktorska

Rozprawa doktorska opracowana
pod naukowym kierownictwem
prof. dr.hab. Bogdana Szulca

WARSZAWA 2006

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SŁUŻBY CELNEJ	9
1.1. Misja polskiej Służby Celnej w Polsce i jej rola w systemie bezpieczeństwa państwa.....	9
1.2. Organizacja, funkcje i zadania Służby Celnej w Polsce.....	20
1.3. Służby celne innych państwa.....	35
1.3.1. Służby celne wybranych krajów Unii Europejskiej.....	35
1.3.2. Służba Celna Stanów Zjednoczonych po 11 września 2001r.....	50
1.4. Charakterystyka procesu szkoleniowego polskiej Służby Celnej.....	56
1.4.1. System szkolenia Służby Celnej w Polsce.....	56
1.4.2. Szkolenie specjalistyczne dla funkcjonariuszy komórek realizacyjnych w Służbie Celnej.....	65
1.4.2.1. Szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego.....	65
1.4.2.2. Zintegrowany system szkoleń podstawowych i doskonalących dla funkcjonariuszy komórek zwalczania przestępczości.....	71
1.4.3. Taktyka i techniki interwencji w Służbie Celnej.....	73
1.5. Wnioski.....	76
2. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ	78
2.1. Cele badań.....	78
2.2. Problemy badawcze i hipoteza robocza.....	78
2.3. Metody i narzędzia badawcze.....	80
2.4. Teren i organizacja badań.....	82
3. UWARUNKOWANIA EFEKTYWNOŚCI SZKOLENIA I DOSKONALENIA Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH	90
3.1. Oczekiwania funkcjonariuszy celnych w zakresie realizacji procesu szkolenia.....	90
3.2. Instruktor – nauczyciel w procesie szkolenia.....	97

3.3. Samoocena szkolonych funkcjonariuszy.....	100
3.4. Poczucie bezpieczeństwa funkcjonariuszy celnych w czasie wykonywania obowiązków służbowych.....	106
3.5. Wpływ realizowanego programu szkoleniowego na liczbę urazów i kontuzji powstałych w czasie zajęć.....	110
3.6. Francuska Służba Celna – szkolenie, egzaminowanie, wyposażenie z zakresu wyszkolenia specjalnego – przykład porównawczy.....	119
3.7. Wnioski.....	132
4. PERSPEKTYWICZNY SYSTEM SZKOLENIA I DOSKONALENIA W SŁUŻBIE CELNEJ Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI	137
4.1. Propozycje zmian procesu szkoleniowego z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego.....	137
4.2. Test sprawności fizycznej jako miernik wyszkolenia i zdolności wysiłkowych organizmu funkcjonariuszy Służby Celnej.....	160
4.3. Wnioski.....	176
5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI.....	178
BIBLIOGRAFIA.....	184
ZAŁĄCZNIKI.....	191

WSTĘP

Zapewnienie bezpieczeństwa obywateli oraz ochrona majątku narodowego i granic Rzeczypospolitej stają się w coraz większym stopniu domeną instytucji i służb działających w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Istota zagrożeń nowego typu polega na tym, że ich źródła tkwią niejednokrotnie w geograficznie oddalonych miejscach, mogą się natomiast pojawić na terytorium kraju po niekontrolowanym przeniknięciu przez granice. Tym samym wzrasta znaczenie wewnętrznego aspektu bezpieczeństwa państwa. Do zadań państwa w tej sferze należy: wzmocnienie porządku publicznego i instytucji odpowiedzialnych za jego zapewnienie; przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej i pospolitej tak, aby poprawić poczucie bezpieczeństwa obywateli; ochrona ludności przed zagrożeniami i skutkami klęsk żywiołowych, katastrof ekologicznych oraz biozagrożeń, na przykład w rodzaju epidemii nieznanych i nieuleczalnych chorób, a także zapewnienie sprawnej i efektywnej ochrony granicy państwowej zgodnie z naszymi zobowiązaniami międzynarodowymi, wynikającymi zwłaszcza z integracji z UE.¹ Jedną ze służb, które zostały zobligowane do zapewnienia bezpieczeństwa państwa, jest Służba Celna RP.

Przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX stulecia, rozpad Związku Radzieckiego oraz rozpoczęcie przemian politycznych i gospodarczych w Polsce to wydarzenia, które w zasadniczy sposób wpłynęły na obecny kształt polskiej administracji celnej. Wypadki te odcisnęły również swoje piętno na zasadniczych kierunkach działania i rozwoju polityki handlowej. Miało to również wpływ na Służbę Celną.

Pierwszy z wyżej przywołanych czynników spowodował zmianę roli administracji celnej w odniesieniu do obrotu towarowego z zagranicą. Z pozycji nadzorca scentralizowanego handlu zagranicznego, pozostającego w wyłącznej niemal gestii państwa, administracja celna przekształciła się w instytucję kontrolującą wolnorynkowy obrót towarowy z zagranicą ze wszystkimi wyzwaniem z tym związanymi. Zmiana ta wymusiła zarówno reformę struktury organizacyjnej całej administracji celnej, jak i konieczność budowy od podstaw sprawnego

---

¹ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP*, MSZ, Warszawa 2003, s.8

i wykształconego zespołu ludzi, którzy będą w stanie sprostać coraz to nowym wyzwaniom, niesionym przez zmieniającą się stale rzeczywistość.

Drugi ze wspomnianych czynników spowodował, iż w miejsce trzech sąsiadów (ZSSR, NRD, Czechosłowacja), powstało kilka nowych (diametralnie różniących się od siebie) państw. Działanie w takim środowisku niesie ogromne wyzwania zarówno natury organizacyjnej, jak i merytorycznej. Potrzeba chwili wymaga od służb celnych perspektywicznego myślenia i strategicznego, wielopłaszczyznowego działania, obejmującego całokształt zadań stojących przed administracją.

Kolejny istotny czynnik, rzutujący na kierunki działania i rozwoju administracji celnej, to integracja Polski z Unią Europejską w 2004 roku. Polityka państwa, skierowana na dostosowanie przepisów do wymogów Unii Europejskiej, nakłada na Służbę Celną coraz więcej nowych obowiązków, wynikających z przepisów innych niż prawo celne. Podstawową funkcją administracji celnej jest funkcja fiskalna, jednak na tle nowych przeobrażeń zwiększa się funkcja ochronna w kategoriach pozaekonomicznych. Służba Celna, uzyskując uprawnienia kryminalno-policyjne oraz rozszerzony zakres czynności operacyjno-rozpoznawczych, odchodzi od funkcji stricte fiskalnych (polityka fiskalna)² w kierunku zadań prewencyjnych i ochronnych. Nowe obowiązki niosą ze sobą większe ryzyko związane z pełnieniem służby. Niezbędne stało się wyposażenie funkcjonariuszy celnych w środki przymusu bezpośredniego³, które mają zwiększyć bezpieczeństwo. W związku z powyższym jednym z głównych zadań szkoleniowych jakie aktualnie stoi przed Służbą Celną jest progresywne i permanentne poznawanie i doskonalenie umiejętności w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego, co wywiera dość znaczący wpływ na taktykę i techniki interwencji.

---

² Polityka fiskalna – polityka rządu, której celem jest kontrola wydatków rządowych i podatków (wpływów), łącznie stanowiących budżet państwa [w:] Słownik pojęć współczesnych, *Książnica*, Katowice 1999, s. 448

³ Środki przymusu bezpośredniego – ustawowo określone środki stosowane w razie niepodporządkowania się wydanym na podstawie prawa poleceniom organów Policji lub jej funkcjonariuszy. *Leksykon policyjny*, WSPS, Szczytno 2001, s. 327.

Szkolenie⁴ z zakresu taktyki⁵ i technik interwencji⁶, w skład którego wchodzi stosowanie środków przymusu bezpośredniego, pomimo odgórnych decyzji jego stosowania w wielu Izbach Celnych przybiera formę przygotowawczą do realizacji. Wynika to z faktu, iż odpowiednie komórki organizacyjnie nie zdołały pozyskać należycie wyszkolonych instruktorów lub z dużym opóźnieniem przystąpiły do realizacji szkolenia. Ponadto aktualny moduł szkoleniowy nie zawiera całościowego połączenia stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz taktyki i technik interwencji jako całości. Aktualnie brak jest odpowiednich regulacji ustawowych, które wprowadziłyby broń palną jako wyposażenie funkcjonariuszy wybranych komórek administracji celnej. Potrzeba wprowadzenia szczególnego środka przymusu bezpośredniego, jakim jest broń palna, wydaje się bezdyskusyjna.

Odpowiednie połączenie elementów wychowania fizycznego ze specjalnymi umiejętnościami determinującymi pracę funkcjonariuszy (umiejętność typowania do kontroli i jej przeprowadzenie, czytanie tzw. mowy ciała), oraz walką wręcz, uczone kompleksowo z taktyką działania interwencyjnego, daje najkorzystniejsze efekty szkoleniowe. Taktykę i techniki interwencji można zatem nazwać pewnego rodzaju walką, ponieważ odpowiada ona definicji walki, gdzie mamy z jednej strony agresora, sprawcę czynu zabronionego, a z drugiej - stróża prawa w postaci funkcjonariusza celnego. "Walka – w rozumieniu T. Kotarbińskiego – to wszelkie działanie przynajmniej dwupodmiotowe (przy założeniu, że i zespół może być podmiotem), gdzie jeden przynajmniej z podmiotów przeszkadza drugiemu. W poszczególnym, najzwyczajszym bodaj i najciekawszym przypadku oba podmioty nie tylko dążą obiektywnie do celów niezgodnych, lecz nadto wiedzą o tym i liczą się w budowaniu swoich planów też z działaniami strony przeciwnej"⁷.

Dlatego nadrzędnym celem dla instruktorów Służby Celnej jest wyposażenie słuchaczy w podstawowy zestaw technik interwencyjnych, innych środków przymusu bezpośredniego oraz wyrobienie zachowań obronnych dla skutecznego działania,

⁴ Szkolenie - jest to konsekwentny i efektywny transfer odpowiednich zachowań, prowadzący do osiągnięcia z góry ustalonych i szczegółowo określonych wyników [w:] T. Lambert *Problemy zarządzania*, wyd. Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1999, s. 311.

⁵ Taktyka interwencji – dokładny opis przedstawiono w rozdziale pierwszym, s.73-76

⁶ Techniki interwencyjne – dokładny opis przedstawiono w rozdziale pierwszym, s.73-76

⁷ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Ossolineum, Wrocław 1982, s. 221

zgodnie z wymogami prawa, zapewniających jednocześnie bezpieczeństwo indywidualne i zespołowe w różnych sytuacjach taktycznych.

Systematyczne i efektywne szkolenie pracowników administracji celnej z zakresu taktyki i technik interwencji, to jeden z głównych sposobów nie tylko stymulujących harmonijny rozwój sprawności fizycznej, lecz przede wszystkim warunkujących właściwe wykonanie podstawowych zadań służbowych funkcjonariuszy którzy zajmują się zwalczaniem przestępczości. Coraz częściej zdarzają się liczne przypadki zastraszania funkcjonariuszy celnych. Postępująca brutalizacja zachowań przestępczych wskazuje jednoznacznie, iż nie można powierzyć wykonywania obowiązków służbowych nieprzeszkolonym i niewyposażonym w odpowiednie środki przymusu bezpośredniego funkcjonariuszom.

Zdrowie i życie ludzkie zawsze powinno być pojmowane jako najwyższa wartość. Dlatego istnieje pilna potrzeba wprowadzenia nowych przepisów prawnych normujących i uzupełniających aktualne ustawodawstwo z zakresu środków przymusu bezpośredniego, jak również wypracowania odpowiedniego systemu szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik interwencji.

W kontekście powyższych uwarunkowań zasadne wydawało się podjęcie badań nad kwestiami głównych elementów systemu szkolenia i doskonalenia w Służbie Celnej. Uzyskane rezultaty autor pracy zaprezentował na wstępie pięciu rozdziałów oraz w zakończeniu.

W rozdziale pierwszym niniejszej pracy zaprezentowano zadania, problemy szkoleniowe i rozwiązania organizacyjne Służby Celnej w Polsce. Przywołano także w celach porównawczych zasady funkcjonowania podobnych struktur w wybranych krajach Unii Europejskiej oraz w Stanach Zjednoczonych.

W rozdziale drugim zostały przedstawione cele badań, problemy badawcze i hipotezy. Zostały opisane także metody oraz techniki badań, które posłużyły do weryfikacji sformułowanych hipotez. Możliwie starannie i dokładnie został zaprezentowany sposób doboru próby badawczej oraz przebieg procesu badawczego w jednostkach organizacyjnych Służby Celnej RP. Dość szczegółowo opisano dobraną grupę respondentów z uwzględnieniem wielu podziałów, np.: płeć, wiek, staż pracy, funkcja itp.

W rozdziale trzecim została przedstawiona analiza zebranego materiału badawczego w zakresie uwarunkowań efektywności szkolenia i doskonalenia z zakresu taktyki i technik interwencji. Autor starał się ustalić oczekiwania funkcjonariuszy celnych w zakresie realizacji procesu szkolenia oraz ich postawy, podejście do realizowanego szkolenia. Opisano także bezpieczeństwo funkcjonariuszy celnych zarówno w ujęciu indywidualnym, odnoszącym się do osobistego poczucia bezpieczeństwa, jak też związanym ze służbą oraz realizacją procesu szkoleniowego.

Rozdział czwarty został ukierunkowany na przedstawienie koncepcji w zakresie szeroko pojętego wychowania fizycznego, wyszkolenia strzeleckiego, a przede wszystkim zmiany założeń szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego na szkolenie całościowe z taktyki i technik interwencji. W rozdziale tym posłużono się również przykładem Francji, aby ukazać wieloletnie funkcjonowanie Służby Celnej tego typu w jednym z krajów Europy Zachodniej.

Każdy z rozdziałów, w których były analizowane wyniki badań empirycznych, zakończono wnioskami. Zawierają one uogólnienia wynikające z dokonanych analiz, oraz najbardziej konkretne, zdaniem autora wyniki badań. Na zakończenie przedstawiono refleksje oraz propozycje możliwych zmian dotyczące istniejącej sytuacji zarówno organizacyjnej, jak i prawnej.

W toku opracowywania niniejszej dysertacji korzystałem z merytorycznej opieki oraz życzliwych porad i cennych wskazówek promotora prof. dr hab. Bogdana Szulca, za co składam serdeczne podziękowania.

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA SŁUŻBY CELNEJ

1.1. MISJA SŁUŻBY CELNEJ I JEJ ROLA W SYSTEMIE BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTWA

Skutkiem identyfikacji wizji w przedsiębiorstwie powinno być opracowanie misji jako procedury postępowania, prowadzącej do realizacji już odkodowanej czy wykreowanej wizji¹. Według L. Krzyżanowskiego i B. Wawrzyniaka misja jest konstruowana w oparciu o pytania: po co istniejemy?, do czego dążymy?, co mamy osiągnąć?, czyje (podmiotowo) i jakie (przedmiotowo) potrzeby zaspokajamy?, jakie jest nasze społeczne przeznaczenie?.

Z analizy tych pytań wynika, że misja winna zawierać opis klientów, produktów, usług, technologii oraz wizerunek firmy. W przypadku jednych misji może dominować opis produktu (najlepszy, tworzący nową jakość), innych – opis cech ceny (tani, dostępny) lub charakterystyka rynku (globalizacja, szczególna segmentacja), a jeszcze innych – technika i technologia (poziom XXI wieku), filozofia funkcjonowania firmy i jej pracowników (oddanie, zaangażowanie) czy problem obrazu firmy (charytatywna, produkująca ekologicznie) lub wprost zdefiniowana przewaga konkurencyjna (jesteśmy najlepsi). Prócz podstawowych składowych misja może zawierać również dodatkowe atrybuty precyzujące lub podkreślające pewne sformułowania poprzez odnoszenie ich do historii i tradycji firmy czy odwołujące się do istotnych momentów procesu kreowania misji.

W literaturze możemy spotkać wiele różnych określeń misji. L. W. Rue i P. G. Holland określają ją następująco: *misja to najwyższy poziom celów organizacji, wyjaśnia, dlaczego organizacja istnieje i co organizację odróżnia od innych w kategorii produktu i rynku*. Z kolei J. L. Thompson i A. J. Strickland twierdzą, że misja to określenie przyszłego kursu organizacji². Natomiast K. Obój stwierdza,

---

¹Wizja – jest obrazem rzeczywistości, w którym czynniki naukowe i ideowe zostają całkowicie podporządkowane treściom emocjonalnym, elementom niesprawdzalnym, ale mobilizującym jednostki i grupy do działań zdecydowanych i intensywnych. Stąd to właśnie wynika ważna rola wizji w życiu jednostek i zbiorowości społecznych.,wwf.pl z dnia 20.11.2005, J. Szczepański, *O humanistycznej wizji świata*, referat PAN

²R. Krupiński (red.), *Zarządzanie strategiczne – koncepcje i metody*, wyd. Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2001, s. 107-109

że misja jest fundamentalnym obrazem przyszłości, którą uczestnicy organizacji chcą wykreować³.

Omawiając definicję misji, nie sposób nie wymienić potencjalnych jej funkcji poprzez wskazanie możliwości wykorzystania jej przez osoby z wnętrza i otoczenia firmy.

Według L. W. Rue i P. G. Hollanda funkcje misji polegają na:

- tworzeniu imagu firmy w otoczeniu,
- dawaniu podstawy identyfikacji firmy przez otoczenie,
- legitymowaniu firmy w otoczeniu,
- określaniu możliwości wyboru działań przez członków organizacji poprzez określanie filozofii działania dla niej właściwych,
- określaniu zasad etycznych obowiązujących w organizacji,
- wyznaczaniu poziomu zaangażowania ludzi w instytucji⁴.

Generalnie misję administracji celnej⁵ w Polsce możemy scharakteryzować w czterech kategoriach:

- zabezpieczanie interesów finansowych budżetu RP i UE,
- zwalczanie przestępczości w obrocie towarowym,
- chronienie społeczeństwa i rynku przed zagrożeniami,
- ułatwianie legalnej działalności gospodarczej.

Naturalnie rozpatrujemy to stosując prawo, w tym umowy międzynarodowe, z zachowaniem zasad gospodarności, uczciwości, obiektywizmu, profesjonalizmu i etyki zawodowej⁶.

Tak ogólnie i lakonicznie przyjęty opis nie charakteryzuje i nie zamyka jednak misji administracji celnej. Należy zdawać sobie sprawę, iż z chwilą przystąpienia

³ K.Obój, *Strategia organizacji*, PWE, Warszawa 1998, s. 235.

⁴ Ibidem, s. 108-109

⁵ Administracja celna = Służba Celna - zapewnia zgodny z prawem przywóz towarów na obszar celny Wspólnoty Europejskiej oraz wywóz towarów z obszaru celnego Wspólnoty Europejskiej oraz realizuje politykę celną państwa w części dotyczącej przywozu i wywozu towarów.

Służba Celna powstała po likwidacji Głównego Urzędu Celnego w 2002 roku jako służba mundurowa, podległa Ministrowi Finansów (Szefowi Służby Celnej) Dz.U z 2002 r., Nr 41 poz. 365, Dz.U z 2002 r., Nr 43 poz. 408.

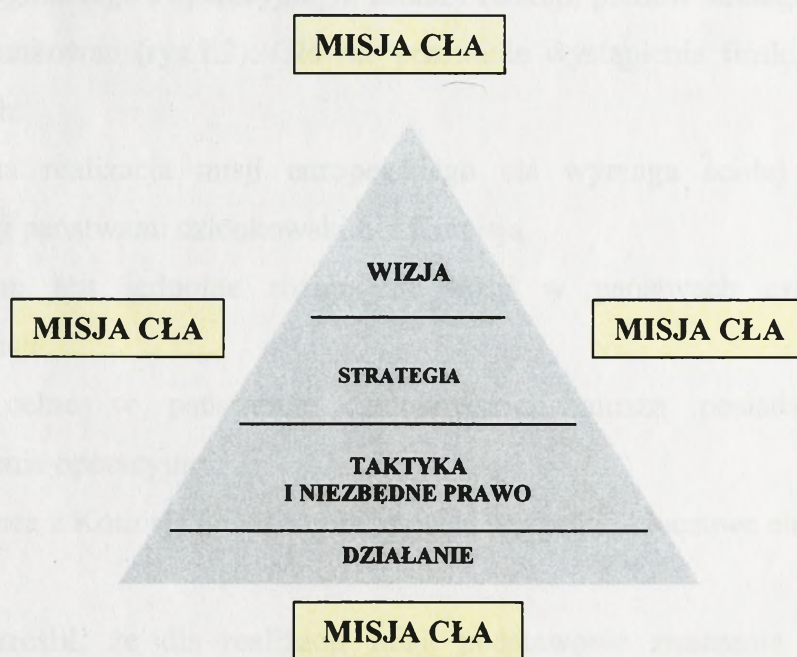
Administracja celna odprowadza należności stanowiące blisko 41% dochodów budżetu krajowego. Są to wpływy z ceł, podatku akcyzowego pobieranego na granicach i wewnątrz kraju, podatku VAT od towarów przywożonych spoza UE. Do budżetu UE przekazywanych jest 75% dochodów z ceł, jako tradycyjne środki własne UE. Taka funkcja nakłada na polską administrację celną szczególną odpowiedzialność w zakresie prawidłowego wymiaru i skutecznego systemu poboru należności budżetowych Polski i UE. www.mf.gov.pl z dnia 20. 11. 2005 r., www.infoobywatel.gov.pl z dnia 20.11. 2005 r.

⁶ www.bialapodlaska.uc.gov.pl, oraz *Strategia działania administracji celnej 2004+*, Warszawa 2002, s. 8

do Wspólnoty Europejskiej, nie możemy mówić tylko i wyłącznie o misji Służby Celnej w Polsce. Z chwilą pełnego partnerstwa z Unią Europejską jest to misja europejska.

Ważnym wydarzeniem dla przyszłości europejskich służb celnych, a przede wszystkim ogólnie akceptowanej misji cła, był Europejski Szczyt Unii Celnej, który odbył się pod koniec października 2004 roku w Gdańsku. Wzięli w nim udział szefowie wszystkich 25 administracji celnych państw członkowskich Unii Europejskiej oraz najwyższego szczebla przedstawiciele Komisji Europejskiej. Była to pierwsza - tak poważna - debata na tematy cła w Europie od chwili przyjęcia nowych krajów członkowskich UE w maju 2004 roku.

Według zgodnej opinii szefów administracji celnej Unii Europejskiej administracja celna ma do wypełnienia misję skonfrontowaną z bardzo szybko zmieniającym się otoczeniem (rys.1.1). Misja więc jest skierowana na całe otaczające środowisko zewnętrzne w którym działa Służba Celna. Praca funkcjonariuszy zmienia się i to kolejne wyzwanie – konieczność dostosowania się do nowych, wyzwań, obowiązków⁷.

Rys. 1.1. Misja cła europejskiego wg. austriackiej służby celnej⁸.

Źródło: Materiały pokonferencyjne „Customs – Security Through Co – operation”, Gdańsk, 25-26 październik 2004 r.

⁷ B. Vogl-Lang, *From a mission to a vision*, Materiały pokonferencyjne „Customs – Security Through Co – operation”, Gdańsk, 25-26 październik 2004 r.

⁸ Ibidem.

Konkretną propozycję co do zawartości i formy misji cła europejskiego przedstawił również na konferencji w Gdańsku T. Erling – Dyrektor Generalny Krajowego Zarządu Ceł Finlandii:

„Cło jest służbą i zarazem organizacją egzekwującą przestrzeganie prawa:

- zapewnia niezakłócone funkcjonowanie rynku wewnętrznego, sprawnie i prawidłowo pobiera powierzone podatki, opłaty i należności celne,*
- wspiera sprawne funkcjonowanie handlu międzynarodowego i zapewnia jego zgodność z aktualnymi przepisami,*
- chroni społeczeństwo przed przemytem narkotyków i innych niebezpiecznych substancji, a także przed przestępczością gospodarczą.*

Krajowe służby celne są częścią systemu celnego Unii Europejskiej oraz funkcjonują współpracując ze środowiskiem gospodarczym (trade and industry), a także z krajowymi i zagranicznymi instytucjami egzekwującymi przestrzeganie prawa (law enforcement authorities)”⁹.

Prelegent zaprezentował schemat powiązań strategicznych cła w kontekście otoczenia funkcjonalnego i operacyjnego, zadań i funkcji, planów strategicznych oraz dynamiki uwarunkowań (rys.1.2). Główne przesłanie wystąpienia fińskiego zamyka się w 4 punktach:

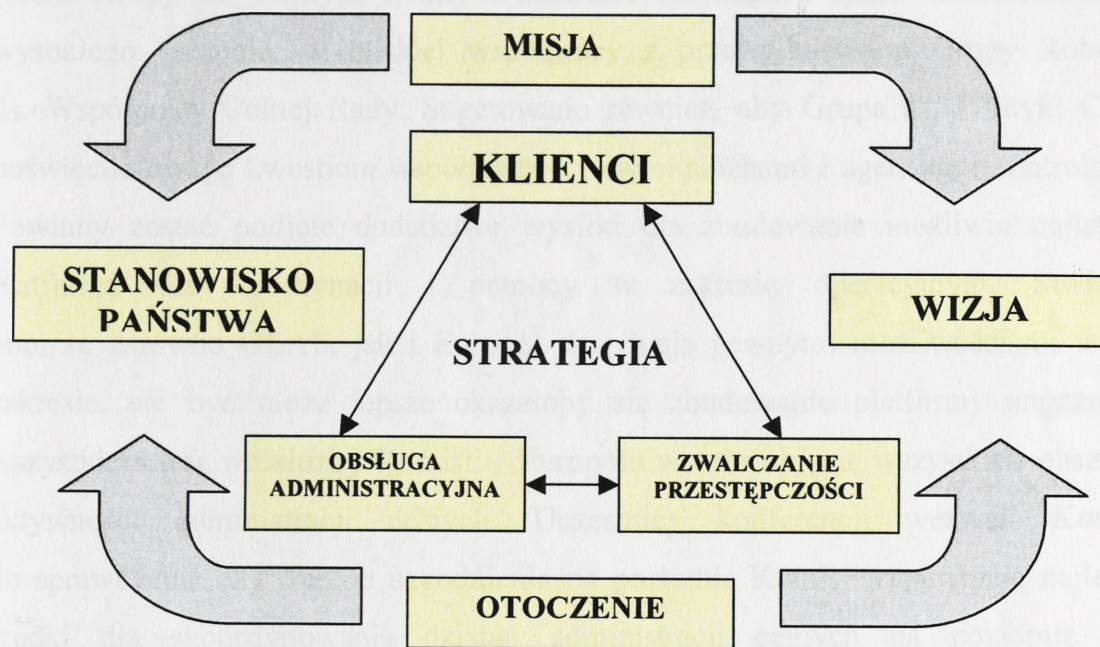
1. Skuteczna realizacja misji europejskiego cła wymaga ścisłej współpracy pomiędzy państwami członkowskimi i Komisją.
2. Konieczne jest jednolite rozumienie misji w państwach członkowskich i w Komisji.
3. Służby celne w państwach członkowskich muszą posiadać podobne uprawnienia operacyjne.
4. Współpraca z Komisją powinna obejmować wszystkie kluczowe elementy misji cła.

T. Erling podkreślił, że dla realizacji misji podstawowe znaczenie może mieć postulowane przez Finlandię wzmocnienie roli i statusu prawnego Grupy Polityki Celnej (forum szefów administracji celnych państw członkowskich UE), która

---

⁹Ibidem

powinna skupić się wyłącznie na kwestiach strategicznych oraz pozyskać status równorzędny ze statusem np. szefów policji czy komisji SCIFA+¹⁰.

Rys. 1.2. Schemat powiązań strategicznych administracji celnej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Customs – Security Through Co – operation*, Materiały pokonferencyjne „”, Gdańsk, 25-26 październik 2004 r.

Podczas konferencji stwierdzono ponadto, iż pomimo że współpraca pomiędzy administracjami celnymi i innymi służbami już ma miejsce, istnieje potrzeba jej zintensyfikowania i pogłębienia zarówno na poziomie narodowym, jak i wspólnotowym. Administracje celne dążą do maksymalizacji efektywności kontroli przy jednoczesnej minimalizacji ciężaru dla legalnych obrotów handlowych. Podstawą osiągnięcia tego celu są systemy efektywnego zarządzania ryzykiem, zawierające wszelkie dostępne Administracji celnej informacje, włączając w to informacje będące w posiadaniu innych służb. Podkreślono, iż tego typu współpraca musi opierać się na jasno wyznaczonych celach oraz, że jakiegokolwiek nowe przedsięwzięcia w tym zakresie muszą przynosić korzyść (tworzyć „wartość dodaną”), a nie stanowić dodatkowe obciążenie.

¹⁰ skrót SCIFA+ oznacza Strategiczny Komitet ds. Imigracji, Granic i Azylu. *Materiały szkoleniowe CSSG*, Kętrzyn 2005.

Na konferencji uznano, że Grupa ds. Polityki Celnej powinna przejąć rolę wiodącą w zakresie kwestii strategicznych i wezwano do określenia sposobów, za pomocą których można to osiągnąć. Stwierdzenie, że należy również wykorzystać forum Grupy ds. Polityki Celnej w zakresie rozważenia spraw trzeciofilarych wysokiego szczebla, w bliskiej współpracy z przewodnictwem Grupy Roboczej ds. Współpracy Celnej Rady. Sugerowano również, aby Grupa ds. Polityki Celnej poświęciła uwagę kwestiom współpracy z innymi służbami i agencjami kontrolnymi. Powinny zostać podjęte dodatkowe wysiłki dla zbudowania możliwie najlepszej platformy dla koordynacji i pomocy w zakresie operacyjnym. Stwierdza ono, że zarówno OLAF, jak i Europol dysponują pewnymi możliwościami w tym zakresie, ale być może lepsze okazałoby się zbudowanie platformy angażującej wszystkie właściwe służby Komisji i Europolu w celu objęcia wszystkich obszarów aktywności administracji celnych. Uczestnicy konferencji wezwali Komisję do sprawdzenia czy obecne uzgodnienia na poziomie Komisji zapewniają najlepsze środki dla skoordynowania działań administracji celnych na poziomie Unii Europejskiej. Dodatkowo konferencja uzgodniła szereg praktycznych rekomendacji na poziomie zarówno krajowym i wspólnotowym w celu natychmiastowego rozpoczęcia działań mających poprawić współpracę.¹¹

Podczas dyskusji nad misją dla cła na poziomie wspólnotowym stwierdzono, iż bardzo ważne jest stworzenie uzgodnionej wizji administracji celnej, aby:

- zapewnić stosowną podstawę dla dalszego rozwoju, zwłaszcza w zakresie wdrożenia cła elektronicznego,
- zapewnić partnerów cła oraz wszystkie podmioty mające związek z cłem, iż posiada ono jasno określone cele, które są komplementarne z celami innych służb w zakresie efektywnej kontroli granicy zewnętrznej.

Biorąc pod uwagę znaczenie misji dla cła stwierdzono, iż misja ta winna być zatwierdzona na szczeblu politycznym, a jej ranga podkreślona poprzez opublikowanie w formie prawnie wiążącego dokumentu. Za priorytet uznano pilne uzgodnienie tekstu misji¹².

¹¹ *Wiadomości Celne – numer specjalny*, [w:] *Cło, bezpieczeństwo poprzez współpracę*, MF, Warszawa 2004, str. 27

¹² *Ibidem*, str 27

Podstawowe cele polityki bezpieczeństwa naszego państwa są związane między innymi z ochroną suwerenności i niezawisłości Rzeczypospolitej, utrzymaniem nienaruszalności granic oraz integralności terytorialnej kraju. Polityka bezpieczeństwa państwa służy zapewnieniu bezpieczeństwa obywatelom Polski, praw człowieka i podstawowych wolności oraz demokratycznego porządku w kraju, stworzeniu niezakłóconych warunków do cywilizacyjnego i gospodarczego rozwoju Polski oraz wzrostu dobrobytu jej obywateli, ochronie dziedzictwa narodowego i tożsamości narodowej, realizacji zobowiązań sojuszniczych, a także obronie oraz promowaniu interesów państwa polskiego¹³.

Zagrożeniem dla poszczególnych państw, całych regionów, a także – w szczególnych okolicznościach – całego układu globalnego stała się między innymi niekontrolowana proliferacja broni masowego rażenia oraz środków jej przenoszenia. Nadal prowadzone są w kilku państwach programy zmierzające do stworzenia potencjału broni masowego rażenia oraz programy systemów raketowych, które sprawiają, że terytorium Polski może znaleźć się w najbliższych latach w zasięgu raket balistycznych spoza Europy. Zagrożenie to wzrasta ze względu na coraz bardziej realną możliwość wejścia w posiadanie tego rodzaju broni i środków jej przenoszenia przez organizacje terrorystyczne oraz przestępcze.

Zagrożeniem dla bezpieczeństwa naszego kraju jest zorganizowana przestępczość międzynarodowa, z uwagi na charakter jej działalności (przemyt broni, niebezpiecznych materiałów oraz ludzi, narkobiznes) i sposób działania (korupcja, pranie brudnych pieniędzy, destabilizacja systemu finansowego). Obszar Polski, także ze względu na tranzytowe położenie, staje się przedmiotem rosnącego zainteresowania zorganizowanych międzynarodowych grup przestępczych.

Skuteczność naszej strategii bezpieczeństwa zależy od harmonijnego współdziałania wszystkich instytucji państwowych, organów władzy i administracji państwowej zgodnie z uprawnieniami oraz zadaniami przypisanymi im przez Konstytucję RP i ustawy. Przed tymi instytucjami oraz organami stoi zadanie odpowiedniego dostosowania ich metod pracy do nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa.

---

¹³ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego*, op.cit., s. 1.

Wzrasta znaczenie sfery bezpieczeństwa wewnętrznego, którą tworzą wszystkie organy administracji publicznej oraz inne podmioty społeczne i gospodarcze, realizujące zadania w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Odpowiedzialną rolę w ramach tego sektora mają do odegrania obrona cywilna, służby specjalne, policja, straż graniczna, straż pożarna, jednostki ratownictwa i inne wyspecjalizowane agencje, inspekcje i służby¹⁴.

Stabilny wzrost gospodarczy oraz rozwój technologiczny należą do najważniejszych czynników, zapewniających ogólne bezpieczeństwo państwa oraz niezbędne składniki jego potencjału obronnego. Istotnymi elementami gospodarczej sfery bezpieczeństwa państwa są również obrót towarami i usługami o znaczeniu strategicznym, kierunek rozwoju przemysłu obronnego oraz bezpieczeństwa energetycznego, a także zapewnienie bezpieczeństwa technologicznego.

Polska będzie rozwijać wewnętrzny system kontroli eksportu towarów, technologii i usług o znaczeniu strategicznym. Sprawność i skuteczność tego systemu wymaga ścisłego współdziałania wszystkich właściwych urzędów, agencji i służb państwowych oraz współpracy i wymiany informacji pomiędzy zainteresowanymi przedsiębiorstwami a administracją rządową¹⁵.

Służba Celna pobierając cło¹⁶, podatek akcyzowy oraz podatek VAT od importu, zapewnia ponad 40% dochodu do budżetu państwa. Już sam ten fakt świadczy o jej niezwyklej skuteczności i wydajności jeśli weźmie się pod uwagę niewysoką przecież liczbę funkcjonariuszy. Służba Celna poprzez skuteczną – choć

¹⁴ Ibidem, s.2-4

¹⁵ Ibidem, s. 10-11

¹⁶ Cło jest opłatą pobieraną przez państwo na granicy przy imporcie pewnych towarów. Cło pobierane może być w celu: zwiększenia wpływów do budżetu państwa, ochronie rynku wewnętrznego i rodzimych producentów przed towarami wyprodukowanymi za granicą. Istnieje wiele rodzajów ceł wśród których możemy wymienić: cła protekcyjne - mają one na celu ogólną ochronę rynku krajowego przed napływem towarów z zagranicy, cła prohibicyjne - mają one na celu powstrzymanie przed nadmiernym napływem określonych rodzajów towarów z zagranicy, cła reglamentacyjne - mają one na celu regulowanie rozmiarów obrotów zagranicznych poprzez dopuszczanie jednych, a hamowanie przywozu innych rodzajów towarów. Istnieją również cła przywózowe i wywózowe, które są zakazane między Państwami Członkowskimi. Zakaz ten obowiązuje również cła o charakterze fiskalnym. www.wikipedia.org.pl z dnia 10.04.2006 r.

przyjazną dla legalnego obrotu towarowego – kontrolę, ma zatem swój istotny udział w pozytywnych ostatnio wynikach gospodarczych i finansowych państwa¹⁷.

Znaczny potencjał oraz przygotowanie Służby Celnej, stawiają ją w Polsce wśród najważniejszych formacji odpowiedzialnych za ochronę przed zagrożeniem terrorystycznym. Z całą pewnością celnicy są najskuteczniejszymi kontrolerami przepływu towarów. Zatem przede wszystkim na służbie celnej spoczywa obowiązek zapobiegania licznym zagrożeniom związanym z przemytem broni, środków wybuchowych, materiałów rozszczepialnych oraz materiałów podwójnego zastosowania, które mogą być wykorzystane do produkcji broni masowego rażenia. Nowa sytuacja, związana z globalnym zagrożeniem terrorystycznym, ale również z konsekwencjami akcesji Polski do Unii Europejskiej, wymaga od polskiej Służby Celnej szybkich i właściwych decyzji strategicznych oraz działań zmierzających do zapewnienia właściwego poziomu bezpieczeństwa społeczeństwa w ramach swoich kompetencji. Są one ujęte w przygotowanej w ostatnich dniach Strategii i Planie Działania Polskiej Administracji Celnej do 2007 roku. Rząd RP i Resort Finansów będą wspierały realizację tej strategii¹⁸.

Państwa członkowskie UE od 1995 r. są zobowiązane do jednolitego stosowania prawa celnego i taryfy celnej. Celem programu działania Polskiej Administracji Celnej od 2007 roku jest poprawa efektywności i ujednoczenie działań administracji celnych państw członkowskich, zwłaszcza dążenie do zagwarantowania skutecznego i jednolitego stosowania wspólnotowego prawa celnego (Kodeksu Celnego Wspólnot Europejskich, z przepisami wykonawczymi taryfy celnej oraz systemu zwolnień celnych), co pozwoli uniknąć naruszeń w funkcjonowaniu rynku wewnętrznego oraz zapewni właściwą ochronę interesów Wspólnoty, ochronę obywateli i przedsiębiorców, przy jednoczesnym sprawnym przebiegu operacji w handlu międzynarodowym. Program zakłada ścisłą współpracę międzynarodową, a także racjonalizację i osiągnięcie wyższego poziomu przez administrację państw członkowskich w sprawach ceł. Szczególny nacisk położono na zwalczanie oszustw w obrocie wewnątrzspółnotowym i z państwami trzecimi. Podkreślono, jak istotne

---

¹⁷ M. Gronicki, *Wystąpienie powitalne* [w:], „Customs – Security through Co-operation”. Gdańsk, 25 października 2004

¹⁸ Ibidem.

jest w administracji celnej zapewnienie ciągłości stosowania systemu nomenklatury statystycznej i taryfowej oraz rozwój systemów informatycznych¹⁹.

Kluczowe bieżące działania w dziedzinie bezpieczeństwa podejmuje Komisja Europejska²⁰. W odniesieniu do wszystkich kategorii działań Służba Celna ma istotne, a niekiedy wiodące znaczenie. Polega ono na:

- zapewnieniu bezpieczeństwa żywności i kontroli fitosanitarnych, jak również zharmonizowanej weryfikacji zdrowia przywożonych zwierząt oraz bezpieczeństwa przywożonej żywności i paszy,
- przygotowaniu nowej inicjatywy w sprawie badań nad bezpieczeństwem.
- przygotowaniu drugiego etapu Wspólnego Systemu Azylowego (włącznie z wprowadzeniem w życie Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźstwa II).
- wzmocnieniu wspólnej polityki wizowej i bezpieczeństwa dokumentów podróży,
- zaostreniu walki przeciw terroryzmowi poprzez wzmocnienie sieci i potencjału UE²¹.

Zagrożenia dla bezpieczeństwa Europy bez granic wymagają skoordynowanej reakcji. Współpraca operacyjna przeciwko terroryzmowi i zorganizowanej przestępczości, jak również lepsze wykorzystanie wywiadu, zniwelowałyby niektóre istniejące luki w tym zakresie. Przekaz informacji zostałby również wzmocniony dzięki lepszej sieci współpracy między władzami krajowymi oraz powszechnemu dostępowi do rejestrów karnych. Współpraca między policją transportową jest logicznym następstwem jednolitej sieci transportowej. Na Unii ciąży również zobowiązania w dziedzinie bezpieczeństwa, których skutki wykraczają poza jej granice, np. w odniesieniu do skutecznej kontroli produktów podwójnego zastosowania²².

Powinniśmy sobie uświadomić, że świat może być znacznie bezpieczniejszy, jeśli w pełni wykorzystany będzie ogromny potencjał służb celnych w kontroli

¹⁹ S.Naruszewicz, *Polityka spójności Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2004.

²⁰ Komisja Europejska, oficjalnie Komisja Wspólnot Europejskich, to rodzaj rządu Unii Europejskiej, odpowiedzialnego za bieżącą politykę Unii, nadzorującą prace wszystkich jej agencji i zarządzającą funduszami Unii. Siedzibą Komisji jest Bruksela. www.wikipedia.org.pl z dnia 28.08.2005 r.

²¹ Źródło: Komisja Wspólnot Europejskich, *Program prac komisji na 2005 rok*, Bruksela, dnia 26.1.2005, s. 7-9.

²² Ibidem

przepływu towarów, a także, jeśli w pełni wykorzystamy możliwości współpracy z innymi służbami. Ogromnym zagrożeniem jest bowiem niekontrolowany przepływ materiałów, których przestępcze wykorzystanie może stanowić śmiertelne niebezpieczeństwo. Mogą to być np.: materiały wybuchowe, materiały podwójnego zastosowania, materiały rozszczepialne, materiały i towary niebezpieczne dla środowiska, narkotyki, towary podrabiane. Zagrożeniem jest również tzw. pranie brudnych pieniędzy. To tylko niektóre z przestępstw, mogących być źródłem finansowania terroryzmu, z którą służby celne mogą i potrafią skutecznie walczyć²³.

Jednocześnie Służba Celna powinna zapewnić równowagę pomiędzy swobodą handlu i przepływu towarów, a maksymalnym poziomem bezpieczeństwa społecznego i gospodarki Wspólnoty. Zapewnienie bezpieczeństwa państwa w obszarze działania administracji celnej wymaga jednak wielu działań ze strony wszystkich służb celnych krajów Europy. Do działań tych należą w szczególności:

- pełne wykorzystanie technologii informatycznych,
- intensyfikacja wykorzystania dostępnych kanałów informacji,
- intensyfikacja wykorzystania istniejących instrumentów prawnych,
- harmonizacja prawa,
- wzrost zaangażowania administracji celnych w prace EUROPOLU²⁴,
- zintegrowane zarządzanie granicami zewnętrznymi UE,
- zdefiniowanie obszarów ryzyka na poziomie wspólnotowym²⁵.

Służba Celna pełni szczególną rolę w kwestii zapewnienia bezpieczeństwa łańcucha dostaw i musi pełnić rolę wiodącą w zakresie ochrony Unii Europejskiej i jej obywateli wobec wzrastającego zagrożenia bezpieczeństwa, szczególnie mając na uwadze wydarzenia z 11 września 2001 roku. Jedynie Służba Celna ma pełny obraz łańcucha od eksportera do importera, szczegółową wiedzę na temat podmiotów gospodarczych i procesów handlowych, może identyfikować i kontrolować wysokie ryzyko. Takie doświadczenie gromadzone było na przestrzeni wielu lat, a metodologia

²³ Źródło: Wystąpienie powitalne Wiesława Czyżowicza na Seminarium „Customs – Security through Co-operation”. Gdańsk, 25 października 2004 r.

²⁴ Międzynarodowa organizacja o nazwie EUROPOL powołana została w celu wspomaganie działań organów ścigania państw UE poprzez zapobieganie i zwalczanie przestępczości międzynarodowej, ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowej przestępczości zorganizowanej www.kgp.gov.pl z dnia 20.11.2005 r.

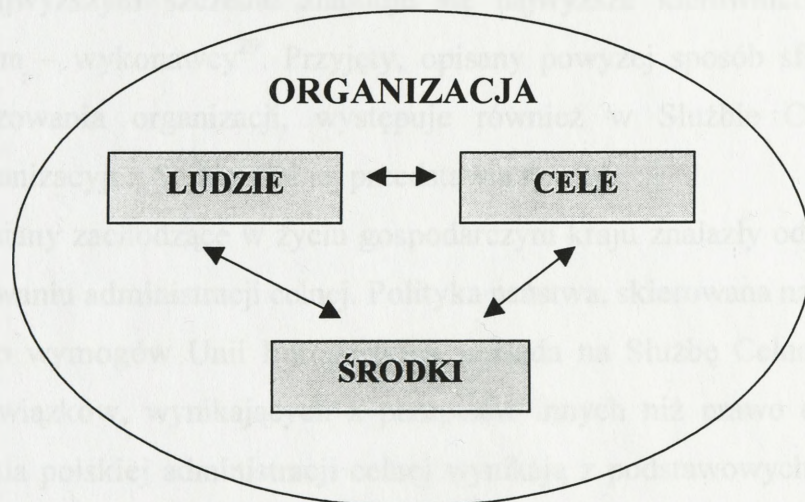
²⁵ Źródło: *Wiadomości Celne – numer specjalny*, op.cit., s. 18.

kontroli rozwijała się przy zachowaniu równowagi pomiędzy kontrolą, a ułatwieniem handlu. Taka szczególna pozycja oznacza, że Służba Celna jest dla innych agencji partnerem nie do zastąpienia w zintegrowanym podejściu do zarządzania granicą zewnętrzną i budowaniu systemu bezpieczeństwa państwa²⁶.

1.2. ORGANIZACJA, FUNKCJE I ZADANIA SŁUŻBY CELNEJ W POLSCE

W ciągu całego naszego życia spotykamy się z organizacją²⁷. Niekiedy jesteśmy jej członkami, a niekiedy tylko korzystamy z jej działań. Podobnie z relacjami między nami a organizacją: w pewnych sytuacjach kształtujemy jej funkcjonowanie, zaś w innych wpływ jest minimalny.

Podstawowymi składnikami każdej organizacji są ludzie, cele, środki: organizacja przy pomocy ludzi realizuje zamierzone cele, wykorzystując posiadane środki (rys. 1.3)

Rys. 1.3. Organizacja i jej elementy

Źródło: J.Kisielnicki, *Zarządzanie organizacją*, wyd. Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1999, s.9

Funkcjonowanie każdej organizacji zależy od jej otoczenia. Z otoczenia bowiem czerpie ona niezbędne zasoby do swego rozwoju, takie jak: ludzie, środki rzeczowe i finansowe, informacje. Zmiany w otoczeniu są dla organizacji albo szansą

²⁶ Ibidem, s. 27.

²⁷ Termin „organizacja” pochodzi od greckiego słowa „organizo”, co oznacza tworzenie uporządkowanej, harmonijnej całości. Organizację tworzą ludzie, którzy współpracują ze sobą, realizują określone cele [w:] J.Kisielnicki, *Zarządzanie organizacją*, Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1999, s. 9.

rozwoju albo zagrożeniem. Organizacja więc aby trwać i rozwijać się, musi stale te zmiany obserwować. Dostarcza również ona otoczeniu swoje produkty lub usługi. Powiązanie organizacji z otoczeniem jest wzajemne, a więc: otoczenie zarówno kształtuje organizację, jak i wpływa na stan otoczenia. Zależność organizacji z otoczeniem jest więc obustronna.

Sposób powiązania elementów organizacji tworzy jej strukturę. Organizacja została stworzona przez ludzi i jest instytucją społeczną. Ma ona cechy wspólne, jak też wykazuje znaczne różnice, dotyczące m.in. form własności, realizowanych celów, zasad funkcjonowania, wielkości, rozpiętości oddziaływania²⁸.

Istotną cechą organizacji jest to, że są one w większości sformalizowane i zhierarchizowane. Sformalizowanie polega na tym, że cele, struktury, zadania, procedury, uprawnienia, zarządzenia są przedstawiane w takich dokumentach organizacyjnych, jak regulamin organizacji. Z kolei zhierarchizowanie organizacji przejawia się w tym, że funkcjonuje ona według zasad wielopoziomowej hierarchii, gdzie na najwyższym szczeblu znajduje się najwyższe kierownictwo, natomiast na najniższym – wykonawcy²⁹. Przyjęty, opisany powyżej sposób sformalizowania i zhierarchizowania organizacji, występuje również w Służbie Celnej. Ogólną strukturę organizacyjną Służby Celnej przedstawia rys.1.4.

Przemiany zachodzące w życiu gospodarczym kraju znalazły odzwierciedlenie w funkcjonowaniu administracji celnej. Polityka państwa, skierowana na dostosowanie przepisów do wymogów Unii Europejskiej, nakłada na Służbę Celną coraz więcej nowych obowiązków, wynikających z przepisów innych niż prawo celne. Ogólnie jednak zadania polskiej administracji celnej wynikają z podstawowych funkcji, jakie Służb Celna ma obecnie do spełnienia. Najczęściej wymienia się cztery funkcje: fiskalną, regulatora polityki handlowej, społeczną i porządkową. Funkcja fiskalna związana jest z zapewnieniem dochodu do budżetu państwa. Zasada zachęty lub ograniczenia w dostępie do rynku wewnętrznego oraz stosowania określonych rozwiązań wspomagających eksport związana jest z funkcją regulatora polityki handlowej. Funkcja społeczna przejawia się poprzez ochronę środowiska, porządku

²⁸ J.Kisielnicki, *Zarządzanie organizacją*, op.cit., s.10-11.

²⁹ Ibidem, s. 12

i bezpieczeństwa publicznego, zdrowia, dziedzictwa kulturowego, własności intelektualnej. Natomiast funkcja porządkowa polega na dyscyplinowaniu obrotu towarowego z zagranicą, a także zwalczaniu i zapobieganiu zjawiskom patologicznym³⁰.

Można sądzić, iż nadal podstawową funkcją administracji celnej jest i zostanie funkcja fiskalna. Jednakże wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym ekonomiczna funkcja ochronna w kategoriach fiskalnych ulega stałym przeobrażeniom: im wyższy jest poziom integracji i rozwoju gospodarczego, tym ochronna funkcja cła i jego poborcy w kategoriach fiskalnych ulegają zmniejszeniu. Zwiększa się natomiast ich funkcja ochronna w kategoriach pozaekonomicznych³¹. W związku z tym polska administracja celna realizuje działania ochronne z zakresu:

- bezpieczeństwa publicznego, przeciwdziałając nielegalnemu obrotowi bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi;
- ochrony rynku i krajowych producentów, podejmując działania eliminujące, tj. dumping czy nadmierny przywóz;
- ochrony życia i zdrowia ludzi, uniemożliwiając między innymi przywóz substancji trujących i niebezpiecznych, odpadów, szkodliwej żywności, leków niezarejestrowanych w Polsce oraz dbając o bezpieczeństwo sanitarne kraju;
- ochrony życia i zdrowia zwierząt, wspierając działania służb weterynaryjnych;
- ochrony roślin poprzez wspieranie działań służb fitosanitarnych;
- ochrony środowiska i zasobów naturalnych, uniemożliwiając nielegalny obrót roślinami i zwierzętami podlegającymi ochronie na podstawie przepisów krajowych i międzynarodowych;
- ochrony dziedzictwa kulturowego, jakości i bezpieczeństwa produktów³².

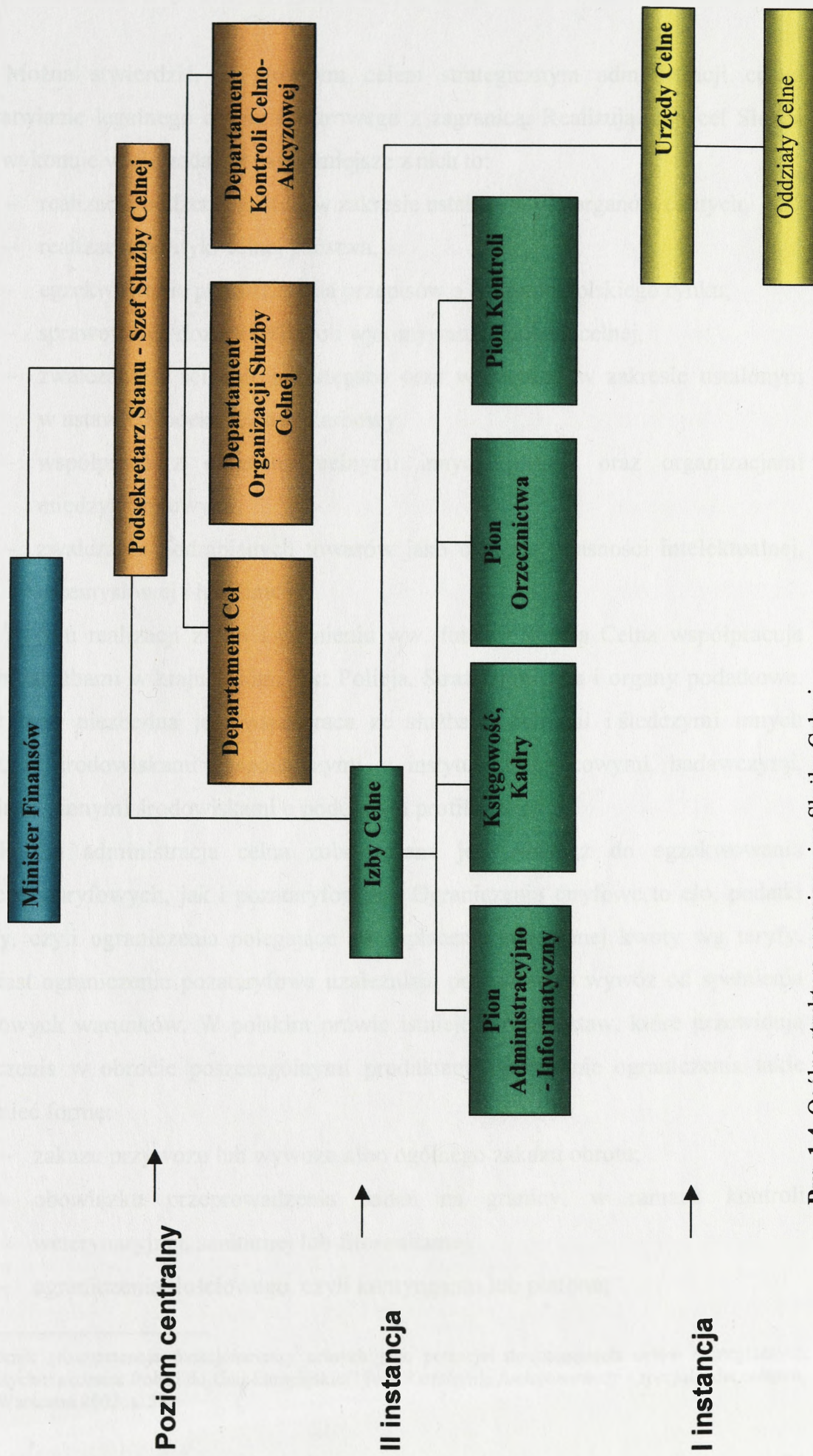
³⁰J. Jarmul, *Polska administracja celna w procesie integracji z UE*, [w:] *Monitor Prawa Celnego* nr 11/1998, s. 100.

³¹J. Leicht, *Modyfikacja funkcji ...*, op.cit., s.114.

³²*Polska Służba Celna w Unii Europejskiej*, Materiał konferencyjny, GUC, Warszawa 2001 r., s. 80.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA SŁUŻBY CELNEJ – stan obecny

Rys. 1.4. Ogólna struktura organizacyjna Służby Celnej
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Założeń Koncepcji SFC, Warszawa 2006 r.

Mozna stwierdzić, iż głównym celem strategicznym administracji celnej jest ułatwianie legalnego obrotu towarowego z zagranicą. Realizując ten cel Służba Celna wykonuje wiele zadań, a najważniejsze z nich to:

- realizacja budżetu państwa w zakresie ustalonym dla organów celnych,
- realizacja polityki celnej państwa,
- egzekwowanie przestrzegania przepisów o ochronie polskiego rynku,
- sprawowanie dozoru celnego i wykonywanie kontroli celnej,
- zwalczanie i ściganie przestępstw oraz wykroczeń w zakresie ustalonym w ustawie Kodeks Karny Skarbowy,
- współpraca z organami celnymi innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi,
- zwalczanie podrabianych towarów jako ochrona własności intelektualnej, przemysłowej i handlowej³³.

W celu realizacji zadań i spełnieniu ww. funkcji Służba Celna współpracuje z innymi służbami w kraju, takimi jak: Policja, Straż Graniczna i organy podatkowe. Oprócz tego niezbędna jest współpraca ze służbami celnymi i śledczymi innych państw, ze środowiskami gospodarczymi, z instytucjami naukowymi, badawczymi, uczelniami i innymi środowiskami o podobnym profilu.

Polska administracja celna zobowiązana jest również do egzekwowania ograniczeń taryfowych, jak i pozataryfowych. Ograniczenia taryfowe to cło, podatki i opłaty, czyli ograniczenia polegające na zapłaceniu określonej kwoty wg taryfy. Natomiast ograniczenia pozataryfowe uzależniają przywóz lub wywóz od spełnienia dodatkowych warunków. W polskim prawie istnieje szereg ustaw, które przewidują ograniczenia w obrocie poszczególnymi produktami, generalnie ograniczenia takie mogą mieć formę:

- zakazu przywozu lub wywozu albo ogólnego zakazu obrotu;
- obowiązku przeprowadzenia badań na granicy, w ramach kontroli weterynaryjnej, sanitarnej lub fitosanitarnej;
- ograniczenia ilościowego, czyli kontyngentu lub plafonu;

---

³³ B. Górnik „Kompetencje funkcjonariuszy celnych jako potencjał do osiągnięcia celów strategicznych związanych z akcesem Polski do Unii Europejskiej” [w:] *Kształcenie funkcjonariuszy i specjalistów celnych*, WSE, Warszawa 2002, s. 31.

- uzależnienia przywozu, wywozu lub tranzytu towaru od przedstawienia organom celnym określonego dokumentu, np. koncesji, pozwolenia, zezwolenia, certyfikatu, świadectwa itp.

Polskie ograniczenia pozataryfowe wynikają z blisko 30 ustaw oraz kilkudziesięciu aktów wykonawczych do tych ustaw³⁴. Obejmują one dziedziny życia o kluczowym znaczeniu dla bezpieczeństwa, życia i zdrowia ludzi, zwierząt, roślin, ochrony przyrody i środowiska oraz narodowego dziedzictwa kulturowego. Zatem poza Służbą Celną również importerzy, aby uniknąć problemów wynikających z zatrzymania towarów przez organy celne, obowiązani są do znajomości powyższych ograniczeń³⁵.

Należy zauważyć, iż obecna polityka państwa nakłada na organy celne coraz więcej nowych kompetencji. Od 2000r. do standardowych obowiązków realizowanych w ramach kontroli wykonywanej przez urzędy celne dołączono kontrolę oznaczania tekstyliów, kontrolę bezpieczeństwa produktów, kontrolę spełniania przez urządzenia wymogów w zakresie dozoru technicznego. Ponadto administracja celna realizowała bardzo ważne zadanie w zakresie ochrony polskiego rynku w związku ze stwierdzonym w Unii Europejskiej wzrostem ilości zdiagnozowanych przypadków występowania u bydła choroby gąbczastego zwyrodnienia mózgu – BSE. W celu ograniczenia możliwości przeniknięcia do Polski i wprowadzenia do obrotu zwierząt oraz towarów mogących zawierać czynnik zakaźny, wprowadzony został zakaz ich przywozu i tranzytu. Tym samym na administrację celną nałożony został dodatkowy obowiązek dokładnego kontrolowania przestrzegania tego zakazu³⁶.

Coraz więcej sukcesów odnoszą polskie służby celne w realizacji Konwencji Waszyngtońskiej o Międzynarodowym Handlu Dzikimi Zwierzętami i Roślinami Gatunków Zagrożonych Wyginięciem – CITES³⁷. Administracja celna jest ważnym

³⁴ Przykładowe ustawy, będące źródłem ograniczeń pozataryfowych: ustawa o administrowaniu obrotem z zagranicą towarami i usługami, ustawa o odpadach, ustawa o ochronie przyrody, ustawa o warunkach zdrowotnych żywności i żywienia, ustawa o ochronie przed nadmiernym przywozem towarów na polski obszar celny ustawa o ochronie dóbr kultury, ustawa o dozorcze technicznym.

³⁵ *Polska Służba Celna w Unii ...*, op.cit., s. 81.

³⁶ *Informacje na temat wybranych zagadnień z działalności administracji celnej w 2000 r.* - Biuro Statystyki Celnej i Analiz GUC, Warszawa, 17.01.2001 r.

³⁷ Konwencja Waszyngtońska, międzynarodowy układ kontrolujący handel różnymi gatunkami roślin i zwierząt oraz produktów pochodzenia roślinnego i zwierzęcego. Został podpisany w 1973 roku, wszedł w życie w 1975 roku. www.wikipedia.org.pl z dnia 01.09.2005 r.

ogniwem w kontroli międzynarodowego obrotu rzadkimi zwierzętami i roślinami, co znajduje odzwierciedlenie w dużej ilości udaremnionych prób przemytu okazów chronionych w ramach CITES. Co roku ujawniany jest przemyt m.in. papug, legwanów, żółwi, kawioru z ryb jesiotrowatych pochodzących z kłusownictwa, wyrobów z kości słoniowej, wyrobów ze zwierząt tj. butów albo torebek ze skóry węża lub krokodyla. Polskie służby celne należą w tej dziedzinie do najbardziej skutecznych w Europie³⁸.

Dodatkowo w 2002 r. administracja celna, po likwidacji Generalnego Inspektoratu Celnego, uzyskała uprawnienia kryminalno-policyjne. Ustawa z dnia 7 czerwca 2002 r. o zniesieniu Generalnego Inspektora Celnego, o Zmianie Ustawy o Kontroli Skarbowej oraz o zmianie niektórych innych ustaw³⁹ reguluje zasady przeniesienia zadań i funkcji znoszonych organów Inspekcji Celnej, na Służbę Celną. W związku z powyższym administracja celna uzyskała dodatkowe uprawnienia kontrolne oraz rozszerzony zakres czynności operacyjno-rozpoznawczych. W myśl tego organy celne mogą zbierać, wykorzystywać oraz przetwarzać informacje, w tym dane osobowe, w celu realizacji ustawowych zadań. Funkcjonariusze celni mogą zatrzymać pojazdy lub inne środki przewozowe i dokonać kontroli rodzaju paliwa, poprzez pobranie próbek paliwa ze zbiornika pojazdu. Ponadto organy celne mogą organizować i realizować czynności operacyjno-rozpoznawcze polegające na uzyskaniu, gromadzeniu, przetwarzaniu i sprawdzaniu w sposób jawny lub niejawnym informacji dotyczących wymiany towarowej z zagranicą. Czynności te mogą być podejmowane w celu wykrycia przestępstw:

- skarbowych, polegających na uszczupleniu należności publiczno-prawnej dużej wartości,
- przeciwko obrotowi gospodarczemu, jeżeli mogą spowodować znaczną szkodę majątkową,
- ściganych na mocy umów i porozumień międzynarodowych⁴⁰.

³⁸ Polska Służba Celna w Unii ..., op.cit., s. 88.

³⁹ Dziennik Ustaw Nr 89 z 2002 r., poz. 804.

⁴⁰ Dziennik Ustaw Nr 156 z 2004 r., poz. 1641 – tekst jednolity, oraz Dziennik Ustaw Nr 41 z 2002 r., poz. 365.

Dodatkowo, funkcjonariusze celni mogą stosować środki przymusu bezpośredniego wobec osób niepodporządkowujących się poleceniom wydanym w celu realizacji zadań ustawowych. Organy celne uprawnione zostały do stosowania następujących środków przymusu bezpośredniego:

- siły fizycznej w postaci chwytów obezwładniających oraz podobnych technik obrony lub ataku;
- indywidualnych technicznych środków i urządzeń przeznaczonych do obezwładniania i konwojowania w postaci kajdanek, prowadnic, siatek obezwładniających, pałek wielofunkcyjnych, paralizatorów elektrycznych;
- indywidualnych chemicznych środków przeznaczonych do obezwładniania osób, w postaci ręcznych miotaczy gazowych;
- ogólnych technicznych środków i urządzeń przeznaczonych do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych i innych środków przewozowych w postaci kolczatek drogowych lub przedmiotów ustawionych jako oznakowane przeszkody oraz urządzeń służących do unieruchomienia kół pojazdów, zwanych blokadami⁴¹.

Podkreślono już, że administracja celna realizuje istotną z punktu widzenia budżetu państwa funkcję fiskalną. Od wielu lat wpływy do budżetu państwa z tytułu ceł i podatków przekraczają 30%, a w latach 2003 i 2004 – było to ponad 40%⁴². Jednocześnie Służba Celna kładzie duży nacisk na wykonywanie pozostałych funkcji, co znajduje odzwierciedlenie w wartości towarów oraz w ilości udaremnionych prób przemytu np.: papierosów, alkoholu, narkotyków, samochodów, towarów podrabianych, pirackich i okazów chronionych Konwencją Waszyngtońską CITES.

Nadzór nad działalnością całej administracji celnej sprawuje powoływany przez Ministra Finansów Szef Służby Celnej. W Ministerstwie Finansów podlega mu tzw. pion celny⁴³, w skład którego wchodzi niżej wymienione departamenty, które

⁴¹ Dziennik Ustaw Nr 286 z 2004 r., poz. 2874.

⁴² *Kompendium Statystyczne Administracji Celnej (2000-2004)*, MF, Warszawa 2005, s. 1.

⁴³ Pion celny tworzą trzy departamenty w Ministerstwie Finansów, tj. Departament Organizacji Służby Celnej, Kontroli Celno – Akcyzowej oraz Ceł. Departament Podatku Akcyzowego podlega pod innego podsekretarza stanu w Ministerstwie Finansów i zajmuje się funkcjami stricte fiskalnymi w odniesieniu do podatku akcyzowego. Zarządzenie Nr 3 Ministra Finansów z dnia 30 stycznia 2006 r. w sprawie podziału kompetencji w Ministerstwie Finansów

określające wytyczne działań izbom i urzędom celnym:

- Departament Organizacji Służby Celnej
- Departament Ceł
- Departament Kontroli Celno – Akcyzowej⁴⁴
- Departament Podatku Akcyzowego (przypisany Służbie Celnej, podlegający pod innego podsekretarza Stanu).

Departament Organizacji Służby Celnej zajmuje się głównie analizą wpływów z ceł, podatków i innych należności celnych. Pracownicy tego departamentu zajmują się także nadzorem nad kadrami, szkoleniem, inwestycjami, a także wydawaniem publikacji, np. *Kompendium Statystyczne*, *Wiadomości celne* oraz materiałów szkoleniowych dla funkcjonariuszy celnych. Za wykonywanie wymienionych zadań odpowiedzialni są pracownicy z dziesięciu wydziałów, oraz tzw. wieloosobowych stanowisk:

1. Wydział Organizacji Struktur Administracji Celnej
2. Wydział Kadr Służby Celnej
3. Wydział Rozwoju Zawodowego Służby Celnej
4. Wydział Monitorowania, Analiz i Statystyki
5. Wydział Informacji i Promocji
6. Wydział Budżetu Służby Celnej
7. Wydział Rozwoju Infrastruktury
8. Wydział Komunikacji Wewnętrznej
9. Wydział Wsparcia Kierownictwa Służby Celnej
10. Wydział Zagranicznych Środków Pomocowych
11. Wieloosobowe Stanowisko ds. Informacji Celnej
12. Wieloosobowe Stanowisko ds. Wsparcia Logistyczno-Funkcjonalnego Służby Celnej
13. Stanowisko ds. Skarg i Wniosków
14. Sekretariat.

Do podstawowych zadań departamentu należy:

---

⁴⁵www.mf.gov.pl z dnia 26.08.2005 r.

Po pierwsze, opracowanie projektów aktów prawnych, przygotowanie lub prowadzenie roboczych uzgodnień dotyczących tych projektów z właściwymi rzeczowo departamentami i biurami Ministerstwa, a także realizacja zadań związana z uzgodnieniami międzyresortowymi.

Po drugie, opiniowanie pod względem merytorycznym projektów aktów prawnych przesyłanych przez komórki organizacyjne Ministerstwa oraz inne dokumenty, zgodnie z właściwością Departamentu.

Po trzecie, rejestracja oraz przygotowanie projektów odpowiedzi na interpelacje i zapytania poselskie, skargi i wnioski, krytykę prasową.

Po czwarte, realizacja oraz współdziałanie w realizacji zadań określonych w *Strategii działania polskiej administracji celnej*.

Po piąte, współdziałanie w zakresie właściwości Departamentu, z jednostkami administracji państwowej i samorządowej oraz organizacjami reprezentującymi środowiska gospodarcze.

Po szóste, inicjacja kierunków działania, koordynacja i sprawowanie nadzoru nad działalnością izb i urzędów celnych.

Po siódme, współdziałanie w opracowywaniu wytycznych do działania izb i urzędów celnych.

Po ósme, udzielanie instruktażu izbom i urzędom celnym, w tym także w drodze organizowania szkoleń.

Po dziewiąte, analiza i ocena bieżącej działalności izb i urzędów celnych w zakresie właściwości departamentu.

Po dziesiąte, ewidencjonowanie i rozpatrywanie, we współpracy z właściwymi departamentami, skarg dotyczących funkcjonowania Służby Celnej.

Po jedenaste, współdziałanie w zakresie wykonywania powierzonych zadań z innymi komórkami organizacyjnymi Ministerstwa⁴⁵.

Departament Ceł obok prac legislacyjnych, nadzoruje prawidłowy przebieg i działanie procedur celnych, składania zabezpieczenia długu celnego oraz poboru należności celnych, stosowania środków taryfowych i pozataryfowych, a także prawidłowości naliczania wartości celnej. Znajdują się tutaj także komórki

---

⁴⁵ Ibidem.

odpowiedzialne za integrację europejską, współpracę międzynarodową i wykorzystanie zagranicznych środków pomocowych. W skład tego Departamentu wchodzi dwanaście komórek organizacyjnych (wydziałów) oraz stanowiska pomocnicze:

1. Wydział Prawno-Legislacyjny
2. Wydział Gospodarczych Procedur Celnych i Operacji Uprzywilejowanych
3. Wydział Zgłoszeń Celnych
4. Wydział Tranzytu
5. Wydział Zabezpieczeń i Poboru Należności
6. Wydział Środków Taryfowych
7. Wydział Reguł Pochodzenia i Wartości Celnej
8. Wydział Środków i Ograniczeń Pozataryfowych
9. Wydział Integracji Europejskiej i Organizacji Międzynarodowych
10. Wydział Współpracy Międzynarodowej
11. Wydział Zintegrowanej Taryfy Celnej ISZTAR
12. Wydział Wymiany Informacji Celnej RILO dla Europy Wschodniej i Środkowej
13. Wieloosobowe Stanowisko ds. Ochrony Praw Własności Intelektualnej
14. Sekretariat

Departament Kontroli Celno-Akcyzowej przede wszystkim pełni nadzór nad organami celnymi w zakresie zadań dotyczących kontroli celnej, powtórnej kontroli celnej, kontroli obrotu towarami o znaczeniu strategicznym oraz zwalczania przestępczości celnej i dewizowej, a ponadto zajmuje się również kontrolą wewnętrzną. Do realizacji wyżej wymienionych działań powołano dziewięć wydziałów oraz wyodrębnione stanowiska:

1. Wydział Dozoru Celnego
2. Wydział Wspólnej Polityki Rolnej
3. Wydział Nadzoru i Koordynacji Kontroli Przedsiębiorców
4. Wydział Dokumentacji Celnej i Zwalczania Przestępczości
5. Wydział Międzynarodowej Pomocy Administracyjnej
6. Wydział Zarządzania Ryzykiem Zewnętrznym

7. Wydział Kontroli Wewnętrznej
8. Wyodrębnione stanowisko pracy ds. towarów strategicznych
9. Wyodrębnione stanowisko pracy ds. profilaktyki i eliminowania zjawisk niepożądanych w Służbie Celnej
10. Wydział ds. Współpracy Międzynarodowej i Unii Europejskiej
11. Wyodrębnione stanowisko pracy – Sekretariat.

Departament Podatku Akcyzowego odpowiada za pobór podatku akcyzowego, harmonizację przepisów dotyczących podatku akcyzowego, nadzór nad znakami skarbowymi akcyzy. Ponadto departament odpowiada za szczególny nadzór akcyzowy oraz wprowadzanie informatycznych systemów wymiany informacji o podatku akcyzowym. Wyżej wymienione zadania realizowane są przez pracowników siedmiu wydziałów oraz sekretariat:

1. Wydział ds. Harmonizacji Podatku Akcyzowego
2. Wydział Podatku Akcyzowego
3. Wydział Znaków Skarbowych Akcyzy
4. Wydział Szczególnego Nadzoru Podatkowego i Kontroli
5. Wydział ds. Współpracy z Unią Europejską
6. Wydział Prawno-Legislacyjny i Orzecznictwa
7. Wydział Prognoz i Analiz
8. Sekretariat⁴⁶.

Przedstawione powyżej cztery departamenty, funkcjonujące w ramach Ministerstwa Finansów, koordynują i nadzorują pracę Służby Celnej w terenie. Jednakże do pionu celnego zaliczamy jedynie trzy departamenty (za wyjątkiem Departamentu Podatku Akcyzowego). Organy terenowe Służby Celnej stanowią Izby Celne jako organ drugiej instancji w postępowaniu celnym, oraz urzędy celne podejmujące decyzję w pierwszej instancji⁴⁷ wraz z oddziałami. W chwili obecnej wyróżniamy 16 izb celnych w strukturze Służby Celnej RP:

1. Izba Celna w Białej Podlaskiej
2. Izba Celna w Białymstoku

⁴⁶ www.mf.gov.pl z dnia 01.09.2005 r.

⁴⁷ K.Urbańska, *Przygotowanie służby celnej do wymagań unijnych*. Zeszyty naukowe 2/2002, WSC, Warszawa 2002, s. 118.

3. Izba Celna w Gdyni
4. Izba Celna w Katowicach
5. Izba Celna w Kielcach
6. Izba Celna w Krakowie
7. Izba Celna w Łodzi
8. Izba Celna w Olsztynie
9. Izba Celna w Opolu
10. Izba Celna w Poznaniu
11. Izba Celna w Przemyśle
12. Izba Celna w Rzepinie
13. Izba Celna w Szczecinie
14. Izba Celna w Toruniu
15. Izba Celna w Warszawie
16. Izba Celna we Wrocławiu⁴⁸.

Dokładny wykaz rozlokowania Izb Celnych wraz z urządzeniami i oddziałami przedstawia załącznik nr 1.

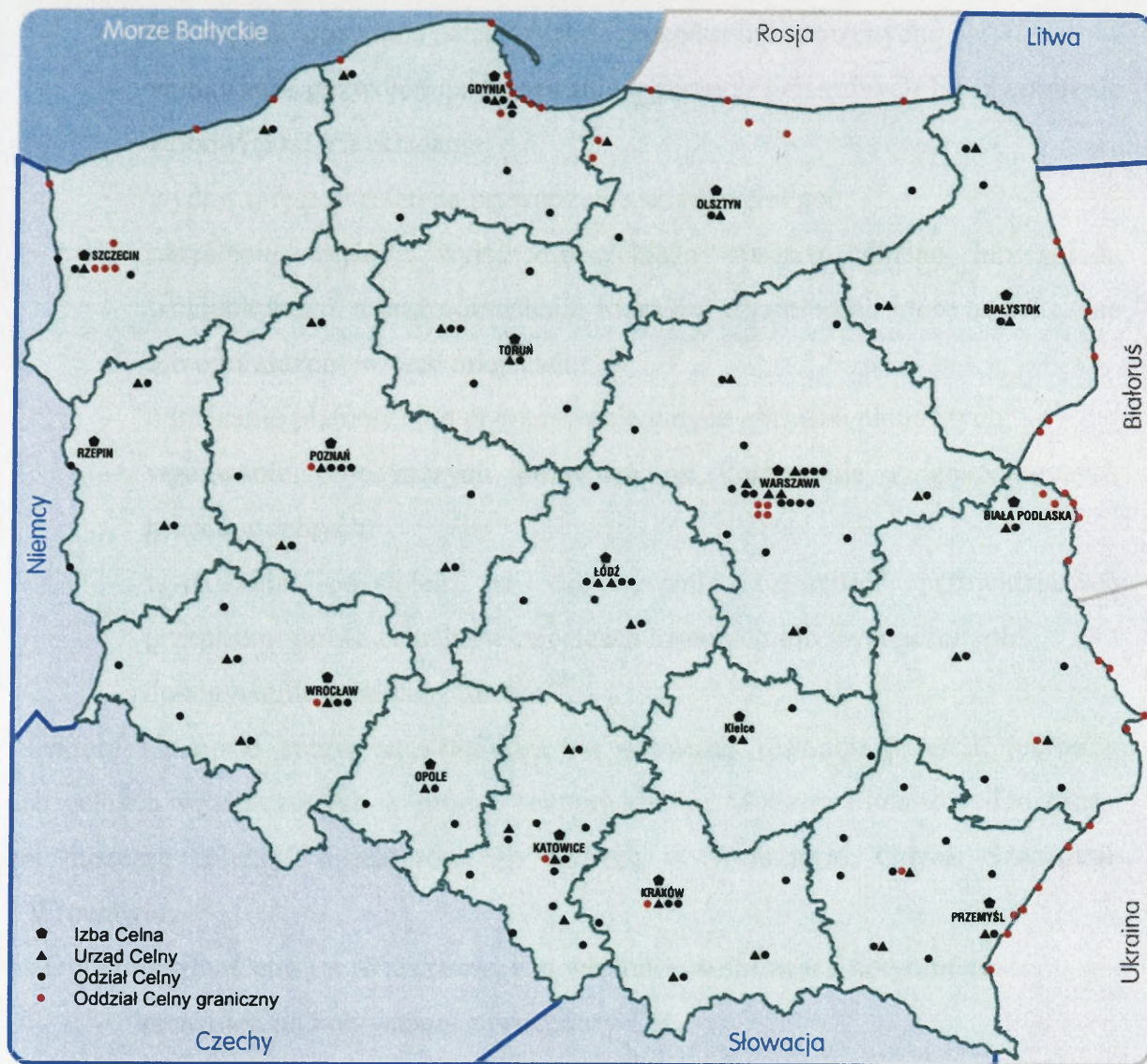
Poniżej przedstawiono rozmieszczenie poszczególnych izb oraz podległych im urzędów i oddziałów celnych, zgodnie z podziałem administracyjnym kraju (rys.1.5).

Organami właściwymi do prowadzenia i załatwiania spraw celnych są naczelnik urzędu celnego, dyrektor izby celnej oraz minister właściwy do spraw finansów publicznych⁴⁹.

Naczelnik urzędu celnego jest organem pierwszej instancji we wszystkich sprawach celnych, za wyjątkiem tych, które na podstawie przepisów szczególnych zostały zastrzeżone dla dyrektora izby celnej lub ministra właściwego do spraw finansów publicznych.

⁴⁸ Dziennik Ustaw Nr 272 z 2004 r., poz. 2692, Dziennik Ustaw Nr 155 z 2005 r., poz. 1301

⁴⁹ Dziennik Ustaw Nr 68 z 2004 r., poz. 622

Rys.5. Struktura organizacyjna polskiej administracji celnej
 Źródło: P. Czyżewski, Wiadomości Celne nr 12/2005, s.1

Naczelnik urzędu celnego jest więc uprawniony do załatwiania spraw i prowadzenia w pierwszej instancji postępowań związanych z nadawaniem towarom przeznaczenia celnego, a także dokonywaniem wymiaru, poborem oraz zwrotem należności celnych.

Dyrektor izby celnej jest organem odwoławczym od decyzji wydanych w pierwszej instancji przez naczelnika urzędu celnego. W określonych kategoriach spraw dyrektor izby celnej działa jako organ pierwszej instancji. Co do zasady, w tych sprawach jest jednocześnie organem odwoławczym.

Do spraw załatwianych w pierwszej instancji przez dyrektora izby celnej należy:

- wydawanie pozwoleń na stosowanie procedur uproszczonych;
- wydawanie pozwoleń na stosowanie gwarancji generalnych lub zwolnienie z obowiązku ich składania;
- wydawanie pozwoleń na prowadzenie składu celnego;
- określenie wejść i wyjść do wolnego obszaru celnego lub składu wolnocłowego, a także określenie rodzajów działalności, które są zakazane lub ograniczone w tych miejscach;
- odraczanie płatności lub przyznawanie innych ułatwień płatniczych;
- wydawanie pojedynczych pozwoleń na korzystanie z gospodarczych procedur celnych;
- wydawanie pozwoleń na dokonywanie czynności przewidzianych przepisami prawa celnego w miejscach uznanych lub wyznaczonych;
- dokonywanie sprzedaży towaru⁵⁰.

Niektóre kategorie spraw są załatwiane w pierwszej instancji przez dyrektorów izb celnych wyznaczonych w drodze rozporządzenia Ministra Finansów. Do grupy tej możemy zaliczyć dyrektorów izb celnych w Warszawie, Gdyni, Szczecinie i Wrocławiu:

1) Dyrektor Izby Celnej w Warszawie, jest właściwy w sprawach dotyczących:

- pozwoleń na korzystanie z procedury TIR,
- wiążącej informacji taryfowej i wiążącej informacji o pochodzeniu towaru,
- prowadzenia listy agentów celnych oraz wydawania decyzji w sprawach wpisu osoby na listę agentów celnych, skreślenia osoby z listy agentów celnych i zawieszenia w działalności agenta celnego,
- wydawania decyzji w sprawach ochrony praw własności intelektualnej⁵¹.

2) Dyrektorzy Izb Celnych w Gdyni i Szczecinie, są właściwi do prowadzenia procedury konsultacyjnej oraz wydawania pozwoleń na:

- regularną linię rejsową,
- zwolnienie z obowiązku wystawiania manifestu służącego do potwierdzania wspólnotowego statusu towarów najpóźniej do następnego dnia

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ Dziennik Ustaw Nr 87 z 2004 r., poz. 830.

po wplynięciu statku i w każdym przypadku przed przybyciem statku do portu,

- stosowanie procedur uproszczonych właściwych do przewozu towarów drogą morską we wspólnotowej procedurze tranzytu⁵².

3) Dyrektor Izby Celnej we Wrocławiu, na podstawie jest właściwy do prowadzenia procedury konsultacyjnej:

- w ramach postępowania o wydanie pojedynczego pozwolenia na korzystanie z gospodarczej procedury celnej,
- w ramach postępowania o wydanie jednorazowych pozwoleń dla celów dozoru celnego ze względu na przeznaczenie towarów⁵³.

Natomiast minister właściwy do spraw finansów publicznych jest organem pierwszej instancji w sprawach stwierdzenia z urzędu nieważności decyzji ostatecznej dyrektora izby celnej⁵⁴. Jest także organem odwoławczym od decyzji wydanych przez siebie w pierwszej instancji oraz od decyzji dotyczących wiążącej informacji taryfowej i wiążącej informacji o pochodzeniu, wydanych w pierwszej instancji przez wyznaczonego dyrektora izby celnej⁵⁵.

Do zadań ministra właściwego do spraw finansów publicznych, stosownie do postanowień ordynacji podatkowej⁵⁶, należy również kontrola dyrektora izby celnej w zakresie przestrzegania wiążących terminów.

1.3. SŁUŻBY CELNE INNYCH PAŃSTW

1.3.1. SŁUŻBY CELNE WYBRANYCH PAŃSTW UNII EUROPEJSKIEJ

Proces integracji gospodarczej, jaki zapoczątkowany został w Europie Zachodniej kilkadziesiąt lat temu, w dużej mierze dotyczył zagadnień celnych. Traktat Rzymski, ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, spowodował stworzenie pomiędzy krajami członkowskimi od 1 lipca 1968r. Unii Celnej, zaś od 1 stycznia 1993 r. wspólnego rynku. Coraz ściślejsza integracja wymagała ujednoczenia przepisów, w tym również w zakresie prawa celnego, (nie dotyczyło to całości

⁵² Dziennik Ustaw Nr 87 z 2004 r., poz. 831.

⁵³ Ibidem

⁵⁴ Dziennik Ustaw Nr 68 z 2004 r., poz. 622

⁵⁵ Polski Podręcznik Celny (zm.nr 1/czerwiec 2005, rozdział 32.00.00)

⁵⁶ Dziennik Ustaw Nr 8 z 2005 r., poz. 60.

przepisów celnych). Wiele kwestii nie zostało unormowanych na szczeblu wspólnotowym, lecz pozostawiono je w gestii poszczególnych państw członkowskich (rys.1.6).

Komisja Europejska nie narzuca krajom członkowskim struktury organizacyjnej w jakiej powinna funkcjonować administracja celna. Wymaga jednakże, aby służby celne wykazywały się wysoką sprawnością organizacyjną i operacyjną, ze względu na zadania oraz rolę jaką pełnią nie tylko w sferze gospodarczej. W *Deklaracji przedstawicieli rządów krajów członkowskich dotyczącej roli służb celnych po 1992r.*⁵⁷, czyli po ustanowieniu wspólnego rynku, wymienione są następujące zadania:

- pobór akcyzy i VAT od towarów importowanych,
- pobór ceł i opłat rolnych od towarów pochodzących z krajów trzecich,
- przestrzeganie kontyngentów i kwot importowych wyznaczonych przez Wspólnotę Europejską oraz wynikających z przepisów krajowych,
- stosowanie ograniczeń w eksporcie,
- wprowadzanie, w odniesieniu do zwierząt i roślin, standardów zdrowotnych Wspólnoty Europejskiej,
- zbieranie danych statystycznych odnośnie handlu międzynarodowego,
- wprowadzanie wielu środków ochronnych w celu ochrony obywateli.⁵⁸

Istnienie unii celnej, czy też wspólnego rynku, nie powoduje powstania jednej wspólnej administracji celnej Unii Europejskiej. We Wspólnocie funkcjonuje 25 odrębnych administracji celnych w poszczególnych krajach członkowskich.

Podkreślić należy, iż ani we Wspólnotowym Kodeksie Celnym, ani w aktach wykonawczych do niego kwestie dotyczące struktury organizacyjnej nie zostały uregulowane. Przepisy unijne dają szereg delegacji państwom członkowskim umożliwiające swobodne kształtowanie wybranych instytucji celnych. Dlatego

---

⁵⁷ Declaration by the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council, concerning the continuing role of customs services after 1992, Official Journal C 262, 17/10/1990

⁵⁸ D. Kolasińska, *Organizacja administracji celnych krajów Unii Europejskiej*, [w:] Zeszyty naukowe nr 2/2002, WSC, Warszawa 2002 r.

też do kompetencji państw członkowskich została pozostawiona materia struktur oraz obowiązków poszczególnych służb celnych.⁵⁹

Rys. 1.6. Mapa państw członkowskich Unii Europejskiej przed i po 1 maja 2004 r.
Źródło: Centrum Informacji Europejskiej

Poniżej omówiono sześć wybranych administracji celnych krajów Unii Europejskiej, tj.: Włoch, Francji, Belgii Wielkiej Brytanii, Szwecji i Niemiec. Dodatkowo zaprezentowano administrację celną USA w świetle przemian po 11 września 2001 roku.

⁵⁹ Ibidem, s. 5.

WŁOCHY

Struktura organizacyjna włoskiej administracji celnej jest dość skomplikowana. Nie istnieje bowiem wyodrębniony naczelnny organ do spraw ceł. Nadzór nad administracją celną sprawuje Minister Finansów za pośrednictwem Departamentu Ceł i Podatków Pośrednich. Departament, na którego czele stoi Dyrektor Generalny, dzieli się na inspektoraty, a te z kolei na wydziały.⁶⁰ Włoska administracja celna podzielona jest na trzy wzajemnie ze sobą połączone poziomy: centralny, regionalny i lokalny:

1. Poziom centralny stanowi Dyrekcja Generalna, składająca się z następujących 4 dyrekcji centralnych:

- Dyrekcja Centralna Spraw Ogólnych, Personelu, Spraw Technicznych i Informacji,
- Dyrekcja Centralna Służby Celnej,
- Dyrekcja Centralna Podatków Pośrednich od Dóbr Produkcyjnych i Konsumpcyjnych,
- Dyrekcja Centralna Analiz Handlowych i Laboratoriów.

Ponadto administracja wspomagana jest w zakresie przetwarzania danych przez Elektroniczne Krajowe Centrum Celne – CEND oraz osiem jednostek Centrum Opracowywania Danych Statystycznych – CED.

2. Odnośnie poziomu regionalnego Włochy podzielone są na 14 obszarów nadzorowanych przez Okręgowe Dyrekcje, w ramach których funkcjonują następujące służby:

- Wydziały ds. Ogólnych, Osobowych i Technicznych,
- Wydziały ds. Koordynacji Urzędów i Służb Antykorupcyjnych,
- Wydziały ds. Inspekcji, pełniące funkcje kontrolną skuteczności i organizacji służb oraz prawidłowego stosowania i przestrzegania przepisów w urzędach celnych danego regionu.

3. Na poziomie lokalnym natomiast można wyodrębnić:

---

⁶⁰ J. Jarmul „Polska administracja celna ...”, op.cit., s. 60.

- 50 Głównych Okręgów Celnych, odpowiedzialnych za koordynację, kierowanie i działalność operacyjną odpraw celnych dokonywanych bezpośrednio przez właściwe urzędy celne,
- 41 Urzędów Technicznych ds. Finansowych, odpowiedzialnych za weryfikację podatkową w zakresie podatków od dóbr produkcyjnych i konsumpcyjnych, z wyjątkiem kontroli w zakresie podatku akcyzowego oraz za kontrolę techniczną przedsiębiorstw produkcyjnych,
- 12 Wydziałowych Laboratoriów Celnych odpowiedzialnych za zadania dotyczące analiz i badań zleconych przez urzędy celne.⁶¹

Zadania

1. Podstawowym zadaniem włoskiej administracji celnej jest:

- pobór cła,
- pobór podatku VAT,
- pobór podatku akcyzowego,
- pobór podatku konsumpcyjnego.

2. Ponadto zajmuje się ona poborem innych niefiskalnych podatków, jak również prowadzi statystykę przepływu towarów. Zatem inne zadania związane z fiskusem to:

- dostarczanie danych o operacjach celnych innym gałęziom administracji publicznej, Komisji Europejskiej oraz organom zewnętrznym,
- pozyskiwanie zbiorczych danych na temat kupna i sprzedaży w ramach UE,
- dostarczanie danych rachunkowych Generalnemu Księgowemu,
- przekazywanie odpowiednich danych Resortowi Wpływów Państwowych w celu kontroli przestrzegania reguł podatkowych odnośnie podatku VAT.

Natomiast w ramach Wspólnej Polityki Rolnej włoska administracja celna zarządza zwrotami opłat w związku z eksportem produktów rolnych do krajów spoza Unii. Ponadto służby celne sprawują nadzór nad dotrzymywaniem warunków sanitarnych i postanowień fitosanitarnych obejmujących przemysł i rolnictwo.

⁶¹ *Struktura i rola administracji celnych w Unii Europejskiej*, – materiał opracowany w Biurze Współpracy Międzynarodowej i Integracji Europejskiej GUC, Warszawa 2001.

Zagadnieniami celnymi we Włoszech oprócz administracji celnej zajmuje się również Straż Finansowa. Choć organa te są niezależne, to ściśle ze sobą współpracują. Straż Finansowa, bezpośrednio podlegająca Ministrowi Finansów, wykorzystywana jest szczególnie przy dokonywaniu powtórnej kontroli w przypadku podejrzenia przemytu.⁶²

BELGIA

Belgijska administracja celna funkcjonuje w ramach Ministerstwa Finansów, a na jej czele stoi Dyrektor Generalny. Gabinet Dyrektora Generalnego stanowią trzy Dyrekcje: ds. kontroli, planowania, finansów i zarządzania oraz komunikacji. Cała administracja celna dzieli się na departamenty centralne, zewnętrzne i regionalne. W skład centralnej administracji celnej wchodzi cztery departamenty wraz z podległymi Dyrekcjami:

Departament I – Procedury podstawowe i regulacje

- Taryfa
- Procedury celne
- Procedury akcyzowe

Departament II – Procedury podstawowe: Implementacja

- Pobór, kontrola, badania
- Windykacja

Departament III – Procedury wspomagające

- Kadry
- Szkolenie
- Administracja zarządzaniem

Departament IV – Przetwarzanie danych.

Departamenty zewnętrzne składają się z naczelnych służb kontrolnych i organizacyjnych oraz Narodowej Dyrekcji Śledczej. Natomiast departamenty regionalne dzielą się na: Inspektoraty Regionalne (10) oraz Inspektoraty Lokalne (6). Ponadto szczebel lokalny stanowią 162 urzędy celne.⁶³

⁶² „Polska Służba Celna w Unii ...”, op.cit., s. 57.

⁶³ *Polska Służba Celna w Unii ...*, op.cit., s. 46.

Zadania

Najważniejsze zadania belgijskiej administracji celnej to:

1. pobór ceł,
2. pobór podatków i innych opłat:
  - akcyza,
  - VAT od importu,
  - opłaty: ekologiczne, od automatów do gier, za koncesje.
3. prace kontrolno-śledcze w zakresie: odpadów, narkotyków, towarów CITES, materiałów radioaktywnych, broni i materiałów wybuchowych, stali i tekstyliów, świadectw zdrowia i bezpieczeństwa⁶⁴.

FRANCJA

Dyrekcja Generalna Ceł i Podatków Pośrednich Francji (DGCiPP) podlega Ministerstwu Gospodarki i Finansów i jest bezpośrednio nadzorowana przez tzw. Ministra Delegowanego ds. Budżetu. W strukturze DGCiPP znajduje się 6 poddyrekcji, którym z kolei podporządkowane są biura (19):

- Poddyrekcja A – Kadry i budżet,
- Poddyrekcja B – Organizacja, nadzór i środki,
- Poddyrekcja C – Informatyka, statystyka i analizy ekonomiczne,
- Poddyrekcja D – Sprawy prawne sporne oraz zwalczanie przestępczości,
- Poddyrekcja E – Unia celna i współpraca międzynarodowa,
- Poddyrekcja F – Podatki pośrednie.

Ponadto DGCiPP podporządkowanych jest również pięć dyrekcji o kompetencji krajowej. Są to:

- Krajowa Dyrekcja Informacji i Dochodzeń Celnych,
- Krajowa Dyrekcja Naboru Kadr i Szkolenia Zawodowego,
- Krajowa Dyrekcja Statystyki Handlu Zagranicznego,
- Informatyczne Centrum Celne,
- Krajowa Dyrekcja Gwarancji i Usług Przemysłowych.

---

⁶⁴ *Struktura i rola administracji celnych w Unii Europejskiej....op.cit....*

Natomiast terytorialną organizację francuskich służb celnych podlegającą DGCiPP stanowi 10 Dyrekcji Interregionalnych (schemat organizacyjny przedstawia rys. 1.7) i 40 Dyrekcji Regionalnych.⁶⁵ W tym:

- 9 laboratoriów interregionalnych,
- 43 urzędy regionalne,
- 276 jednostek akcyzowych,
- 385 jednostek operacyjnych naziemnych i morskich,
- 56 jednostek dochodzeniowych, w tym 2 wydziały krajowe ds. walki z przemytem:

a) Krajowa Dyrekcja Wywiadu i Dochodzeń Celnych,

b) Krajowy Wydział Celny ds. Kryminalnych⁶⁶.

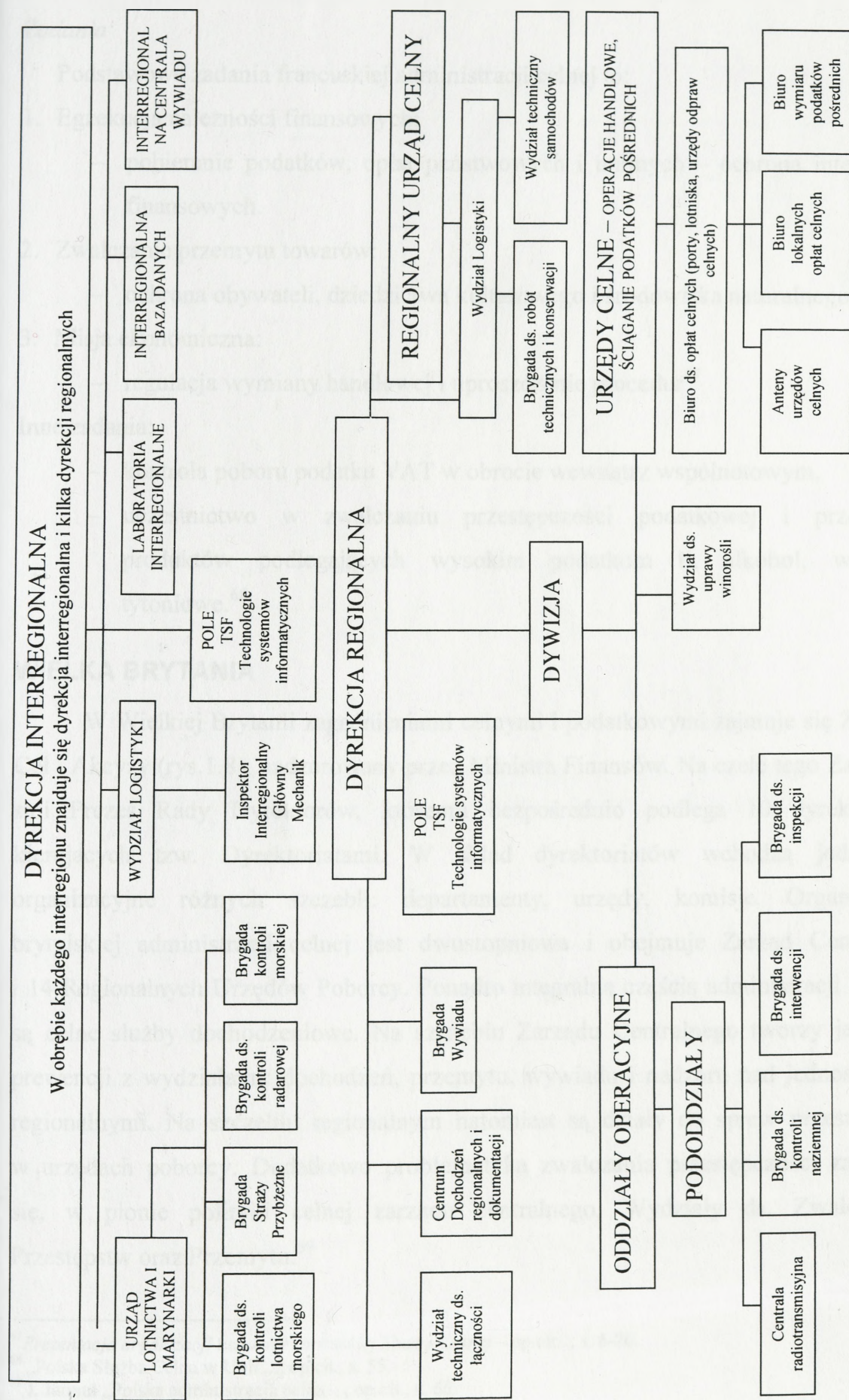
W celu zapewnienia prawidłowego procesu kształcenia funkcjonariuszy celnych powołano trzy szkoły celne dostosowane do poszczególnego zakresu działań i do stopnia funkcjonariuszy:

1. La Rochelle (1936) – szkolenie funkcjonariuszy wszystkich stopni służb kontrolnych (umundurowanych i specjalistów), w tym wszystkie jednostki operacyjne i brygady mobilne.
2. Rouen (1983) – szkolenie pozostałych funkcjonariuszy obsługujących zagraniczne operacje handlowe (podatki pośrednie i administracja wydziałów).
3. Tourcing (2003) – szkolenie dla przyszłych wyższych funkcjonariuszy inspektorów (kategoria A) i słuchaczy z zagranicy tej samej kategorii.

W całej Francuskiej Służbie Celnej zatrudnionych jest 19722 pracowników, z czego 33 % stanowią kobiety, a prawie połowa etatów (około 9500) przeznaczona jest dla funkcjonariuszy wydziałów operacyjnych. Na wyposażeniu administracji celnej znajduje się ponadto 15 samolotów, 8 helikopterów, 3360 samochodów oraz 65 statków, z czego 30 to patrolowce i kutry straży przybrzeżnej.

⁶⁵ J. Jarmul „Polska administracja celna ...”, op.cit., s. 57.

⁶⁶ Źródło: *Struktura schematu organizacyjnego Francuskiej Służby Celnej*. Ambasada Francji w Polsce – prezentacja organizacji i zadań Służby Celnej, Warszawa 2004.

Rys. 1.7. Schemat organizacyjny francuskiej Służby Celnej
 Źródło: *Struktura schematu organizacyjnego Francuskiej Służby Celnej*.... op. cit..

Zadania

Podstawowe zadania francuskiej administracji celnej to:

1. Egzekucja należności finansowych:

- pobieranie podatków, opłat państwowych i unijnych – ochrona interesów finansowych.

2. Zwalczanie przemytu towarów:

- ochrona obywateli, dziedzictwa kulturowego i środowiska naturalnego.

3. Misja ekonomiczna:

- regulacja wymiany handlowej i uproszczenie procedur⁶⁷

Inne zadania:

- kontrola poboru podatku VAT w obrocie wewnątrz wspólnotowym,
- uczestnictwo w zwalczaniu przestępczości podatkowej i przemytu produktów podlegających wysokim podatkom tj. alkohol, wyroby tytoniowe.⁶⁸

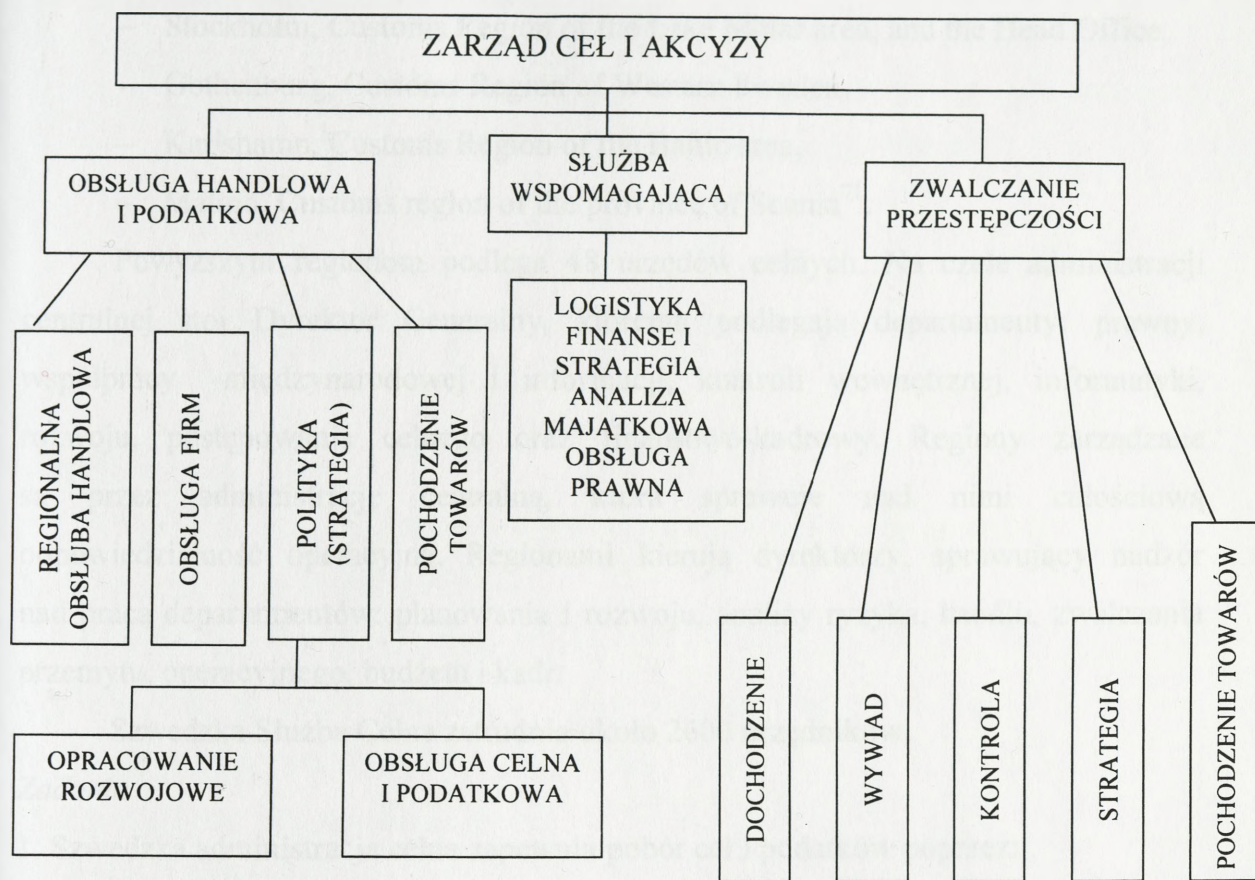
WIELKA BRYTANIA

W Wielkiej Brytanii zagadnieniami celnymi i podatkowymi zajmuje się Zarząd Ceł i Akcyzy (rys.1.8), nadzorowany przez Ministra Finansów. Na czele tego Zarządu stoi Prezes Rady Dyrektorów, któremu bezpośrednio podlega 10 dyrektorów kierujących tzw. Dyrektoriatami. W skład dyrektoriatów wchodzi jednostki organizacyjne różnych szczebli: departamenty, urzędy, komisje. Organizacja brytyjskiej administracji celnej jest dwustopniowa i obejmuje Zarząd Centralny i 14 Regionalnych Urzędów Poborcy. Ponadto integralną częścią administracji celnej są celne służby dochodzeniowe. Na szczeblu Zarządu Centralnego tworzy je pion prewencji z wydziałami: dochodzeń, przemytu, wywiadu i nadzoru nad jednostkami regionalnymi. Na szczeblu regionalnym natomiast są działy do spraw przestępstw w urzędach poborcy. Dodatkowo problematyką zwalczania przestępczości zajmują się, w pionie polityki celnej zarządu centralnego, Wydziały ds. Zwalczania Przestępstw oraz Przemytu.⁶⁹

⁶⁷ *Prezentacja organizacji i zadań Francuskiej Służby Celnej* – op.cit..., s. 6-20.

⁶⁸ „Polska Służba Celna w Unii ...”, op.cit., s. 55.

⁶⁹ J. Jarmul „Polska administracja celna ...”, op.cit., s. 66.

Rys. 1.8. Schemat organizacyjny Brytyjskiej Służby Celnej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów wewnętrznych Ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce, Warszawa 2005⁷⁰.

Zadania

1. Do głównych zadań pełnionych przez brytyjską administrację celną należą:

- pobór cła,
- pobór akcyzy i podatku VAT,
- pobór opłat wyrównawczych od produktów rolnych,
- pobór podatku od składek ubezpieczeniowych.

SZWECJA

Szwedzka służba celna jest organizacją trójstopniową, składającą się z administracji centralnej oraz 6 regionów:

- Haparanda, Customs Region of Upper Norrland,

⁷⁰ Materiały wewnętrzne ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce, Warszawa 2005 r.

- Sundsvall, Customs Region of Lower Norrland,
- Stockholm, Customs Region of the Lake Mälär area, and the Head Office,
- Gothenburg, Customs Region of Western Sweden,
- Karlshamn, Customs Region of the Baltic area,
- Malmö, Customs region of the province of Scania⁷¹.

Powyższym regionom podlega 48 urzędów celnych. Na czele administracji centralnej stoi Dyrektor Generalny, któremu podlegają departamenty: prawny, współpracy międzynarodowej i informacji, kontroli wewnętrznej, informatyki, rozwoju, postępowania celnego oraz finansowo-kadrowy. Regiony zarządzane są przez administrację centralną, która sprawuje nad nimi całościową odpowiedzialność operacyjną. Regionami kierują dyrektorzy, sprawujący nadzór nad pracą departamentów: planowania i rozwoju, analizy ryzyka, handlu, zwalczania przemytu, operacyjnego, budżetu i kadr.

Szwedzka Służba Celna zatrudnia około 2600 urzędników.

Zadania

1. Szwedzka administracja celna zapewnia pobór ceł i podatków poprzez:

- środki ochronne ,
- kontrole wstępne,
- kontrole postimportowe.

Zadaniem służb celnych jest możliwie najefektywniejszy pobór ceł i podatków oraz dostarczenie bazy danych do szwedzkiej statystyki handlowej. Organy celne pobierają cła, podatki, opłaty oraz VAT w imporcie z krajów spoza UE. Wpływy z ceł przekazywane są do Komisji Europejskiej, pomniejszone o prowizję za pracę celników. Natomiast administracja centralna, która odpowiada za całość organizacyjno-operacyjną, zajmuje się głównie zarządzaniem strategicznym, polityką celną i tworzeniem norm. Sześć regionów celnych zajmuje się zadaniami operacyjnymi, deklaracjami przywozowymi, wywozowymi, jak również ochroną granic, polegającą na:

- zapobieganiu naruszeniom ograniczeń importowych i eksportowych,

⁷¹ *The Swedish Customs Service – a crime fighting – public authority*, Materiał prezentacyjny Szwedzkiej Służby Celnej, Sztokholm 2001, s. 3.

- ochronie społeczeństwa przed nielegalnym importem towarów niebezpiecznych dla zdrowia,
- kontroli towarów akcyzowych w transporcie drogowym, nakierowanej na nielegalne ładunki alkoholu, papierosów, ropy naftowej,
- analizie ryzyka,
- zwalczaniu przestępczości.

Ponadto szwedzka administracja celna ma prawo do przeprowadzania kontroli pojazdów na terytorium całego kraju.⁷²

NIEMCY

Niemiecka administracja celna jest zorganizowana trójstopniowo:

I. Najwyższy poziom administracyjny

Najwyższą władzą niemieckich służb celnych jest Federalne Ministerstwo Finansów. Wydział Cła w tym Ministerstwie jest odpowiedzialny za sprawy fachowe, organizacyjne i personalne administracji celnej.

II. Pośredni poziom administracyjny

Władzami średniego szczebla jest 21 naczelnych dyrekcji finansowych, które administrują krajowymi podatkami, tj.: podatkiem majątkowym i podatkiem od świadczeń drogowych.

III. Terenowy poziom administracyjny

Władzami terenowymi odpowiedzialnymi za wykonanie zadań celnych są:

- Główne Urzędy Celne wraz z podległymi im urzędami i komisariatami,
- Śledcze Urzędy Celne wraz z ich oddziałami.

Ponadto do zadań specjalnych w zakresie niemieckiej administracji celnej ustanowiono inne federalne urzędy celne: Kryminalny Urząd Celny oraz Federalny Urząd Monopolowy ds. Alkoholu.⁷³

Zadania

Niemiecka służba celna pełni klasyczne funkcje celne oraz wykonuje wiele dodatkowych zadań federalnych:

1. Pobór należności fiskalnych:

⁷² „Polska Służba Celna w Unii...”, op.cit., s. 61.

⁷³ J. Jarmul, *Polska administracja celna ...*, op.cit., s. 64.

- ceł,
- wwozowego podatku obrotowego,
- krajowych podatków konsumpcyjnych od: produktów destylacji ropy naftowej, win musujących, piwa, alkoholu, tytoniu oraz kawy.

2. Pobór należności niefiskalnych:

- należności wwozowe i wywozowe,
- kwoty wyrównawcze,
- cła antydumpingowe,
- należności w ramach regulacji produkcji, np. należności współodpowiedzialności i gwarancyjne w sektorze mlecznym.

3. Przyznawanie niefiskalnych ulg w sektorze rolnictwa, np.:

- preferencje wywozowe,
- zwrot kosztów produkcji,
- dotacje, subwencje, premie i preferencje.

Niemiecka administracja celna zajmuje się także zagadnieniami statystycznymi dotyczącymi obrotu towarowego. Pełni zarówno zadania nadzorcze, jak i dochodzeniowe, niewymagające poboru należności, a związane z wywozem, wwozem oraz przewozem towarów. Nadzoruje obrót z innymi obszarami gospodarczymi oraz przestrzeganie istniejących zakazów i ograniczeń w ponadgranicznym obrocie towarów.

Ponadto służby celne, współpracując z Federalnym Urzędem ds. Zatrudnienia, przyczyniają się w znacznym stopniu do zwalczania różnorodnych form nielegalnego zatrudnienia. Od dnia 1 marca 1996 r. administracja celna kontroluje przestrzeganie ogólnych zobowiązań wynikających z warunków zatrudnienia, tj. wynagrodzenia i urlopy, w zakresie budownictwa i towarzystw żeglugi morskiej. W tych sprawach służby celne blisko współpracują z niemieckimi zakładami ubezpieczeń społecznych, administracją zatrudnienia, urzędami ds. obcokrajowców, jak i z krajowymi władzami odpowiedzialnymi za zwalczanie nielegalnego zatrudniania. Kontrola pracowników w miejscu zatrudnienia, jak i dokumentów firmowych pracodawców, pozwala

wykrywać nieprawidłowości dotyczące odprowadzania składek ubezpieczeń społecznych, wynagrodzeń, pozwoleń na pracę oraz wynagrodzeń dumpingowych.⁷⁴

Do zadań niemieckich urzędników celnych należy również tzw. policyjna kontrola ruchu na przejściach granicznych. Obowiązki te nałożone zostały administracji celnej przez Federalne Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Celnicy dokonują kontroli samodzielnie lub wspólnie z urzędnikami Federalnej Straży Granicznej. Poza tym nałożono na służby celne zadania policyjnego nadzoru granic, jak i policyjnej kontroli ruchu granicznego poza miejscami wyznaczonymi do przekraczania granic.

Organy celne Niemiec biorą udział także w działaniach nadzorczych, dotyczących ubezpieczeń komunikacyjnych i handlowych, pojazdów wjeżdżających na niemieckie terytorium przez zewnętrzne granice obszaru celnego Unii. Ponadto w ramach procedury kontrolnej dotyczącej podatku obrotowego na rynku wewnętrznym, niemiecka administracja celna – w celu udzielenia odpowiedzi na wnioski pozostałych państw członkowskich – wszczyna odpowiednie dochodzenia. Warto zauważyć, że niemiecka administracja celna ze względu na swoją obecność w całym kraju – jest w zasadzie w stanie przejąć różne zadania Federacji. Niemiecka Służba Celna współdziała przy poborze i kontroli wprowadzonych od dnia 1 stycznia 1995 r. opłat za korzystanie z autostrad federalnych.⁷⁵

Podsumowując funkcjonowanie administracji celnych w Unii Europejskiej można określić następujące analogie:

1. Większość administracji celnych w krajach Unii Europejskiej posiada trójstopniową strukturę organizacyjną.
2. Organy celne państw członkowskich w większości są podporządkowane bądź podlegają Ministrowi Finansów.
3. W większości krajów Wspólnoty służby celne, oprócz funkcji kontrolnych i ochronnych, pełnią przede wszystkim rolę poborcy podatkowego. Wynika to z międzynarodowych zobowiązań, jakie przyjęły na siebie państwa Unii

⁷⁴ „Struktura i rola administracji celnych w Unii ...”, op.cit.

⁷⁵ „Polska Służba Celna w Unii ...”, op.cit., s. 59.

Europejskiej, bowiem rolę ceł w coraz większym stopniu przejmują podatki, które mają zasadnicze znaczenie dla budżetów państwowych.

4. Organy celne mogą korzystać ze swych uprawnień władczych na całym terytorium państwa.
5. Urzędnicy celni dysponują uprawnieniami kryminalno-policyjnymi i możliwością dokonania kontroli osób oraz środków transportu i rewizji towarów⁷⁶.
6. Administracje celne przesuwają dokonywanie kontroli celnej z granic państwowych na granice zewnętrzne Unii, co jest konsekwencją integracji gospodarczej państw członkowskich UE. Powoduje to stosowną reorganizację ich struktur i tworzenie nowych wewnętrznych urzędów celnych. Natomiast na granicach zewnętrznych Unii tworzone są tzw. ruchome punkty celne, mające głównie na celu strzeżenie szczelności granicy i walkę z przemytem.

Służby celne aby realizować tak ważne zadanie, jakim jest skuteczne ściąganie należności celnych i podatkowych, wprowadzają nowoczesne techniki informatyczne. Automatyzacja procedur i szybki obieg informacji przyczyniają się do efektywnej realizacji tego zadania. Skomputeryzowanie czynności celników pozwala również na podejmowanie optymalnych decyzji gospodarczych i finansowych na poszczególnych szczeblach zarządzania oraz administrowania państwem.⁷⁷

1.3.2. SŁUŻBA CELNA STANÓW ZJEDNOCZONYCH PO 11 WRZEŚNIA 2001 r.

W Stanach Zjednoczonych sprawami z zakresu między innymi cła, podatków, a także ochrony granic zajmuje się Celno-Graniczna Agencja Ochrony Stanów Zjednoczonych (U.S. Customs and Border Protection), oficjalnie powołana 1 marca 2003 roku bezpośrednio podlega Departamentowi Bezpieczeństwa Krajowego

⁷⁶ R. Zdebski, *Zadania polskich służb celnych w perspektywie przystąpienia do Unii Europejskiej*, [w:] *Monitor Prawa Celnego* Nr 4 z 2002 r., s. 156.

⁷⁷ J. Jarmul „Polska administracja celna...”, op.cit., s. 69.

(Department of Homeland Security)⁷⁸. Nowa Agencja połączyła ze sobą takie departamenty jak: rolnictwa (Department of Agriculture), Służbę Imigracji i Naturalizacji (Imigration and Naturalization Service), Straż Graniczną (Border Patrol) oraz Służbę Celną (US Customs Service). Strukturę organizacyjną agencji przedstawia rys. 1.9

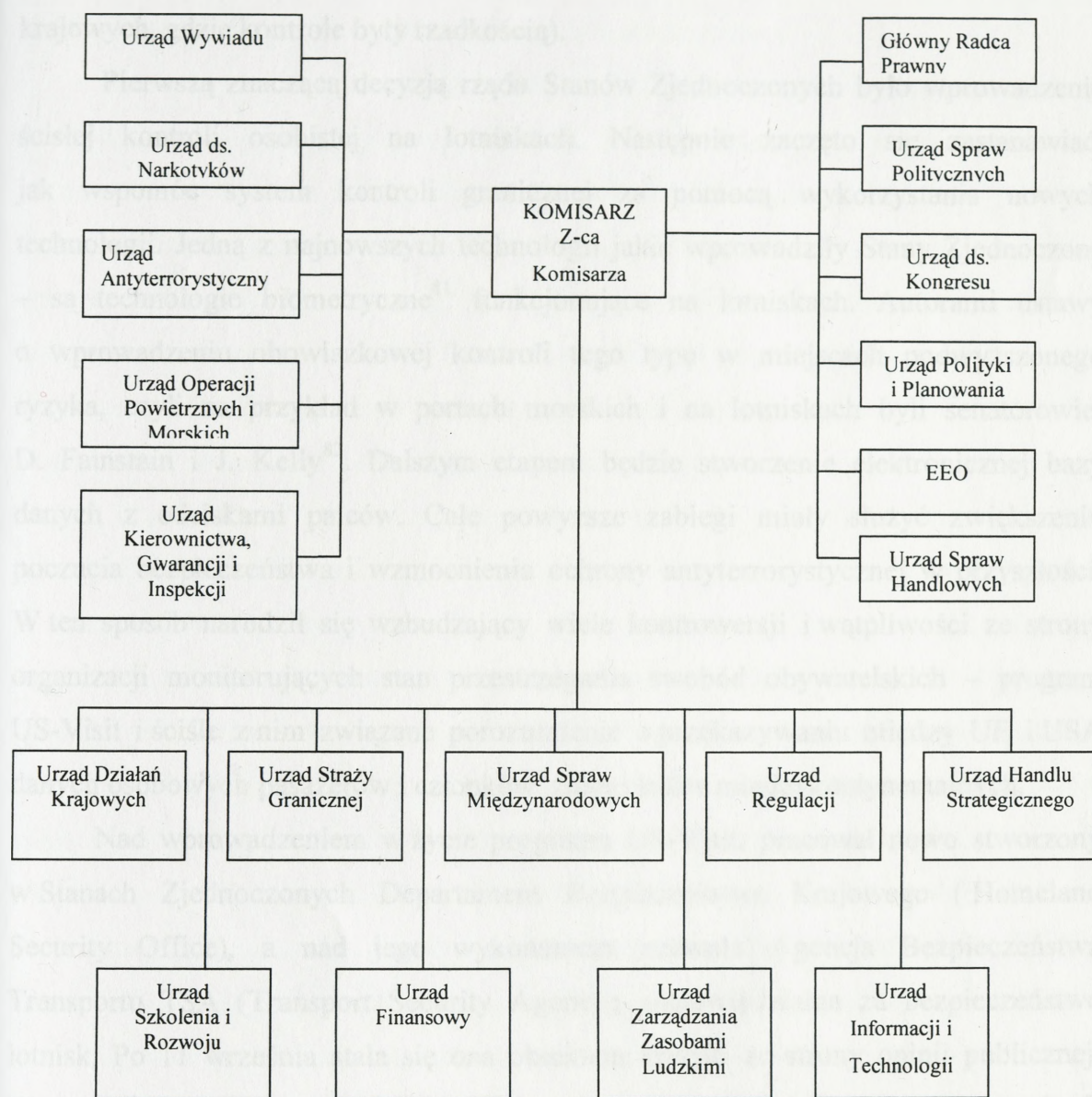
Do sprawnego wykonywania powierzonych zadań agencja zatrudnia ponad 40,000 pracowników (funkcjonariuszy wraz z personelem cywilnym). Do jej głównych zadań należy sprawowanie kontroli w zakresie prób nielegalnego przekroczenia granicy państwowej Stanów Zjednoczonych, ujawnianie źródeł pochodzenia narkotyków i kontrabandy. Ponadto odpowiada za zapewnienie ochrony rolniczej i ekonomicznej USA przed napływem szkodliwych chorób, chroni prawa własności intelektualnej, reguluje i kontroluje handel międzynarodowy, pobiera podatki oraz wymusza przestrzeganie prawa handlowego.⁷⁹

W skład obszaru celnego USA wchodzi 50 stanów, Okręg Kolumbii (District of Columbia) oraz Puerto Rico. Aktualnie całość terytorium USA podzielona jest na 20 regionów tzw. Celnych Centrów Zarządzania (Customs Management Centers – CMC), w ramach których działają poszczególne urzędy celne określone w nomenklaturze amerykańskiej jako service ports, area ports i ports of entry. W tych urzędach załatwiane są wszelkie transakcje eksportowo-importowe. Na czele każdej z ww. jednostek organizacyjnych stoją dyrektorzy urzędów celnych (CMC directors oraz port directors).⁸⁰

⁷⁸ Departament Bezpieczeństwa Krajowego USA powołany przez prezydenta Georga W. Busha zarządzeniem 13228(EO 13228) z 8 października 2001 roku. Głównym powodem utworzenia DHS, oprócz ataków terrorystycznych, był brak koordynacji między agencjami wywiadowczymi i bezpieczeństwa, m.in. CIA, NSA, FBI, oraz policją stanową i departamentami policji miejskiej, straży granicznej, co utrudniało przekaz ważnych informacji do odpowiednich struktur w rządzie. www.eldamar.my.link.pl z dnia 12.12.2005 r.

⁷⁹ www.customs.ustreas.gov z dnia 25.11.2005 r.

⁸⁰ *Warunki celne eksportu towarów do USA* [w:] Konsulat RP w Los Angeles, – *Poradnik dla polskiego eksportera*, maj 2001, str. 5 – 6.

Rys. 1.9. Struktura organizacyjna Celno-Granicznej ochrony Stanów Zjednoczonych (US Customs and Border Protection)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.customs.ustreas.gov z dnia 25.11.2005 r.

W następstwie katastrofalnych wydarzeń jakie miały miejsce 11 września 2001 Stany Zjednoczone zdecydowały się na wprowadzenie nowych rozwiązań dotyczących bezpieczeństwa granic i przewozów lotniczych. W swych rozważaniach specjaliści z wielu dziedzin zastanawiali się nad przyczynami porażki służb policyjnych, wywiadowczych, a także granicznych w walce o bezpieczeństwo obywateli. Jako jedną z przyczyn wskazano brak szczelności systemu granicznego i systemu kontroli

osób korzystających z przelotów pasażerskich (w odniesieniu zwłaszcza do lotów krajowych, gdzie kontrole były rzadkością).

Pierwszą znaczącą decyzją rządu Stanów Zjednoczonych było wprowadzenie ścisłej kontroli osobistej na lotniskach. Następnie zaczęto się zastanawiać, jak wspomóc system kontroli granicznej za pomocą wykorzystania nowych technologii. Jedną z najnowszych technologii jakie wprowadziły Stany Zjednoczone – są technologie biometryczne⁸¹ funkcjonujące na lotniskach. Autorami ustawy o wprowadzeniu obowiązkowej kontroli tego typu w miejscach podwyższonego ryzyka, czyli na przykład w portach morskich i na lotniskach byli senatorowie: D. Fainstain i J. Kelly⁸². Dalszym etapem będzie stworzenie elektronicznej bazy danych z odciskami palców. Całe powyższe zabiegi miały służyć zwiększeniu poczucia bezpieczeństwa i wzmocnienia ochrony antyterrorystycznej w przyszłości. W ten sposób narodził się wzbudzający wiele kontrowersji i wątpliwości ze strony organizacji monitorujących stan przestrzegania swobód obywatelskich – program US-Visit i ściśle z nim związane porozumienie o przekazywaniu między UE i USA danych osobowych pasażerów i członków załogi lotów międzykontynentalnych.

Nad wprowadzeniem w życie programu US-Visit, pracował nowo stworzony w Stanach Zjednoczonych Departament Bezpieczeństwa Krajowego (Homeland Security Office), a nad jego wykonaniem czuwała Agencja Bezpieczeństwa Transportu TSA (Transport Security Agency), odpowiedzialna za bezpieczeństwo lotnisk. Po 11 września stała się ona obiektem krytyki ze strony opinii publicznej. Wprowadzenie programu było częścią planu jaki narodził się po zamachach na Światowe Centrum Handlu (World Trade Centre). Plan ten opierał się na koncepcji granicy w formie bariery technologicznej. Miała ona być pierwszą zaporą w walce z terroryzmem i nie dopuszczać potencjalnych zamachowców na teren Stanów Zjednoczonych. Hasło „border, the first front line” stało się w Stanach Zjednoczonych

---

⁸¹ Biometria jest obecnie jedną z najlepiej rozwijających się technik informatyczno - elektronicznych, która stale powiększa zaplecze swoich usług, produktów i zastosowań. Spośród dostępnych obecnie szeregu urządzeń biometrycznych do najpopularniejszych i coraz częściej stosowanych możemy zaliczyć: urządzenia wykorzystujące cechy charakterystyczne linii papilarnych, geometrii dłoni, tęczy i siatkówki oka, kształtu twarzy, mowy, podpisu www.twoja-firma.pl z dnia 17.02.2006

⁸² patrz: B. Soczówka, *Biometria coraz popularniejsza*, www.twoja-firma.pl z dnia 17.02.2006

bardzo popularne. Potencjalne zagrożenie ma być więc wykrywane już na granicy w fazie kontroli podstawowej tzw. wizowej czy paszportowej

W swym wymiarze praktycznym funkcjonowanie systemu polega na poddawaniu osób przybywających do USA stosunkowo prostej procedurze pozostawiania informacji biograficznych, informacji dotyczących samej podróży, a także informacji biometrycznych. Na informacje biometryczne składają się zdjęcia cyfrowe i dwa odciski palców pozostawianych na elektronicznym skanerze, które umieszczane są w bazie danych i porównywane z listą terrorystów i rejestrem osób skazanych. Znaczenie systemu jest tym większe, że chyba po raz pierwszy w historii zastosowano w praktyce, niemalże na skale masową, technologię biometryczną, mającą identyfikować osoby za pomocą ich cech fizycznych. System funkcjonuje od dnia 5 stycznia 2004 roku równocześnie na 115 lotniskach i 14 głównych portach w Stanach Zjednoczonych. Szacuje się, że w najbliższych latach, może on objąć swoim zasięgiem ok. 24 milionów pasażerów z krajów, na których obywateli nałożony został obowiązek wizowy, w tym na Polaków. Oznacza to, że program nie obejmuje obywateli 27 państw Europy Zachodniej oraz Kanady, co wywołuje wiele kontrowersji. Wątpliwości budzi fakt, że zwalniania się z obowiązku zostawiania odcisków palców i fotografii obywateli Niemiec lub Francji, skąd rekrutuje się duża część potencjalnych zamachowców, a obejmuje się nią takie państwa jak Polska, wierny sojusznik USA. Może to doprowadzić do sytuacji, w której bariera technologiczna stanie się po prostu bezużyteczna (nietrudno wyobrazić sobie organizację terrorystyczną, wysyłającą na samobójczą misję obywatela Wielkiej Brytanii, Włoch, czy innego kraju⁸³).

Po przyjrzeniu się Służbie Celnej USA po 11 września 2001 roku można wyciągnąć różne wnioski. Niewątpliwie Stany Zjednoczone stanowią potęgę zarówno gospodarczą, jak i militarną, jednak pomimo tego nie zdołały zapobiec tak tragicznym zamachom terrorystycznym. Czy można zbudować całkowicie szczelny system przepływu osób, towarów i usług? Odpowiedź wydaje się jednoznaczna – nie. Każde, nawet idealne rozwiązanie może być dobre tylko do pewnego momentu. Kwestią czasu pozostaje oszukanie systemu kontroli przez grupy zajmujące się handlem

---

⁸³ Zob. M. Troski, www.panaeuropa.pl z dnia 19.12.2005 r.

substancjami odurzającymi i psychotropowymi, terrorystów usiłujących przeniknąć na terytorium USA oraz innych trudniących się procederem przestępczym.

Tak wprowadzone zaostrenie kontroli przy wjeździe, zarówno osób jak i towarów, na terytorium Stanów Zjednoczonych działa profilaktycznie, niemniej jednak wydaje się być niedoskonałe. Pominięcie w programie US-Visit kontroli obywateli 27 państw Europy Zachodniej oraz Kanady mówi wystarczająco dużo o braku szczelności tego systemu. Pomysł wydaje się dobrym rozwiązaniem, jednak tylko wtedy, gdy zostałby zastosowany do wszystkich państw globu.

Podobne rozwiązanie – przyjęte w Stanach Zjednoczonych w zakresie programu US-Visit – wydają się trudne, a wręcz niemożliwe do zastosowania w Polsce. Ogromna ilość pasażerów docierających do Polski drogą lądową, powietrzną, czy morską już wyklucza takie rozwiązanie. Ponadto swobodny przepływ osób, towarów i usług w Unii Europejskiej, której jesteśmy członkiem obliguje nas do zachowania przepisów przyjętych we Wspólnocie. Nie zapominajmy, iż Stany Zjednoczone są mocarstwem światowym, a Polska jednym z wielu krajów Unii Europejskiej.

Rozwiązaniem zastosowanym w Stanach Zjednoczonych, które z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa wydaje się być rozsądne i skuteczne, jest stworzenie Departamentu Bezpieczeństwa Krajowego. Instytucji tej powinny podlegać wszystkie służby, inspekcje oraz instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo i sprawy wywiadowcze. Ponieważ nie powołano dotąd takiej instytucji w Polsce występuje brak koordynacji służb oraz przepływu informacji do odpowiednich struktur w rządzie. Dodatkowo wobec istnienia służb o podobnych kompetencjach dochodzi do niezdrowej rywalizacji między nimi, nakładania się kompetencji oraz niejednoznacznego traktowania obywatela w identycznej sytuacji prawnej, uzależnionej od podmiotu kontrolującego.

1.4. CHARAKTERYSTYKA PROCESU SZKOLENIOWEGO POLSKIEJ SŁUŻBY CELNEJ

1.4.1. SYSTEM SZKOLENIA SŁUŻBY CELNEJ

Chcąc opisać szkolenie w Służbie Celnej, należałoby wyjść z założenia, że aby poznać proces szkoleniowy, musimy najpierw zdefiniować pojęcie systemu. Według T. Tomaszewskiego *system jest to zbiór elementów, powiązanych ze sobą relacjami w taki sposób, że stanowią one całość zdolną do funkcjonowania w określony sposób*. W filozofii systemem nazywa się zbiór tez i twierdzeń stanowiących pewną spójną całość. Mamy tu na myśli także zasady organizacji czegoś – zbiór przepisów lub reguł obowiązujących w danej dziedzinie⁸⁴.

Każdy system składa się więc z określonych elementów. Dotyczy to także systemu szkolenia pracowników. Do głównych jego elementów możemy zaliczyć: identyfikację (określenie) potrzeb szkoleniowych, opracowanie programów szkoleniowych, ustalenie planu szkoleń, realizację szkoleń, dokonanie oceny ich przebiegu oraz zmierzenie wymiernych korzyści jakie przyniosły firmie. Co daje taki system? Po pierwsze: może stanowić alternatywę wobec kolejnych rekrutacji, poprzez dostosowanie do przyszłych wymagań firmy – wiedzy i umiejętności już zatrudnionych pracowników. Po drugie: przygotowuje kandydatów do awansu, sprzyja realizacji programów rozwoju pracowników, planowaniu indywidualnych ścieżek kariery. Po trzecie: stanowi istotne narzędzie w procesie motywowania pracowników, w znacznym stopniu przyczyniając się do zatrzymania w firmie najlepszych specjalistów. Wreszcie, poprzez sporządzenie planu szkoleń oraz stworzenie narzędzi pomiaru efektów, prowadzi do wyeliminowania szkoleń przypadkowych, a w konsekwencji – do oszczędności⁸⁵.

Przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej system szkolenia administracji celnej w Polsce stanowił stabilną konstrukcję, która poddawana była nielicznym modyfikacjom. Jednakże wszystko zaczęło się zmieniać przed akcesją Polski w struktury unijne. Nowe wyzwania, zadania i obowiązki spowodowały

⁸⁴ www.wikipedia.org.pl...op.cit.

⁸⁵ *Szkolenia pracowników jako system*, Materiały wewnętrzne Instytutu Zarządzania, Warszawa 2005 r.

radikalną zmianę dotychczas istniejącego systemu szkoleń. Dodatkowo wprowadzono wiele nowych zakresów tematycznych. Aktualnie obowiązujący program szkolenia opracowany został w 2004 r. w związku z realizacją działań Strategii Szkoleniowej w Polskiej Służbie Celnej do roku 2007. Według wytycznych tego programu należy przyjąć, iż celem szkolenia w Służbie Celnej jest:

- zapewnienie wysokiego poziomu wiedzy i umiejętności funkcjonariuszy celnych, gwarantującego prawidłowe wykonanie zadań,
- kształtowanie właściwych postaw funkcjonariuszy celnych,
- wykształcenie efektywnie zarządzającej kadry kierowniczej.

Z analizy dokumentacji szkoleniowej wynika, że przyjęty system szkolenia funkcjonariuszy celnych oparty jest na następujących założeniach:

- stabilności w zakresie polityki celnej i aktualności przepisów celnych,
- stabilności struktury organizacyjnej Służby Celnej,
- elastyczności w organizacji szkoleń,
- jednolitej organizacji pracy na poszczególnych stanowiskach pracy, z precyzyjnym określeniem zakresu zadań realizowanych na tych stanowiskach,
- jednolitej zasadzie zarządzania zasobami ludzkimi, wiążącej ściśle kwalifikacje zawodowe funkcjonariuszy celnych z zajmowaniem poszczególnych stanowisk, funkcjonującym systemem ocen, opisem stanowisk i sformułowanymi ścieżkami kariery zawodowej,
- kompetentnej i stabilnej kadrze organizatorów szkolenia na poziomie centralnym i regionalnym,
- sprawnie sterującej Grupie Sterującej ds. szkoleń,
- zrealizowanym, wdrożonym i eksploatowanym Systemem Zdalnego Nauczania „Atena”,
- niezbędnych środkach finansowych na przygotowanie i wdrożenie systemu szkolenia.

Elementy procesu szkolenia w Służbie Celnej możemy podzielić na:

- szkolenie w służbie przygotowawczej,
- szkolenie w służbie stałej,

- szkolenie rezerwy kadrowej na stanowiska kierownicze,
- szkolenia kadry dydaktycznej.

Każda osoba przyjęta do Służby Celnej jest objęta trwającą 36 miesięcy służbą przygotowawczą, której celem jest nauczenie zawodu funkcjonariusza celnego⁸⁶. Nauczanie zawodu składa się ze szkolenia wstępnego oraz z nauki zawodu w formie zasadniczego kursu celnego.

Szkolenie wstępne ma na celu zapoznanie osoby przyjętej do służby z organizacją i zadaniami na stanowisku pracy, strukturą organizacyjną Służby Celnej, podstawową terminologią zawodową, procedurami celnymi i związanymi z tym dokumentami oraz Kodeksem Etyki Funkcjonariusza Służby Celnej. Wyżej wymienione szkolenie przebiega pod nadzorem opiekuna i trwa 6 miesięcy. W trakcie szkolenia wstępnego funkcjonariusz celny zobowiązany jest do odbycia praktyk, minimum dwutygodniowych, przynajmniej w 3 wybranych komórkach organizacyjnych. Plan szkolenia praktycznego ustalany jest przez komórkę szkoleniową w porozumieniu z kierownikiem komórki, w której funkcjonariusz pełni służbę. Szkolenie wstępne kończy się oceną okresową funkcjonariusza wystawioną po 6 miesiącach służby w Dzienniku Służby Preparacyjnej w Służbie Celnej. Pozytywna ocena stwierdzająca przydatność do służby, kwalifikuje funkcjonariusza celnego do udziału w zasadniczym kursie celnym, który składa się z dwóch części: ogólnej i profilowanej.

Zasadniczy kurs celny obejmuje *część ogólną* która jest jednolita dla wszystkich uczestników kursu, dająca podstawy wiedzy zawodowej. W części tej funkcjonariusze zapoznają się w szczególności z prawem i stosowaniem prawa, przepisami celnymi, podatkowymi, przepisami dotyczącymi ochrony jednolitego rynku, odrębnymi przepisami określającymi pozostałe zadania Służby Celnej oraz przepisami ustawy o Służbie Celnej, musztry i normami etyki zawodowej. Część ogólna może odbywać się również w formie samokształcenia. Polega ona na samodzielnym opanowaniu pełnego zakresu wiedzy zawodowej przewidzianej dla funkcjonariusza celnego. Funkcjonariusz realizujący tę formę szkolenia korzysta z konsultacji, przygotowanych w tym celu pomocy szkoleniowych, jak kursy

---

⁸⁶ System szkolenia w Służbie Celnej, MF, Warszawa 2004.

e-learningowe, podręcznik celny, zbiory przepisów, skrypty i poradniki, zestawy plansz poglądowych, filmy dydaktyczne. Część ogólna kończy się zaliczeniem testowym przedmiotów przewidzianych w w/w zakresie tematycznym.

Część profilowana zasadniczego kursu celnego przygotowuje do pracy w wyznaczonych komórkach organizacyjnych Służby Celnej. Do tej części kursu można przystąpić po zaliczeniu części ogólnej. Zajęcia teoretyczne części profilowanej zasadniczego kursu celnego określone są w katalogu modułów⁸⁷ z zakresu programu zasadniczego kursu celnego (tabela 1.1).

TABELA 1.1.

KATALOG MODUŁÓW Z ZAKRESU ZASADNICZEGO KURSU CELNEGO

Lp.	Temat modułu szkoleniowego	Liczba godzin dydaktycznych (45 min)
1.	Środki i ograniczenia pozataryfowe	40
2.	Wartość celna towarów, reguły i dokumentowanie pochodzenia towarów	40
3.	Zagadnienia podatkowe, w tym akcyza	40
4.	Psychologia kontroli, techniki negocjacji dla funkcjonariuszy celnych dokonujących powtórnej kontroli celnej	40
5.	Ekonomiczne i prawne podstawy dla służb powtórnej kontroli celnej	80
6.	Zagadnienia związane z prowadzeniem ewidencji i statystyki obrotów towarowych z krajami członkowskimi Unii Europejskiej (System Intrastat) i z krajami trzecimi (System Ekstrastat)	40
7.	Dozór i kontrola celna	40
8.	Wspólna polityka rolna	34
9.	Przeznaczenia celne	40
10.	Procedura tranzytu	40
11.	Główne procedury dla transakcji związanych z przewozem i wywozem towarów oraz zakres odpraw pasażerów i ich bagażu w transporcie morskim	40

⁸⁷ W katalogu modułów są zawarte wszystkie kursy modułowe, czyli tzw. krótkie jednostki (części) procesu uczenia się, które są oddzielnie oceniane i mogą być łączone po pewnym czasie w większe kursy lub całe kwalifikacje. H. Bednarczyk (red.), *Kształcenie i szkolenie modułowe dla rynku pracy*, Warszawa 2003, s. 99.

12.	Dług celny i zobowiązania podatkowe. Zabezpieczenie, powstanie, określenie, uiszczenie, wygasanie, zwrot i umarzanie należności celnych	37
13.	Zastosowanie ordynacji podatkowej w postępowaniu przed organami celnymi	40
14.	Zagadnienia finansowo – księgowo	60
15.	Windykacja należności pieniężnych	40
16.	Postępowanie karne skarbowe	37
17.	Taryfa celna i środki taryfowe	40

Zródło: opracowanie własne na podstawie *Katalogu modułów z zakresu programu zasadniczego kursu celnego*, MF, Departament Organizacji Służby Celnej, Warszawa, 2004

W zależności od zaplanowanego rozwoju zawodowego, każdy funkcjonariusz celny uczestniczy obligatoryjnie w minimum trzech modułach szkoleniowych, które kończą się zaliczeniem testowym.

Cały zasadniczy kurs celny (część ogólna i profilowana) kończy się egzaminem pisemnym w formie testu oraz egzaminem ustnym. Dodatkowo, w czasie służby przygotowawczej, funkcjonariusz jest zobowiązany do potwierdzenia znajomości jednego z języków: niemieckiego, angielskiego, rosyjskiego lub francuskiego. Nauka jednego z języków obcych odbywa się w formie konsultacji w wymiarze 40 godzin.

Inaczej natomiast organizuje się szkolenia dla funkcjonariuszy służby stałej. Podczas dalszej służby funkcjonariusze celni są zobowiązani uczestniczyć w szkoleniach doskonalących (tabela 1.2), specjalistycznych i szkoleniach wewnętrznych organizowanych na poziomie centralnym (jednostki organizacyjne biorące udział w szkoleniu) lub regionalnym (komórka albo komórki organizacyjne). Powyższymi szkoleniami mogą także zostać objęci funkcjonariusze celni w służbie przygotowawczej oraz członkowie korpusu służby cywilnej.

Szkolenia doskonalące w służbie stałej możemy podzielić na:

- a) merytoryczne, których celem jest:
  - poszerzenie zakresu wiedzy zawodowej uzyskanej w trakcie zasadniczego kursu celnego,
  - zapoznanie ze zmianami lub modyfikacją przepisów prawnych
- b) szkolenia z języków obcych.

TABELA 1.2.

KATALOG MODUŁÓW SZKOLENIOWO – DOSKONALĄCYCH

Lp.	Temat modułu szkoleniowego	Liczba godzin dydakt. (45 min)
1.	Postępowanie administracyjne w sprawach celnych i podatkowych oraz postępowanie sądowo-administracyjne z uwzględnieniem orzecznictwa	32
2.	Gospodarcze procedury celne	27
3.	Ochrona praw własności intelektualnej	38
4.	Przepisy prawa celnego UE „Wprowadzanie towarów na obszar celny wspólnoty”	40
5.	Wspólna polityka rolna	38
6.	Kontrola obrotu z zagranicą towarami strategicznymi	40
7.	Systemy informatyczne dla podatku akcyzowego	24
8.	Wartość celna towarów	32
9.	Klasyfikacja towarowa	32
10.	Pochodzenie towarów	40
11.	Konwencja Waszyngtońska CITES	40
12.	Zwalczanie przemytu narkotyków	24
13.	Techniki kontroli WPR, Rozporządzenie Rady EWG Nr 4045/89	80
14.	Techniki kontroli – strategia ryzyka	80
15.	Techniki kontroli podatku akcyzowego	80
16.	Techniki kontroli w sprawach celnych	80
17.	Techniki kontroli sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw	80
18.	Zarządzanie zasobami ludzkimi	30
19.	Komunikacja interpersonalna	22
20.	Zarządzanie motywacjami pracowników	7
21.	Kontrola legalności pobytu cudzoziemców na terytorium RP, oraz kontrola legalności wykonywania pracy przez cudzoziemców	21
22.	Nadzór i kontrola nad podmiotami urządzającymi i prowadzącymi gry w kasynach gry i w salonach gier na automatach	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Katalogu modułów z zakresu programu doskonalenia zawodowego*, Ministerstwo Finansów, Departament Organizacji Służby Celnej, Warszawa 2004 r.

Analizując szkolenia specjalistyczne, które są realizowane w służbie stałej możemy wymienić takie, które umożliwiają zdobycie nowej wiedzy zawodowej, niezbędnej do efektywnego wykonywania obowiązków na zajmowanym stanowisku służbowym, a w szczególności:

- informatyczne,
- dla przewodników psów służbowych,
- dla osób pełniących służbę w laboratorium celnym,
- z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego,
- z obsługi specjalistycznego sprzętu technicznego stosowanego w kontroli celnej,
- za zakresu audytu finansowego.

Przeprowadzane w danej komórce lub jednostce organizacyjnej są również szkolenia wewnętrzne. Celem szkolenia wewnętrznego jest uzupełnienie teoretycznej wiedzy i praktycznych umiejętności niezbędnych do pracy w danej komórce organizacyjnej z uwzględnieniem jej specyfiki i bieżących potrzeb, a w szczególności:

- zapoznanie funkcjonariuszy celnych z nowelizacją przepisów prawa,
- udzielenie wyjaśnień i wytycznych oraz w razie wątpliwości przy stosowaniu tych przepisów w praktyce.

Realizacja celów szkolenia wewnętrznego oraz prowadzenie dokumentacji należy do obowiązków kierowników komórek organizacyjnych izb celnych i pionu celnego w Ministerstwie Finansów. Łączny czas trwania szkolenia wewnętrznego wynosi minimum 20 godzin dydaktycznych w każdej komórce organizacyjnej⁸⁸.

W tym rodzaju szkoleń wewnętrznych wyróżnić możemy także szkolenie rezerwy kadrowej na stanowiska kierownicze. Celem tego szkolenia jest przygotowanie funkcjonariusza celnego do pełnienia funkcji kierowniczej w Służbie Celnej.

Odrębną grupę szkoleń stanowią te przeznaczone dla kandydatów na średnie stanowiska kierownicze. Funkcjonariusze celni przewidziani do pełnienia służby na tych stanowiskach, powinni uczestniczyć w szkoleniach merytoryczny z zakresu:

---

⁸⁸System szkolenia w Służbie Celnej...op.cit.

- a) zarządzania,
- b) psychologii,
- c) znajomości regulacji prawnych związanych z funkcjonowaniem jednostki dotyczących w szczególności:
  - Finansów publicznych
  - Kodeksu Pracy, przepisów BHP i p.poż.
  - Ustawy o Służbie Celnej
  - Ustawy o Służbie Cywilnej
  - Ustawy o statystyce publicznej
  - Ustawy o ochronie informacji niejawnych.

Szkolenia kandydatów na wyższe stanowiska kierownicze

Funkcjonariusze przewidziani na te stanowiska powinni po za szkoleniami średniego szczebla kierowniczego uczestniczyć w dodatkowych, którymi są:

- a) postępowanie egzekucyjne w administracji,
- b) znajomości regulacji prawnych związanych z funkcjonowaniem jednostek organizacyjnych dotyczących w szczególności:
  - Przepisów celnych
  - Ustawy o podatku VAT
  - Ustawy o podatku akcyzowym
  - Kodeksu karnego skarbowego
  - Prawa dewizowego
  - Ordynacji podatkowej
  - Postępowania egzekucyjnego w administracji.

Istotnym problemem jest pozyskiwanie wykładowców i lektorów w Służbie Celnej, które odbywa się spośród osób o wysokim poziomie wiedzy merytorycznej, posiadających predyspozycje do prowadzenia szkoleń oraz doświadczenie w prowadzeniu szkoleń wewnętrznych. Różnorodność i specyfika szkoleń organizowanych w Służbie Celnej powoduje bowiem konieczność pozyskiwania wykładowców z innych instytucji.

Szkolenia dydaktyczne wykładowców, nieposiadających przygotowania w tym zakresie, organizowane są na poziomie centralnym. Celem tych szkoleń

jest przekazanie kandydatom na wykładowców wiedzy z zakresu dydaktyki dorosłych. Przydatność kandydata na stanowisko wykładowcy sprawdzana jest przeprowadzeniem zajęć superwizyjnych. Uzyskanie pozytywnej oceny po szkoleniu dydaktycznym powoduje wpisanie kandydata na listę wykładowców Służby Celnej. Doskonalenie wiedzy i umiejętności wykładowców jest realizowane poprzez:

- samodzielne prowadzenie szkoleń,
- prowadzenie szkoleń w systemie team teaching,
- uczestniczenie w cyklicznych spotkaniach i szkoleniach dla wykładowców, w zakresie najnowszych metod nauczania oraz w szkoleniach merytorycznych organizowanych na poziomie centralnym,
- samokształcenie.

Natomiast lektorami w Służbie Celnej mogą zostać funkcjonariusze celni lub osoby spoza Służby Celnej posiadające odpowiednie kwalifikacje.

Weryfikacja lektorów i wykładowców odbywa się poprzez;

- hospitacje prowadzone przez komórki kadrowo-szkoleniowe Ministerstwa Finansów oraz izb celnych,
- analizę ankiet oceniających przebieg szkolenia.

Szef Służby Celnej na wniosek Dyrektora Izby Celnej lub Dyrektora Departamentu Organizacji Służby Celnej Ministerstwa Finansów może skreślić wykładowcę lub lektora z listy wykładowców i lektorów w Służbie Celnej⁸⁹.

Można oczekiwać, iż w kwestii przygotowania kadry kierowniczej i wykładowej znaczące miejsce zajmie w najbliższym czasie funkcjonująca w Warszawie – Wyższa Szkoła Cła i Logistyki.

Dbając o konieczność przeprowadzania szkoleń wartościowych i potrzebnych Służba Celna identyfikuje potrzeby szkoleniowe. Proces ten ma na celu określenie luki szkoleniowej, czyli różnicy pomiędzy pożądanymi a posiadanymi przez funkcjonariuszy celnych umiejętnościami. Analiza potrzeb szkoleniowych pomaga określić najbardziej odpowiednie i efektywne sposoby zaspokojenia tych potrzeb. Przeprowadza się ją w celu:

---

⁸⁹ Ibidem

- zidentyfikowania bądź zaprzeczenia istnienia problemu,
- ustalenia czy szkolenie jest konieczne,
- zapewnienia efektywnego szkolenia – wybór najskuteczniejszych metod i programów szkolenia,
- zmniejszenia kosztów szkoleniowych dzięki podjęciu właściwych działań organizacyjnych.

Badanie potrzeb szkoleniowych ma charakter systematyczny.

Dodatkowo przeprowadza się audyt działalności szkoleniowej w Służbie Celnej, który realizowany jest w dwóch płaszczyznach:

- efektywności działań szkoleniowych,
- efektywności działania Służby Celnej.

Poprzez dokonanie oceny efektywności szkoleń poznawana jest jakość prowadzonych kursów, skuteczności stosowanych metod. Sprawdza się, czy uczestnicy i organizatorzy szkolenia osiągnęli postawione cele oraz czy zostały zaspokojone potrzeby całej organizacji, stanowisk i poszczególnych uczestników szkoleń. Wyniki prowadzonego audytu efektywności szkolenia zawodowego na bieżąco wykorzystywane są do korekty priorytetów szkoleniowych, planów działań i realizacji konkretnych szkoleń⁹⁰.

1.4.2. SZKOLENIE SPECJALISTYCZNE DLA FUNKCJONARIUSZY KOMÓREK REALIZACYJNYCH W SŁUŻBIE CELNEJ

1.4.2.1. Szkolenie z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego

Uzyskanie nowych uprawnień przez Służbę Celną w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego spowodowało konieczność przeszkolenia funkcjonariuszy w tym zakresie, a co za tym wiąże także opracowania odpowiedniego programu szkoleniowego zawierającego także pewną taktykę i techniki działań indywidualnych i zespołowych. Pierwszy taki program powstał na potrzeby Izby Celnej w Białymstoku w roku 2003, a na początku 2004 po odpowiednim

---

⁹⁰ Ibidem

skorygowaniu został zaakceptowany przez Szefa Służby Celnej, jako obowiązujący dla całej Służby Celnej w Polsce. Nowe przepisy prawne zwiększające uprawnienia funkcjonariuszy w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego spowodowały konieczność kolejnej modyfikacji istniejącego programu i przyjęcia nowej wersji⁹¹ w styczniu 2005 roku.

Celem przyjętego szkolenia jest opanowanie i późniejsze doskonalenie przez funkcjonariuszy celnych umiejętności z następujących tematów:

- stosowanie środków przymusu bezpośredniego,
- organizowanie kontroli drogowych i zatrzymywanie pojazdów,
- zapewnienie bezpieczeństwa w trakcie kontroli,
- udzielanie pomocy przedmedycznej,
- przeszukiwanie osób i pomieszczeń,
- dokumentowanie przeprowadzanych czynności.

Celem dodatkowym jest systematyczne podnoszenie poziomu sprawności fizycznej funkcjonariuszy celnych. Szkolenie składa się z dwóch etapów modułowych oraz szkolenia doskonalącego prowadzonego systemem ciągłym.

Szkolenie podstawowe – „Moduł I” jest prowadzone przez specjalistów z Policji, Służby Celnej, Straży Granicznej oraz innych służb i instytucji w trybie stacjonarnym. Czas trwania szkolenia wynosi 5 dni (38 godzin lekcyjnych). Szkolenie kończy się egzaminem sprawdzającym nabyte umiejętności teoretyczne i praktyczne. Uczestnicy szkolenia, którzy pozytywnie zdadzą egzamin końcowy, uzyskują zaświadczenia, będące podstawą do podjęcia przez organ celny decyzji o wyposażeniu funkcjonariusza w techniczne środki przymusu. Szkolenie podstawowe może być organizowane centralnie w ośrodkach szkoleniowych Służby Celnej lub w miarę posiadanych możliwości bezpośrednio przez Izby Celne.

„Moduł II” szkolenia podstawowego prowadzony jest również przez specjalistów z Policji, Służby Celnej, Straży Granicznej oraz innych służb i instytucji w trybie stacjonarnym. Czas trwania szkolenia wynosi 3 dni (22 godziny szkoleniowe). Szkolenie jest przewidziane tylko dla wyznaczonych funkcjonariuszy,

---

⁹¹ Program szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy celnych w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego, Ministerstwo Finansów, Służb Celna, Warszawa 2005 r.

którzy zdali pomyślnie egzamin z „Modułu I.” Szkolenie kończy się egzaminem sprawdzającym nabyte umiejętności teoretyczne i praktyczne z zakresu obsługiwaną się pałką wielofunkcyjną typu „Tonfa”⁹².

W ramach doskonalenia nabytych umiejętności realizowane jest szkolnie doskonalące prowadzone przez izby celne we własnym zakresie. Prowadzący takie zajęcia rekrutują się spośród funkcjonariuszy celnych, którzy posiadają uprawnienia instruktorskie lub przez inne uprawnione osoby, np.: instruktorów sztuk walk. Uczestnikami szkolenia mogą być wyłącznie osoby posiadające zaświadczenia o pozytywnym ukończeniu szkolenia podstawowego „Moduł I” oraz o braku przeciwwskazań do uczestnictwa w zajęciach sportowych. Zajęcia odbywają się cyklicznie raz w tygodniu, w godzinach pełnienia służby. Funkcjonariusze celni są zobowiązani do uczestnictwa w zajęciach co najmniej jeden raz w miesiącu. Konstrukcja programu pozwala na jego coroczne powtarzanie, bez konieczności permanentnej modyfikacji. Cykl szkoleniowy kończy się egzaminem sprawdzającym nabyte umiejętności z zakresu samoobrony, stosowania taktyki i technik interwencji. Udział w zajęciach doskonalących nie może odbywać się kosztem zasadniczych wykonywanych obowiązków służbowych.

Oprócz szkoleń podstawowych i cotygodniowych szkoleń doskonalących w dalszej perspektywie planowane jest organizowanie centralnych szkoleń (seminariów) dla funkcjonariuszy celnych zajmujących się tematyką stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz taktyki i technik interwencji. Kadre szkoleniową seminariów stanowić będą specjaliści: szkoleniowcy służb mundurowych oraz instruktorzy i trenerzy sportów walki⁹³.

Główny opis zagadnień tematycznych i ilości godzin przewidzianych na realizację poszczególnych modułów szkoleniowych przedstawia tabela 1.3.

⁹² Pierwsze informacje o użyciu tonfy sięgają XVII wieku i pochodzą z Okinawy. Pierwowzorem tego oryginalnego przyrządu był zwykły drewniany uchwyt mocowany w otworze w kamieniu młyńskim do mielenia ziarna.....Jednym ze środków przymusu bezpośredniego jest od kilku lat tonfa. Wzór, który używa się dzisiaj w służbach mundurowych został opracowany w latach 70 - tych przez amerykańskich ekspertów policyjnych Lon. R Anderson oraz Paul. D Starret. Ten typ pałki (wzór PR-24) zyskał i nadal zyskuje sporą rzeszę zwolenników. Na przykład we Francji istnieje stowarzyszenie o nazwie French Formation of Tonfa Security - FFTS, której zadaniem jest szkolenie służb mundurowych wyposażonych w ten przyrząd, www.wudang.cis.com.pl z dnia 14.12.2005 r.

⁹³ Ibidem

TABELA 1.3.

CHARAKTERYSTYKA POSZCZEGÓLNYCH BLOKÓW SZKOLENIOWYCH

Lp.	Zagadnienia tematyczne	Ilość godzin szk. (45 min)
MODUŁ I (38 godzin szkoleniowych)		
1.	Użycie środków przymusu bezpośredniego	7
2.	Bezpieczeństwo funkcjonariusz celnego w związku z wykonywaniem czynności służbowych	3
3.	Wybrane elementy taktyki i technik interwencji	18
4.	Udzielanie pomocy przedmedycznej	10
MODUŁ II (22 godziny szkoleniowe)		
1.	Zasady użycia pałki wielofunkcyjnej typu „Tonfa”	22
SZKOLENIE DOSKONALĄCE (110 godzin szkoleniowych)		
1.	Użycie środków przymusu bezpośredniego	6
2.	Bezpieczeństwo funkcjonariusz celnego w związku z wykonywaniem czynności służbowych	12
3.	Wybrane elementy taktyki i technik interwencji, samoobrona	87
4.	Kontuzje, urazy, pomoc przedmedyczna	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Programu szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy celnych w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego*, Służba Celna, Warszawa 2005 r.

Opisując moduły szkoleniowe trudno nie zauważyć iż pomimo tego, że program nosi nazwę „stosowanie środków przymusu bezpośredniego”, to realizuje raczej materiał z zakresu taktyki i technik interwencji. Środki przymusu bezpośredniego są jedynie częścią całości, składającą się na taktykę i techniki interwencji do których należą m.in.⁹⁴.

1. Techniki obezwładniania, w tym:

- duszenia, obalania, dźwignie, kopnięcia, uderzenia, rzuty itp.,
- samoobrona w ujęciu indywidualnym i grupowym.

2. Użycie kajdanek i techniki prowadzenia osoby, w tym:

- zakładanie kajdanek w pozycji stojącej, wolnostojącej i z przyparciem,

⁹⁴ Zob., s. 73-76

- zakładanie kajdanek w pozycji leżącej.

3. Taktyka realizacji podstawowych czynności służbowych, w tym:

- taktyka przeszukania osób, pomieszczeń i środków transportu,
- zatrzymywanie osób przy użyciu siatki obezwładniającej,
- taktyka działania interwencyjnego w zespole itp.

4. Sposoby dokonywania kontroli drogowej, w tym:

- zatrzymywanie pojazdów będących w ruchu,
- organizowanie kontroli drogowej i jej formy,
- organizowanie kontroli na drogach z użyciem kolczatki drogowej.

Dodatkowo, po za organizacją w/w szkoleń, są przeprowadzane specjalnie szkolenia dla wyodrębnionej grupy instruktorów na szczeblu centralnym. Funkcjonariusze, którzy biorą udział w tych szkoleniach, albo są już instruktorami w macierzystych jednostkach organizacyjnych, albo w niedalekiej przyszłości nimi zostaną. Wiąże się to z koniecznością uzyskania państwowych uprawnień instruktorskich lub trenerskich w określonej dziedzinie sztuk albo sporów walki. Wyjątek stanowią uprawnienia instruktora rekreacji ruchowej o specjalności samoobrona, gdzie samoobrona w rozumieniu zapisów ustawy nie jest sportem, natomiast posiadanie takich uprawnień pozwala na prowadzenie zajęć⁹⁵.

Zasadniczym celem wyodrębnionego szkolenia dla instruktorów z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego jest przekazanie funkcjonariuszom celnym niezbędnych wiadomości oraz doskonalenie i nauka umiejętności praktycznych, dotyczących:

- prawnych aspektów stosowania środków przymusu bezpośredniego,
- rodzajów oraz sposobów użycia śpb⁹⁶ (w szczególności podczas stosowania taktyki i technik interwencji),
- zaszczepienia ideału wychowania fizycznego w podejściu osobniczym, zasady i metody nauczania czynności ruchowych,
- ujednoczenia standardów prowadzenia zajęć,

⁹⁵ Dz.U. Nr 71 z 2001 r., poz. 738

⁹⁶ śpb – środki przymusu bezpośredniego

- coroczna ocena stanu przygotowania instruktorów do prowadzenia zajęć w macierzystych jednostkach organizacyjnych,
- oraz inne, wynikłe ze zmiennych warunków prawnych i organizacyjnych.

Ze względu na fakt, iż są to szkolenia tylko dla instruktorów oraz kandydatów na instruktorów, funkcjonariusze zgłoszeni na tego rodzaju zajęcia powinni:

- zajmować się zwalczaniem przestępczości,
- posiadać wykształcenie pedagogiczne AWF,
- posiadać uprawnienia instruktorskie z zakresu szeroko pojętej samoobrony, sportów i sztuk walki oraz rekreacji ruchowej,
- legitymować się długim stażem w zakresie uprawiania sportów i sztuk walki.

Dodatkowo program szkolenia dopuszcza uczestnictwo w szkoleniu innych formacji struktur administracji państwowej oraz członków klubów sportowych, jeżeli szkolenie byłoby prowadzone w ramach wymiany doświadczeń i wzajemnej współpracy. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwa będzie ścisła współpraca z jednostkami organizacyjnymi innych służb, np. Policji, czy Straży Granicznej która pozwoli wypracować wspólne rozwiązania szkoleniowe oraz organizacyjne w zakresie realnego współdziałania w chwili wykonywania obowiązków służbowych. Dzięki podjęciu współpracy z klubami sportowymi możliwe będzie pozyskanie najlepszej kadry praktyków i teoretyków w sportach i sztukach walki. Łączna liczba godzin przewidziana na kurs wynosi 45 jednostek lekcyjnych (1 jednostka = 45 minut). Program szkolenia wraz z podziałem czasowym na poszczególne zagadnienia przedstawia tab. 1.4.

TABELA 1.4.

PROGRAM SZKOLENIA KURSU DLA INSTRUKTORÓW Z ZAKRESUS ŚPB

Lp.	Tematyka szkolenia	Czas trwania zajęć
1.	Rodzaje i podstawy użycia środków przymusu bezpośredniego: <ul style="list-style-type: none"> - procedura użycia środków przymusu bezpośredniego, - dokumentowanie użycia środków przymusu 	2 godz.

	bezpośredniego, – analiza wybranych przypadków użycia środków przymusu bezpośredniego.	
2.	Metody realizacji zadań w wychowaniu fizycznym i granice ich stosowalności: – metody reproduktywne (odtwórcze), – metody proaktywne (usamodzielnające), – metody kreatywne (twórcze).	4 godz.
3.	Metody nauczania ruchu: – metoda syntetyczna, – metoda analityczna, – metoda usamodzielniająca.	2 godz.
3.1	Samoobrona z wykorzystaniem elementów sportów i sztuk walki w postaci: rzutów, dźwigni, uderzeń, kopnięć, bloków, podcięć, padów.	12 godz.
3.2	Wybrane elementy taktyki i technik interwencji z wykorzystaniem kajdanek, technik transportowania osoby, przeszukiwania osoby zatrzymanej oraz wzajemnej asekuracji w czasie podjęcia powyższych czynności.	12 godz.
3.3	Użycie pałki wielofunkcyjnej typu „Tonfa”: – podczas obrony przed uzbrojonym napastnikiem, – w czasie transportowania osoby zatrzymanej, – w czasie podjęcia działań defensywnych z wieloma przeciwnikami.	6 godz.
4.	Kształtowanie pozytywnych postaw osobowościowych ujęć grupowych w wychowaniu fizycznym – biegowy trening wytrzymałościowy.	4 godz.
5.	Egzamin praktyczny i teoretyczny.	3 godz.

Źródło: *Środki przymusu bezpośredniego – szkolenia dla instruktorów*, Moduł szkoleniowy z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, MF, Warszawa 2006 r.

1.4.2.2. Zintegrowany system szkoleń podstawowych i doskonalących dla funkcjonariuszy komórek zwalczania przestępczości

W chwili obecnej można stwierdzić, iż spośród około 16 tysięcy pracowników administracji celnej, blisko 1100 osób stanowią funkcjonariusze zajmujący się zwalczaniem przestępczości (tzw. komórki realizacyjne). Ponieważ drastycznie

wzrosła liczba obowiązków, jakie realizują funkcjonariusze powyższych wydziałów⁹⁷, jak też zakres i ilość przestępstw jakich dopuszczają się obywatele zarówno krajowi jak i zagraniczni, zaistniała potrzeba opracowania i organizowania odpowiednich dodatkowych szkoleń specjalistycznych – przeznaczonych wyłącznie tylko dla tej kategorii funkcjonariuszy.

W związku z tym przyjęto piętnaście modułów szkoleniowych i doskonalących w ramach zintegrowanego systemu szkoleń dla funkcjonariuszy zajmujących się zwalczaniem przestępczości. Zestawienie tematyczne – wraz z liczbą godzin przewidzianych na szkolenie przedstawia tabela 1.5.

TABELA 1.5.

**KATALOG MODUŁÓW ZINTEGROWANEGO SYSTEMU SZKOLEŃ
DLA FUNKCJONARIUSZY KOMÓREK ZWALCZANIA PRZESTĘPCZOŚCI**

Lp.	Temat modułu szkoleniowego	Liczba godzin dydaktycznych (45 min)
1.	Czynności procesowe podejmowane przez funkcjonariuszy celnych z komórek zwalczania przestępczości	40
2.	Zwalczanie nielegalnego obrotu środkami odurzającymi, psychotropowymi i prekursorami	40
3.	Strategia bezpieczeństwa RP, zagrożenia terrorystyczne, broń, materiały wybuchowe, materiały rozszczepialne, technologie i towary podwójnego zastosowania	24
4.	Procedury morskie dla funkcjonariuszy pełniących służbę na jednostkach pływających	40
5.	Metody przemytu w środkach transportu	32
6.	Środki przymusu bezprecedensowego*	*
7.	Taktyka, technika i metodyka organizacji działań drogowych	16
8.	Koordinacja działań komórek zwalczania przestępczości, dyżurni koordynatorzy	8
9.	Kontrola legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców na	16

⁹⁷ Do nowych zadań w tym zakresie należą między innymi: kontrola legalności pobytu i pracy cudzoziemców na terytorium RP, kontrola celna realizowana na drogach całego kraju, kontrola transportu drogowego, kontrola paliw w zbiornikach pojazdów, kontrole morskie, wykonywanie czynności operacyjno – rozpoznawczych. *Zintegrowany system szkoleń podstawowych i doskonalących dla funkcjonariuszy z komórek zwalczania przestępczości*, Warszawa 2005 r.

	terytorium RP	
10.	Kontrola dokumentów związanych z wykonywaniem transportu drogowego	24
11.	Programy kursów dla przewodników psów do wykrywania substancji odurzających	360
12.	Programy kursów dla przewodników psów do wykrywania substancji tytoniowych	80
13.	Podstawowe zagadnienia z czynności operacyjno - rozpoznawczych	40
14.	Taktyka, technika i metodyka organizacji działań kontroli na jednostkach pływających	40
15.	Kontrola statków powietrznych	24
16.	Psychologia prowadzenia kontroli, sposoby rozwiązywania konfliktów w sytuacjach stresowych	24

*jako szkolenie bezpośrednio związane z tematem pracy omówiono powyżej

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Zintegrowanego systemu szkoleń podstawowych i doskonalących dla funkcjonariuszy komórek zwalczania przestępczości*, Ministerstwo Finansów, Departament Organizacji Służby Celnej, Warszawa, 2005 r.

1.4.3. TAKTYKA I TECHNIKI INTERWENCJI W SŁUŻBIE CELNEJ

Dokonując genezy szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji w Służbie Celnej nie sposób wspomnieć, iż cały program doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego powinien zawierać w nazwie taktykę i techniki interwencji zamiast „środki przymusu bezpośredniego”, bowiem zawiera kompleks zagadnień tematycznych z tego zakresu.

Ponieważ w żadnym oficjalnym dokumencie nie figuruje nazewnictwo programu czy systemu jako taktyka i techniki interwencji, w związku z tym autor dysertacji bardzo często opisując taktykę i techniki interwencji używał słów przyjętego programu z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego.

Wychodząc z definicji obu pojęć przyjętych na potrzeby Policji, stwierdza się, iż taktyka interwencji jest to sposób postępowania (działania) policjantów w związku z wykonywaną interwencją. Na taktykę działania podczas interwencji składają się m.in.: obowiązujące przepisy prawa, doświadczenie policjantów, reguły interwencyjnego postępowania, elementy sytuacji interwencyjnej, znajomość ludzkich zachowań, umiejętność szybkiego podejmowania decyzji, sprawność

fizyczna policjantów, umiejętność stosowania technik interwencyjnych, wyposażenie i uzbrojenie policjantów⁹⁸. Z kolei techniki interwencyjne są to różne środki, których zastosowanie podczas przeprowadzanej interwencji gwarantuje skuteczność i bezpieczeństwo. Zastosowanie odpowiednich technik zależy od przyjętego sposobu postępowania (taktyki). Spośród technik interwencyjnych na podkreślenie zasługują te, które mają zapewnić bezpieczeństwo i skuteczność policjantów, a więc unikanie, blokowanie, przechwytywanie uderzeń, a także siła fizyczna – uderzenia ręką, kopnięcia, duszenia, dźwignia, (chwyty obezwładniające). Niektóre z tych technik mogą być wykonywane za pomocą środków technicznych – pałek, kajdanek. Dodatkowymi środkami technicznymi (oprócz wyposażenia standardowego) używanymi przez policjantów są: kamizelki kuloodporne, kaski, rękawice ochronne oraz szybkie, niezawodne środki lokomocji i inne⁹⁹.

Aby w pełni zobrazować zakres tematyczny materiału jaki wchodzi w taktykę i techniki interwencji niezbędne jest jego opisanie. Można stwierdzić iż składa się on z trzech części i obejmuje techniki podstawowe, użycie pałki typu tonfa oraz samoobronę (tab. 1.6).

TABELA 1.6.

ZAWARTOŚĆ MATERIAŁU SZKOLENIOWEGO Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI

I. TECHNIKI PODSTAWOWE	
1. Techniki transportowe	1. Łagodne formy transportowania: <ul style="list-style-type: none"> - przyłożenie dłoni, wskazanie kierunku, - łagodny chwyt za ramię, - techniki podtrzymujące (np. w stosunku do osób pod wpływem narkotyków, alkoholu lub osób stawiających bierny opór 2. Techniki transportowe przy pomocy dźwigni: <ul style="list-style-type: none"> - na palce, - na nadgarstek, - jednocześnie na łokieć i bark. 3. Zastosowanie dźwigni w różnych sytuacjach związanych z interwencją: <ul style="list-style-type: none"> - odrywanie osoby od przeszkody, - przenoszenie osoby leżącej na ziemi,

⁹⁸ *Leksykon policyjny*, op.cit... s. 338

⁹⁹ *Ibidem*, s. 341

	<ul style="list-style-type: none"> - obezwładnianie, - kombinacjnp.obezwładniania i sprowadzania osoby do parteru, założenie dźwigni, transportowanie.
2. Techniki obezwładniania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Za pomocą podcięcia, zahaczenia lub zastawienia nogi napastnika od wew. i zew. 2. Za pomocą dźwigni: <ul style="list-style-type: none"> - na nadgarstek, łokieć, palce, - jednocześnie na łokieć i bark 4. Techniki duszenia gołym przedramieniem z tyłu: <ul style="list-style-type: none"> - uciska na tchawicę, - uciska na tętnicę szyjną.
3. Techniki zakładania kajdanek	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pozycje wyjściowe do kajdankowania. 2. Sposoby asekuracji przed założeniem kajdanek. 3. Założenie kajdanek. 4. Sprawdzenie. 5. Transportowanie.
4. Współdziałanie w patrolu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przykłady taktyki działania podczas interwencji: <ul style="list-style-type: none"> - w terenie otwartym, - w pomieszczeniach zamkniętych, - w czasie zatrzymania do kontroli osób znajdujących się w pojeździe

II. UŻYCIE PAŁKI TYPU TONFA

1.Podstawy prawne stosowania pałki „Tonfa”	1. Zasady użycia, czynności przed i po użyciu, zakazy stosowania pałki, odpowiedzialność za niezgodne z prawem użycie
2. Techniki podstawowe	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wskazówki praktyczne. 2. Miejsca wrażliwe na ciele człowieka. 3. Budowa pałki. 4. Sposoby trzymania pałki. 5. Zasady noszenia pałki. 6. Sposoby wyciągania pałki. 7. Podstawowe pozycje z pałką. 8. Zasady tworzenia bloków. 9. Techniki obrotowe. 10. Uderzenia. 11. Techniki hakowe.
3. Dźwignie transportowe	1. nadgarstkowa, łokciowa, łokciowo-barkowa
4. Techniki obezwładniania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Za pomocą dźwigni. 2. Za pomocą obchwyty tułowia. 3. Przed podcięcie lub zablokowania nóg
5. Obwód stacyjny	1. Tor przeszkód wykonywany z pałką tonfa
6. Samoobrona	1. Obrona przed próbą odebrania pałki, chwytami za ręce, ubranie, kopnięciami itp.
7.Przykłady współdziałania patrolu w walce obronnej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bezpieczny sposób podejścia do osoby. 2. Podział ról interweniujący i asekurujący. 3. Taktyka współdziałania w patrolu.

III. SAMOOBRONA

1. Elementy walki obronnej.
2. Techniki mające zastosowanie w walce obronnej.
3. Techniki wykonywania padów.
4. Postawa rozluźniona, postawy walki, poruszanie w walce, dystans, zejścia z linii ataku.
5. Zmniejszanie pola rażenia.
6. Ciosy i obrona przed ciosami.
7. Kopnięcia i obrona przed kopnięciami.
8. Sposoby kontroli przeciwnika.
9. Zasady taktyczne i strategia walki.
10. Schemat postępowania ruchowego w walce.
11. Warunki walki.
12. Techniki szybkiego zakończenia walki.
13. Taktyka obrony przed zaskoczeniem.
14. Elementu utrudniające skuteczną współpracę i obronę.
15. Zasady walki z napastnikiem uzbrojonym w nóż.
16. Zasady walki z napastnikiem uzbrojonym w broń palną.

Źródło: opracowanie własne na podstawie J.Dobrzyjałowski, Z. Grądzki, Taktyka i techniki interwencji oraz wyszkolenie strzeleckie, op..cit., s. 5-135

Jak wynika z przedstawionego powyżej opisu, jest to szeroki zakres umiejętności ruchowych i nawyków które składają się na treści szkolenia, a do jakich opanowania zobligowany jest funkcjonariusz celny. Mnogość i rodzaj technik wymagają od funkcjonariusza celnego dużej kondycji i sprawności fizycznej. One to bowiem będą determinować skuteczność tych technik w aspekcie realnego zagrożenia oraz konieczności ich użycia.

1.5. WNIOSKI

Pierwsza część rozdziału charakteryzuje służbę celną w Polsce, wybranych krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych. Opisanie poszczególnych administracji celnych oraz administracji krajowej było niezbędne ze względu na temat pracy. Znając zakres uprawnień, obowiązków i wyzwań, jakie stoją przed Służbą Celną, można wyciągnąć wnioski z problematyki badawczej. Charakterystyka służb celnych Unii Europejskiej pozwoliła uzyskać obraz porównawczy w stosunku do administracji celnej w Polsce. Celowo dokonano opisu amerykańskiej Służby Celnej po zamachach z 11 września 2001 roku. Ukazanie przeobrażeń w Stanach Zjednoczonych jakie zaszły po tragicznych atakach terrorystycznych, umożliwia inne

spojrzenie zarówno na schemat organizacyjną całej struktury ochronnej, jak też funkcji i zadań.

Można zaobserwować, iż Służba Celna RP w ostatnich latach przeżywa prawdziwy rozkwit w zakresie wzrostu kompetencji, ale przede wszystkim także obowiązków, jakie musi wypełniać. Można stwierdzić, iż za szerokim zakresem obowiązków jakie musi wypełniać, nie zawsze idą odpowiednie kompetencje, przepisy, oraz wyposażenie. Większość krajów Unii Europejskiej posiada podobne uprawnienia, jednakże funkcjonariusze celni grup realizacyjnych są wyposażeni w broń palną zwiększającą poczucie bezpieczeństwa, a inne trudności w porównaniu do sytuacji w Polsce wydają się być minimalne.

Druga część rozdziału została poświęcona opisowi systemu szkolenia i doskonalenia zawodowego Służby Celnej RP. Opisano szczegółowo, jakie moduły kształcenia i doskonalenia przyjęto w administracji celnej, oraz podano liczbę godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych modułów. W opisie uwzględniono służbę przygotowawczą i stałą.

Należy zauważyć, że szkolenia w Służbie Celnej są bardzo szeroko rozbudowanym systemem składającym się z wielu modułów. Dodatkowo, specjalnie dla funkcjonariuszy zajmujących się zwalczaniem przestępczości został utworzony oddzielny system szkoleń specjalistycznych. Mnogość szkoleń i ich zakresów jest na tyle duży, iż zdaniem autora należałoby dążyć w procesie szkolenia na ukierunkowanie pracy wybranego funkcjonariusza w konkretnej grupie czy grupach tematycznych. Nie można być dobrym we wszystkim i jednakowo operować wiedzą oraz umiejętnościami z różnych, często odmiennych dziedzin. Należy dążyć do specjalizacji co mogłoby zagwarantować, iż Służba Celna będzie posiadała rzeczywiście prawdziwych fachowców. Niestety, w chwili obecnej zbyt często obserwujemy jedynie rzemieślników wykonywanej pracy, a nie ekspertów.

2. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE BADAŃ

2.1. CELE BADAŃ

Chęć modyfikacji dotychczas funkcjonującego systemu szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, wymagała oprócz poznania zasad, określenia potrzeb i kryteriów funkcjonującego systemu. Dlatego też konieczne było przeprowadzenie badań zarówno teoretycznych, jak i empirycznych w tym zakresie.

Celem badań było wypracowanie systemu szkolenia i doskonalenia w Służbie Celnej z zakresu taktyki i technik interwencji.

Tak ogólnie ujęty cel główny rozprawy implikował szereg celów szczegółowych, z których główne to:

1. Przeanalizowanie dotychczasowych metod organizacji i zabezpieczenia procesów szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji.
2. Określenie celów, jakim ma służyć edukacja funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik interwencji
3. Określenie prawnych, organizacyjnych i finansowych aspektów wdrożenia nowego systemu szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji.
4. Opracowanie testu sprawności fizycznej weryfikującego nabyte umiejętności oraz oceniającego zdolności wysiłkowe organizmu.
5. Opracowanie koncepcji, form i tematyki szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji w Służbie Celnej z dostosowaniem do realiów służby.

2.2. PROBLEMY BADAWCZE I HIPOTEZA ROBOCZA

Główny problem badawczy, wynikający z przyjętego celu badań, sformułowano w postaci następującego pytania:

Jakie wymagania powinien spełniać oraz jak powinien być realizowany system szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik

interwencji, aby zwiększał efektywność procesu dydaktycznego¹ w Służbie Celnej, a tym samym podnosił poziom bezpieczeństwa funkcjonariuszy celnych?

Na podstawie wstępnie przestudiowanej literatury oraz sprecyzowanego celu badań sformułowano następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie są aktualne potrzeby Służby Celnej w zakresie szkolenia z taktyki i technik interwencji?
2. Według jakich kryteriów należy oceniać corocznie funkcjonariuszy Służby Celnej z zakresu taktyki i technik interwencji?
3. Jakie zachowania wobec ryzyka i zagrożeń prezentują funkcjonariusze celni?
4. Jakie wymagania powinien spełniać i jak powinien być zbudowany system kształcenia i doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik interwencji w aspekcie wykonywania obowiązków służbowych?
5. Jaka komórka organizacyjna (wydział) powinna być odpowiedzialna za zabezpieczenie szkolenia z taktyki i technik interwencji?
6. Czy istnieje potrzeba modernizacji Ośrodka Kształcenia i Doskonalenia Funkcjonariuszy Celnych w Otwocku?
7. Jakie cechy środowiska i procesu dydaktycznego warunkują skuteczność szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji?
8. Jakie powiązania powinny występować pomiędzy szkoleniem z zakresu taktyki i technik interwencji, a problematyką nauczania podstawowego modułu szkoleniowego² w okresie służby przygotowawczej?

Wstępne rozpoznanie sytuacji problemowej oraz zgromadzone dotychczas materiały naukowe pozwoliły przyjąć następującą hipotezę roboczą: **System szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik interwencji powinien być zbudowany kompleksowo, a realizowany modułowo i permanentnie w okresie służby przygotowawczej i stałej.**

---

¹ Proces dydaktyczny – ciąg systematycznych czynności nauczycieli i uczniów, umożliwiających uczniom opanowanie wiedzy o świecie, wyrobienie sprawności w jej stosowaniu, rozwijanie zdolności i zainteresowań, kształtowanie przekonań i postaw [w:] *Słownik pojęć współczesnych*, Książnica, Katowice 1999, s.448.

² Moduł szkoleniowy - podstawowa jednostka pedagogiczna działalności szkoleniowej [w:] *Media szkolenia (2001-2006), Zaproszenie do składania wniosków 86/04*, (Decyzja nr 163/2001/CE Parlamentu Europejskiego), str. 6.

Biorąc pod uwagę dość ogólne ujęcie powyższej hipotezy oraz postawione szczegółowe problemy badawcze, można sformułować następujące hipotezy szczegółowe:

- ✓ H1 – Aktualne potrzeby Służby Celnej w zakresie szkolenia z taktyki i technik interwencji obejmują wszystkie Izby Celne (wybrane komórki organizacyjne).
- ✓ H2 – Funkcjonariuszy celnych należy oceniać na podstawie testu sprawności fizycznej z podziałem wiekowym oraz płci.
- ✓ H3 – Funkcjonariusze celni zdają sobie sprawę z istniejących niebezpieczeństw, jednak nie do końca prezentują to w swoich postawach.
- ✓ H4 – W aspekcie wykonywanych obowiązków służbowych system szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji powinien być zbudowany kompleksowo i realizowany systematycznie.
- ✓ H5 – Zabezpieczenie szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji powinien zapewnić Wydział Kadr i Szkolenia wspólnie z Wydziałem Zwalczania Przestępczości.
- ✓ H6 – Istnieje potrzeba rozbudowy i modernizacji Ośrodka Kształcenia i Doskonalenia Funkcjonariuszy Celnych w Otwocku, tak aby w pełni został przystosowany do potrzeb wynikających z zakresu szkolenia taktyki i technik interwencji.
- ✓ H7 – Odpowiednio zmotywowane środowisko i kompetentne przeprowadzenie procesu dydaktycznego warunkuje skuteczność szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji.
- ✓ H8 – Szkolenie z zakresu taktyki i technik interwencji powinno być włączone w oddzielny moduł szkoleniowy w okresie służby przygotowawczej.

2.3. METODY I NARZĘDZIA BADAWCZE

Do rozwiązania problemów badawczych i weryfikacji przyjętych hipotez roboczych zastosowano podejście systemowe. Spowoduje to konieczność skoncentrowania się na relacjach pomiędzy poszczególnymi elementami badanego systemu jako pewnej całości.

W trakcie realizacji badań zastosowano zarówno metody teoretyczne jak i empiryczne:

a) metody teoretyczne:

- analiza,
- synteza,
- analogia i uogólnianie,
- prognozowanie i modelowanie;

b) metody empiryczne:

- sondaż diagnostyczny,
- obserwacja zewnętrzna i uczestnicząca,
- badanie dokumentów.

Wymienione metody teoretyczne zostały wykorzystane w czasie rozpoznawania obszaru problemowego na podstawie dostępnych materiałów źródłowych, w tym także dokumentacji szkoleniowej, programów kształcenia oraz dokumentacji powypadkowej. Jednym z głównych celów zastosowania metod teoretycznych było zidentyfikowanie rozwiązań stosowanych podczas realizacji procesu dydaktycznego w trakcie szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji. Ponadto powyższa grupa metod teoretycznych została zastosowana w etapie końcowym badań po przeprowadzonej weryfikacji przyjętych hipotez, jak również w trakcie opracowywania wniosków i wyników badań.

Na etapie tworzenia oraz weryfikacji modelu szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji zastosowano metody modelowania w celu projektowania zmian.

Sondaż diagnostyczny został przeprowadzony technikami wywiadu niejawnego, niestandardyzowanego (zał. nr 2) i ankietowania (zał. Nr 3), co umożliwiło zebranie niezbędnego materiału badawczego. Kwestionariusze ankiet zostały skierowane do respondentów wszystkich komórek organizacyjnych izb celnych w Polsce, gdzie było zorganizowane pełne szkolenie z taktyki i technik interwencji, natomiast wywiad został przeprowadzony wśród funkcjonariuszy z różnych jednostek organizacyjnych. Właściwe badania zostały poprzedzone badaniami pilotażowymi pod koniec 2004 roku w Izbie Celnej w Białymstoku.

Arkusze obserwacji przygotowano w celu zbadania procesu szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Izby Celnej w Białymstoku. Obserwacja miała charakter bezpośredni i uczestniczący. Wszystkie zebrane w tej postaci spostrzeżenia oraz oceny były nanoszone na arkusze podczas trwania zajęć.

W trakcie opracowywania wyników badań wykorzystano pakiet statystyczny *STATISTICA PL*, oraz arkusz kalkulacyjny *EXCEL*, co umożliwiło szeroką eksplorację danych. Do szacowania interkorelacji zmiennych dwuwartościowych – w celu uproszczenia obliczeń – posłużono się współczynnikiem korelacji „r” Persona. Określenia siły związku i korelacji przyjęto jak w tabeli 2.1.

TABELA 2.1.

OKREŚLENIE SIŁY ZWIĄZKU ZMIENNYCH KORELACJI³

Wartość siły związku lub współczynnika korelacji	Określenie siły
$r = 0$	brak
$0 < r < 0,1$	nikła
$0,1 \leq r \leq 0,3$	słaba
$0,3 \leq r < 0,5$	przeciętna
$0,5 \leq r < 0,7$	wysoka
$0,7 \leq r < 0,9$	bardzo wysoka
$0,9 \leq r < 1$	niemal pełna
$r = 1$	pełna

Źródło: op...cit.

2.4. TEREN I ORGANIZACJA BADAŃ

Przedmiot badań stanowi proces dydaktyczny w obszarze taktyki i technik interwencji funkcjonariuszy Służby Celnej. Główny teren badań to funkcjonujący w Służbie Celnej system szkolenia i doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy

³ Źródło: A. Górski, *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987, s. 38

z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego (taktyki i technik interwencji). Badania zostały przeprowadzone na terenie całego kraju tj. w piętnastu izbach celnych wśród funkcjonariuszy celnych biorących udział w szkoleniu, zajmujących się zwalczaniem przestępczości (Wydziały Zwalczania Przestępczości wraz z podległymi referatami).

Badaniami objęto stosowane obecnie poszczególne elementy procesu dydaktycznego ze zwróceniem szczególnej uwagi na treść, formy i metody nauczania oraz uczenia się.

Ponadto badania zostały przeprowadzone pod kątem oceny morale funkcjonariuszy celnych biorących udział w zajęciach, podziału funkcjonariuszy ze względu na płeć i wiek oraz ilość i rodzaj doznanych urazów i kontuzji w czasie prowadzenia zajęć.

Dogłębnej analizie zostały poddane formy organizacyjne zajęć, a także zasady i metody wykorzystania narzędzi wspomagających proces dydaktyczny w zakresie kształtowania umiejętności praktycznych i nawyków.

Badania zostały przeprowadzone na przełomie czerwca i lipca 2005 roku. Respondenci (funkcjonariusze Wydziałów Zwalczania Przestępczości) otrzymali kwestionariusze ankiet drogą elektroniczną. Całość badań była koordynowana z ramienia Departamentu Kontroli Celno-Akcyzowej Ministerstwa Finansów. Ankietowani otrzymali wyraźne instrukcję odnośnie sposobu wypełniania ankiet, oraz sposobu zabezpieczenia przed dostępem osób nieupoważnionych np. przełożonych. Dzięki temu, iż każda z ankiet została zapakowana w oddzielną kopertę, zaklejona i ostemplowana przed wysłaniem, można sądzić, iż badania zostały przeprowadzone rzeczywiście anonimowo. Ponieważ były to badania prowadzone bez udziału osobistego badającego, zadbano o możliwość bezpośredniego kontaktu z osobą badającą zarówno drogą telefoniczną, jak i za pośrednictwem poczty elektronicznej. Cały proces eksploracji badawczej zakończył się przesłaniem zbiorczych opakowań wypełnionych ankiet na adres Ministerstwa Finansów. Badaniami zostało objętych 196 mężczyzn oraz 21 kobiet – funkcjonariuszy celnych z jednostek organizacyjnych całej Polski. Łącznie przebadano 217 osób, co stanowi prawie $\frac{1}{4}$ ogółu całej badanej populacji (tab.2.2, rys. 2.1, 2.2)

TABELA 2.2.

**LICZBA I RODZAJ BADANYCH RESPONDENTÓW W POSZCZEGÓLNYCH
IZBACH CELNYCH**

Izba	WZP stan osobowy			Liczba badanych			Udział badanych [%]		
	O	M	K	O	M	K	O	M	K
Biała Podlaska	85	74	11	15	14	1	17,65	18,92	9,09
Białystok	98	80	18	15	14	1	15,31	17,50	5,56
Gdynia	57	55	2	15	15	0	26,32	27,27	0,00
Katowice	93	86	7	15	13	2	16,13	15,12	28,57
Kraków	70	65	5	15	15	0	21,43	23,08	0,00
Łódź	18	15	3	15	15	0	83,33	100,00	0,00
Olsztyn	49	41	8	15	12	3	30,61	29,27	37,50
Opole	13	13	-	10	10	0	76,92	76,92	-
Poznań	68	50	18	15	11	4	22,06	22,00	22,22
Przemyśl	51	42	9	15	14	1	29,41	33,33	11,11
Rzepin	62	54	8	15	13	2	24,19	24,07	25,00
Szczecin	46	35	9	15	12	3	32,61	34,29	33,33
Toruń	23	19	4	12	12	0	52,17	63,16	0,00
Warszawa	73	54	19	15	14	1	20,55	25,93	5,26
Wrocław	82	74	8	15	12	3	18,29	16,22	37,50
Razem	888	757	75	217	196	21	24,44	25,89	28,00

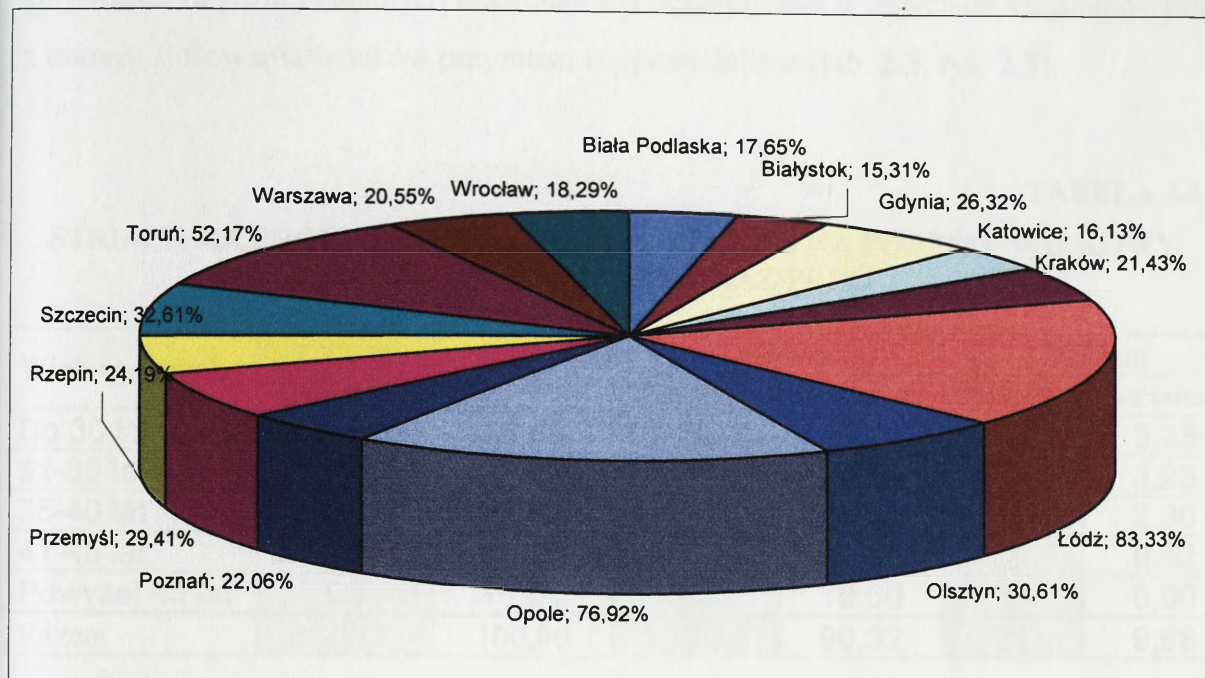
Legenda:

WZP – Wydział Zwalczenia Przestępczości

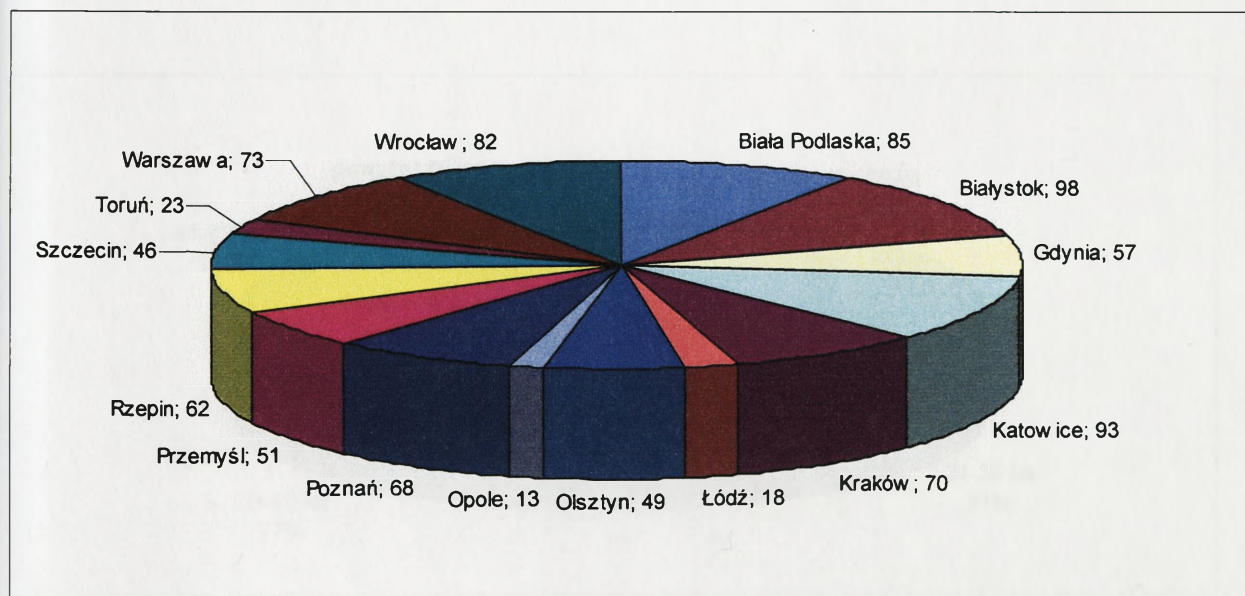
O – ogółem,

M – mężczyźni,

K – kobiety

Rys. 2.1. Procentowy udział populacji funkcjonariuszy Wydziałów Zwalczenia Przeszeczności uczestniczących w badaniach.

Rys. 2.2. Całkowita ilość etatów w komórkach Zwalczenia Przeszeczności.

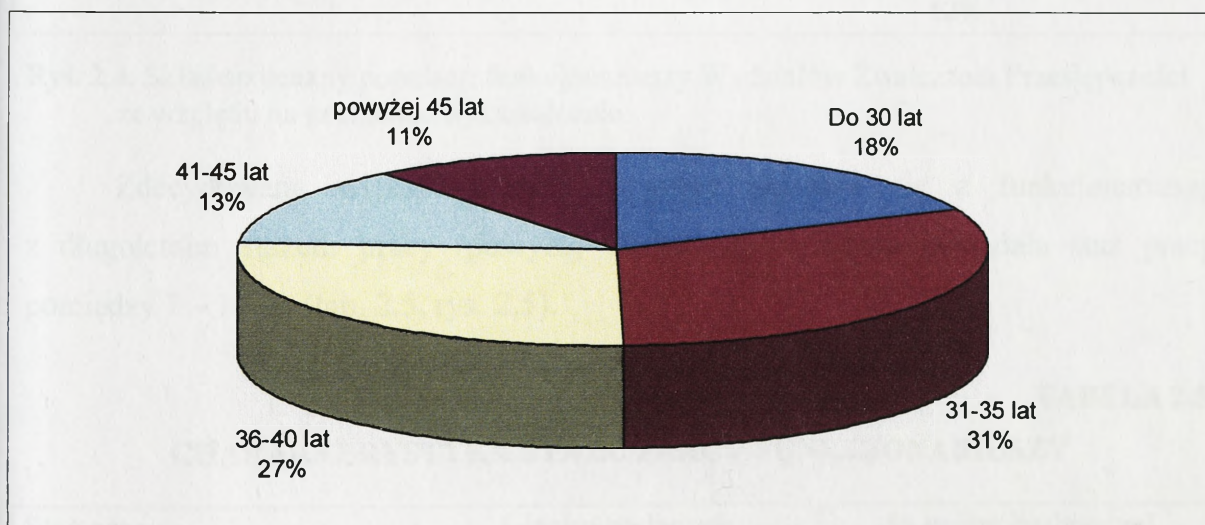
Badaniami objęto respondentów podzielonych według pięciostopniowej skali wieku. Takie zróżnicowanie miało zobrazować, czy wiek istotnie wpływa na poziom

aktywności fizycznej badanych oraz chęć ich uczestnictwa w zajęciach szkoleniowych z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego (tab. 2.3, rys. 2.3).

TABELA 2.3.

**STRUKTURA PRÓBY BADAWCZEJ ZE WZGLĘDU NA PODZIAŁ WIEKOWY
FUNKCJONARIUSZY ORAZ PŁEĆ**

Wiek badanych	Liczba badanych	%	Ogółem		Ogółem	
			Mężczyźni	% z całości	Kobiety	% z całości
Do 30 lat	40	18,43	33	15,21	7	3,23
31-35 lat	68	31,33	61	28,11	7	3,23
36-40 lat	58	26,72	53	24,42	5	2,30
41-45 lat	28	12,90	26	11,98	2	0,92
Powyżej 45 lat	23	10,59	23	10,60	0	0,00
Razem	217	100,00	196	90,32	21	9,68

Rys. 2.3. Charakterystyka przedziału wiekowego badanych.

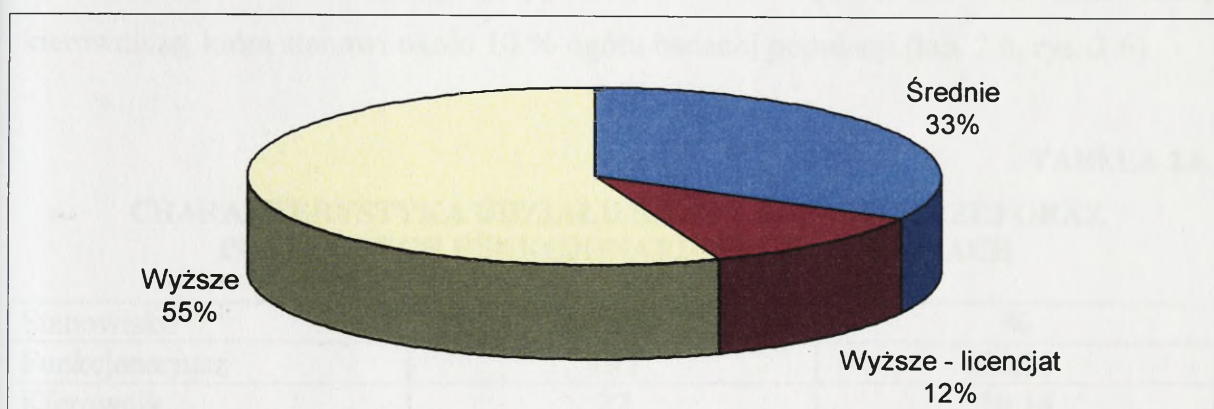
Ponad połowa funkcjonariuszy biorących udział w badaniach posiadała wykształcenie wyższe. Skład społeczny populacji funkcjonariuszy Służby Celnej

(Wydziałów Zwalczenia Przestępczości) ze względu na posiadane wykształcenie przedstawia tabela poniżej (tab.2.4, rys. 2.4)

TABELA 2.4.

**SKŁAD SPOŁECZNY POPULACJI FUNKCJONARIUSZY WYDZIAŁÓW
ZWALCZANIA PRZESTĘPCZOŚCI POD KĄTEM WYKSZTAŁCENIA**

Wykształcenie	Mężczyźni		Kobiety		Ogółem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Średnie	67	34,18	4	19,05	71	32,72
Wyższe - licencjat	23	11,73	2	9,50	25	11,52
Wyższe	106	54,09	15	71,45	121	55,76
Razem	196	100,0	21	100,0	217	100,0

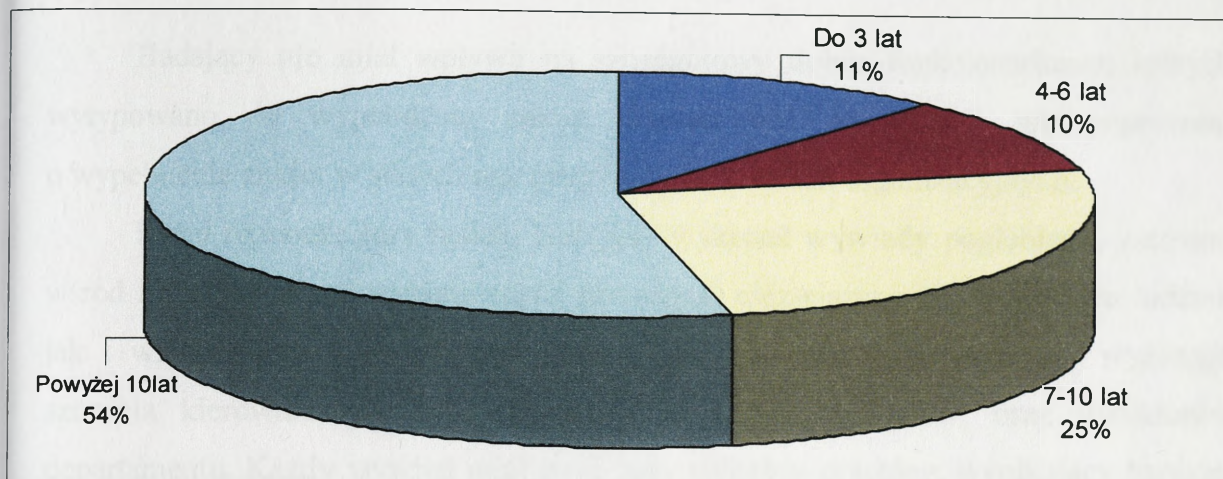
Rys. 2.4. Skład społeczny populacji funkcjonariuszy Wydziałów Zwalczenia Przestępczości ze względu na posiadane wykształcenie.

Zdecydowana większość badanej grupy składała się z funkcjonariuszy z długoletnim stażem pracy (powyżej 10 lat), a ¼ składu posiadała staż pracy pomiędzy 7 – 10 lat (tab. 2.5, rys. 2.5).

TABELA 2.5.

CHARAKTERYSTYKA STAŻU PRACY FUNKCJONARIUSZY

Staż pracy	Liczba badanych	% próby badawczej
Do 3 lat	24	11,06
4-6 lat	22	10,14
7-10 lat	54	24,88
Powyżej 10 lat	117	53,92
Razem	217	100,0

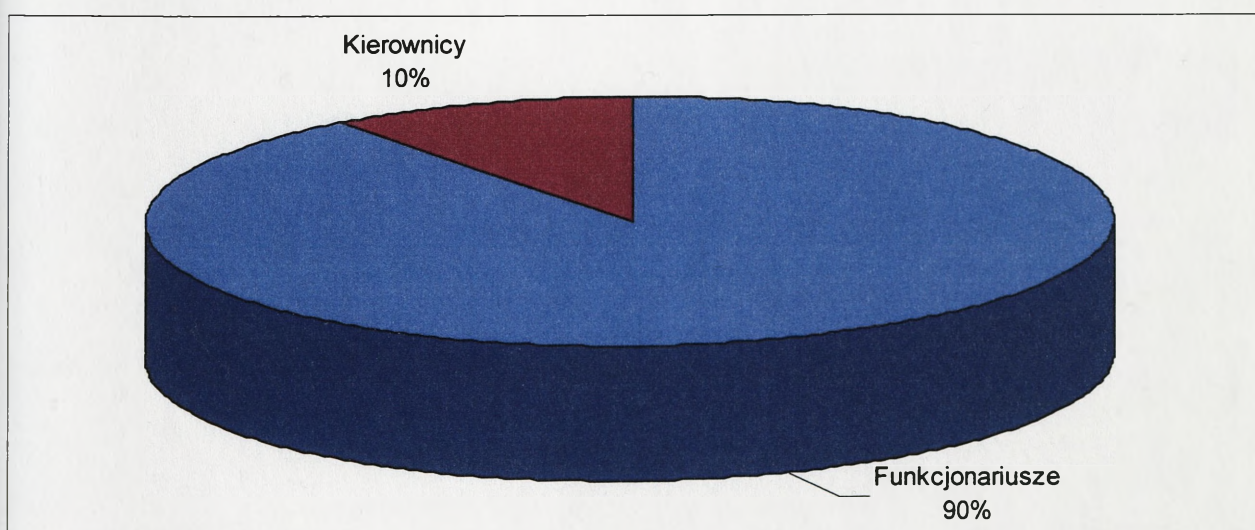
Rys. 2.5. Charakterystyka stażu pracy funkcjonariuszy.

Wśród całej 217 osobowej grupy respondentów przebadano również kadre kierowniczą, która stanowi około 10 % ogółu badanej populacji.(tab. 2.6, rys. 2.6).

TABELA 2.6.

**CHARAKTERYSTYKA UDZIAŁU KADRY KIEROWNICZEJ ORAZ
PODLEGLYCH FUNKCJONARIUSZY W BADANIACH**

Stanowisko	Liczba	%
Funkcjonariusz	195	89,86
Kierownik	22	10,14
Razem	217	100,0

Rys. 2.6. Charakterystyka udziału kadry kierowniczej, oraz podległych funkcjonariuszy w badaniach.

Badający nie miał wpływu na szczegółowy dobór funkcjonariuszy, których wytypowano do wypełnienia ankiet. Zostali oni wyznaczeni lub poproszeni o wypełnienie ankiet w swoich macierzystych komórkach organizacyjnych.

Przed rozpoczęciem badań, badający wykonał wywiady pogłębione, zarówno wśród funkcjonariuszy wykonujących obowiązki niezwiązane z kierowaniem ludźmi, jak i wśród kadry kierowniczej. Objęto nimi również funkcjonariuszy wyższego szczebla kierowniczego tj. dyrektorów izb i ich zastępców, oraz dyrektorów departamentu. Każdy wywiad miał swój indywidualny przebieg, wynikający bardziej z osobowości badanego, niż z zakresu podejmowanych zagadnień. Wiedza uzyskana tą metodą miała duże znaczenie w interpretacji wyników końcowych. Wywiady zostały przeprowadzone w okresie od stycznia do kwietnia 2005 roku.

3. UWARUNKOWANIA EFEKTYWNOŚCI SZKOLENIA I DOSKONALENIA Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI W ŚWIETLE BADAŃ WŁASNYCH

3.1. OCZEKIWANIA FUNKCJONARIUSZY CELNYCH W ZAKRESIE REALIZACJI PROCESU SZKOLENIA

Czym jest szkolenie? Aby w pełni je zdefiniować, musimy zacząć od opisu kształcenia, nauczania i uczenia się, a dopiero wtedy będziemy mogli zrozumieć istotę znaczenia tego słowa szkolenie. W opisie W. Okonia kształcenie jest to: *ogół czynności i procesów umożliwiających ludziom poznanie przyrody, społeczeństwa i kultury, a zarazem uczestnictwo w ich przekształcaniu, jak również osiągnięcie możliwie wszechstronnego rozwoju sprawności fizycznej i umysłowej, zdolności i uzdolnień, zainteresowań i zamiłowań, przekonań i postaw oraz zdobycie porządzanych kwalifikacji zawodowych. W ostatnich latach coraz częściej przez kształcenie rozumie się łącznie nauczanie i uczenie się.....Rezultatem kształcenia jest wykształcenie¹. Reasumując definicję kształcenia można stwierdzić, iż jest to nauczanie i uczenie się wraz z wychowaniem. Natomiast proces, w wyniku którego, na podstawie poznania, doświadczenia i ćwiczenia powstają nowe formy działania i zachowania się, lub ulegają zmianie formy wcześniej nabyte, nazywamy uczeniem się. Całością opisanego procesu kieruje nauczyciel, który uczy. Tak więc poprzez nauczanie należy rozumieć działalność nauczyciela ułatwiającą i organizującą uczniom uczenie się².*

Z kolei terminem „szkolenie” określamy wiele różnych działań i form doskonalenia umiejętności, podnoszenia wiedzy i kwalifikacji w bardzo różnych obszarach. Najczęściej chodzi tu o rozwijanie umiejętności dorosłych, zwłaszcza o podnoszenie kompetencji związanych z wykonywaną pracą lub umożliwiających podjęcie nowego zajęcia³. Szkolenie bywa definiowane jako forma aktywności zaprojektowana w celu wzbogacenia wiedzy, umiejętności czy zdolności uczestników lub zmiany ich postaw i zachowań społecznych w jakimś określonym kierunku⁴. Nasz

¹ W. Okoń, *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1981, s. 146

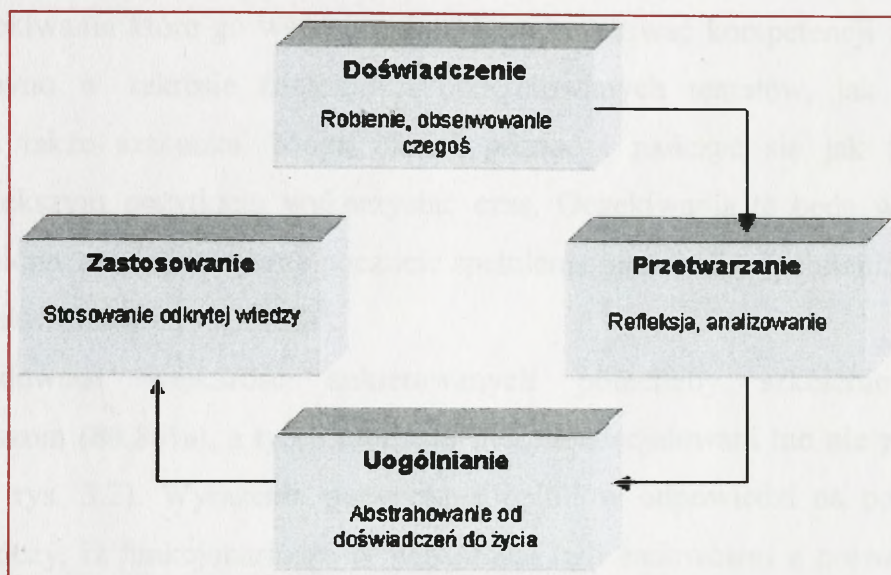
² Zob. J. Półtorzycki, *Dydaktyka dla nauczycieli*, Novum, Płock 2002, s. 32-33

³ M. Łaguna, *Szkolenia, jak je prowadzić by.....*GWS, Gdańsk 2004, s. 13

⁴ R. Harre, R. Lamb, *The encyclopedic dictionary of psychology*, Blackwell, London 1998, s. 640

kierunek działań odnosi się do doskonalenia znanych i nauki nowych elementów z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, samoobrony, pozoracji taktycznej.

W założeniach pedagogicznych szkolenia formalne opierają się zazwyczaj na cyklu nauczania ludzi dorosłych (rys. 3.1.).

Rys. 3.1. Cykl nauczania ludzi dorosłych
Źródło: www.kadry2p.pl z dnia 11.12.2005r.

Szkolenie w tym cyklu rozpoczyna się od doświadczenia, od przeżycia określonej sytuacji przez szkolonych. Następnym krokiem jest stworzenie możliwości przetworzenia tych doświadczeń, omówienia ich i porównania z doświadczeniami innych szkolonych. To doprowadza do uogólnień, które mogą być wspólnie wypracowaną przez grupę zasadą lub regułą. Ostatnim krokiem musi być tzw. pomost w przyszłość, czyli stworzenie planów określających w jaki konkretny sposób wykorzystać tę zasadę w przyszłym działaniu, jak ją zastosować w zawodowej praktyce. Uczestnicy po takim cyklu szkolenia powinni być w stanie przenieść wyniki uporządkowanego doświadczenia na nieuporządkowane doświadczenia życia codziennego. Zadaniem trenera jest pomóc im w tym procesie przez wskazanie potencjalnych możliwości zastosowania⁵.

⁵ www.kadry2p.pl z dnia 1.11.2005 r.

Rozpoczynając szkolenie, uczestnicy mają wobec niego różne oczekiwania i nastawienia wobec niego, co może czasem stanowić przeszkodę w uczeniu się. Za takie bariery uznaje się na przykład złe uprzednie doświadczenia w uczeniu się, oczekiwanie bierności i nudy, jak również uprzednią wiedzę, doświadczenia i postawy.

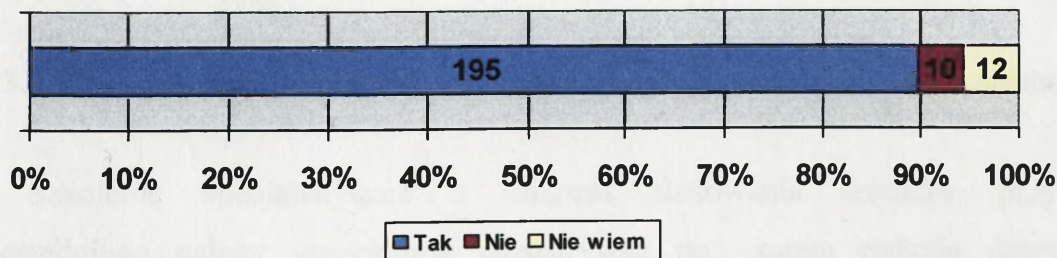
Oprócz oczekiwań, mogących hamować proces uczenia się, uczestnicy mają również oczekiwania które go wspomagają. Mogą oczekiwać kompetencji ze strony trenera zarówno w zakresie znajomości podejmowanych tematów, jak i metod nauczania, a także szacunku. Mogą chcieć poznać i nauczyć się jak najwięcej oraz z największym pożytkiem wykorzystać czas. Oczekiwania te będą w różnym stopniu spełnione, a to subiektywne poczucie spełnienia bądź braku spełnienia wpłynie na stopień zadowolenia ze szkolenia⁶.

Zdecydowana większość ankietowanych poleciłaby szkolenie innym funkcjonariuszom (89,86%), a tylko nieliczni byli niezdecydowani lub nie poleciliby go (tab. 3.1, rys. 3.2). Wyrażenie pozytywnej opinii w odpowiedzi na postawione pytanie świadczy, iż funkcjonariusze w większości byli zadowoleni z prowadzonego szkolenia.

TABELA 3.1.

CHARAKTERYSTYKA ZADOWOLENIA ZE SZKOLENIA

	Liczba odpowiedzi	%
Tak	195	89,86
Nie	10	4,61
Nie wiem	12	5,53
Razem	217	100,0

Rys. 3.2. Charakterystyka procentowa deklarowanej opinii o szkoleniu.

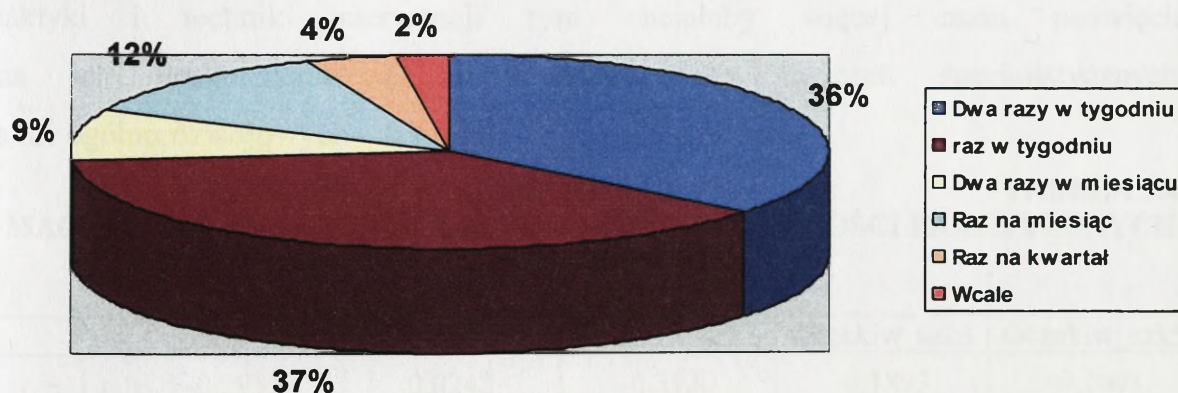
⁶ M. Łaguna, *Szkolenia, jak je prowadzić by.....*, op.cit...s. 195

Aktualny program doskonalenia zawodowego w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego zakłada maksymalne uczestnictwo w szkoleniu w wymiarze 1, 5 godzinny tygodniowo. Ankietowani chcieliby częściej uczestniczyć w zajęciach szkoleniowych z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego. Prawie $\frac{3}{4}$ badanych chciałoby, żeby takie zajęcia odbywały się nie rzadziej niż raz na tydzień. (tab.3.2, rys.3.3)

TABELA 3.2.

**DEKLAROWANA CZĘSTOTLIWOŚĆ UCZESTNICTWA FUNKCJONARIUSZY
W ZAJĘCIACH SZKOLENIOWYCH**

Jak często chciałby Pan/Pani uczestniczyć w zajęciach szkoleniowych z zakresu taktyki i technik interwencji?	
Dwa razy w tygodniu	78
Raz w tygodniu	81
Dwa razy w miesiącu	19
Raz na miesiąc	26
Raz na kwartał	8
Wcale	5
Razem	217

Rys. 3.3. Charakterystyka procentowa deklarowanej częstotliwości uczestnictwa w szkoleniu.

Szkolenie specjalistyczne z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego należy szczególnie rozpatrywać pod kątem rodzaju dobranych ćwiczeń oraz elementów warunkujących właściwe przyswojenie i opanowanie odpowiedniego poziomu zamierzonego szkolenia. W celu określenia charakterystyki

szkoleniowej zgodnej z oczekiwaniami funkcjonariuszy zadano pytanie dotyczące tej problematyki. Wyniki umieszczono w tabeli 3.3.

TABELA 3.3.

**CHARAKTERYSTYKA SZKOLENIA ZGODNEGO Z OCZEKIWANIAMII
FUNKCJONARIUSZY**

	Rzadziej		Bez zmian		Częściej		Razem	
	l.	%	l.	%	l.	%	l.	%
Ćwiczenia ogólnorozwojowe	7	3,23	110	50,69	100	46,08	217	100,0
Gry zespołowe	31	14,29	114	52,53	72	33,18	217	100,0
Zajęcia prowadzone pod kątem stosowania śpb.	3	1,38	71	32,72	143	65,90	217	100,0
Ćwiczenia taktyczne	6	2,76	40	18,43	171	78,80	217	100,0
Elementy samoobrony i nauki walki	4	1,84	44	20,28	169	77,88	217	100,0

Z powyższego zestawienia wynika, że należy zdecydowanie zwiększyć liczbę zajęć z zakresu specjalistycznych tematów, tj. ćwiczeń taktycznych, nauki samoobrony oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego. Takie sformułowanie dotyczy zwłaszcza osób niezadowolonych ze swoich aktualnie posiadanych umiejętności praktycznych (tab. 3). Zachodzące tutaj ujemne zależności oznaczają, że im dana osoba jest mniej zadowolona ze stanu swoich umiejętności w zakresie stosowania taktyki i technik interwencji tym chciałaby więcej czasu poświęcić na ich doskonalenie (z preferencjami dla ćwiczeń specjalistycznych, a nie ogólnorozwojowych – tab. 3.4).

TABELA 3.4.

**MACIERZ WSPÓŁCZYNNIKA KORELACJI UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNYCH
FUNKCJONARIUSZY**

		Oczekiw_szk1	Oczekiw_szk2	Oczekiw_szk3	Oczekiw_szk4	Oczekiw_szk5
Um. prakt	r	-0,2953	0,0242	-0,3130	-0,1893	-0,2608
	p	0,000	0,723	0,000	0,005	0,000

Podczas próby określenia doskonalenia umiejętności szczególnych związanych z taktyką i technikami interwencji które funkcjonariusze chcieliby doskonalić, zdecydowana większość (86, 64%) wybrała obezwładnianie osób, a ponad połowa

(55,76%) współpracę w grupie (tab.5). Świadczy to o braku odpowiednich umiejętności w tym zakresie i chęci ich doskonalenia.

TABELA 3.5.

**CHARAKTERYSTYKA UMIEJĘTNOŚCI SZKOLENIOWYCH, KTÓRE
FUNKCJONARIUSZE CHCIELIBY DOSKONALIĆ**

	Liczba odpowiedzi	%
Zatrzymywanie pojazdów	72	33,18
Obezwładnianie osób	188	86,64
Zakładanie kajdanek	93	42,86
Przeprowadzanie kontroli pojazdu	86	39,63
Współpraca w grupie	121	55,76
Szybkie podejmowanie decyzji	81	37,32

Osoby wyrażające chęć doskonalenia swoich umiejętności w zakresie zatrzymywania pojazdów chciałyby poświęcić więcej czasu ćwiczeniom ogólnorozwojowym oraz prowadzonym pod kątem stosowania śpb. Zainteresowani doskonaleniem swoich umiejętności w zakresie obezwładniania osób i samoobrony chcieliby więcej czasu poświęcać na ćwiczenia specjalistyczne. Doskonalenie zakładania kajdanek nie wiąże się tylko z częstością gier zespołowych. Kształcenie umiejętności kontroli wymaga zwiększenia czasu poświęcanego na ćwiczenia taktyczne, pozorujące realne zagrożenie. Ci, którzy chcą doskonalić współpracę w grupie, nie chcą zwiększenia czasu na gry zespołowe, zaś osoby zainteresowane doskonaleniem szybkiego podejmowania decyzji, chciałyby zwiększenia ilości zajęć o charakterze ogólnorozwojowym.

Pomiędzy oczekiwaniami związanymi ze szkoleniem, a cechami, które ankietowani chcieliby doskonalić, nie zachodzą istotne zależności. Osoby pragnące poświęcić więcej czasu na szkolenie elementów samoobrony i nauki walki chciałyby, żeby te szkolenia odbywały się częściej ($r=0,1375$, $p=0,043$, tabela 3.6).

Natomiast, osoby które wybrały jako formę oceny frekwencję na zajęciach nie chcą doskonalić obezwładniania osób oraz samoobrony, natomiast chciałyby zdawać egzamin praktyczny (tab. 3.7).

TABELA 3.6.

**MACIERZ WSPÓŁCZYNNIKA KORELACJI POMIĘDZY SZCZEGÓLNYMI
UMIEJĘTNOŚCIAMI SZKOLENIOWYMI, A OCZEKIWANIAM
SZKOLENIOWYMI**

		Oczekiw szk1	Oczekiw szk2	Oczekiw szk3	Oczekiw szk4	Oczekiw szk5
Doskonalić 1	r	0,1609	-0,0532	0,2038	0,0653	0,0053
	p	0,018	0,435	0,003	0,338	0,938
Doskonalić 2	r	0,0348	-0,0720	0,2329	0,1681	0,3198
	p	0,610	0,291	0,001	0,013	0,000
Doskonalić 3	r	0,3037	-0,0221	0,3677	0,1965	0,1847
	p	0,000	0,746	0,000	0,004	0,006
Doskonalić 4	r	0,0871	-0,0604	0,0654	0,1664	-0,0683
	p	0,201	0,376	0,338	0,014	0,317
Doskonalić 5	r	0,0024	-0,1521	0,0355	0,1141	-0,0199
	p	0,972	0,025	0,603	0,094	0,771
Doskonalić 6	r	0,1419	-0,0763	0,0892	0,1253	0,0694
	p	0,037	0,263	0,191	0,065	0,309

TABELA 3.7.

**MACIERZ WSPÓŁCZYNNIKA KORELACJI POMIĘDZY DOSKONALONYMI
UMIEJĘTNOŚCIAMI, A FORMĄ OCENY**

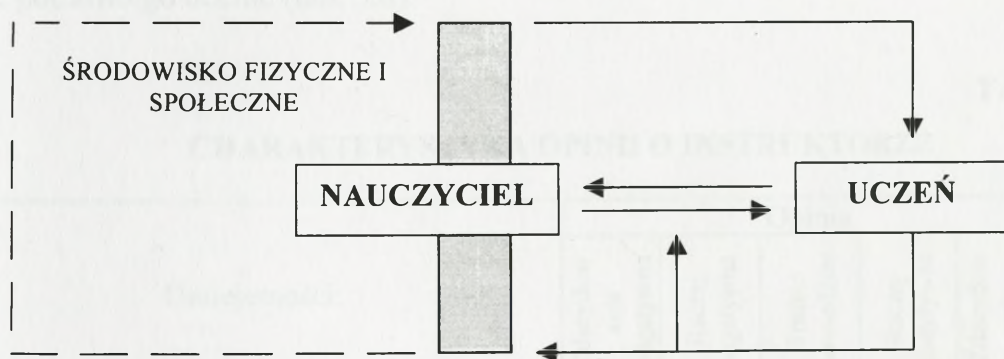
		Forma oceny 1	Forma oceny 2	Forma oceny 3	Forma oceny 4
Doskonalić 1	r	0,0924	0,0357	-0,0287	0,0270
	p	0,175	0,601	0,674	0,692
Doskonalić 2	r	0,1008	0,2273	-0,2554	-0,0278
	p	0,139	0,001	0,000	0,684
Doskonalić 3	r	0,1908	0,0400	-0,1808	0,0069
	p	0,005	0,558	0,008	0,919
Doskonalić 4	r	0,0131	0,0070	0,0528	0,0870
	p	0,848	0,919	0,439	0,202
Doskonalić 5	r	0,1049	0,0045	0,0870	-0,1147
	p	0,123	0,948	0,202	0,092
Doskonalić 6	r	0,0627	-0,0063	0,0578	-0,0138
	p	0,358	0,927	0,397	0,839

Respondenci, którzy chcieliby, aby formą oceny był test sprawności fizycznej skłaniali się szczególnie w stronę doskonalenia umiejętność zakładania kajdanek, zaś ci, którzy woleliby egzamin praktyczny z oceny poznanych technik i taktyki interwencji, chcieliby doskonalić umiejętności obezwładniania osób i samoobrony. Oba tych umiejętności nie chcą doskonalić osoby, które jako najlepszą formę oceny

wybrały frekwencję na zajęciach (tab.3.7). Ostatnia opinia wydaje się zrozumiała, gdyż prawdopodobnie ostatnia grupa wolałaby przebywać na zajęciach szkoleniowych czysto rekreacyjnie, np. grając w piłkę.

3.2. INSTRUKTOR – NAUCZYCIEL W PROCESIE SZKOLENIA

Nauczanie to proces wspomagający uczenie się człowieka i ukierunkowane jest zawsze na osiągnięcie celu. Proces nauczania i uczenia się czynności ruchowych, a do nich zaliczamy także taktykę i techniki interwencji, to stała konfrontacja człowieka ze środowiskiem, w wyniku której powinien on działać w tym środowisku coraz sprawniej. Konfrontacja ta sprowadza się do odbierania ze środowiska informacji, ich selekcji i przetwarzania, wykonywania działań, a następnie sprawdzania na ile działania te są zgodne z założonym celem. Jest to więc swoisty system wymiany informacji. Dokonuje się ona między uczącym się a środowiskiem społecznym i fizycznym (uczenie się) oraz między uczącym się a nauczycielem (nauczanie), co obrazuje rys. 3.4⁷.

Rys. 3.4. Prosty model uczenia się i nauczania czynności sportowych.
Źródło: op...cit.

Uczniowie zafascynowani osobowością dobrego nauczyciela widzą w nim godny naśladowania wzór i przejmują w konsekwencji wiele jego pozytywnych cech. I odwrotnie: nauczyciel mało ambitny, niepodatny na innowację, hołdujący rutynie, nie pobudzi uczniów do intensywnego wysiłku, nie zachęci ich do wyjścia

⁷ Zob. B.Czabański, Cz. Makutynowicz, *Teoria wychowania fizycznego z elementami teorii sportu*, WWSP, Zielona Góra, 1996, str. 38.

poza przeciętność, nie roztoczy przed nimi celów, o których urzeczywistnienie warto zabiegać⁸.

Prowadzący zajęcia musi odpowiedzieć sobie na pytanie: jak uczy się dorosły?, czy kieruje nim niska czy wysoka motywacja⁹. Dorosły funkcjonariusz który się uczy nowych czynności ruchowych, ma już za sobą przeobrażenia natury fizycznej związane z dojrzewaniem organizmu, co wpływa dodatnio na jego równowagę wewnętrzną. Zawsze w tym procesie nauki mogą pojawić się niedostatki, pewne objawy niekorzystne dla procesu uczenia się, takie jak mniejsza sprawność fizyczna, słabszy wzrok czy słuch, jednak mogą one zostać zniwelowane do minimum lub całkowicie usunięte. Ograniczenia te nie wywierają znaczącego wpływu na możliwość uczenia się¹⁰.

Ogólnie biorąc ankietowani wystawili bardzo dobre oceny dla instruktorów – nauczycieli przeprowadzających szkolenie. Tylko pojedyncze osoby oceniały negatywnie swoich instruktorów (5 osób). Dominowały noty pozytywne – dla każdej z umiejętności i cech trenera, natomiast zaledwie około 10% ankietowanych nie potrafiło go ocenić (tab. 3.8).

TABELA 3.8.

CHARAKTERYSTYKA OPINII O INSTRUKTORZE

Umiejętności:	Opinia					Razem
	Zdecydowanie negatywna	Raczej negatywna	Trudno powiedzieć	Raczej pozytywna	Zdecydowanie pozytywna	
Wiedza fachowa, specjalistyczna	1	0	21	77	118	217
Sprawne organizowanie zajęć	1	0	29	102	85	217
Zrozumiałe wypowiedzianie się	0	0	28	96	93	217
Prezentacja omawianych przykładów	0	0	23	82	112	217
Kształtowanie atmosfery zaangażowania	0	0	29	108	80	217
Dawanie osobistego przykładu	0	0	28	82	107	217
Dążenie do osiągania założonych celów	1	0	29	101	86	217
Tolerowanie błędów, nie wynikających z zaniedbań w czasie nauki	2	0	26	110	79	217

⁸ Cz. Kupisiewicz, *Dydaktyka ogólna*, Graf Punkt, Warszawa 2000, str. 212-213.

⁹ Zob. T. Lewowicki, *O uczestnictwie w procesach edukacyjnych*, [w:] *Uczestnicy procesu dydaktycznego*, red. J. Pólturzycki, E.A. Wesołowska, Wydawnictwo Adam Maszczak, Toruń 1994

¹⁰ Zob. A. Walik, *Nauczyciel – dorosły uczeń w procesie planowania rozwoju zawodowego*, Kwartalnik Pedagogiczny nr 2/196/2005, s. 40

Odchylenie standardowe informuje o tym w jakim stopniu zróżnicowane są jednostki względem średniej arytmetycznej. Dla analizowanych opinii o instruktora ten poziom kształtował się na takim samym poziomie. Oznacza to, że rzeczywista ocena ankietowanego na temat danej cechy instruktora odchyłała się od średniej oceny przeciętnie o +/- trochę ponad pół oceny (tab. 3.9).

TABELA 3.9.

CHARAKTERYSTYKA ODCHYLENIA STANDARDOWEGO OPINII O INSTRUKTORZE

	N ważnych	Średnia	Minimum	Maksimum	Odch.Std.
Opinia o instruktora 1	217	4,437788	2,000000	5,000000	0,685194
Opinia o instruktora 2	217	4,248848	2,000000	5,000000	0,695762
Opinia o instruktora 3	217	4,299539	3,000000	5,000000	0,685599
Opinia o instruktora 4	217	4,410138	3,000000	5,000000	0,675284
Opinia o instruktora 5	217	4,235023	3,000000	5,000000	0,670178
Opinia o instruktora 6	217	4,364055	3,000000	5,000000	0,701320
Opinia o instruktora 7	217	4,253456	2,000000	5,000000	0,697416
Opinia o instruktora 8	217	4,225806	2,000000	5,000000	0,686967

Podczas przeprowadzonych obserwacji procesu szkolenia funkcjonariuszy Izby Celnej w Białymstoku prowadzonych na podstawie arkusza obserwacji (załącznik nr 4) uzyskano następujący obraz instruktora-nauczyciela:

Zachowanie komunikujące (ekspresja głosu, natężenie głosu, gestykulacja rąk, kontakt wzrokowy) oceniono dostatecznie. Podstawowymi błędami prowadzącego była nadmierna gestykulacja, przeszkadzająca w rozumieniu mowy oraz zbyt rzadki

kontakt wzrokowy z uczestnikami zajęć. Czynności nauczyciela wspomagające uczenie się (podanie celu zajęć, zrozumiałe wyjaśnianie użyteczności treści zajęć, prezentowanych technik) oceniono już bardziej negatywnie. Jedynie prezentowanie technik można było zaliczyć do wystarczająco dobrych. Prowadzący wypadł bardzo dobrze pod kątem sprawdzania funkcjonariuszy poprzez demonstrację technik, jak również sprawdzania wiedzy i umiejętności z prowadzonej problematyki. Mankamentem okazał się fakt, iż instruktor dysponował niewiele większą wiedzą specjalistyczną od wybranych funkcjonariuszy uczestniczących w szkoleniu. W przypadku osobistej demonstracji technik i przykładów zachowań prowadzący popełniał liczne błędy, wynikające z faktu, iż nie uprawiał wcześniej żadnej sztuki czy sportu walki długoterminowo. Pomimo dobrej wiedzy ogólnej z zakresu wychowania fizycznego, instruktor w pojedynczych przypadkach pokazywał przykłady absurdalne, grożące złym pojmowaniem szkolenia i w konsekwencji nauką technik i zachowań których nie można zastosować w realnej sytuacji. Prowadzący nawiązywał do treści już znanych wystarczająco często i zadawał funkcjonariuszom pytania. Tylko czasami podkreślał najważniejsze części zajęć, natomiast zbyt rzadko omawiał prawne aspekty użycia środków przymusu bezpośredniego. Przywołanie i pokaz scenek zachowań, przykłady technik oraz konkretnych działań taktycznych często miały charakter efektowny, a nie efektywny. Wielu z prezentowanych przykładów funkcjonariusze nie będą mogli i umieli nigdy wykorzystać, jeżeli zaistnieje taka konieczność. Na naukę skomplikowanych elementów samoobrony potrzeba systematycznego oraz długoterminowego treningu. Nie osiągnie się pożądaných efektów trenując raz w tygodniu. Na niekorzyść prowadzącego oceniono zbyt częste prowadzenie zajęć z zakresu zespołowych gier sportowych, a nie samoobrony oraz stosowania taktyki i technik interwencji.

3.3. SAMOOCENA SZKOLONÝCH FUNKCJONARIUSZY

W literaturze przedmiotu, wśród cech osobowości kształtowanych społecznie i wpływających tak na procesy porozumiewania się i osiągnięcia dydaktyczne ucznia czy studenta, bardzo często na pierwszym miejscu wymienia się samoocenę. Posługując się definicją pojęcia samooceny należy stwierdzić, iż jest to system sądów,

opinii i przekonań, które jednostka odnosi do swojej osoby w zakresie cech i możliwości jakimi dysponuje. Samoocena stanowi subiektywną właściwość osobowości człowieka, która przejawia się w jego zachowaniach. Samoocena wpływa również na funkcjonowanie człowieka, co rzutuje na poziom jego przystosowania społecznego¹¹. Można stwierdzić, iż są to sądy wartościujące o sobie samym, np. mam ładne ubranie, jestem najbardziej inteligentny z grupy, jestem słabym funkcjonariuszem. Mogą one dotyczyć wszystkich cech człowieka, od tych najprostszych do złożonych¹².

Istnieje szeroko rozpowszechnione przeświadczenie, iż samoocena, tj. stopień, w jakim jednostka uważa siebie za zdolną, osiągającą sukcesy i wartościową, wpływa na to, jak inni ją oceniają, a w rezultacie kształtuje jej charakter kontaktów społecznych. Osoby niedoceniające swojej wartości mają zwykle trudności w nawiązywaniu bliskich, przyjacielskich stosunków z innymi. Badania psychologiczne i socjologiczne wykazują również, że dążenie do utrzymania korzystnej samooceny jest ważnym czynnikiem, wpływającym na podejmowanie przez jednostkę starania o status społeczny. Ludzie posiadający pozytywny wizerunek samego siebie są odporni na siły skłaniające do komformizmu wobec grupy, cechują się dużą aktywnością społeczną i umiejętnością obrony własnego punktu widzenia¹³.

W analizowanych badaniach ograniczono się do problematyki dotyczącej samooceny w zakresie poziomu zadowolenia z aktualnie posiadanej sprawności fizycznej (tab. 3.10) oraz z aktualnie posiadanych umiejętności praktycznych w zakresie stosowania taktyki i technik interwencji (tab. 3.11).

Ponad połowa badanych pozytywnie oceniła własną sprawność fizyczną (68,3%). Respondenci, którzy uważali własną sprawność fizyczną za niezadowalającą, stanowili 18,4%, a ponad 13% było niezdecydowanych.

¹¹ Zob. M. Adamus, *Samoocena a zachowanie społeczne*, Edukacja i Dialog Nr 159/2004

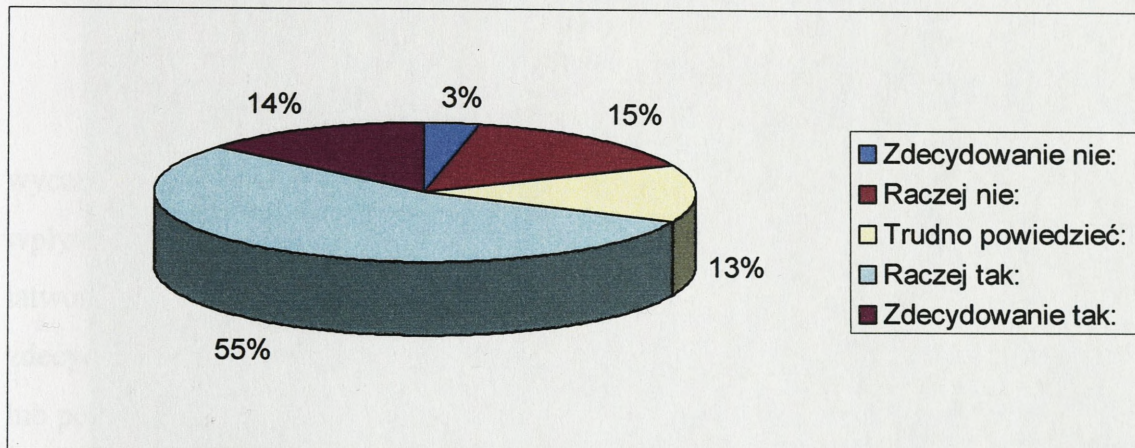
¹² Zob. W. Pilecka, G. Rudkowska, L. Wrona, (red.), *Podstawy psychologii*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 1998, s. 306

¹³ Zob. A. Janowski, *Psychologia społeczna a zagadnienia wychowania*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1990, s. 86 – 89

TABELA 3.10.

OCENA WŁASNA ZADOWOLENIA Z POZIOMU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ

Kategoria	Liczba	%
Zdecydowanie nie:	7	3,2
Raczej nie:	33	15,2
Trudno powiedzieć:	29	13,3
Raczej tak:	118	54,4
Zdecydowanie tak:	30	13,9
Razem	217	100,0

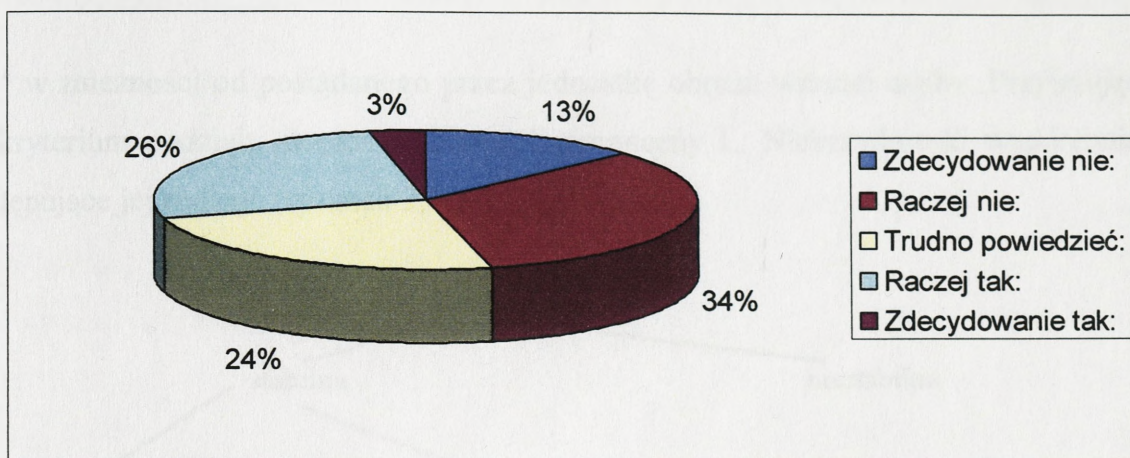
Rys. 3.5. Procentowa ocena zadowolenia z poziomu sprawności fizycznej

Skład procentowy zadowolenia z zakresu posiadanej wiedzy i umiejętności praktycznych z taktyki i technik interwencji przedstawiał się jednak odwrotnie proporcjonalnie do samooceny w zakresie sprawności fizycznej. Badani tylko w niespełna 30% mogli powiedzieć o sobie, iż posiadli wystarczające umiejętności w tym zakresie. Prawie połowa (46,1%) była niezadowolona z posiadanych umiejętności, a blisko $\frac{1}{4}$ stanowili funkcjonariusze niezdecydowani.

TABELA 3.11.

OCENA WŁASNA ZADOWOLENIA Z POZIOMU UMIEJĘTNOŚCI PRAKTYCZNYCH Z ZAKRESU TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI

Kategoria	Liczba	%
Zdecydowanie nie:	28	13,0
Raczej nie:	72	33,1
Trudno powiedzieć:	53	24,4
Raczej tak:	57	26,3
Zdecydowanie tak:	7	3,2
Razem	217	100,0

Rys. 3.6. Procentowa ocena zadowolenia z poziomu umiejętności praktycznych z zakresu taktyki i technik interwencji.

Jednostki które nie są pewne jak powinny oceniać siebie, są szczególnie wyczułone na sygnały aprobaty od innych ludzi, a także stosunkowo szybko ulegają wpływom środowiska społecznego¹⁴. W procesie szkolenia można więc z dużą łatwością ukształtować pozytywne samooceny tej liczebnej grupy, nie w pełni zdecydowanych co do wartości postawy w zakresie taktyki i technik interwencji lub poziomu sprawności fizycznej.

Przy ocenianiu samooceny wykorzystuje się najczęściej stopień zbieżności między tzw. „ja” realnym, a „ja” idealnym. Realność własnego „ja” odnosi się do całości doświadczeń życiowych człowieka, zarówno z przeszłości i terażniejszości, które informuje jednostkę jakim jest teraz. Natomiast całokształt cech, do jakich dąży człowiek, i które chciałby posiadać zgodnie ze swoimi normami, ideałami i postawami, odnosi się do „ja” idealnego. Według Henryka Kulasa, im większy jest dystans pomiędzy „ja” realnym, a idealnym, tym niższa jest samoocena. Wówczas człowiek przeżywa więcej niezadowolenia i frustracji z powodu tego jaki jest¹⁵. P. Luster stwierdza, iż: *Kto nie lubi siebie, ten nie lubi również innych i nie potrafi odpowiedzieć na przyjaźń równie szczerą przyjaźnią*¹⁶

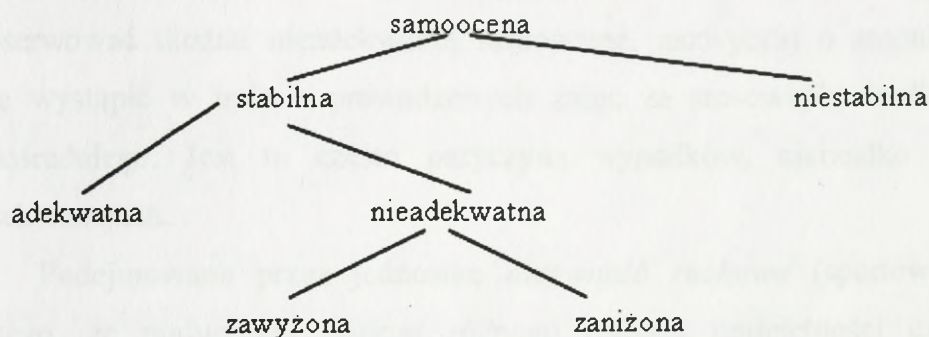
Poziom samooceny nie jest czymś stałym i może ulegać wahaniom w zależności od wieku, zdobytych doświadczeń życiowych, odnoszonych sukcesów lub ponoszonych niepowodzeń, stanu zdrowia itp. Rodzaje samooceny kształtują

¹⁴ Ibidem

¹⁵ M. Adamus, [w:] *Samoocena a zachowanie społeczne...*op..cit.

¹⁶ P.Lauster, *Świadomość samego siebie*, Świat Książki, Warszawa 1995, s. 48

się w zależności od posiadanego przez jednostkę obrazu własnej osoby. Przyjmując za kryterium podziału stopień stabilności samooceny L. Niebrzydowski wyodrębnia następujące jej rodzaje (rysunek 3.7.).

Rys. 3.7. Schemat rodzajów samooceny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie schematu rodzajów samooceny L. Niebrzydowskiego.

Dokonując opisu samooceny możemy stwierdzić, iż do podstawowych jej właściwości należą stopień stabilności i adekwatności. W przypadku, gdy wyższa lub niższa samoocena własna może być zgodna z poziomem danej cechy, mówimy, że jest ona adekwatna (trafna) lub może znacznie od niej odbiegać tworząc samoocenę nieadekwatną (jednostka uparcie stawia sobie cele, których nie potrafi osiągnąć lub też realizuje cele znacznie poniżej swoich realnych możliwości) – zawyżoną bądź zaniżoną.

Właściwości opinii wartościujących o sobie samym mają wpływ na funkcjonowanie poznawcze i społeczne jednostki. Do sądów wartościujących, dotyczących specyficznych cech człowieka, możemy zaliczyć takie, jak:

- właściwości fizyczne,
- wygląd zewnętrzny, zdrowie,
- cechy osobowości,
- zdolności twórcze,
- dojrzałość emocjonalną,
- strukturę motywacji,
- stosunki z innymi ludźmi,
- miejsce w rodzinie,

– atrakcyjność społeczną¹⁷.

Ludzie mają skłonności do błędnego interpretowania informacji o sobie samym, jak również często nie potrafią przewidzieć rezultatów swojego działania niedoceniając bądź przeceniając swoje możliwości¹⁸. Sytuacja podczas której zaobserwować można nieadekwatną samoocenę, zazwyczaj o stopniu zaniżonym, może wystąpić w trakcie prowadzonych zajęć ze stosowania środków przymusu bezpośredniego. Jest to często przyczyną wypadków, nierzadko o poważnych konsekwencjach.

Podjęmowana przez jednostkę *aktywność ruchowa* (sportowa) niezależnie od tego, że podwyższa poziom różnego rodzaju umiejętności czy sprawności motorycznej, wpływa również na przeobrażenia w zakresie funkcji psychicznych, w tym odnoszących się do percepcji własnego ciała, a zwłaszcza dotyczących samooceny. Pod wpływem tego rodzaju aktywności, w wyniku zdobywania nowych doświadczeń, doznawania sukcesów i porażek, rozwija się umiejętność obiektywnej percepcji samego siebie, a zwłaszcza umiejętność realnej oceny swoich możliwości sprawnego działania. Tego rodzaju prawidłowość wynika głównie z faktu, że osoby zajmujące się aktywnością ruchową najczęściej traktują ją jako sprawę dla nich istotną, w stosunku do której przejawiają nieobojętny stosunek emocjonalny¹⁹.

Niezależnie od wpływu grupy rówieśniczej, uczestników zajęć, czy własnych aspiracji, na jakość samooceny oraz jej ewentualne przewartościowanie mogą wpływać instruktorzy (wychowawcy-trenerzy). Jest to jednak możliwe jedynie wtedy, kiedy pomiędzy wychowawcą (instruktorem) a wychowankiem (funkcjonariuszem biorącym udział w zajęciach szkoleniowych) istnieje wzajemny szacunek i pozytywna więź emocjonalna. Z kolei oparta na samoakceptacji wysoka stabilna samoocena idzie w parze z tolerancją, sympatią i życzliwością dla innych. Osoba, która akceptuje siebie, widzi świat przyjaźniejszym oraz życzliwszym, niż osoba odrzucająca samą siebie²⁰.

¹⁷ M. Jagusz, Samokontrola i samoocena w wychowaniu fizycznym, AWF, Wrocław 1994, s. 24

¹⁸ Zob. Pod. red. W. Pileckiej, G. Rudkowskiej, L. Wróny, Podstawy psychologii...op.cit. s. 306-307

¹⁹ W. Starosta, J. Dępczyńska, H. Kos, M. Radzińska, (red.) O trafności samooceny zawodnika w doskonaleniu techniki sportowej, Wychowanie Fizyczne i Sport nr 2/2000

²⁰ www.wbc.poznań.pl z dnia 15.01.2006 r.

Można stwierdzić, iż samoocena i jaźń stają się ważnymi czynnikami determinującymi jakość szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji (stosowania środków przymusu bezpośredniego). Stwarzają bowiem przesłanki do kształtowania pożądanych przez potrzeby służby postaw w oparciu o wewnętrzne potrzeby osoby (funkcjonariusza), a nie wyłącznie przymus zewnętrzny²¹.

3.4. POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA FUNKCJONARIUSZY W CZASIE PEŁNIENIA SŁUŻBY

Pojęcie bezpieczeństwa jest wieloznaczne. Wśród mnogości odniesień, typologii i klasyfikacji najczęściej postrzega się bezpieczeństwo w ujęciu negatywnym lub pozytywnym, zawsze jednak w relacji do niebezpieczeństwa – zagrożenia. Negatywne ujęcie sprowadzić można do lapidarnego stwierdzenia: gdy nie ma zagrożeń – jest bezpiecznie. Celem podmiotu działającego na rzecz własnego bezpieczeństwa jest zatem ochrona przed zagrożeniami. Ujęcie pozytywne charakteryzuje dążność podmiotu do kształtowania pewności przetrwania i rozwoju.²²

Jeżeli mówimy o bezpieczeństwie w odniesieniu do jednej wybranej osoby, to wskazanym byłoby użycie pojęcia bezpieczeństwo indywidualne. W odniesieniu do grupy ludzi, społeczeństwa, rodzaju ludzkiego czy narodu, użyjemy natomiast pojęcia bezpieczeństwa zbiorowego²³. Współczesne definicje leksykalne często określają zatem bezpieczeństwo jako stan pewności, spokoju, zabezpieczenia oraz jego poczucia i wskazują, że oznacza ono brak zagrożenia oraz ochronę przed niebezpieczeństwami.²⁴ Inna definicja bezpieczeństwa mówi, iż jest to obiektywna pewność gwarancji nienaruszalnego przetrwania i swobód rozwojowych²⁵.

Pojmowanie bezpieczeństwa ma charakter wieloaspektowy i interdyscyplinarny. Widziane przez pryzmat pojedynczego człowieka, bezpieczeństwo jest potrzebą jednostki ludzkiej, w hierarchii potrzeb uplasowaną

²¹ Ibidem

²² Takie ujęcie prezentuje m.in. R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Scholar, Warszawa 1999.

²³ Zob. T. Szopa, *Bezpieczeństwo człowieka we współczesnym świecie*, IPWC, Warszawa 1998, s. 15-16

²⁴ R. Zięba, *Kategorie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, w: *Bezpieczeństwo Narodowe i Międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. naukowa D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Uniwersytet Warszawski, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa, 1997, s. 3

²⁵ Zob. J. Stańczyk, *Paradygmat bezpieczeństwa narodowego*, [w:] *Między tożsamością i wspólnotą*, praca pod red. J. Stefanowicza, Warszawa 1996.

na poziomie podstawowym.²⁶ Bezpieczeństwo ma zatem wymiar personalny.²⁷ Bezpieczeństwo, jak wskazują filozofowie, to dobro naturalne człowieka, dobro wspólne skłaniające do starań o nie, do stwarzania i budowania warunków zapewniających trwanie i rozwój życia ludzkiego. W takim kształcie jest ono kategorią istotną zarówno dla współczesnych tendencji uniwersalistycznych poszukujących aksjologicznych uzasadnień globalizującego się świata, jak i dla systemów preferujących idee różnorodności, pluralizmu, decentracji w celu osiągnięcia w pełni podmiotowości indywidualnej każdego człowieka²⁸.

Podczas badań zapytano respondentów o opinię na temat poczucia bezpieczeństwa własnego w trakcie wykonywania obowiązków służbowych. Pytanie miało na celu sprawdzenie świadomości i wiedzy funkcjonariuszy w powyższym zakresie (tab. 3.12).

TABELA 3.12.

**CHARAKTERYSTYKA OPINII FUNKCJONARIUSZY NA TEMAT
BEZPIECZEŃSTWA**

	Zgadzam się		Nie zgadzam się		Razem	
	l.	%	l.	%	l.	%
Nigdy nie byłem i chyba nie będę w sytuacji zagrożenia	2	0,92	215	99,08	217	100,0
Zawsze czuję się bezpiecznie, wiem, że nic mi nie grozi	1	0,46	216	99,54	217	100,0
Staram się zachować zasady bezpieczeństwa i wzajemnej asekuracji	196	90,32	21	9,68	217	100,0
Nie czuję się bezpiecznie w trakcie wykonywania obowiązków służbowych	61	28,11	156	71,89	217	100,0

Jak wykazały badania, funkcjonariusze celni zdają sobie z istniejących niebezpieczeństw: tylko 2 osoby nie były i uważają, że nie będą w sytuacji zagrożenia, tylko jedna zawsze czuje się bezpieczna i wie, że jej nic nie grozi (w obu przypadkach

²⁶ Nawiązuję tutaj do szeroko znanej teorii potrzeb A. H. Masłowa, opublikowanej w Nowym Jorku w 1954 r. w pracy *Motivation and personality*, wydanie polskie - *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990.

²⁷ Koncepcję bezpieczeństwa personalnego, odnoszącego się do człowieka oraz bezpieczeństwa strukturalnego, którego istotę określa widzenie przez pryzmat instytucji i organizacji (w tym państwowych) szeroko charakteryzuje R. Rosa w szeregu opracowaniach: *Filozofia bezpieczeństwa*, Bellona, Warszawa 1997, *Prawa i wolności człowieka w warunkach służby wojskowej*, AON, Warszawa 1994 oraz innych.

²⁸ J. Świniarski, *O naturze bezpieczeństwa, Prolegomena do zagadnień ogólnych*, Warszawa – Pruszków 1997, s. 56.

są to mężczyźni). Ponad 90% badanych stara się więc zachować zasady bezpieczeństwa i wzajemnej asekuracji w czasie wykonywania czynności służbowych. W rezultacie – 28,11% badanych nie czuje się bezpiecznie w trakcie wykonywanych obowiązków służbowych.

Biorąc powyższe pod uwagę, można postrzegać bezpieczeństwo zarówno w kategorii potrzeby podstawowej, której niezaspokojenie uniemożliwia bytowanie człowieka, jak też w kategorii samodzielnej wartości – celu, którego osiągnięcie jest możliwe poprzez aktywne działania jednostki, zmierzające do eliminacji bądź osłabienia zagrożeń lub świadome podporządkowane osiągnięciu tego celu. Jest on widoczny szczególnie dobrze w kategoriach społecznych, w relacjach człowieka z otoczeniem. Dążenie do zapewnienia bezpiecznego bytu własnej rodziny, czy społeczności, nie jest bowiem tym samym, co zaspokojenie podstawowej potrzeby własnego bezpieczeństwa. Często natomiast działanie pojedynczego człowieka podejmowane w imię (na rzecz) bezpieczeństwa ogółu zakłada narażenie się na niebezpieczeństwo. Sytuacje takie często mają miejsce w momencie wykonywania obowiązków służbowych przez pracowników administracji celnej. Funkcjonariusze, przystępując do kontroli np. na drodze, nie wiedzą przecież kogo będą kontrolować. Zawsze muszą się liczyć z sytuacją, że zatrzymaną do kontroli osobą może okazać się poszukiwany zabójca, terrorysta, czy przemytnik. Szczególny powód do refleksji nad poprawieniem bezpieczeństwa własnego powinni mieć funkcjonariusze zajmujący się zwalczaniem przestępczości, oraz prowadzący czynności operacyjno-rozpoznawcze. Statystycznie to oni właśnie mają największe szanse na zetknięcie się z pozbawionym skrupułów sprawcą, szybciej niż jeszcze kilkanaście lat temu – sięgającym po broń.

Stosunkowo dobrze wypadła badana populacja w odpowiedzi na pytanie dotyczące obrony własnej osoby oraz partnera ze służby. Znaczna część badanych (45,62%) byłaby gotowa w sposób zdecydowany spowodować trwałe uszkodzenie ciała agresora, a ponad 1/3 badanych (38,25) rozważała taką możliwość. Tylko około 2% badanych nie stanęłoby w obronie siebie i współpartnera ze służby. Zebrane odpowiedzi przedstawia poniższa tabela nr 3.13.

TABELA 3.13.

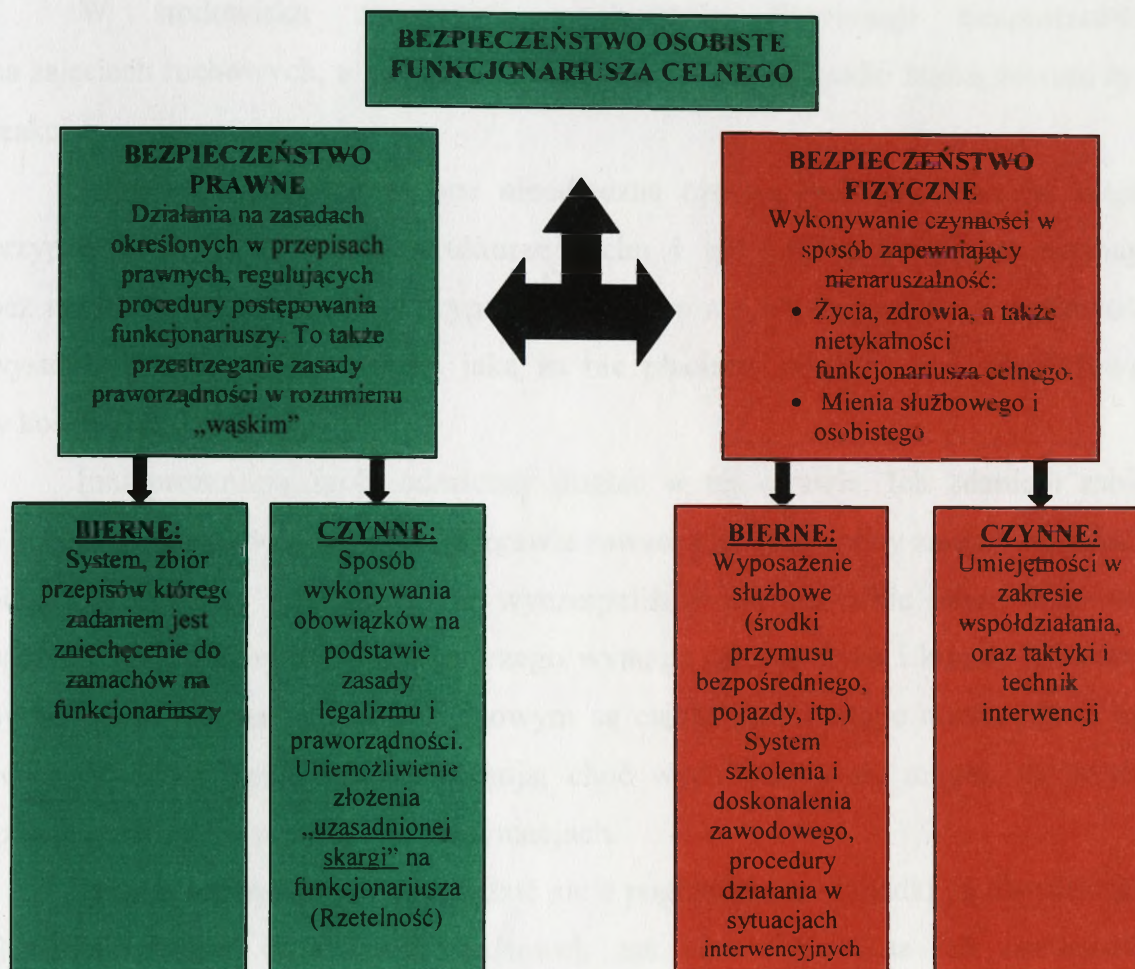
**CHARAKTERYSTYKA MOŻLIWOŚCI TRWAŁEGO USZKODZENIA AGRESORA
W OBLICZU ZAGROŻENIA ZDROWIA, LUB ŻYCIA**

	Liczba	%
Zdecydowanie nie	1	0,46
Raczej nie	3	1,38
Trudno powiedzieć	31	14,29
Raczej tak	83	38,25
Zdecydowanie tak	99	45,62
Razem	217	100,00

Funkcjonariusz celny w trakcie wykonywania obowiązków służbowych narażony jest na wiele niebezpieczeństw, które mogą być skutkiem zamachu na jego życie, zdrowie lub wynikające z działań życia codziennego i ujawnić się w najmniej spodziewanym momencie. Ponadto funkcjonariuszowi celnemu – w ramach wykonywanych zadań grozi oskarżenie o bezprawne działanie wobec obywatela. Funkcjonariusz może zostać pomówiony o przyjęcie korzyści majątkowej (łapówki), lub wulgarne i niestosowne zachowanie. Można podać wiele przykładów, natomiast najgorsze jest to, iż w myśl aktualnego prawa, pomimo nawet kłamliwych oskarżeń, funkcjonariusza czeka długa droga procedury wyjaśniającej²⁹.

W aspekcie opisywanej sytuacji bezpieczeństwo funkcjonariusza celnego możemy podzielić na prawne i fizyczne, które obrazuje poniższy schemat (rys. 3.8)

²⁹ Zob. Podobne podejście prezentuje D. Wójcik w prezentacji: *bezpieczeństwo osobiste policjantów*, Gazeta Policyjna Nr 33/2004, Komenda Główna Policji, Warszawa 2004

Rys. 3.8. Komponenty bezpieczeństwa osobistego funkcjonariusza celnego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie opracowanie Bezpieczeństwa osobistego policjantów, Seminarium zorganizowane w Wyższej Szkole Policji w Szczytnie, Materiały pokonferencyjne, 15-16 październik 2002 r.

3.5. WPLYW REALIZOWANEGO PROGRAMU SZKOLENIOWEGO NA LICZBĘ URAZÓW I KONTUZJI POWSTAŁYCH W CZASIE ZAJĘĆ.

Bezpieczeństwo dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych na zajęciach ruchowych, organizowanych przez szkołę lub inne organizacje należy do głównych zadań i problemów metodyki wychowania fizycznego. Od zapewnienia bowiem bezpieczeństwa w trakcie wykonywania zarówno prostych, jak i bardzo złożonych aktów ruchowych, zależy w poważnym stopniu szybkość uczenia się i trwałość nabywania nowych umiejętności.

W środowisku nauczycieli wychowania fizycznego bezpieczeństwo na zajęciach ruchowych, a zwłaszcza zdarzające się tam wypadki budzą zawsze żywe reakcje.

Jedni są zdania, że są one nieodłączną częścią tych zajęć, są im niejako przypisane, tkwią w samej strukturze ruchu i nie można zwiększać wymagań bez ryzyka zwiększenia ilości wypadków. Trzeba się więc pogodzić z możliwością wystąpienia wypadków, a cena, jaką za nie płacimy, powinna być wkalkulowana w koszty postępu.

Inni prezentują zgoła odmienny pogląd w tej sprawie. Ich zdaniem zabiegi o bezpieczeństwo ćwiczących mają prawie zawsze nieograniczony zakres i w zasadzie nigdy nie możemy powiedzieć, że wyczerpaliśmy już wszystkie nasze możliwości bądź też uczyniliśmy wszystko to, czego wymaga od nas etyka i kunszt zawodowy. Sytuacje bowiem na zajęciach ruchowym są ciągle inne i ciągle nowe, zaś ci sami ćwiczący często zgoła inaczej reagują, choć wydawać by się mogło, że powinni działać podobnie w analogicznych sytuacjach.

Trudno też byłoby nam pogodzić się z poglądem, że wypadki są nieodłącznym elementem każdej działalności ruchowej, zaś nasz wpływ na ich zmniejszenie jest niewielki. Z badań empirycznych, a także wielu eksperymentów w tym zakresie oraz rozwiązań organizacyjno-metodycznych prowadzonych w wielu krajach, wynika, że można obniżyć liczbę – zwłaszcza ciężkich wypadków, a możliwości manewru są tu prawie nieograniczone³⁰.

Z przeprowadzonych badań empirycznych w zakresie ilości wypadków zanotowanych od początku wdrożenia programu szkoleniowego z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego w Służbie Celnej wynika, iż łącznie zanotowano ich 19, natomiast ogólna liczba wypadków w służbie (z wyłączeniem śpb) w analogicznym okresie czasu wynosiła 372 (tab.3.14).

---

³⁰ T. Maszczak (red.), *Metodyka wychowania fizycznego*, Warszawa 2004, s. 169-170.

TABELA 3.14.

**CHARAKTERYSTYKA ILOŚCI WYPADKÓW W SŁUŻBIE CELNEJ
W LATACH 2003 – 2005**

Lp	Jednostki organizacyjne	WYPADKI w latach 2003 - 2005	
		W czasie pełnienia służby	Podczas ćwiczeń spb
1.	IC w Białej Podlaskiej	32	1
2.	IC w Białymstoku	20	7
3.	IC w Gdyni	39	0
4.	IC w Katowicach	55	1
5.	IC w Krakowie	9	1
6.	IC w Łodzi	16	1
7.	IC w Olsztynie	14	2
8.	IC w Opolu	2	1
9.	IC w Poznaniu	21	0
10.	IC w Przemyśle	39	0
11.	IC w Rzepinie	50	1
12.	IC w Szczecinie	12	0
13.	IC w Toruniu	9	2
14.	IC w Warszawie	26	2
15.	IC we Wrocławiu	28	0
Ogółem:		372	19

Źródło: opracowanie własne

Powstawanie wypadków na zajęciach ruchowych przeczy jednoznacznie celom stawianym przed kulturą fizyczną. Cele te bowiem zakładają, że powyższe zajęcia mają, między innymi, zapewnić ich uczestnikom wiele osobistej satysfakcji, głębokich przeżyć, mają odprężyć a zarazem tworzyć świat pełen radości i szczęścia. Każdy

wypadek na zajęciach wychowania fizycznego podważa w sposób oczywisty wymowę tych celów.

Istnieje wiele teorii powstawania wypadków³¹, w tym także psychologiczne uwarunkowania w zachowaniu się człowieka w sytuacjach złożonych lub mało rozpoznawalnych, a mogących doprowadzić do wypadku. Jednakże w aspekcie metodyki nauczania wychowania fizycznego do najczęściej występujących przyczyn zagrożenia bezpieczeństwa ćwiczących na zajęciach ruchowych wymienia się:

a. przyczyny powstałe z winy nauczyciela:

- słaba organizacja zajęć,
- nie przestrzegania obowiązujących przepisów,
- słaba znajomość uczniów,
- brak świadomej dyscypliny,

b. przyczyny powstałe z winy ćwiczących

Bezpieczeństwo na zajęciach ruchowych zależy nie tylko od prowadzącego, ale także w dużym stopniu od ćwiczącego. Prowadzący może w procesie przygotowawczym do zajęć oraz w trakcie ich przebiegu uwzględnić i przewidzieć prawie wszystkie okoliczności, jednak dochodzi do wypadku. Czynnikiem sprawczym okazać się może sam ćwiczący, który albo z własnej winy, albo też niezależnie od swoich intencji doznał kontuzji. Spowodowanie wypadku przez ćwiczącego nie jest trudne do identyfikacji i analizy mechanizmu zdarzenia. Trudniej natomiast dokonać pogłębionej analizy skutków i przyczyn powstawania wypadku, jeśli ćwiczący spełnił wszelkie rygory postępowania określone przez prowadzącego. Ćwiczący w tym przypadku chociaż wiedział, jak należy postąpić, postąpił inaczej. Ćwiczący często nie zdaje sobie sprawy, jakie zagrożenie tkwi w źle wykonanym ćwiczeniu, jakie konsekwencje może ponieść, jeśli nie skoncentruje

³¹ W latach trzydziestych XX wieku pojawiły się pierwsze próby zbudowania teoretycznych modeli przyczynowości wypadkowej. Stanowiły one zarówno instrukcję postępowania w dochodzeniach powypadkowych, jak również podstawę klasyfikacji zdarzeń wypadkowych oraz ich wyjaśniania. Przykładami takich uogólnionych modeli były: – koncepcje następstwa wydarzeń (Heinrich 1936) oraz wieloliniowych ciągów wydarzeń (Bener 1975), – psychologiczne teorie upatrujące przyczyny wypadków w deficycie sprawności wykonawców zadań (Guilford 1973) i ich osobowościowym nieprzystosowaniu do pracy (Selzer i inni 1968), – teorie ujmujące wypadki jako skutek niedostosowania środowiska pracy i cech zadań do fizycznych, psychologicznych i społecznych możliwości człowieka (Haddon i inni 1964, Haddon 1970, Martinson 1976). R. Studenski, *Techniczne, organizacyjne i psychologiczne uwarunkowania przyczynowości wypadkowej*, Materiały pokonferencyjne „bezpieczeństwo pracy, edukacja, środowisko”, Katowice 2003 r.

się w odpowiednim momencie, czym zagraża beztroska i brak dyscypliny. Ćwiczący w związku z tym musi też wiedzieć, że za złe wykonanie, za naganne postępowanie sam ponosi odpowiedzialność. Podczas badania dokumentacji powypadkowej, stwierdzono, iż poszkodowani sami stwierdzali wyraźną przyczynę wypadku tkwiącą w nich samych, a nie wynikłych z żadnych przyczyn zewnętrznych.

Wypadek powstać może także z winy ćwiczącego wówczas, kiedy niecelowe zachowanie lub działanie dotyczy takich elementów, jak: percepcja, decyzja, działanie. Ćwiczący może wykonywać ruch niecelowy, bo fałszywie ocenił zewnętrzną sytuację, w której działa – będzie to błąd spostrzegania. Może również zachować się niecelowo, oceniając fałszywie stosunki zachodzące w otaczającym świecie, bądź prawdopodobieństwo przyszłych zdarzeń oraz błędnie wartościując wybrane sytuacje. Są to – mówiąc za Tadeuszem Kotarbińskim – najczęstsze błędy, które można nazwać błędami decyzji. Wreszcie ćwiczący może również wykonać ruch niecelowy, mimo poprawnego spostrzegania i trafnej oceny rzeczywistości – będzie to błąd działania.

Przyczyną wypadku może być także zmęczenie. Jest ono następstwem obciążenia lub przeciążenia fizycznego i psychicznego. Ze zmęczeniem wiąże się stale postępująca utrata zdolności kontynuowania pracy, przejawiająca się między innymi głównie w pogorszeniu się jej jakości. W stanach zmęczenia występuje często nadmierna wrażliwość i wybuchowość oraz obniżenie samokontroli, a zatem wytwarza się sprzyjająca sytuacja do popełnienia błędu, który może być przyczyną zagrożenia bezpieczeństwa³².

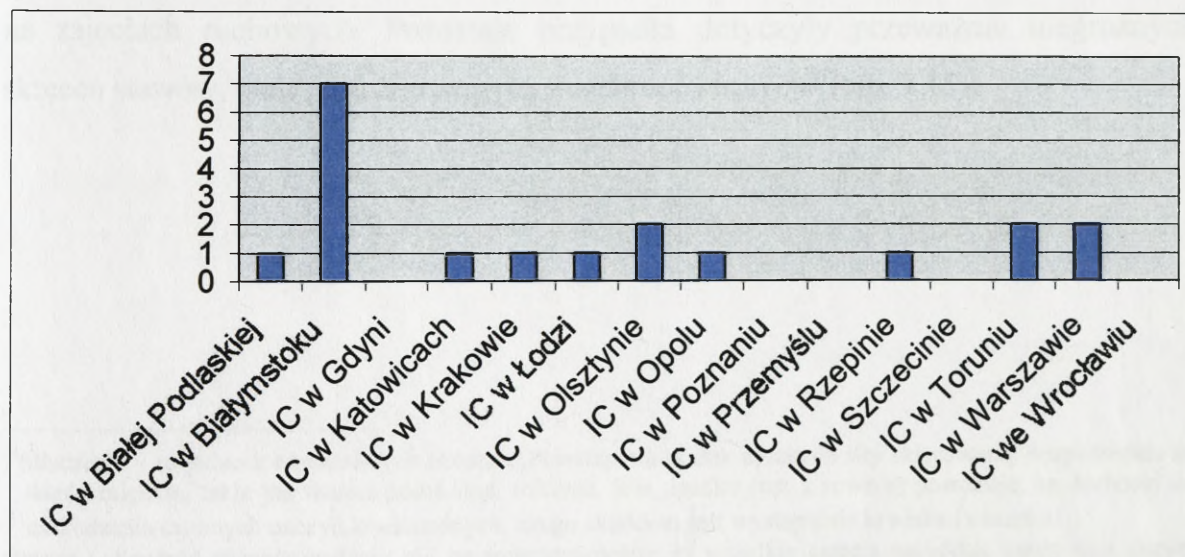
c. zagrożenia bezpieczeństwa ćwiczących z przyczyn technicznych.

Zagrożenie bezpieczeństwa ćwiczących spowodowane warunkami technicznymi zaliczyć należy do najmniej licznych. Za takie zagrożenia można uznać: złą nawierzchnię i niewłaściwe usytuowanie boiska, mało stabilne bramki do piłki ręcznej, zbyt mała sala, śliskie podłogi, nie zabezpieczone grzejniki i piece, zdewastowana i niepełna skocznia lekkoatletyczna, niekonserwowane bieżnie, mało stabilne stojaki do skoku wzwyż. Jest to dalece niepełny wykaz, świadczący jednak

³² Pod red. T. Maszczaka, *Metodyka wychowani fizycznego....op.cit..* s. 178-179.

o tym, iż zarówno przemysł, jak i budownictwo niejako partycypują w notowanych co roku wypadkach na zajęciach ruchowych³³.

Podczas przeprowadzonych badań zauważono, iż najczęstszą stwierdzoną przyczyną powstawania wypadków były zagrożenia powstałe z winy ćwiczących oraz przyczyn technicznych. Fakt, iż nie podawano wypadków spowodowanych z winy nauczyciela nie oznacza całkowicie, że ich nie było. Jednakże należy zauważyć, iż nigdy wcześniej w powojennej historii administracji celnej nie odnotowano przeprowadzanych ćwiczeń z zakresu wyszkolenia fizycznego i stosowania środków przymusu bezpośredniego. Takie szkolenie rozpoczęło się od 2003 r., a objęci nim funkcjonariusze często przez wiele lat nie prowadzili żadnej aktywności fizycznej. Efekty tej sytuacji dało się zauważyć, gdy zorganizowano pierwsze szkolenie na szeroką skalę w Izbie Celnej w Białymstoku. W trakcie prowadzenia zajęć do końca 2005 roku odnotowano w tej jednostce organizacyjnej 7 wypadków (najwięcej spośród wszystkich izb w Polsce – rys. 3.7), natomiast w pięciu innych żadnego (tab.3.14, rys 3.9).

Rys. 3.9. Charakterystyka ilości doznanych wypadków w czasie zajęć śpb w latach 2003-2005

Jednakże należy zauważyć, iż tylko i wyłącznie w Izbie Celnej w Białymstoku przeszkolono siedmiu funkcjonariuszy, którzy otrzymali uprawnienia instruktorskie

³³ Ibidem, str 179

w zakresie samoobrony. Ponad dwieście osób przeszkolono w zakresie podstawowym i zaawansowanym, a następnie dopuszczono do udziału w zajęciach doskonalących. Można mniemać, iż szkolenie było prowadzone sumiennie, a zdobyte I miejsce w województwie w roku 2004 z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego podczas konfrontacji z innymi służbami potwierdza ten fakt. Brak wypadków w związku z uczestnictwem w ćwiczeniach z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego w pięciu izbach celnych nie świadczy jednak o tym, iż prowadzone tam szkolenie było bezwypadkowe. Szkolenie doskonalące w tych izbach rozpoczęło się bardzo późno lub wcale nie było prowadzone (za wyjątkiem przeprowadzonego szkolenia wstępnego).

W badanym okresie odnotowano dwa ciężkie przypadki zdarzeń wypadkowych w związku z uczestnictwem w zajęciach z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego. Pierwszy miał miejsce w Katowicach (dotyczył złamania mostka klatki piersiowej), a drugi odnotowano w Białymstoku (dotyczył całkowitego zerwania więzadeł stawu łokciowego). Najczęstszą przyczyną urazów były skręcenia stawów skokowych podczas rozgrzewki lub forsowania sił własnych po długotrwałej absencji na zajęciach ruchowych. Pozostałe przypadki dotyczyły przeważnie niegroźnych skręceń stawów, otarć, ran szarpanych, zwichnięć i innych³⁴(tab. 3.15).

³⁴Stłuczenie – to jedno z najczęstszych obrażeń. Powstaje na skutek działania siły skierowanej bezpośrednio na tkanki miękkie, takie jak tkanka podskórna, mięśnie. Siła upadku (np. z roweru) powoduje, że dochodzi do uszkodzenia drobnych naczyń krwionośnych, czego skutkiem jest wystąpienie krwiaka i obrzęku....

Otarcie – Spośród różnego rodzaju ran najpowszechniejsze są wszelkie otarcia naskórka, kiedy to z dużym impetem się przewracamy...

Rany cięte, kłute, szarpane – powstają zwykle po upadku na ostre przedmioty, szkło, blachę,

Skręcenie stawów – Staw to niczym zawias albo przegub, który umożliwia naszemu ciału ruch. Każdy staw jest otoczony torebką stawową i systemem więzadeł, zapewniających mu zwartość i stabilność. W momencie zadziałania siły skrętnej na staw (np. podczas górskich wędrówek lub gry w piłkę, gdy źle postawimy stopę) dochodzi do naciągnięcia, naderwania bądź całkowitego zerwania aparatu torebkowo-więzadłowego.

Zwichnięcie – Dotyczy ono sytuacji, kiedy siła urazu powoduje, że powierzchnie stawowe przemieszczają się i nie mają ze sobą kontaktu...

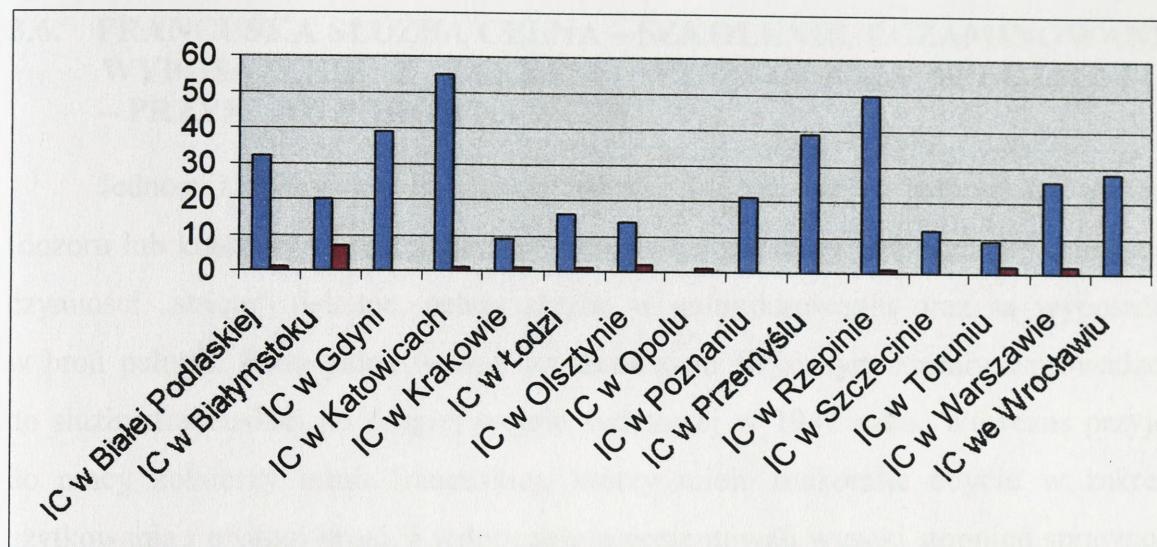
Złamanie – Gdy zadziałała tak duża siła, której nie jest w stanie wytrzymać nasza kość, dochodzi do jej pęknięcia lub złamania. Towarzyszy temu duży ból, obrzęk, krwiak w przebiegu osi kończyny, ruchomość patologiczna, P.Walasek, [w:] *Niegroźne i groźne kontuzje*, Żyjmy dłużej nr 5, Medi press, 2001

TABELA 3.15.
CHARAKTERYSTYKA ILOŚCI I RODZAJU WYPADKÓW
(URAZÓW) W CZASIE ZAJĘĆ Z ZAKRESU STOSOWANIA
ŚPB W LATACH 2003 – 2005

Lp.	RODZAJ URAZU	ILOŚĆ URAZÓW
1.	STŁUCZENIE	2
2.	OTARCIE	1
3.	RANY CIĘTE, KŁUTE, SZAPANE	1
4.	SKRĘCENIA STAWÓW	9
5.	ZWICHNIĘCIA	3
6.	ZŁAMANIA	1
7.	INNE	2
	OGÓLEM	19

Zródło: opracowanie własne

Jednocześnie w tym samym okresie uwzględniono ilość ogólnych wypadków jakie powstały po za zajęciami fizycznymi z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego. Dokonując porównania dwóch kategorii wypadków można stwierdzić, iż zdecydowanie największa ich ilość o charakterze ogólnym miała miejsce w izbach celnych w Katowicach – 55 oraz Rzepinie – 50. Jednocześnie liczba kontuzji podczas ćwiczeń z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego w tych izbach była minimalna (po jednym przypadku). W Izbie Celnej w Opolu nie odnotowano żadnych wypadków o charakterze ogólnym z uwagi na krótki okres istnienia izby, tj. od stycznia 2005 r. (rys. 3.10).

■ - liczba wypadków z wyłączeniem śpb   ■ - wypadki z udziałem śpb

Rys. 3.10. Charakterystyka ilości wypadków o charakterze ogólnym oraz w czasie zajęć z zakresu stosowania śpb w latach 2003 – 2005.

Dokonując charakterystyki liczby wszystkich wypadków w Służbie Celnej w latach 2003-2005 można stwierdzić, iż łączna ich liczba wynosiła 391. Tak więc wypadki przy ćwiczeniach fizycznych (śpb) stanowiły około 5% ogólnej jej liczby. Można założyć, że jest to liczba niewielka, jednak należy dążyć do tego, aby ją całkowicie wyeliminować lub zmniejszyć.

Odwołując się do danych MSWiA można zauważyć, iż łączna liczba wypadków podczas ćwiczeń fizycznych np. w Policji jest znacznie wyższa i stanowi około 20% ilości wszystkich odnotowanych wypadków³⁵. Ponieważ badania wypadkowości w Służbie Celnej przeprowadzono w fazie początkowej obowiązywania programu szkolenia i doskonalenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, można rokować tendencję wzrostową liczby wypadków w najbliższych latach z uwagi na brak cykliczności szkoleń w wielu izbach celnych, co stwierdzono w momencie prowadzenia badań.

³⁵ Materiały statystyczne MSWiA, Warszawa 2006 r.

3.6. FRANCUSKA SŁUŻBA CELNA – SZKOLENIE, EGZAMINOWANIE, WYPOSAŻENIE Z ZAKRESU WYSZKOLENIA SPECJALNEGO – PRZYKŁAD PORÓWNAWCZY

Jednostki operacyjne francuskiej Służby Celnej, zwane jednostkami nadzoru (dozoru lub kontroli) w przeciwieństwie do funkcjonariuszy jednostek wykonujących czynności „stricte” fiskalne, pełnią służbę w umundurowaniu oraz są wyposażeni w broń palną³⁶. Broń palna wraz z wyszkoleniem fizycznym zostały wprowadzone do służby francuskiej po drugiej wojnie światowej w 1947 roku. Wówczas przyjęto do pracy żołnierzy armii francuskiej, którzy mieli znakomite obycie w zakresie użytkowania i obsługi broni, a jednocześnie prezentowali wysoki stopień sprawności fizycznej. Nowo przyjęci żołnierze armii wprowadzili do francuskiej Służby Celnej regulaminy strzelań, testy sprawności fizycznej oraz musztrę połączoną z krzewieniem dyscypliny i patriotyzmu³⁷.

Istnieją dwa sposoby rekrutowania funkcjonariuszy do francuskiej Służby Celnej. Pierwszy sposób polega na przyjęciu do służby kandydatów z zewnątrz posiadających szczególne wykształcenie lub przydatne predyspozycję. mistrzowską lub międzynarodową mistrzowską klasę sportową w strzelaniu lub sportach czy sztukach walki, ukończone studia o kierunku chemia, psychologia oraz inne resortowe np. Wyższa Szkoła Oficerska Policji. Inna procedura polega na przyjęciu już zatrudnionych funkcjonariuszy, pełniących służbę o charakterze stricte fiskalnym w innych jednostkach organizacyjnych Służby Celnej. Powołując się na informacje uzyskane od attache celnego ambasady Francji w Polsce – R. Nowakowskiego – stwierdza się, iż możliwość przyjęcia w struktury pionu kontrolnego (dozoru) jest dużą nobilitacją dla funkcjonariuszy, a przyjmowani kandydaci przechodzą liczne rozmowy, a także sprawdzane są ich dotychczasowe osiągnięcia w służbie.

Funkcjonariusze przechodzą specjalistyczne przeszkolenie z zakresu wyszkolenia strzeleckiego, a przed przyjęciem do służby poddawani są obowiązkowo testowi sprawności fizycznej. Testowi poddawani są zarówno kandydaci,

³⁶ Broń palna jest to broń, która do wyrzucania (miotania) pocisku wykorzystuje energię rozprężających się gazów prochowych, J. Dobrzyjałowski, Z. Grądzki, Taktyka i techniki interwencji oraz wyszkolenie strzeleckie, op.cit., s. 139

³⁷ L.Declory, wywiad telefoniczny przeprowadzony z ekspertem Ministerstwa Finansów Francji (funkcjonariuszem celnym) w dniu 01.03.2006 r.

jak i funkcjonariusze pełniący wieloletnią służbę, a dokonujący zmiany jednostki służby. Test sprawności fizycznej składa się z pięciu konkurencji uwzględniających podział płciowy. Można wyróżnić następujące konkurencje dla mężczyzn: bieg na 100 m, bieg na 1000 m, skok wzwyż, pchnięcie kulą oraz pływanie. Konkurencje dla kobiet to: bieg na 60 m, bieg na 300m, skok wzwyż, pchnięcie kulą, pływanie. Przelicznik punktowy, na podstawie którego dokonuje się klasyfikacji i podsumowania osiągniętych wyników, zawiera się w przedziale pomiędzy 1 – 20. Dokładny opis norm tabelarycznych testu zawierają tabele nr 3.16. i 3.17.

Warunki przebiegu testu wyglądają następująco:

- biegi krótkie 60 m dla kobiet i 100 m dla mężczyzn – jedna próba, bieg indywidualny ze startu niskiego,
- bieg na 300m dla kobiet i 1000m dla mężczyzn – start wspólny, od 2 do 5 biegaczy z pozycji wysokiej,
- skok wzwyż – 3 próby na każdej wysokości wykonywane techniką flop (wysokości kandydat może dobrać indywidualnie),
- pchnięcie kulą 6 kg – 3 próby nienastępujące po sobie (liczy się najlepszy rezultat),
- pływanie – 50 m stylem dowolnym ze startu z wody; możliwa jest zmiana stylu pływania w trakcie próby; każdy wynik dotyczący ułamka noty oceniamy jako notę niższą.

Dodatkowo specjalnie w tym celu powołana komisja lekarska przeprowadza profilaktyczne badania. Tutaj także wartości oceniane są w skali 1-20. Przyszły funkcjonariusz nie może mieć wzroku gorszego niż 16/20 (20 - najwyższa skala oceny) lub 8/10 na każdym oku po korekcji. Dodatkowej ocenie medycznej podlegają parametry wydolności układu krążeniowo – oddechowego, oceniane na podstawie pracy serca oraz tętna spoczynkowego³⁸.

---

³⁸ Źródło: Wywiad przeprowadzony z attache ambasady Francji w Polsce w dniu 24.02.2006r.

TABELA 3.16.

**NORMY TABELARYCZNE TESTU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA MĘŻCZYŹN
FRANCUSKIEJ SŁUŻBY CELNEJ (PRZYJĘCIE DO SŁUŻBY)**

Skala punktowa	Rodzaj próby testu				
	Bieg na 100 m (s)	Bieg na 1000m (min)	Skok wzwyż (m)	Pchnięcie kulą 6 kg (m)	Pływanie 50 m (s)
20	11,8	2,50	1,65	12,06	38
19	12	2,52	1,61	11,53	40
18	12,2	2,55	1,57	10,91	42
17	12,4	3,0	1,53	10,32	44
16	12,6	3,05	1,49	9,77	46
15	12,9	3,10	1,45	9,24	48
14	13,2	3,15	1,40	8,56	50
13	13,5	3,20	1,35	8,19	53
12	13,8	3,25	1,30	7,41	56
11	14,1	3,30	1,25	6,82	59
10	14,4	3,40	1,20	6,28	1,02
9	14,7	3,50	1,17	5,94	1,05
8	15	4,0	1,13	5,47	1,08
7	15,4	4,10	1,10	5,17	1,12
6	15,8	4,20	1,05	4,50	1,16
5	16,2	4,30	1,00	4,25	1,20
4	16,5	4,40	0,95	4,00	1,25
3	17	4,50	0,90	3,75	1,30
2	17,5	4,55	0,85	3,50	1,35
1	18	5,0	0,80	3,25	brak limitu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów otrzymanych od oficera łącznikowego ds. celnych ambasady Francji w Niemczech, Warszawa 2006.

TABELA 3.17.

**NORMY TABELARYCZNE TESTU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KOBIET
FRANCUSKIEJ SŁUŻBY CELNEJ (PRZYJĘCIE DO SŁUŻBY)**

Skala punktowa	Rodzaj próby testu				
	Bieg na 60 m (s)	Bieg na 300m (min)	Skok wzwyż (m)	Pchnięcie kulą 4 kg (m)	Pływanie 50 m (min)
20	8,0	0,48	1,30	8,0	0,49
19	9,0	0,49	1,28	7,75	0,52
18	9,2	0,50	1,26	7,50	0,56
17	9,4	0,51	1,24	7,25	1,0
16	9,6	0,52	1,22	7,00	1,04
15	9,8	0,53	1,20	6,75	1,08
14	10,0	0,54	1,18	6,50	1,12
13	10,2	0,55	1,15	6,25	1,16
12	10,4	0,56	1,12	6,00	1,20
11	10,6	0,58	1,09	5,75	1,24
10	10,8	1,0	1,06	5,50	1,26
9	11,0	1,02	1,03	5,25	1,32
8	11,2	1,04	1,00	5,00	1,36
7	11,4	1,06	0,95	4,75	1,40
6	11,6	1,08	0,90	4,50	1,44
5	11,8	1,10	0,85	4,25	1,48
4	12,0	1,12	0,80	4,00	1,52
3	12,5	1,14	0,75	3,50	1,56
2	13,0	1,16	0,70	3,00	2,0
1	14,0	1,20	0,65	2,50	brak limitu

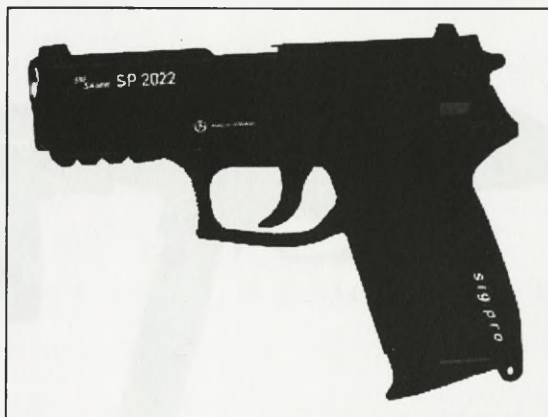
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów otrzymanych od oficera łącznikowego ds. celnych ambasady Francji w Niemczech, Warszawa 2006.

W ramach programu szkolenia początkowego funkcjonariusze – niezależnie od stopnia – są zobowiązani do uprawiania sportu w wymiarze co najmniej dwóch godzin tygodniowo. Taki rodzaj aktywności fizycznej jest oceniany i warunkuje możliwości dalszego awansu zawodowego. Na ocenę składają się: wynik testu biegowego oraz nota uzyskana z innej, przeważnie zespołowej dyscypliny sportu. Celem takiego sposobu oceniania jest zaszczepienie ideału wychowania fizycznego. Funkcjonariusze na stanowiskach kierowniczych nie są zmuszani do takiej formy treningów z wyłączeniem motocyklistów. Funkcjonariusze Ci nie przechodzą corocznych testów oceniających poziom sprawności fizycznej, a także nie są karani za złą kondycję fizyczną.

Francuscy funkcjonariusze celni dysponują własnymi bazami szkoleniowymi z zakresu wyszkolenia fizycznego oraz nauki taktyki i technik interwencji lub pozyskują je od innych służb na czas zajęć. Część z nich jest wyposażona w podstawowy sprzęt treningowy taki, jak: piłki do zespołowych gier sportowych, ławeczki, materace, pałki typu „Tonfa”, kajdanki ćwiczebne, atrapy broni palnej, skakanki, tarcze treningowe, specjalistyczny sprzęt do ćwiczeń z obciążeniem w postaci atlasów ćwiczebnych, ławeczek treningowych, hantli i sztang. Dodatkowo odbywają się szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji oraz samoobrony. Zajęcia te prowadzone są przez instruktorów własnych lub specjalistów z innych resortów oraz przez zewnętrznych, cywilnych ekspertów z zakresu sztuk czy sportów walki.

W momencie przyjęcia w struktury komórek kontrolnych Służby Celnej funkcjonariusze poddawani są obowiązkowemu szkoleniu strzeleckiemu. Podczas szkolenia początkowego oraz późniejszego doskonalenia w zakresie noszenia i użytkowania broni służbowej nie ma podziału pod kątem płci (kobiety, mężczyźni). Funkcjonariusze obu płci są poddawani takim samym egzaminom i używają tej samej broni Sig Sauer SP 2022 (rys. 3.11.). Wyjątek stanowią funkcjonariusze zajmujący się dochodzeniami i zwalczaniem szczególnie niebezpiecznych przestępstw (narkotyki, materiały podwójnego zastosowania, pranie brudnych pieniędzy), którzy

dodatkowo wyposażeni są w karabiny Remington 870³⁹ kalibru 12,7mm (rys.3.12.), oraz pełniący służbę na jednostkach pływających, którzy także wyposażeni są w broń dodatkową w postaci pistoletów maszynowych HK UMP⁴⁰ kalibru 9mm (rys.3.13.), MAT 49⁴¹ (rys.3.14.), kaliber 9mm Parabellum oraz ciężkich karabinów maszynowych (CKM kalibru 12mm), montowanych na mostkach statków. Poniżej zostały zaprezentowane w formie rysunków poszczególne egzemplarze broni z wyjątkiem ciężkiego karabinu maszynowego.

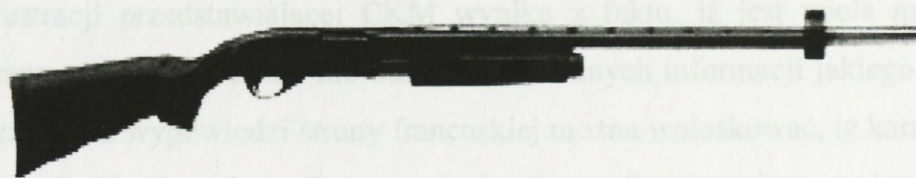
Rys. 3.11. Pistolet (Sig pro) Sig Sauer SP 2022

³⁹ Model 870 jest strzelbą wytwarzaną w wersji sportowej i myśliwskiej, jak również w wersjach przeznaczonych dla policji i sił bezpieczeństwa. Kiedy w połowie lat sześćdziesiątych amerykański Korpus Piechoty Morskiej prowadził badania nad strzelbami bojowymi, stwierdzono, że półautomatyczny Model 870 jest wyjątkowo niezawodny. Model 870 ma 7-nabojowy magazynek rurowy i może strzelać szeroką gamą amunicji rozciągającą się od lekkich pocisków i pocisków do rozpraszania zamieszek aż po duże pociski ołowiane i rdzeniowe. Broń przeznaczona jest do wykorzystania przez służby pokładowe oraz ochronne. Materiały ambasady Francji w Niemczech. www.wikipedia.pl z dnia 02.03.2006 r.

⁴⁰ W latach 90. XX wieku w niemieckiej firmie Heckler und Koch GmbH postanowiono opracować nowy model pistoletu maszynowego. Nowa broń miała uzupełnić ofertę rynkową firmy na rynku amerykańskim (gdzie oddziały specjalne policji poszukiwały broni o kalibrze .45 ACP nowocześniejszej, a przede wszystkim tańszej niż starszy pistolet maszynowy firmy z Oberndorf-Necker - MP5).

Prace nad nową bronią rozpoczęły się w połowie lat 90. W następnych latach powstały prototypy MP2000 i MP5-PIP. W 1999 zaprezentowano gotowy model który otrzymał nazwę UMP. Zaprezentowana broń była w dużym stopniu wykonana z polimerów (komora zamkowa, komora mechanizmu spustowego, magazynki, kolba, łożo i chwyt przedni są z polimeru). Nowy pistolet maszynowy ma uproszczoną konstrukcję. Zrezygnowano z zamka półswobodnego, którego ruch jest hamowany przez symetryczne rolki. UMP strzela z zamka zamkniętego, ale jego zamek jest zamkiem swobodnym. Pierwszy zaprezentowany model miał kaliber .45 ACP, ale później pojawiły się modele kalibru .40 S&W i 9 x 19 mm Parabellum. Ponieważ nowa broń była przeznaczona głównie na rynek amerykański, chwyt pistoletowy UMP ma kształt zbliżony do chwytu pistoletowego karabinu M16, szybkostrzelność teoretyczna 600 szt./min, pojemność magazynka 25-30 naboł. www.wikipedia.pl z dnia 02.03.2006 r.

⁴¹ Francuski pistolet maszynowy, wprowadzony do produkcji w 1949 roku. Do początku lat 80-tych wiodąca broń maszynowa we Francji. Przez wiele lat produkowana również w Wietnamie na potrzeby tamtejszej armii. Wycofywany w drugiej połowie lat 80. Op.cit....

Rys. 3.12. Karabin Remington 870

Rys. 3.13. Karabin maszynowy Heckler & Koch UMP (HK UMP)

Rys. 3.14. Karabin maszynowy MAT 49

Brak ilustracji przedstawiającej CKM wynika z faktu, iż jest wiele modeli tej broni, a francuska Służba Celna nie udzieliła dokładnych informacji jakiego typu używa. Jednocześnie z wypowiedzi strony francuskiej można wnioskować, iż karabiny maszynowe MAT 49 figurują tylko na stanie formacji, natomiast praktycznie nie są użytkowane, a w niedalekiej przyszłości zostaną wycofane z użytkowania.

Ponieważ broń krótką jaką wybrano w celu wyposażenia Służby Celnej we Francji (pistolet Sig Sauer SP 2022) jest godna zainteresowania z uwagi na możliwość ewentualnego zakupu na potrzeby Służby Celnej w Polsce (w przypadku przyjęcia zapisów ustawowych uprawniających funkcjonariuszy do posiadania broni palnej), poniżej zaprezentowano opis tej jednostki broni.

W roku 2003 francuski Minister Spraw Wewnętrznych podpisał kontrakt na wspólną broń służbową dla żandarmerii, policji i służb celnych. W zorganizowanym w tym celu przetargu wzięły udział wszystkie liczące się firmy zbrojeniowe oferując swoje pistolety. Po wielomiesięcznych testach wspólna komisja francuskich służb mundurowych dokonała wyboru właśnie pistoletu *sig pro* w odmianie SP 2022, specjalnie opracowanej na potrzeby tego konkursu. Zwycięstwo w tym przetargu okazało się ogromnym sukcesem firmy „Sauer”, która dostarczy ponad 200 000 sztuk tej broni. Jest to największy kontrakt na dostawę służbowej broni krótkiej w powojennej historii Europy.

Model SP 2022 jest opracowany na bazie sprawdzonej odmiany SP 2009 i pod względem wymiarów zewnętrznych oraz danych taktyczno-technicznych właściwie nie różni się od modelu bazowego. Różnice spowodowane są przede wszystkim wymaganiami stawianymi broni służbowej, które zostały określone w warunkach konkursu. Broń ma wszystkie cechy odmian pełnowymiarowych: niezawodność, wytrzymałość konstrukcji, lekkość i możliwość stosowania mechanizmu uderzeniowego który zyskuje coraz większą popularność na rynku zbrojeniowym „DA” lub „DAO”⁴². Pistolet ten, w zależności od potrzeb, może być dostosowany

---

⁴² Wymienny mechanizm uderzeniowy jest typu DA (Double Action) - pozwala na strzelanie z pistoletu z samonapinania lub z kurka napiętego. Poprzez wymianę mechanizmu łatwo można broń zmienić w wersję DAO (Double Action Only), wówczas dźwignia zwalnająca kurek staje się niepotrzebna i oczywiście nie ma jej w tej wersji, www.giwera.pl z dnia 01.03.2006 r.

do nabojów 9 mm Parabellum,⁴³ 40 Smith & Wesson (Smith&Wesson, produkcji amerykańskiej – siła rażenia większa niż w 9 mm Parabellum) lub 357 SIG (jest najsilniejszym fabrycznym nabojem pistoletowym dopuszczonym przez polskie prawo do broni używanej do obrony).

Największych jednak zmian dokonano w konstrukcji szkieletu: przekonstruowano jego przednią część umieszczając tam trzy szczeliny uniwersalnej szyny standardu „Picatinny” do montażu akcesoriów, np. celowników optycznych. Zrezygnowano tym samym z szyny fabrycznej na rzecz rozwiązania bardziej uniwersalnego. Przekonstruowano też kabłąk spustowy zgodnie z panującą powszechnie modą - strzelcy którzy to lubią mogą teraz kłaść palec wskazujący ręki wspomagającej na kabłąku spustowym bez obawy, że się zsunie. Na potrzeby użytkowników zmieniono też konstrukcję dźwigni zwalniającej kurek, aby łatwiej nią operować. Pistolet ten, wyposażony jest także w zaczep do linki zabezpieczającej.

Broń wyposażona jest również w elektroniczny transponder⁴⁴ umieszczony na wewnętrznej stronie szkieletu w pobliżu wylotu lufy. Transponder przechowuje dane na temat broni, które mogą być odczytane za pomocą skanera bez konieczności rozkładania broni – wystarczy ręczne przesunięcie zamka na zatrzask utrzymujący go w tylnym położeniu. Mając podpisany kontrakt na tak wielką ilość broni firma „Sauer” mogła pozwolić sobie na opracowanie kompletnego systemu służbowej broni krótkiej. W skład tego systemu wchodzi – oprócz samej broni – różnego rodzaju akcesoria, filmy instruktażowe, makiety treningowe i obszerne instrukcje dla zbrojmistrzów w jednostkach, do których ta broń trafi. Służby mundurowe Francji mają do dyspozycji m.in. wymienne lufy przystosowane do mocowania tłumików dźwięku (same tłumiki także), zestawy treningowe do amunicji „SIMUNITION”

⁴³ Nabój 9 mm Parabellum (9mm x 19,9mm Luger) został wprowadzony w 1902 roku wraz z pistoletem Parabellum/Luger (Pistole 08). Konstrukctorem jest George Luger z niemieckiej fabryki DWM (Deutsche Waffen und Munitionsfabrik). W 1904 roku nabój przyjęto na uzbrojenie niemieckiej marynarki wojennej, a w 1908 niemieckiej armii. W 1985 roku armia Stanów Zjednoczonych przyjęła na uzbrojenie włoski pistolet Beretta 92 FS (oznaczenie wojskowe M9) na naboje 9 mm Parabellum. Rozpętało to wielką dyskusję nad balistyką tego naboju. Zwolennicy słynnej "czterdziestki piątki" (.45 ACP) wymyślili nawet zwrot "wonderlines" (cudowne dziewiątki) na określenie nowoczesnych pistoletów bojowych na nabój 9 mm Parabellum, jako cudownej recepty rozwiązującej problem mocy obalającej amunicji używanej w broni krótkiej. Dyskusja ta po jakimś czasie straciła siłę i posiadacze broni przyzwyczaili się do obecności tego naboju i jego wiodącej roli na rynku, zwłaszcza że współczesne pociski półpłaszczowe z wydrążeniem wierzchołkowym są bardzo skuteczne. Op. Cit.....

⁴⁴ Transponder jest to medium do oznakowania zwierząt, obiektów i także ludzi rejestrującym dane bez dotyku www.planet.id.com.pl z dnia 01.03.2006 r.

(amunicja treningowa), a także wymienne okładki chwytu w różnych fakturach i kolorach. Tak profesjonalne podejście do zamówienia, zapewni firmie „Sauer” wieloletni dochód.⁴⁵

Funkcjonariusze przechodzący szkolenia z zakresu wyszkolenia strzeleckiego zobowiązani są do poddania się egzaminom sprawdzającym poziom ich wiedzy i umiejętności. Wszyscy funkcjonariusze, używający jako dodatkowej broni maszynowej i strzelb Remington 870, odbywają wstępne szkolenie w wymiarze 7-dniowym dopuszczające do obsługi i używania tej broni, a następnie przechodzą obowiązkowe podobne szkolenia co 3 lata. Celnicy również przechodzą szkolenie dotyczące neutralizacji wszystkich rodzajów broni, z którą mogą się spotkać. Trwa ono 2 tygodnie i jest prowadzone w zależności od potrzeb, jednak nie rzadziej, jak raz na trzy lata. Szczegółowe informacje na temat zasad i warunków strzelań, a także egzaminów z tych jednostek broni mają charakter poufny.

Podstawowe szkolenie strzeleckie z broni krótkiej, po przyjęciu do służby składa się z 10 sesji ćwiczebnych, obejmujących 15 godzin (w tym: 12,5 godziny – szkolenie praktyczne, 1,15 – egzamin i 1,15 – egzamin poprawkowy). Jest ono przewidziane dla wszystkich funkcjonariuszy komórek kontrolnych. Zakres tematyczny i liczbę godzin szkolenia przedstawia tabela 3.18.

TABELA 3.18.

**ZAKRES TEMATYCZNY I LICZBA GODZIN PODSTAWOWEGO
WYSZKOLENIA STRZELECKIEGO W S.C. FRANCJI**

Lp.	Zakres tematyczny szkolenia	Liczba godzin
1.	<ul style="list-style-type: none"> – Prezentacja pistoletu i wyposażenia dodatkowego, w tym pas, kabura, magazynki, – prezentacja czynności podstaw posługiwania się pistoletem z wykorzystaniem strefy bezpieczeństwa, – prezentacja metody utrzymania pistoletu,(konserwacja). 	2
2.	<ul style="list-style-type: none"> – Nauka wykonywania czynności podstawowych z wykorzystaniem bezpiecznego stanowiska – strzelanie precyzyjne na 15m, nauka metody utrzymania broni, czyszczenia w trakcie ćwiczeń praktycznych, 	1,5

⁴⁵ www.giwera.pl z dnia 01.03.2006 r.

3.	<ul style="list-style-type: none"> - powtórka wykonywania czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, ćw strzelania dokładnego z 15m + usuwanie zacięć, - czyszczenie broni wykorzystywanej podczas ćwiczeń strzeleckich. 	1,5
4.	<ul style="list-style-type: none"> - Powtórka czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, - nauka reagowania na niewypały, - strzelanie dokładne z 15 m i usuwanie zaciętego pocisku, pozycje strzeleckie stojąca i klęcząca na jednym kolanie, - czyszczenie broni podczas ćwiczeń strzeleckich. 	1,5
5.	<ul style="list-style-type: none"> - Powtórka czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, - metody usuwania niewypału, - strzelanie dokładne z 15 m i usuwanie niewypałów w sytuacji strzeleckiej, - czyszczenie broni wykorzystywanej w trakcie ćwiczeń. 	1,5
6.	<ul style="list-style-type: none"> - Powtórka czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, - metody usuwania niewypału, - nauka techniki awaryjnego przeładowywania broni, - strzelanie dynamiczne z 7 m - czyszczenie broni 	1,5
7.	<ul style="list-style-type: none"> - Powtórka czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, - metody usuwania niewypału, - techniki awaryjnego przeładowywania, - strzelanie dynamiczne z 7m +awaryjne przeładowywanie w sytuacji strzeleckiej, - czyszczenie broni. 	1,5
8.	<ul style="list-style-type: none"> - Powtórka czynności podstawowych z wykorzystaniem pistoletu, - metody usuwania niewypału, techniki awaryjnego przeładowywania, - Strzelanie dynamiczne z 7m+awaryjne przeładowania (poz. Stojąca i z przykłonem na 1 kolano), - czyszczenie broni 	1,5
9.	Test sprawdzający i czyszczenie broni	1,5
10.	Czyszczenie broni.	1,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie wywiadu przeprowadzone w dniu 01.03.2006 r. z attache ambasady Francji w Niemczech.

Współczynnik procentowy obejmujący kandydatów na funkcjonariuszy (służba przygotowawcza), którzy nie zaliczyli podczas szkolenia podstawowego wynosi 5%. Podana wartość odnosi się zarówno do kobiet, jak i mężczyzn..

Funkcjonariusze, którzy otrzymali negatywną ocenę ze sprawdzianu z zakresu wyszkolenia strzeleckiego, zobowiązani są przystąpić do egzaminu poprawkowego, przewidzianego w późniejszym, wyznaczonym terminie.

Funkcjonariusze francuskiej Służby Celnej zobowiązani są do uczestnictwa w zajęciach doskonalących umiejętności strzeleckie. Szkolenia ciągłe (doskonalące) są obowiązkowe. Składają się one z co najmniej 4 sesji strzelań rocznie. Co roku, każdy funkcjonariusz powinien wystrzelić 250 pocisków (są każdorazowo liczone przez kierowników strzelań). Sesje te mają także na celu weryfikację umiejętności w zakresie wyszkolenia strzeleckiego od czasu szkolenia wstępnego. Aby dokumentować i kontrolować wyniki szkoleń, każdy funkcjonariusz zostaje wyposażony w książkę strzelecką, w której dokonywane są stosowne zapisy po kolejnym cyklu szkoleniowym.

W sesjach treningowych dozwolone są także ćwiczenia w strzelaniu (skupiające się na celności, szybkości i współpracy grupowej) oraz działaniu w sytuacji zagrożenia i zaskoczenia.

Warunkiem dopuszczenia funkcjonariusza do noszenia i używania broni palnej jest zaliczenie dwóch części testu, tj. utrzymania broni i czynności do strzelania, a rezultat strzelania wyniósł 10/20 (50% strzałów celnych).

Po zaliczeniu szkolenia podstawowego z broni krótkiej funkcjonariusze zostają dopuszczeni do jej noszenia. W dalszej części służby uczestniczą w opisanych powyżej szkoleniach doskonalących i corocznie biorą udział w obowiązkowym egzaminie sprawdzającym nabyte umiejętności, który składa się z trzech części (podczas egzaminu na jednego funkcjonariusza przypada 32 sztuki naboju:

1. Utrzymanie broni, sprawdzanie stanu:

- elementy podlegające ocenie: składanie i rozkładanie broni, czyszczenie, sprawdzenie funkcjonowania po złożeniu; takie sprawdzenie może się odbyć po zakończeniu testu strzeleckiego lub podczas sesji oceniających jego przydatność (doskonalenie).

2. Czynności podstawowe wynikłe z warunków bezpieczeństwa – zasady bezpieczeństwa strzelań (każda pomyłka powoduje automatyczne wykluczenie z dalszej części egzaminu):

- czynności dotyczą głównie zasad obchodzenia się z bronią, umiejętności posługiwania się bronią i reguł bezpieczeństwa; to formalne procedury, które mają być wykonywane rutynowo przy rozpoczęciu i zakończeniu służby; opanowanie czynności podstawowych i ogólnych reguł bezpieczeństwa odbywa się podczas testu strzeleckiego: każdy błąd jest karana oceną ndst. i niezaliczeniem sprawdzianu. Test strzelecki polega na oddaniu 10 strzałów w trakcie strzelania statycznego (z odległości 15 metrów) oraz 10 strzałów w trakcie strzelania dynamicznego (na odległość 10 m); warunkiem zaliczenia testu jest uzyskanie łącznie 10 celnych trafień.

3. Skuteczność strzelania – egzamin praktyczny:

(jest ona oceniana w oparciu o 2 serie strzelań do tarczy);

- strzelanie dynamiczne (z 7 metrów) polega na oddaniu łącznie 10 strzałów tzw. dubletem, czyli 2 strzały pod rząd, następnie przerwa. Pierwsze 6 strzałów oddajemy, następnie z przykłonem na kolano wymieniamy magazynek i oddajemy 4 kolejne strzały,
- strzelanie precyzyjne inaczej dokładne (z 15 metrów). Polega na oddaniu strzału w pole tarczy; trafienie jest jednoznaczne z zaliczeniem; wymagana jest skuteczność rzędu 50%; liczba naboji przewidziana na test wynosi łącznie 10 sztuk; jest to strzelanie prowadzone bez limitu czasu, z możliwością odpoczynku między dwoma kolejnymi strzałami oddanymi pojedynczo.

Przed przystąpieniem do opisanego powyżej testu oceniającego, funkcjonariusz oddaje strzały próbne (nieoceniane): 6 pocisków na strzelanie statyczne 6 pocisków na dynamiczne. Szczególną uwagę podczas prowadzenia wszystkich typów strzelań zwraca się na zachowanie warunków bezpieczeństwa i właściwe opanowanie czynności do strzelania, aby do minimum obniżyć możliwość wystąpienia sytuacji wypadkowej.

3.7. WNIOSKI

Podsumowując zaprezentowane wyniki badań, poglądy i opinie funkcjonariuszy celnych na temat oczekiwań w zakresie realizacji procesu szkolenia można stwierdzić, że istnieją konkretne tzw. siły napędowe skłaniające funkcjonariuszy do podejmowania określonego rodzaju aktywności fizycznej. Siły te można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwszą z nich stanowią siły tworzące motywację zewnętrzną: nagrody, kary, wpływ osób trzecich, oceny oraz inne. Do drugiej grupy możemy zaliczyć: zainteresowania, ideały, plany na przyszłość, ambicje oraz dążenia. Są to więc dwie grupy motywacyjne wpływające zarówno z osobowości funkcjonariusza, jak i środowiska go otaczającego.

Psycholodzy często podkreślają, iż ważną cechą człowieka, mającą istotne znaczenie w pobudzaniu go do aktywności, jest jego racjonalne postępowanie, rozumiane jako dążenie do zaspokojenia określonych potrzeb. Największe oczekiwania funkcjonariuszy celnych w zakresie realizacji procesu szkolenia wynikały z potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa. Uczestnicy w zdecydowanej większości byli zadowoleni z prowadzonego szkolenia, zaś realizując konkretną składową jednostkę treningową skłaniali się raczej w stronę aktywności kształcącej umiejętności zapewnienia tego bezpieczeństwa, a nie ćwiczeń ogólnorozwojowych. Duży wpływ na zachowanie funkcjonariuszy i chęć uczestnictwa wywarło środowisko zewnętrzne w postaci przełożonych i współpracowników. W szczególności dotyczyło to osób, które niechętnie skłaniały się do uczestnictwa w tego rodzaju zajęciach.

Na podstawie przeprowadzonych badań, możemy stwierdzić, że do najistotniejszych czynników i zjawisk charakterystycznych dla obszaru oczekiwań funkcjonariuszy celnych w zakresie realizowanego procesu szkoleniowego należy zaliczyć:

1. Zdecydowana większość (około 90%) badanej populacji wykazuje wyraźne zadowolenie z realizowanego procesu szkoleniowego.
2. Większość ankietowanych widzi konieczność prowadzenia cykliczności takich szkoleń nie rzadziej, niż raz w tygodniu
3. Pomimo deklarowanego zdecydowanego zadowolenia ze szkolenia, ponad 70% respondentów chciałoby zwiększenia ilości zajęć z zakresu samoobrony i nauki

elementów walki, a ponad połowa w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego.

4. Przeważająca większość (86,64%) wybrała obezwładnianie osób, a ponad połowa (55,76%) doskonalenie współpracy w grupie

Dokonując analizy postaw kadry prowadzącej zajęcia, można stwierdzić, iż zdecydowana większość z nich reprezentuje postawę kreatywno-humanistyczną, której bliskie są założenia teorii „Y” Douglasa Mc Gregora⁴⁶. Instruktorów takich cechuje optymizm i wiara w możliwości i intencje funkcjonariuszy celnych. Starając się nakłonić ich do współdziałania w osiąganiu celów szkoleniowych, tworzą w grupie atmosferę, która sprzyja zaspokojeniu możliwie wielu potrzeb posiadanych przez funkcjonariuszy oraz realizacji zadań służbowych zarówno doraźnie, jak i długoterminowo. Celów szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego nie ograniczają oni tylko do kształtowania cech instrumentalnych, lecz dążą także do wykształcenia odpowiednich cech moralno-defensywnych oraz odpowiedniej dbałości o rozwój własnej sprawności fizycznej. Działalność szkoleniową autor pracy przeanalizował z punktu widzenia metodyki wychowania fizycznego, pedagogiki, psychologii, a nie wyłącznie z perspektywy własnego doświadczenia. Należy szanować godność ćwiczących, opierając jednocześnie szkolenie w coraz większym stopniu na autorytecie osobistym i przywództwie.

Na podstawie uzyskanych wyników badań do najistotniejszych zjawisk, w obszarze wiedzy pedagogicznej i specjalistycznej (z zakresu znajomości sportów i sztuk walki, stosowania środków przymusu bezpośredniego), działania i myślenia pedagogicznego oraz wartości moralno-osobowościowych kadry instruktorskiej, które determinują skuteczność przyswajania treści zajęć przez funkcjonariuszy celnych, można wymienić:

1. Postrzeganie przydatności praktyki i teorii z zakresu sportów walki i stosowania środków przymus bezpośredniego w praktyce szkoleniowej funkcjonariuszy przez większość kadry instruktorskiej.

---

⁴⁶ w teorii Y pokazuje człowieka jako nie stroniącego od pracy, a nawet widzącego w niej potencjalną drogę własnego rozwoju. *Motywowanie nauczycieli do pracy-kurs metodyczny*, Białystok 2004 r, s. 8.

2. Postrzeganie przydatności teorii pedagogicznej w praktyce szkoleniowej funkcjonariuszy przez większość kadry instruktorskiej.
3. Im wyższy autorytet prowadzącego zajęcia, tym większe zadowolenie z zajęć, oraz umiejętności praktycznych pozyskanych w procesie nauki.
4. Niedostrzeganie przez prowadzących większych możliwości wykorzystania realnych sytuacji taktycznych pozorujących realne zagrożenie.
5. Zbyt ogólne traktowanie zajęć z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, sportów i sztuk walki z uwagi na wąską wiedzę praktyczną prowadzących.

Ważnym elementem szkicu psychologicznego szkolonego podmiotu wydaje się być samoocena, dotycząca wypełniania roli społecznej funkcjonariusza celnego. Z przyczyn oczywistych ograniczono się w badaniach samooceny do posiadanej przez funkcjonariuszy sprawności fizycznej oraz ich umiejętności praktycznych w zakresie taktyki i technik interwencji (stosowania środków przymusu bezpośredniego). Jak wykazały badania, ankietowani w większości skłaniają się do dobrej oceny własnej sprawności fizycznej, natomiast uzyskany wynik jest odwrotnie proporcjonalny w stosunku do umiejętności praktycznych w zakresie taktyki i technik interwencji (stosowania środków przymusu bezpośredniego). Ankietowani widzą konieczność doskonalenia tych umiejętności, wykazując wyraźne niezadowolenie z posiadanego poziomu własnej wiedzy i techniki w tym zakresie.

Badania empiryczne w zakresie poczucia bezpieczeństwa funkcjonariuszy w czasie pełnienia służby wykazały jednoznacznie, iż ankietowani w zdecydowanej większości starają się odpowiadać za bezpieczeństwo własne, jak i partnerów ze służby. Jednakże ponad 28% z nich nie czuje się bezpiecznie w chwili wykonywania obowiązków służbowych. Fakt, iż funkcjonariusze mają poczucie wartości zdrowia i życia nie tylko własnego, świadczy pozytywnie o stosunku w pojmowaniu najwyższych wartości. W instytucji, której głównym założeniem jest służba społeczeństwu i państwu, często z narażeniem życia i zdrowia, poczucie świadomego stanu bezpieczeństwa, szczególnie w chwili wykonywania obowiązków służbowych jest bardzo ważne, a funkcjonariusze przejawiają tą świadomość.

Podsumowując zaprezentowane wyniki badań z zakresu wpływu realizowanego programu szkoleniowego na liczbę urazów i kontuzji powstałych w czasie zajęć można sformułować wniosek, iż wypadki były i będą nieodzowną częścią procesu szkoleniowego z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego (taktyki i technik interwencji). Badania potwierdziły, iż wypadki były spowodowane z winy ćwiczących i miały charakter incydentalny. Dochodziło do nich najczęściej poprzez forsowanie organizmu nieprzystosowanego do wysiłku fizycznego lub brawurę i nieodpowiedzialność ćwiczących.

W końcowej części rozdziału opisano rozwiązania przyjęte we Francuskiej Służbie Celnej, ze szczególnym uwzględnieniem wyszkolenia fizycznego i form egzaminu. Zarówno dla mężczyzn jak i kobiet ustanowiono te same konkurencje, zmieniając jedynie parametry i wymagania końcowe opisywanych prób. Szeroki wachlarz prób sprawnościowych, zaczynając od biegów, skoku wzwyż i pchnięcia kulą, a kończąc na pływaniu może świadczyć o silnej selekcji już w momencie naboru do służby. Szeroka gama testów pozwala wnioskować, iż francuska Służba Celna ma zagwarantowaną odpowiednią bazę szkoleniową, w której skład mogą wchodzić takie obiekty, jak: hale sportowe, boiska, pływalnie.

Już po drugiej wojnie światowej Francja dostrzegła niebezpieczeństwa związane z przenikaniem przez granice zarówno ładunków towarowych, jak i osób, czego konsekwencją było wyposażenie Służby Celnej w broń palną. Prawdopodobnie dzięki żołnierzom którzy zasilili korpus Służby Celnej, formacja ta dysponuje zarówno odpowiednim personelem, jak też wyposażeniem dostosowanym do zwalczania zagrożeń, oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i kraju, pośrednio wpływając na poziom bezpieczeństwa globalnego. Uzyskane informacje dotyczące wyszkolenia strzeleckiego – są niepełne, gdyż nie podano żadnych szczegółów w zakresie wyszkolenia specjalnych grup realizacyjnych tzw. oddziałów szybkiego reagowania. Podano jedynie ogólne treści i zakresy tematyczne tych szkoleń. Stan taki może wynikać z konieczności ochrony własnych programów szkoleniowych lub braku chęci ich udostępniania.

Przykład Francji ilustruje, iż bez odpowiedniego poziomu sprawności fizycznej funkcjonariuszy, wyposażenia w broń palną, jak również wyszkolenia

w tym zakresie – nie może być mowy o spełnieniu wymagań zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa.

4.1. PROPOZYCJE ZMIAN PROCESU SZKOLENIA Z ZAKRESU STOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO

Departament Kontroli Celno-Akcyzowej Ministerstwa Finansów aktualnie znietcha do opracowania końcowych założeń szkoleniowych oraz egzaminacyjnych w komórkach realizacyjnych Służby Celnej. Efektem końcowym wspomnianego powyżej procesu powinno być wdrożenie nowego programu w życie. Jednakże, aby ten proces mógł się urzeczywistnić, potrzebna jest dobra wola i rozsądek polityków, których zadaniem powinno być przyjęcie nowych rozwiązań legislacyjnych.

Jednym ze środków przymusu bezpośredniego w Policji czy Straży Granicznej jest stosowanie broni palnej. Tymczasem Służba Celna, wykonując tak poważne zadania, nie ma zagwarantowanego bezpieczeństwa. Nowy program szkolenia zakłada m.in. stworzenie takiego działu tematycznego, jak wyszkolenie strzeleckie. Jednakże bez nowelizacji ustawy o Służbie Celnej i wydaniu stosownego rozporządzenia w tej kwestii – będzie to nierealne. Nowy projekt programu zawiera ponadto zapis o konieczności przeprowadzenia testu sprawności fizycznej (opisanych szczegółowo w dalszej części pracy) dla kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby, a także corocznych testów oceniających w służbie przygotowawczej i stałej.

Autor niniejszej pracy zdaje sobie sprawę, iż wdrożenie nowych założeń szkoleniowych oraz egzaminacyjnych w komórkach realizacyjnych Służby Celnej z zakresu szeroko pojętego wychowania fizycznego (w tym taktyki i technik interwencji) jest niezmiernie skomplikowanym zadaniem. Trzeba bowiem dostarczać, że sprawność fizyczna jest zasadniczym determinantem skuteczności niemal wszystkich technik interwencji. Sprawne wprowadzenie postulowanych zmian wymaga spójnych, precyzyjnych i możliwych do realizacji przepisów ustawowych i aktów wykonawczych oraz koordynacji działań w innych obszarach Służby Celnej. Problem ten wiąże się nieodwracalnie z polityką finansowania administracji odnośnej i pozyskaniem środków zarówno na szkolenia, jak i zakup broni palnej

4. PERSPEKTYWICZNY SYSTEM SZKOLENIA I DOSKONALENIA W SŁUŻBIE CELNEJ W ZAKRESIE TAKTYKI I TECHNIK INTERWENCJI

4.1. PROPOZYCJE ZMIAN PROCESU SZKOLENIA Z ZAKRESU STOSOWANIA ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO

Departament Kontroli Celno-Akcyzowej Ministerstwa Finansów aktualnie zmierza do opracowania końcowych założeń szkoleniowych oraz egzaminacyjnych w komórkach realizacyjnych Służby Celnej. Efektem końcowym wspomnianego powyżej procesu powinno być wdrożenie nowego programu w życie. Jednakże, aby ten proces mógł się urzeczywistnić, potrzebna jest dobra wola i rozsądek polityków, których zadaniem powinno być przyjęcie nowych rozwiązań legislacyjnych.

Jednym ze środków przymusu bezpośredniego w Policji czy Staży Granicznej jest stosowanie broni palnej. Tymczasem Służba Celna, wykonując tak poważne zadania, nie ma zagwarantowanego bezpieczeństwa. Nowy program szkolenia zakłada m.in. stworzenie takiego działu tematycznego, jak wyszkolenie strzeleckie. Jednakże bez nowelizacji ustawy o Służbie Celnej i wydaniu stosownego rozporządzenia w tej kwestii – będzie to nierealne. Nowy projekt programu zawiera ponadto zapis o konieczności przeprowadzenia testu sprawności fizycznej (opisanych szczegółowo w dalszej części pracy) dla kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby, a także corocznych testów oceniających w służbie przygotowawczej i stałej.

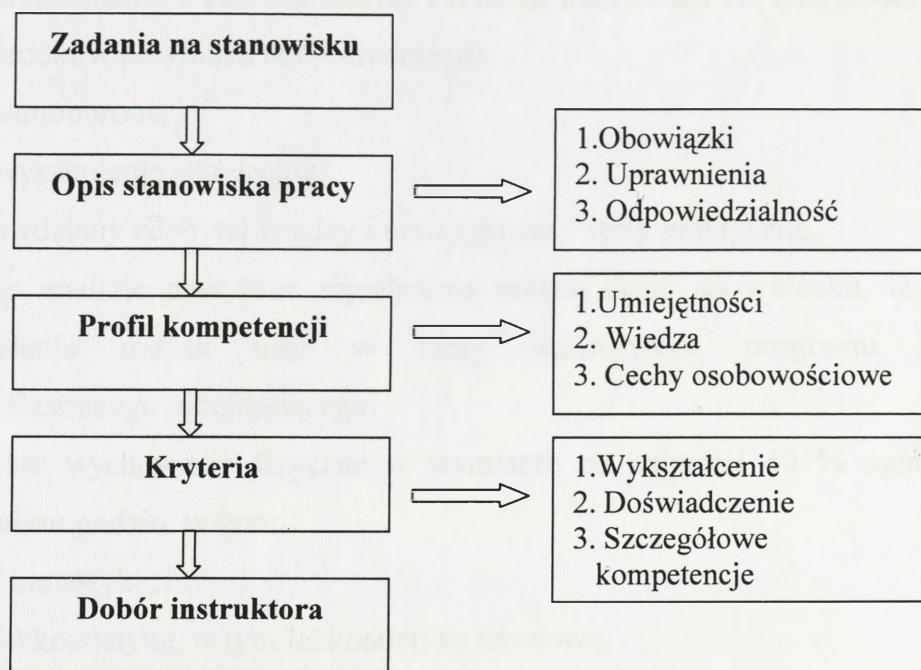
Autor niniejszej pracy zdaje sobie sprawę, iż wdrożenie nowych założeń szkoleniowych oraz egzaminacyjnych w komórkach realizacyjnych Służby Celnej z zakresu szeroko pojętego wychowania fizycznego (w tym taktyki i technik interwencji) jest niezmiernie skomplikowanym zadaniem. Trzeba bowiem dostrzegać, że sprawność fizyczna jest zasadniczym determinatem skuteczności niemal wszystkich technik interwencji. Sprawne wprowadzenie postulowanych zmian wymaga spójnych, precyzyjnych i możliwych do realizacji przepisów ustawowych i aktów wykonawczych oraz koordynacji działań w innych obszarach Służby Celnej. Problem ten wiąże się nierozdzielnie z polityką finansowania administracji celnej i pozyskaniem środków zarówno na szkolenia, jak i zakup broni palnej

oraz specjalistycznego sprzętu do zajęć. W chwili obecnej warunki do wprowadzania nowej polityki szkoleniowej nie są najkorzystniejsze, z uwagi na powolną realizację koncepcji modernizacji służb celno-skarbowych. Także klimat polityczny nie sprzyja obecnie zmianom oraz nadawaniu nowych kompetencji i uprawnień kolejnym służbom, ze względu na zaawansowane plany powołania Centralnego Biura Antykorupcyjnego.

Pomimo złożoności problematyki szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji w aspekcie wychowania fizycznego oraz kształtowania bezpieczeństwa funkcjonariuszy, w niniejszym rozdziale sformułowano kilka wskazówek, które – zdaniem autora dysertacji – mogą być przedmiotem refleksji przy prowadzeniu dalszych prac nad ostatecznym kształtem systemu szkoleniowego.

Problematyka szkolenia wiąże się nierozdzielnie z pozyskaniem lub wyszkoleniem odpowiedniej kadry instruktorskiej. Można stwierdzić, iż zarówno taktyka i techniki interwencji, jak też wyszkolenie strzeleckie należy zaliczyć do pewnego rodzaju szkolenia specjalistycznego z zakresu wychowania fizycznego. Najkorzystniejsze byłoby więc nawiązać stosunek pracy (służby) z osobami posiadającymi odpowiednie kwalifikacje pedagogiczno-instruktorskie w powyższych zakresach. Szczególnie pożądanymi byliby instruktorzy sztuk walki oraz wyszkolenia strzeleckiego – absolwenci Akademii Wychowania Fizycznego. Z uwagi na fakt, iż kandydaci powinni szczególnie wyróżniać się zdolnościami przywódczymi oraz odpowiedzialnością, niezbędne byłoby dokonanie selekcji w oparciu o kompetencje kierownicze (rys.4.1).

Dodatkowym, szczególnie istotnym kryterium mogłoby być doświadczenie (staże, liczba lat służby w innych resortach lub liczba lat pracy w innych instytucjach i klubach szkoleniowych). Niewątpliwie przyczyniłoby się to do podniesienia nie tylko atrakcyjności prowadzonych zajęć, lecz z całą pewnością wywarło znaczący wpływ na fachowość i rzetelność prowadzonych zajęć.

Rys. 4.1. Dobór instruktorów z zakresu strzelectwa oraz taktyki i technik interwencji w oparciu o kompetencje kierownicze

Źródło: B. Szulc, Z. Mazurek, T. Majewski, *Wpływ kompetencji kierowniczych jako wyznacznik profesjonalizmu, na kariery zawodowe oficerów*, Warszawa 2002, s. 95

Jak wynika z uzyskanych badań, w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Służby Celnej brakuje instruktorów zajmujących się szkoleniem z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego. Część izb celnych organizuje takie zajęcia, opierając się na kadrze zatrudnionej z zewnątrz (najczęściej z Policji). Pożądane jest jednak posiadanie własnych instruktorów, co umożliwiłoby osiągnięcie niezależności i ograniczyłoby wydatki związane ze szkoleniem. Ponadto, korzystne byłoby, aby pełnili oni służbę w komórkach realizacyjnych (Wydziały Zwalczania Przemocności, Dokumentacji Celnej), przez co byliby postrzegani nie tylko jako szkoleniowcy z Wydziału Kadr i Szkolenia, ale również jako osoby, które stosują prezentowane umiejętności w praktyce.

Proponowana koncepcja systemu z zakresu taktyki i technik interwencji na którym mogłaby się opierać Służba Celna, powinien zawierać takie elementy jak:

- 1) Ogólne wykształcenie fizyczne,
- 2) Specjalne wykształcenie fizyczne, w tym:

- wyszkolenie z zakresu taktyki i technik interwencji (w tym stosowania środków przymusu bezpośredniego),
- samoobrona,
- wyszkolenie strzeleckie.

3) Sprawdziany zdobytej wiedzy i umiejętności – testy praktyczne.

Poddając analizie powyższe zagadnienia można dojść do wniosku, iż tego rodzaju szkolenia można ująć w ramy wzorcowego programu zajęć z wychowania fizycznego¹ obejmującego:

- 1) Ogólne wychowanie fizyczne w wymiarze co najmniej 40 % ogólnego wymiaru godzin, w tym:
  - gimnastykę,
  - lekkoatletykę, w tym lekkoatletykę terenową,
  - zespołowe gry sportowe.
- 2) Wychowanie fizyczne o charakterze specjalnym w wymiarze co najmniej 50 % ogólnego wymiaru godzin, w tym:
  - sporty walki: judo, boks, karate, jujitsu, taekwon-do, aikido i elementy innych wschodnich sztuk walki oraz systemów militarnych,
  - strzelectwo,
  - techniki interwencji i umiejętności posługiwania się pałką typu „Tonfa”.
- 3) Testy sprawności fizycznej prowadzone corocznie (10 % ogólnego wymiaru godzin)

Analizując wyniki przeprowadzonych badań, zauważono kolejny raz, iż funkcjonariusze zapytani o umiejętności, jakie chcieliby szczególnie doskonalić, aż w 88,64% wskazali obezwładnianie osób, czyli naukę praktycznej samoobrony (tab.4.2, rys.4.1). Dlatego też zajęcia kształcące tego rodzaju umiejętności powinny odgrywać znaczącą rolę w procesie szkolenia. Bez odpowiedniego opanowania zasad samoobrony, nie można nauczyć się stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz zastosowania odpowiedniej taktyki w konkretnej sytuacji zadaniowej i realnym zagrożeniu.

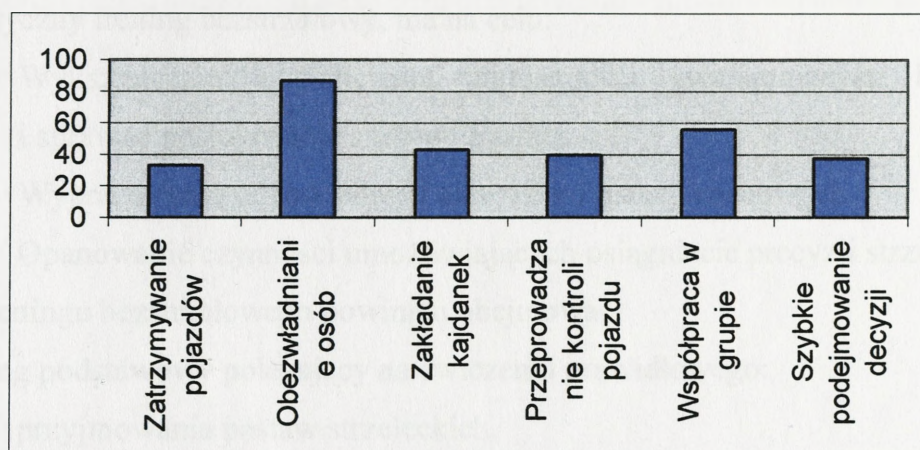
---

¹ Patrz. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2002 roku (Dz.U. Nr 23, poz. 226)

TABELA 4.1.

**CHARAKTERYSTYKA UMIEJĘTNOŚCI SZKOLENIOWYCH, KTÓRE
FUNKCJONARIUSZE CHCIELIBY DOSKONALIĆ**

	Liczba	%
Zatrzymywanie pojazdów	72	33,18
Obezwładnianie osób	188	86,64
Zakładanie kajdanek	93	42,86
Przeprowadzanie kontroli pojazdu	86	39,63
Współpraca w grupie	121	55,76
Szybkie podejmowanie decyzji	81	37,32

Rys. 4.2. Procentowy udział oczekiwań funkcjonariuszy w zakresie realizowanego procesu szkoleniowego.

Ponieważ program szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego działa i wymaga tylko minimalnej korekty pod względem liczby godzin przewidzianych na egzaminy (powinno być 10 % ogólnej liczby godzin) oraz ogólnego wychowania fizycznego (powinno być 40 % ogólnej liczby godzin), dalszą część podrozdziału autor pracy poświęci wyszkoleniu strzeleckiemu. Należy jednak zaznaczyć, że przyjęcie poniższej koncepcji będzie możliwe jedynie po ustawowym zatwierdzeniu broni palnej, jako szczególnego środka przymusu bezpośredniego w Służbie Celnej.

Proponowane wyszkolenie strzeleckie funkcjonariuszy Służby Celnej powinno być zdaniem autora pracy oparte na projekcie programu wyszkolenia strzeleckiego policjantów² i obejmować:

- 1) Zajęcia teoretyczne.
- 2) Zajęcia praktyczne:
  - trening bezstrzałowy,
  - trening strzelecki,
  - strzelania programowe,
  - egzaminy, sprawdziany wiedzy i umiejętności.

Systematyczny trening bezstrzałowy, ma na celu:

- 1) Wykształcenie u policjanta umiejętności gwarantujących bezpieczne i sprawne posługiwanie się bronią palną.
- 2) Wypracowanie odpowiednich nawyków i reakcji ruchowych.
- 3) Opanowanie czynności umożliwiających osiągnięcie precyzji strzału.

Zakres treningu bezstrzałowego powinien obejmować:

- 1) Trening podstawowy polegający na ćwiczeniu prawidłowego:
  - przyjmowania postaw strzeleckich,
  - trzymania broni,
  - zgrywania przyrządów celowniczych,
  - ściągania języka spustowego,
  - łączenia wyżej wymienionych czynności z oddychaniem.
- 2) Trening wytrzymałościowy, polegający na utrzymywaniu broni palnej w odpowiedniej postawie strzeleckiej, z zachowaniem jak najlepszej statyki broni.
- 3) Trening polegający na wykonywaniu określonych czynności, składających się na przygotowanie do oddania strzału poprzez:
  - ładowanie i rozładowywanie magazynka amunicją szkolną,
  - dołączanie magazynka do broni,
  - uchwycenie broni w kaburze,
  - dobywanie broni,
  - przeładowywanie broni,

---

² Zob. Decyzja Nr 713/2005 Komendanta Głównego Policji w sprawie szkolenia strzeleckiego policjantów

- trzymanie broni jednorącz i oburącz,
- kontrolowanie broni w trakcie strzelania i po oddaniu ostatniego strzału,
- wymianę magazynków różnymi technikami,
- taktyczną wymianę magazynków,
- rozładowywanie broni,
- przyjmowanie postaw strzeleckich z różnych postaw wyjściowych,
- przyjmowanie postaw strzeleckich z wykorzystywaniem osłon,
- wykorzystywanie latarki w warunkach ograniczonej widoczności,
- posługiwanie się bronią w pozorowanej sytuacji zranienia jednej ręki,
- rozpoznawanie i usuwanie zacięć.

4) Trening z użyciem broni załadowanej amunicją szkolną.

5) Trening z wykorzystaniem systemów elektronicznych (trenażerów).

6) Indywidualny trening bezstrzałowy, polegający na systematycznym powtarzaniu ćwiczeń doskonalących umiejętności posługiwania się bronią i utrwalających prawidłowe nawyki ruchowe.

Równoległe z treningiem bezstrzałowym, funkcjonariusze powinni być poddawani treningowi strzeleckiemu, który obejmuje:

1) Trening z wykorzystaniem amunicji ćwiczebnej (ślepej) barwiącej i szkolnej, polegający na ćwiczeniu oddawania strzałów w różnych sytuacjach, a w szczególności:

- w warunkach ograniczonej widoczności z wykorzystaniem latarki,
- w zespole funkcjonariuszy celnych,
- z wejściem funkcjonariuszy celnych (zespołu) do pomieszczeń.

2) Trening z wykorzystaniem broni pneumatycznej i małokalibrowej.

Szkolenie strzeleckie z broni palnej krótkiej powinno być prowadzone na pięciu poziomach zaawansowania i obejmować strzelania:

- przygotowawcze,
- statyczne,
- szybkie,
- dynamiczne,
- sytuacyjne.

Do strzelań określonych powyżej możliwe byłoby dopuszczenie funkcjonariuszy celnych, którzy wykazali się znajomością budowy i działania broni palnej, umiejętnością posługiwania się nią z zachowaniem warunków bezpieczeństwa podczas ćwiczeń strzeleckich, a także opanowali zasady stosowania środków przymusu bezpośredniego, co zostało potwierdzone pozytywnym wynikiem egzaminu (sprawdzianu). Szkolenie z zakresu strzelania przygotowawczego i statycznego odbywają wszyscy funkcjonariusze celni z komórek realizacyjnych, a do strzelań szybkich, dynamicznych i sytuacyjnych dopuszcza się wyłącznie funkcjonariuszy, którzy w strzelaniach statycznych uzyskali co najmniej ocenę 2 (dopuszczającą). Prowadzący decyduje o potrzebie przeprowadzenia szkolenia.

Strzelania przygotowawcze są przeznaczone dla funkcjonariuszy celnych rozpoczynających szkolenie strzeleckie. Celem jest biały arkusz papieru (odwrotna strona tarczy TS-2) lub tarcza TS-19. (Symbole tarcz przyjęto w oparciu o istniejącą numerację i oznaczenie przyjęte w Policji. Wzory tarcz znajdują się w załączniku nr 5). Strzelanie odbywa się tylko w postawie stojącej na odległości 15 metrów.

Innym rodzajem jest strzelanie statyczne. Odbywa się ono na dystansie do 25 metrów, do tarcz TS-2, TS-3 oraz TS-9. Czas oddawania strzałów – dowolny. Pierwszy strzał pada zwykle z odległości od 5 metrów i jeżeli funkcjonariusz uzyska ocenę co najmniej 2 (dopuszczającą), zwiększa się ją do 25 metrów.

Można zaproponować następujące strzelania statyczne:

1) **Strzelanie nr 1**

Cel:	tarcza TS-2
Odległość:	5 metrów
Ilość naboji:	6 sztuk
Czas:	dowolny
Postawa strzelecka:	stojąca
Ocena:	6 - od 58 pkt. 5 - od 55 pkt. 4 - od 50 pkt. 3 - od 45 pkt. 2 - od 40 pkt. 1 - poniżej 40pkt.

2) **Strzelanie nr 2**

Cel:	tarcza TS-2
Odległość:	10 metrów

Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca
Ocena: 6 - od 55 pkt.
5 - od 50 pkt.
4 - od 45 pkt.
3 - od 40 pkt.
2 - od 35 pkt.
1 - poniżej 35 pkt.

3) Strzelanie nr 3

Cel: tarcza TS-2
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca
Ocena: 6 - od 55 pkt.
5 - od 50 pkt.
4 - od 45 pkt.
3 - od 35 pkt.
2 - od 25 pkt.
1 - poniżej 25 pkt.

4) Strzelanie nr 4

Cel: tarcza TS-2
Odległość: 20 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca
Ocena: 6 - od 50 pkt.
5 - od 45 pkt.
4 - od 40 pkt.
3 - od 30 pkt.
2 - od 20 pkt.
1 - poniżej 25 pkt.

5) Strzelanie nr 5

Cel: tarcza TS-2
Odległość: 25 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca
Ocena: 6 - od 50 pkt.
5 - od 45 pkt.
4 - od 40 pkt.
3 - od 30 pkt.

2 - od 20 pkt.
1 - poniżej 20 pkt.

6) Strzelanie nr 6

Cel: tarcza TS-9
Odległość: 10 metrów
Ilość naboí: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca z ręki wiodącej,
Zaliczenie: minimum 4 trafienia w pole punktowe tarczy.

7) Strzelanie nr 7

Cel: tarcza TS-9
Odległość: 10 metrów
Ilość naboí: 6 sztuk
Czas: dowolny
Postawa strzelecka: stojąca z ręki nie wiodącej,
Zaliczenie: minimum 4 trafienia w pole punktowe tarczy.

Za zgodą Dyrektora odpowiedniej Izby Celnej można realizować inne rodzaje strzelań statycznych, niż wymienione powyżej.

Doskonaląc funkcjonariuszy pod kątem szybkości strzeleckiej należy wprowadzić strzelania szybkie. Do tych strzelań zaliczyć możemy między innymi :

1) Strzelanie nr 8

Cel: tarcza TS-23
Odległość: 5 metrów
Ilość naboí: 5 sztuk
Czas : 10 sekund
Postawa wyjściowa: z bronią w postawie „GOTÓW”
Postawa strzelecka: stojąca
Zaliczenie : minimum 3 trafienia w pole punktowe tarczy.

2) Strzelanie nr 9

Cel: tarcza TS-20
Odległość: 7 metrów
Ilość naboí: 6 sztuk
Czas: 10 sekund
Postawa wyjściowa: z bronią w postawie „GOTÓW”
Postawa strzelecka: leżąca
Zaliczenie: minimum 3 trafienia w pole punktowe tarczy.

3) Strzelanie nr 10

Cel: tarcza TS-9
Odległość: 10 metrów
Ilość naboí: 6 sztuk

Czas: 10 sekund
Postawa wyjściowa: z bronią w postawie „GOTÓW”
Postawa strzelecka: klęcząca
Zaliczenie: minimum 4 trafienia w pole punktowe tarczy.

4) Strzelanie nr 11

Cel: tarcza TS-10
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: 10 sekund
Postawa wyjściowa: z dłonią na chwycie broni w kaburze
Postawa strzelecka: stojąca
Zaliczenie: minimum 4 trafienia w pole punktowe tarczy.

5) Strzelanie nr 12

Cel: tarcza TS-4
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 8 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 20 sekund
Postawa wyjściowa: z dłonią na chwycie broni w kaburze, wymiana magazynka w postawie klęczącej
Postawa strzelecka: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: minimum 5 trafień w pole punktowe tarczy.

6) Strzelanie nr 13

Cel: tarcza TS-22 i TS-24
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 8 sztuk (z wymianą magazynka), po 4 strzały do każdej tarczy.
Czas: 20 sekund
Postawa wyjściowa: z dłonią na chwycie broni w kaburze, wymiana magazynka w postawie klęczącej
Postawa strzelecka: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: minimum po 3 trafienia w polu punktowym właściwej tarczy.

7) Strzelanie nr 14

Cel: tarcza TS-25 i TS-9
Odległość: tarcza TS-25 (15 metrów)
tarcza TS-9 (10 metrów)
(odstęp między krawędziami tarcz 1,5 metra)
Ilość naboji: 6 sztuk (z wymianą magazynka), po 3 strzały do każdej tarczy
Czas: 15 sekund

Postawa wyjściowa: z dłonią na chwycie broni w kaburze, wymiana magazynka w postawie klęczącej

Postawa strzelecka: do tarczy TS-9 stojąca
do tarczy TS-25 klęcząca

Zaliczenie: kolejność strzelania do celów – zgodna z taktyką strzelania
minimum 2 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

8) Strzelanie nr 15

Cel: tarcza TS-9 i TS-10

Odległość: 10 metrów

Ilość naboí: 12 sztuk (z wymianą magazynka)

Czas: 25 sekund,

Postawa wyjściowa: swobodna z bronią w kaburze

Postawa strzelecka: klęcząca

Zaliczenie: minimum 4 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

9) Strzelanie nr 16

Ten rodzaj strzelania opiera się na strzelaniu w białe ekrany tarczy (rys.7). Cel: biały arkusz papieru (odwrotna strona tarczy TS-2) podzielona na cztery kwadraty, do których wpisujemy cyfry od 1 do 4 dla każdego strzelającego w zmianie w innym układzie, przykładowo:

4	2
1	3

2	4
3	1

1	3
4	2

Rys. 4.3. Odwrotna strona tarczy TS-2 z podziałem na rejony celowania i trafień

Odległość: 10 metrów,

Ilość naboí: 6 sztuk,

Czas: 2 sekundy na jeden strzał

Postawa: stojąca, (postawa wyjściowa „gotów” z bronią przeladowaną)

Zaliczenie: minimum 3 trafienia we wskazane kwadraty.

Podczas prowadzenia tego rodzaju strzelania prowadzący podaje numer kwadratu, w kierunku którego należy oddać strzał. Strzelający oddaje strzał, a następnie przyjmuje postawę „gotów”.

Za zgodą kierownika jednostki organizacyjnej Służby Celnej można realizować inne rodzaje strzelań szybkich niż wymienione powyżej.

Następnym rodzajem jest strzelanie dynamiczne, które przeprowadza się po wysiłku fizycznym. Charakteryzuje się ono oddaniem strzału do jednego

lub kilku celów ustawionych na różnych odległościach, zastosowaniem różnych postaw strzeleckich i zmianą stanowiska strzeleckiego. W trakcie strzelania funkcjonariusz celny przemieszcza się zgodnie z zasadami taktyki. Wskazane jest, aby podczas strzelania wykorzystywać naturalne lub sztuczne osłony. Zajęcia tego typu można prowadzić w warunkach ograniczonej widoczności, z oświetleniem celów za pomocą np. latarki, reflektorów pojazdów samochodowych. Strzelania dynamiczne w początkowym okresie szkolenia prowadzone są pojedynczo, następnie parami, aż do strzelania zmianą.

Można wyróżnić następujące strzelania dynamiczne:

1) Strzelanie nr 17

Cel: tarcza TS-23
Odległość: 5 metrów,
Dobieg: 40 metrów,
Ilość naboji: 8 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 40 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie : minimum 5 trafień w pole punktowe tarczy.

2) Strzelanie nr 18

Cel: tarcza TS-21
tarcza TS-22
Odległość: tarcza TS-21 (7 metrów),
tarcza TS-22 (12 metrów),
Dobieg: 30 metrów + 5 ugięć ramion w podporze leżąc przodem „pompki”
Ilość naboji: 12 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 45 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie : minimum 3 trafienia w pole punktowe każdej tarczy,

3) Strzelanie nr 19

Cel: tarcza TS-9
tarcza TS-20
Odległość: tarcza TS-9 (15 metrów),
tarcza TS-20 (20 metrów),
Dobieg: 100 metrów z torem przeszkód,
Ilość naboji: 12 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 80 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie : minimum 3 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania wygląda w sposób następujący: strzelający biegnąc w kierunku linii ognia po torze przeszkód pokonuje płotek, przebiega po równoważni, przeskakuje rów z wodą, oddaje 6 strzałów do tarczy TS-9, zmienia magazynek w postawie klęczącej, na koniec oddaje 6 strzałów do tarczy TS-20.

4) Strzelanie nr 20

Cel: tarcza TS-20
Odległość: od 15 do 3 m
Ilość naboji: 8 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 32 sekund
Postawa : w marszu (do przodu)
Zaliczenie: minimum 6 trafień w pole punktowe tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania wygląda w sposób następujący: na komendę określoną przez prowadzącego strzelający wyjmuje broń z kabury przeładowuje, oddaje 2 strzały i przemieszcza się w kierunku tarczy. Na każdą komendę „cel” strzelający zatrzymuje się i oddaje 2 strzały do tarczy. Wymiana magazynka odbywa się w postawie klęczącej.

5) Strzelanie nr 21

Cel: tarcza TS-20
Odległość: od 5 do 15 m
Ilość naboji: 8 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 35 sekund
Postawa : w marszu (do tyłu)
Zaliczenie: minimum 6 trafień w pole punktowe tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania wygląda następująco: na komendę określoną przez prowadzącego strzelający wyjmuje broń z kabury, przeładowuje, oddaje 2 strzały i przemieszcza się do tyłu od tarczy w kierunku linii wyjściowej. Na każdą komendę „cel” strzelający zatrzymuje się i oddaje 2 strzały do tarczy. Magazynek wymienia w postawie klęczącej.

6) strzelanie nr 22

Warunki strzelania (tab. 4.2.):
Dobieg: 30 metrów
Ilość naboji: 12 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 65 sekund
Zaliczenie: minimum 2 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

TABELA 4.2.

OPIS TARCZ, ODLEGŁOŚCI I SPOSOBU WYKONANIA STRZELANIA

CEL	TS - 25	TS - 9	TS - 21	TS - 23
Odstęp między tarczami 1 m				
Odległość (w metrach)	20 m	15m	10m	5m
Postawa	Kłęcząca	Stojąca	Leżąca	Stojąca z jednej ręki
Trzymanie broni	Oburącz	Oburącz	Oburącz	Jedną ręką

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: z odległości 20 metrów w postawie kłęczącej, strzelający oddaje trzy strzały do tarczy TS-25. Następnie przemieszcza się, zgodnie z zasadami taktyki, w kierunku tarczy TS-9 i z odległości 15 metrów oddaje trzy strzały w postawie stojącej. Wymienia magazynek i przemieszcza się do przodu w kierunku tarczy TS-21. Z odległości 10 metrów oddaje kolejne trzy strzały w postawie leżącej, ponownie przemieszcza się w kierunku tarczy TS-23i z odległości 5 metrów oddaje kolejne strzały w postawie stojącej z jednej ręki (tab. 4.2).

7) **Strzelanie nr 23**

Strzelanie dwóch partnerów

- Cel: 2 tarcze TS-25 i 2 tarcze TS-9
(odległość pomiędzy krawędziami tarcz około 1 metra)
- Odległość: 2 tarcze TS-25 (15 metrów)
2 tarcze TS-9 (10 metrów)
- Ilość naboji: 12 sztuk (z wymianą magazynka)
- Dobieg: 30 metrów
- Czas: 60 sekund
- Postawa: stojąca i kłęcząca
- Osłony: pionowa – na odległości 15 metrów
2 poziome – na odległości 10 metrów
- Zaliczenie: minimum po 4 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania: na linii wyjściowej prowadzący wyznacza, który ze strzelających strzela z lewej, a który z prawej strony osłony. Na komendę „naprzód” strzelający przemieszczają się do osłony pionowej i zajmują stanowiska strzeleckie. Na ustalony przez siebie sygnał, dobywają broń, przeładowują, wychylają się zza osłony, krzyczą „SŁUŻBA CELNA” i pierwszy z nich oddaje 6 strzałów do przydzielonej sobie tarczy TS-25. Po wyczerpaniu amunicji krzyczy „magazynek” i wymienia go. W tym czasie drugi strzelający rozpoczyna strzelanie do „swojej”

tarczy TS-25. Po wyczerpaniu amunicji wymienia magazynek, a następnie na ustalony przez siebie sygnał, kolejno przemieszczają się do stanowisk strzeleckich za osłonami poziomymi (w kierunku do przodu i na zewnątrz) i kontynuują strzelanie do tarcz TS-9 w sposób wcześniej opisany.

8) Strzelanie nr 24

- Cel: tarcza TS-25, TS-21 i TS-22
(odległość pomiędzy krawędziami tarcz około 1,5 metra)
- Odległość: tarcza TS-25 15 metrów
tarcza TS-21 10 metrów
tarcza TS-22 10 metrów
- Ilość naboji: 10 szt. (z wymianą magazynków)
- Dobieg: 20 metrów
(przed rozpoczęciem biegu 10 ugięć ramion w podporze leżąc przodem „pompki”) + obiegnięcie chorągiewek
- Czas: 65 sekund
- Postawa: stojąca i klęcząca
- Oślony: pionowa – na odległości 15 metrów
pozioma – na odległości 10 metrów
- Zaliczenie: minimum po 2 trafienia w pole punktowe każdej tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania wygląda następująco: strzelający na linii wyjściowej ładuje dwa magazynki: do jednego ładuje 6, a do drugiego 4 sztuki amunicji. Magazynek z 6 nabojami dołącza do pistoletu, który wkłada do kabury, zaś drugi magazynek umieszcza w ładownicy. Na komendę określoną przez prowadzącego wykonuje 10 ugięć ramion w podporze leżąc przodem (pompki). Następnie przemieszcza się w kierunku linii ognia, obiega dwie chorągiewki ustawione w linii biegu, w odległości 2 metrów od siebie (pierwszą dwukrotnie w prawo, a drugą dwukrotnie w lewo). Zajmuje stanowisko strzeleckie za osłoną, dobywa broń, przeładowuje i oddaje 2 strzały do tarczy TS-25. Następnie przemieszcza się na stanowisko strzeleckie za kolejną osłoną i oddaje 2 strzały do tarczy TS-21. Za osłoną dokonuje taktycznej wymiany magazynka i przemieszcza się w kierunku tarczy TS-22. W trakcie przemieszczania się strzelający na komendę prowadzącego „cel” zatrzymuje się i oddaje strzały do tarczy. Po wyczerpaniu amunicji, wymienia magazynek i kontynuuje strzelanie w marszu.

Za zgodą kierownika jednostki organizacyjnej Służby Celnej, można realizować inne rodzaje strzelań szybkich niż wymienione powyżej.

Następnym rodzajem strzelania jest strzelanie sytuacyjne. Strzelania tego typu charakteryzują się koniecznością rozpoznania celu i podjęcia decyzji o oddaniu strzału. W trakcie strzelania funkcjonariusz celny przemieszcza się z bronią gotową do strzału, zgodnie z zasadami taktyki. Wskazane jest, aby podczas strzelania wykorzystywać naturalne lub sztuczne osłony. Strzelania te można prowadzić w warunkach ograniczonej widoczności, z oświetleniem celów za pomocą np. latarki, reflektorów pojazdów samochodowych. Strzelania sytuacyjne prowadzi się pojedynczo lub w zespole.

1) Strzelanie nr 24 a

Cel: 1 tarcza TS-24
2 tarcze TS-24- neutralne (a; b; c lub d)
Odległość: tarcza TS-24 - 5 metrów (ustawiona środkowo za tarczami neutralnymi)
tarcze TS-24 - neutralne (a; b; c lub d) - 3 metry (odległość pomiędzy wewnętrznymi krawędziami tarcz do 20 cm)
Ilość naboji: 2 sztuki
Czas: 2 sekundy
Postawa: stojąca
Zaliczenie: 2 trafienia w pole punktowe tarczy
trafienie tarczy neutralnej powoduje niezaliczenie strzelania.

2) Strzelanie nr 25

Cel: 2 tarcze TS-22
3 tarcze TS-22 - neutralne (a; b; c lub d)
Odległość: tarcze TS-22 (3 i 7 metrów)
tarcze TS-22 - neutralne (a; b; c lub d) 2 i 6 metrów
ustawione naprzemiennie, nie zakrywając tarcz TS-22
Ilość naboji: 6 sztuk
(po 3 strzały do każdej tarczy)
Czas: 8 sekund
Postawa: stojąca
Zaliczenie: minimum 2 trafienia w pole punktowe każdej tarczy
trafienie tarczy neutralnej powoduje niezaliczenie strzelania

3) Strzelanie nr 26

Cel: tarcza TS-5
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 8 sztuk z wymianą magazynka
(4 przebiegi po 2 strzały)
Czas: ograniczony ruchem celu 2 m/sek.

Postawa: stojąca, klęcząca
Zaliczenie: minimum 5 trafień w pole punktowe tarczy

4) Strzelanie nr 27

Cel: 3 tarcze TS-21
2 tarcze TS-21 - neutralne (a; b; c lub d)
ukazujące się w różnych konfiguracjach
Odległość: 5 - 10 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk
Czas: 8 sekund
Postawa: stojąca, klęcząca
Zaliczenie: minimum 1 trafienie w pole punktowe każdej tarczy,
trafienie tarczy neutralnej powoduje niezaliczenie strzelania.

5) Strzelanie nr 28

Cel : 2 tarcze TS-24
3 tarcze TS-24 - neutralne (a; b; c lub d)
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 8 sztuk z wymianą magazynka
(po 4 strzały do każdej tarczy)
Czas: każda tarcza ukazuje się na 6 sekund w odstępie 4 sekund
Postawa: stojąca, klęcząca
Zaliczenie: minimum po 3 trafienia w pole punktowe każdej tarczy
trafienie tarczy neutralnej powoduje niezaliczenie strzelania

6) Strzelanie nr 29

Cel: 2 tarcze TS-22 lub TS-24
1 tarcze TS-22 lub TS-24 – neutralne (a; b; c lub d)
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 12 sztuk z wymianą magazynka
Czas: (każda tarcza ukazuje się na 10 sekund w odstępie 4 sekund
tarcze ukazują się parami w różnym ustawieniu)
Postawa: stojąca, klęcząca
Zaliczenie: minimum po 4 trafienia w pole punktowe każdej tarczy
trafienie tarczy neutralnej powoduje niezaliczenie strzelania

7) Strzelanie nr 30

Strzelanie dwóch partnerów zza osłony.
Cel: 2 tarcze TS-9 lub TS-10
Odległość: 15 metrów
Pomoce: osłona pionowa ustawiona na linii ognia
Ilość naboji: 12 sztuk dla każdego strzelającego (z wymianą magazynka)

Czas: 1 tarcza dla każdego strzelającego ukazuje się dwa razy po 10 sekund,
Postawa: stojąca i kłęcząca
Zaliczenie: minimum 8 trafień w pole punktowe tarczy

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający zza osłony obserwują przedpole. Gdy ukazuje się cel, właściwy strzelający oddaje sześć strzałów, po czym kryje się za osłoną i wymienia magazynek. Gdy ukaże się drugi cel – strzelanie w ten sam sposób prowadzi partner. Do ukazujących się ponownie celów strzelający oddają po 6 strzałów we właściwej kolejności w postawie kłęczącej.

8) Strzelanie nr 31

Strzelanie w pościgu

Cel: 2 tarcze TS-9 lub TS-10
Odległość: stanowisko nr 1 – 15 metrów
                  stanowisko nr 2 – 10 metrów
Dobieg: 25 metrów
Ilość naboji: 12 sztuk (z wymianą magazynka)
Czas: 35 sekund
Postawa: stojąca i kłęcząca
Zaliczenie: minimum po 4 trafienia w pole punktowe tarcz.

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający czeka w pojeździe z zamkniętymi drzwiami w odległości 25 metrów od stanowiska strzeleckiego. Na komendę prowadzącego – otwiera drzwi, opuszcza pojazd i rozpoczyna bieg z bronią w ręku w kierunku stanowiska strzeleckiego, skąd z odległości 15 metrów oddaje 6 strzałów w postawie stojącej. Następnie wymienia magazynek i przemieszcza się na kolejne stanowisko strzeleckie, z którego z odległości 10 metrów kontynuuje strzelanie w postawie kłęczącej.

9) Strzelanie nr 32

Strzelanie sytuacyjne w porze nocnej, dwóch partnerów, realizowane w miarę możliwości technicznych strzelnicy.

Cel: 2 tarcze TS-9, 2 tarcze TS-24
Oświetlenie: taktyczne lub reflektory samochodu
Odległość: 10 metrów
Ilość naboji: 6 sztuk dla każdego strzelającego
                  (po 3 strzały do każdej tarczy)
Czas: 10 sekund
Postawa: wybór postawy należy do strzelających
Zaliczenie: minimum po 2 trafienia w pole punktowe tarcz.

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się w sposób następujący: na polecenie prowadzącego strzelający zajmują miejsca w samochodzie. Gotowość do ćwiczenia kierowca samochodu zgłasza przez radiotelefon. Prowadzący strzelanie podaje opis pozorowanej sytuacji. Strzelający opuszczają samochód i po zajęciu stanowisk – rozpoczynają strzelanie do celów wskazanych przez prowadzącego.

Za zgodą kierownika jednostki organizacyjnej Służby Celnej można realizować inne rodzaje strzelań szybkich, niż wymienione powyżej.

Ponieważ projekt nowej *Ustawy o Służbie Celnej* zakłada wyposażenie funkcjonariuszy celnych w broń gładkolufową, w prezentowanej koncepcji zaproponowano także szkolenia z tego zakresu.

Szkolenie strzeleckie z broni gładkolufowej powinno być prowadzone na czterech poziomach zaawansowania i mogłoby obejmować następujące rodzaje strzelań:

- statyczne,
- szybkie,
- dynamiczne,
- sytuacyjne.

Opierając się na doświadczeniach Policji, można zaproponować następujące rodzaje strzelania ze strzelb gładkolufowych:

1) Strzelanie nr 1

Cel: tarcza TS-3
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 3 sztuk „Chrabąszcz”
Czas: 30 sekund
Postawa: stojąca,
Zaliczenie: minimum 2 trafienia w pole punktowe
(do wysokości górnej 8)

2) Strzelanie nr 2

Cel: tarcza TS-3
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 1 sztuka „ONS 2000” + 2 sztuki „Bąk”
Czas: 20 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: minimum 1 trafienie w pole punktowe tarczy
(do wysokości górnej 8)

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: po komendzie prowadzącego, oddaje strzał ostrzegawczy nabojem „ONS-2000” pod kątem około 60 stopni do góry. Następnie przyjmuje postawę klęczącą i oddaje dwa strzały do celu nabojami „Bąk”.

3) Strzelanie nr 3

Cel: 3 tarcze TS-5 „osoba agresywna”
2 tarcze TS-9 „osoba neutralna” ustawione pomiędzy tarczami
TS-5
Odległość: TS-5 10; 12 i 15 metrów
Ilość naboí: 3 sztuki „Bąk” lub 3 sztuki „Chrabąszcz”
Czas: 10 sekund
Postawa: stojąca
Zaliczenie: trafione wszystkie „osoby agresywne”
trafienie „osoby neutralnej” powoduje nie zaliczenie strzelania

4) Strzelanie nr 4

Cel: 5 tarcz TS-5
(tarcze ustawione w różnych odległościach, odstęp pomiędzy krawędziami tarcz do 1 metra)
Odległość: od 10 do 15 metrów
Ilość naboí: 5 sztuk „Chrabąszcz”
Czas: 30 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: każda tarcza trafiona

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający stoi naprzeciw środkowej tarczy w postawie „gotów”. Na komendę „ognia” wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA”, przeładowuje broń i oddaje strzały do kolejnych tarcz, na przemian w postawie strzeleckiej stojącej i klęczącej.

5) Strzelanie nr 5

Cel: tarcza TS-9 lub TS-24
Odległość: 15 metrów
Ilość naboí: 2 sztuki „Breneka”
Czas: 10 sekund
Postawa: stojąca,
Zaliczenie: 2 trafienia w pole punktowe tarczy

6) Strzelanie nr 6

Cel: 4 tarcze TS-25
(tarcze ustawione w różnych odległościach)

Odległość: 15 - 20 metrów
Ilość naboji: 4 sztuki „Breneka”
Czas: 30 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: każda tarcza trafiona w pole punktowe

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający w postawie „gotów” stoi na przeciw środkowych tarcz. Po komendzie „ognia” wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA”, przeładowuje broń i oddaje strzały do kolejnych tarcz, na przemian w postawie strzeleckiej stojącej i klęczącej.

7) Strzelanie nr 7

Cel: tarcza TS-5 i TS-20
Odległość: 15 metrów TS-5
20 metrów TS-20
Ilość naboji: 2 sztuki „Loftka”
2 sztuki „Breneka”
Czas: 20 sekund
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: minimum 12 trafień w pole punktowe tarczy TS-5
minimum 1 trafienie w pole punktowe tarczy TS-20

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający po komendzie „ognia” wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA” i oddaje 2 strzały „Loftką” do tarczy TS-5 w postawy stojącej. Następnie przyjmuje postawę klęczącą i oddaje kolejne strzały „Breneką” do tarczy TS-20.

8) Strzelanie nr 8

Cel: tarcze TS-20
tarcze TS-25
(odległość pomiędzy krawędziami tarcz około 1,5 metra)
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 2 sztuki „Loftka” i 2 sztuki „Breneka”
(ładowane na przemian)
Czas: dowolny
Osłona: pionowa
Postawa: stojąca i klęcząca
Zaliczenie: minimum 6 trafień „Loftką” w pole punktowe każdej tarczy
minimum 1 trafienie „Breneką” w pole punktowe każdej tarczy

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający po komendzie „ognia” wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA”, wychyla się z prawej strony osłony i oddaje 1 strzał w postawie stojącej. Następnie przyjmuje postawę

kłęczącą i oddaje kolejny strzał, po czym wychyla się z drugiej strony osłony i kontynuuje strzelanie w wyżej opisany sposób.

9) Strzelanie nr 9

Cel: tarcza TS-10
Odległość: 15 metrów
Ilość naboji: 3 sztuki „Breneka” w magazynku,
3 sztuki „Breneka” w ładownicy
Czas: 30 sekund
Postawa: stojąca i kłęcząca
Zaliczenie: minimum 5 trafień w pole punktowe tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się w sposób następujący: strzelający po komendzie „ognia” wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA” i oddaje 3 strzały w postawie stojącej. Następnie przyjmuje postawę kłęczącą i ładując kolejno naboje bezpośrednio na podajnik kontynuując strzelanie.

10) Strzelanie nr 10

Cel: tarcza TS-10
tarcza TS-21d
Odległość: tarcza TS-10 (12 metrów)
tarcza TS-21d (neutralna) (10 metrów)
(odległość pomiędzy krawędziami tarcz 1,5 metra)
Osłony: pionowa na odległości 12 metrów
pozioma na odległości 10 metrów
Ilość naboji: 5 sztuk „Bąk” lub „Chrabąszcz”
Dobieg: 20 metrów
Czas: 40 sekund
Postawa: stojąca i kłęcząca
Zaliczenie: minimum 1 trafienie w pole punktowe każdej tarczy.

Sposób przeprowadzania strzelania prezentuje się następująco: strzelający przyjmuje postawę „gotów”. Na komendę określoną przez prowadzącego rozpoczyna bieg. Po dobiegnięciu na stanowisko strzeleckie przed tarczą TS-10 przeladowuje broń, wychyla się zza osłony, wydaje okrzyk „SŁUŻBA CELNA” i oddaje 3 strzały w postawie stojącej. Następnie przemieszcza się stanowisko strzeleckie przed tarczą TS-21d i kontynuuje strzelanie zza osłony w postawie kłęczącej³.

Zaprezentowane powyżej przykłady strzelań zarówno z broni krótkiej, jak i gładkolufowej mogłyby w całości zostać zaadaptowane do warunków Służby Celnej. Warunkiem są oczywiście zmiany ustawowe nadające Służbie Celnej

³ Decyzja Nr 713/2005 Komendanta Głównego Policji..op.cit.

możliwość posiadania i użytkowania broni palnej. Celem tak szczegółowego opisu strzelań i ich warunków była chęć oddania w pełni charakteru proponowanych rodzajów w zakresie strzelań.

4.2. TEST SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ JAKO MIERNIK WYSZKOLENIA I ZDOLNOŚCI WYSIŁKOWYCH ORGANIZMU FUNKCJONARIUSZY SŁUŻBY CELNEJ

Testy⁴ ogólnej sprawności fizycznej, zawierające możliwości ilościowej oceny poziomu sprawności za pomocą odpowiednio dobranych i skorelowanych prób znane są w Polsce od dawna. Pionierem opracowań z tego zakresu w latach trzydziestych XX wieku był prof. Jan Mydlarski – antropolog, biolog, teoretyk wychowania fizycznego, prekursor badań nad rozwojem fizycznym dzieci i młodzieży (twórca tabel miernika sprawności fizycznej – 1935). Przyjął on, że sprawność wykazana w biegu, skoku oraz rzucie – w zależności od płci, wieku, wysokości i masy ciała – wnosi wystarczająco danych do oceny ogólnej sprawności fizycznej.

Po drugiej wojnie światowej dokonano licznych prób konstruowania nowych testów (R. Trzeźniowski, S. Pilicz, L. Denisiuk, i inni). Dotyczyły one oceny sprawności na podstawie rozwoju poszczególnych cech motorycznych.

W 1964 roku na kongresie naukowym z okazji XVIII Igrzysk Olimpijskich w Tokio powołano Komitet ds. Standaryzacji Testów Sprawności Fizycznej. Po kilku latach pracy Komitet przygotował zestaw ośmiu prób, nazywany międzynarodowym testem sprawności fizycznej, służący jako miara do porównywania sprawności ludzi z różnych krajów i kontynentów.

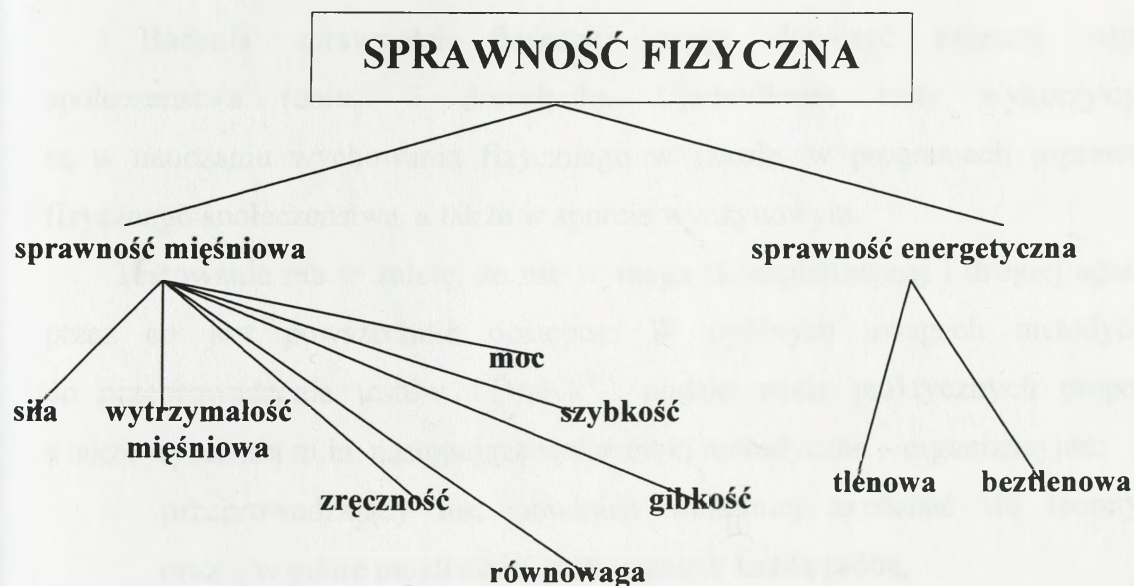
⁴ Test jest to odpowiednio skonstruowana, obiektywna próba, której wyniki ujmowane są ilościowo, stosowana w celu uzyskania odpowiedzi na określone pytanie, *Słownik Wyrazów Obcych PWN*, Warszawa 1971 r.

Test jako narzędzie pomiaru musi spełniać określone warunki, do których należą standaryzacja (zespół reguł dotyczących sposobu przeprowadzania, badania i obliczania wyników), normalizacja (zbiór danych o wynikach, jakie w zadaniach należących do testu osiąga określona, dostatecznie duża grupa ludzi, z którymi ma być porównywana badana osoba) oraz rzetelność (określone wielkości błędu pomiaru przy posługiwaniu się danym testem)", *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1973 r.

Test jest wystandaryzowana próba, polegająca na wykonaniu zadania lub szeregu zadań przez jedną osobę lub grupę i stwierdzeniu na tle badanej populacji wartości badanych cech u tych osobników, czy grup", *Teoria i metodyka sportu*, T. Ulatowski, (red.), Sport i Turystyka, Warszawa 1981 r.

Warto w tym miejscu przypomnieć pojęcie ogólnej sprawności fizycznej. Rozumie się przez nie „aktualną możliwość wykonywania czynności ruchowych wymagających zaangażowania podstawowych cech motorycznych: siły, wytrzymałości, mocy zwinności, zręczności, wytrzymałości i koordynacji. Uporządkowaną strukturą sprawności fizycznej wydaje się być koncepcja amerykańska, wyodrębniająca dwie zasadnicze kategorie sprawności: mięśniową i energetyczną (rys. 4.4.)

Według Osińskiego – niezależnie od określonego zasobu opanowanych ćwiczeń ruchowych – na sprawność fizyczną składa się m.in. dany poziom wydolności wszystkich narządów i układów, stan cech motorycznych (siła, szybkość, wytrzymałość), a nawet pewne prawidłowości budowy ciała. Skuteczność działania poszczególnych fizjologicznych funkcji organizmu, a w szczególności sposobów przetwarzania energii oraz zdolności dostatecznego przystosowania do zmiennych warunków otoczenia, posiadają w obrębie sprawności fizycznej pierwszoplanowe znaczenie⁵.

Rys. 4.4. Struktura sprawności fizycznej według Sharley'a (1986)⁶
 Źródło: Coaches Guide to sport physiology

⁵ W. Osiński, *Zagadnienia motoryczności człowieka*, Monografie, AWF, Poznań 1985, nr 66.

⁶ Zob. I. Sharley B. I., *Coaches Guide to sport physiology*, H. K. P., Champaign 1986.

W sprawności ogólnej, którą wskazane byłoby badać na potrzeby Służby Celnej, chodzi o wszechstronny i harmonijny rozwój cech, stanowiących bazę do rozwijania sprawności specjalnej, czyli typowej dla określonej dyscypliny lub konkurencji sportowej.

Sprawdzianem aktualnego stanu sprawności ogólnej są najczęściej testy analityczne, mierzące poziom poszczególnych cech motorycznych, w których za pomocą różnych technik statystycznych wprowadza się jeden sumaryczny wskaźnik lub ogólny. Do takich technik należą m.in.:

- metody norm lub mierników, które można opracować różnymi sposobami (np. stosując kryterium średniej arytmetycznej i wariacje lub kryterium docelowe),
- metody tabel punktowych opierających się na różnych funkcjach matematycznych (np. w lekkoatletyce),
- metoda normalizacji cech na 01 (średnia 0 – i wariacji – 1),
- metoda wskaźników (przyrodniczych, ilorazowych) według Perkala i Rogersa⁷.

Badania sprawności fizycznej mogą dotyczyć szerszej populacji społeczeństwa (dzieci i dorosłych). Ujednolicone testy wykorzystywane są w nauczaniu wychowania fizycznego w szkole, w programach usprawniania fizycznego społeczeństwa, a także w sporcie wyczynowym.

Testowanie ma tę zaletę, że nie wymaga skomplikowanej i drogiej aparatury, przez co jest powszechnie dostępne. W ogólnych uwagach metodycznych do przeprowadzenia testów J. Drabik⁸ podaje wiele praktycznych propozycji, a także wymienia m.in. następujące wskazówki metodyczno – organizacyjne:

- przeprowadzający test powinien wcześniej zapoznać się teoretycznie oraz w miarę możliwości praktycznie z każdą próbą,
- w zależności od próby badanych należy przygotować kondycyjnie, a także pod względem techniki oraz taktyki (rozkład sił podczas biegu, próby),

---

⁷ J. Talaga, *Sprawność fizyczna ogólna – testy*, Zysk i Spółka, Poznań 2004, s. 11-12

⁸ Zob. J. Drabik, *Testowanie sprawności fizycznej u dzieci, młodzieży i dorosłych*, AWF, Gdańsk 1997

- miejsce testowania winno spełniać wymogi przede wszystkim bezpieczeństwa i higieny, a sprzęt powinien być sprawdzony,
- należy stworzyć osobom testowanym atmosferę współzawodnictwa i maksymalnie zmotywować,
- informację dotyczące znaczenia testu, termin i miejsca jego przeprowadzenia oraz wyposażenie osobiste należy podać wcześniej,
- testowanie osób dorosłych powinno być poprzedzone badaniami lekarskimi (potwierdzenia corocznych badań w tym zakresie),
- testy należy przeprowadzać zgodnie z instrukcją i opisem oraz w miarę możliwości w tych samych godzinach i dniach (1-2 dni po treningu),
- przed rozpoczęciem badań pożądane jest zademonstrowanie próby (oprócz biegów długich i krótkich),
- podczas badań wskazana jest obecność lekarza (nie jest wymagana w badaniach pozalaboratoryjnych tylko u osób zdrowych i w wieku poniżej 45 lat, u których nie stwierdzono ryzyka choroby wieńcowej),
- nigdy nie powinno się prowadzić samodzielnie prób testowych,
- należy zabezpieczyć warunki przeprowadzania testów bez kilkutygodniowego przygotowania, chodzi m.in. o testy wytrzymałości przy zbyt wysokiej i niskiej temperaturze powietrza, dużym pragnieniu, podczas odczuwania niezwykłego zmęczenia, symptomów choroby, po wypiciu alkoholu lub wypaleniu papierosa, zażyciu niektórych środków farmaceutycznych,
- badania powinny być przeprowadzane przez tę samą osobę (odpowiednio przygotowaną) i przy użyciu tych samych przyborów (przyrządów),
- należy szczegółowo objaśnić przebieg wszystkich prób, zwłaszcza rozpoczęcia i zakończenia,
- wyniki powinny być podawane na bieżąco,
- po zakończeniu testu należy zalecić wykonanie ćwiczeń uspokajających i stretchingu,
- przy omawianiu wyniku testu powinno się unikać porównań z wynikami innych osób,

- testy należy przeprowadzać systemacnie, (u funkcjonariuszy celnych raz w roku)⁹.

Przy komponowaniu testów należy pamiętać, że w zespołowych grach sportowych uzdolnienia ruchowe ujawniają się w sytuacjach, które stanowią ważną ich część składową (szybkość, wytrzymałość, skuteczność walki z przeciwnikiem). Natomiast w dyscyplinach indywidualnych oczekiwane cechy powinny być dostrzegane w rzeczywistych warunkach maksymalnego wysiłku, kiedy dochodzi do optymalnej koordynacji nerwowo-mięśniowej¹⁰.

Czynna postawa wobec własnego losu wymaga świadomości i samodyscypliny, które przejawiają się w trybie życia, a zwłaszcza w przestrzeganiu zasad higieny psychicznej i fizycznej, w hartowaniu oraz ćwiczeniu ciała.

Ćwiczenia ruchowe, uprawiane systematycznie i racjonalnie, stanowią dla młodych osób istotny bodziec rozwojowy, dla dorosłych – środek profilaktyczny i kompensacyjny, zaś dla osób w wieku podeszłym – szansę odroczenia starczego niedołęstwa, które nieuchronnie zbliża się do nas w miarę upływu czasu. Niewątpliwie jednak wpływa na poprawę jakości życia dzięki zachowaniu sprawności fizycznej.

Znajomość prostych metod kontrolowania zmian stanu sprawności – jakie zachodzą w organizmie w toku treningu – pozwala nam w miarę obiektywnie ocenić wartość osiągniętych efektów. Systematyczna kontrola zwielokrotnia motywację do ćwiczeń i pozwala racjonalnie modyfikować tok postępowania. Funkcjonariusz celny poznając swój stan sprawności fizycznej, będzie nie tylko świadomy ewentualnych jej braków, lecz głównie będzie chciał pracować nad jej rozwojem w wymaganym kierunku¹¹. Dlatego nieodzowne wydaje się wprowadzenie testów sprawności fizycznej zarówno przy naborze do służby, jak też corocznych testów sprawdzających w czasie pełnienia służby. Dokonując doboru prób testowych należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie funkcjonariuszy pod względem dymorfizmu płciowego (różnica kobiet i mężczyzn w budowie osobniczej) oraz wieku. Podczas

---

⁹ Zob. Ibidem, s. 13-14

¹⁰ Op. cit. s. 15

¹¹ Pod red. J. Kozar, M. Fuljanty, Testy sprawności fizycznej i próby wydolnościowe, Wojewódzki Ośrodek Metodyczne, Częstochowa 1997, s. 6

przeprowadzonych badań z tego zakresu 54 osoby spośród 217 badanych wybrały test sprawności fizycznej jako formę oceny.

Ten fakt świadczy o tym, że uczestnicy zajęć potrzebowali zweryfikowania swoich umiejętności za pomocą egzaminu.

Pierwszą formę oceny, czyli test sprawności fizycznej wybierają zwykle osoby trenujące biegi, sporty walki, sporty siłowe. Cykliczność i systematyczność uprawianych dyscyplin samoczynnie podnosi sprawność fizyczną ogólną, jak i specjalną związaną z daną dyscypliną. Rowerzyści na przykład są przeciwni testowi sprawności fizycznej, co może świadczyć iż uprawianie tego rodzaju aktywności ruchowej odbywa się w sposób rekreacyjny i okazjonalny.

Oprócz tego, można stwierdzić, iż do egzaminu sprawności fizycznej skłaniają się pływacy. Osoby preferujące ocenę na podstawie obecności na zajęciach nie uprawiają sportów siłowych i sportów walki, a uprawiana w tym zakresie aktywność fizyczna jest bardzo znikoma. (tabela 4.3). Natomiast osoby starsze także wolałyby być oceniane na podstawie obecności, co wydaje się wskazywać na brak zainteresowania forsowaniem możliwości wysiłkowych własnego ciała, oraz na obawę przed oceną w wypadku testów wysiłkowych (tab.4.4).

TABELA 4.3.

MACIERZ WSPÓŁCZYNNIKA KORELACJI POMIĘDZY FORMĄ OCENY, A UPRAWIANYM SPORTEM

		Sporty walki	Pływanie	Zespołowe gry	Sporty siłowe	Rower	Tenis	Bieganie
Forma oceny 1	r	0,3508	-0,0582	0,0514	0,2438	-0,1679	0,0964	0,1610
	p	0,000	0,393	0,451	0,000	0,013	0,157	0,018
Forma oceny 2	r	0,1130	0,1474	-0,0618	0,1260	0,0627	-0,0525	0,0717
	p	0,097	0,030	0,365	0,064	0,358	0,442	0,293
Forma oceny 3	r	-0,1839	-0,0420	0,0913	-0,2205	0,0467	0,0093	-0,1058
	p	0,007	0,539	0,180	0,001	0,494	0,891	0,120
Forma oceny 4	r	-0,1086	0,0020	-0,0967	-0,0427	0,0209	-0,1086	-0,0539
	p	0,111	0,976	0,156	0,531	0,759	0,111	0,430

TABELA 4.4.

MACIERZ WSPÓLCZYNNIKA KORELACJI POMIĘDZY WIEKIEM, STAŻEM PRACY ORAZ FORMĄ OCENY

		Forma oceny 1	Forma oceny 2	Forma oceny 3	Forma oceny 4
Staż pracy	r	-0,1539	0,0939	0,0927	0,0065
	p	0,023	0,168	0,174	0,924
Wiek	r	-0,2061	-0,0447	0,1747	0,0915
	p	0,002	0,512	0,010	0,179

Autor niniejszej pracy opracował formę testu sprawności fizycznej zarówno dla kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby, jak też funkcjonariuszy pełniących już służbę w administracji celnej. Test został zaproponowany wybranym komórek realizacyjnych (Wydziały Zwalczania Przeszłości, Dokumentacji Celnej), jako grupy osób najbardziej narażonej na niebezpieczeństwo w czasie wykonywania obowiązków służbowych. Wszystkie zaprezentowane normy tabelaryczne zostały opracowane na podstawie modyfikacji istniejących testów, np. step up testu harwardzkiego oraz kompilacji testów Policji, Straży Miejskiej, Straży Granicznej i izraelskiego systemu szkolenia policji¹².

Określenie stopnia sprawności fizycznej osoby ubiegającej się o przyjęcie do Służby Celnej, powinno następować w drodze jednodniowego egzaminu sprawności fizycznej, obejmującego zestaw testów i ćwiczeń pozwalających na ocenę pożądaných cech motorycznych takich, jak : moc, wytrzymałość, siła, szybkość. Grupy wiekowe kandydatów (podlegających ocenie sprawności fizycznej) ubiegających się o przyjęcie do Służby Celnej proponuje się przyjmować w 3 grupach wiekowych, a konkretny opis norm i prób przedstawiają tabele 4.5.-4.6.

¹²Źródło: *Izraelski system szkolenia Policji*, Szkoła Główna Policji, Izrael 2004

Źródło: Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 126/1998 w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego instrukcji o przeprowadzeniu testu sprawności fizycznej dla policjantów

Źródło: Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 155/2005 w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego instrukcji o przeprowadzeniu testu sprawności fizycznej dla policjantów

Źródło: Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 50/2006 w sprawie wprowadzenia kryteriów oceny sprawności fizycznej osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji

Źródło: Dziennik Ustaw Nr 261 z 2005 r., poz. 2191

Źródło: Dziennik Ustaw Nr 73 z 2002 r., poz. 673

Źródło: Dziennik Ustaw Nr 12 z 2006 r., poz. 77

Źródło: Zarządzenie Komendanta Głównego SG Nr 17/2000 w sprawie czynności prowadzonych wobec kandydatów do służby w Straży Grnicznej

- 1) grupa I – do 30 lat,
- 2) grupa II – 31 – 40 lat,
- 3) grupa III – 41 – 50 lat.

TABELA 4.5.

TESTY SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA MĘŻCZYZN (NABÓR DO SŁUŻBY)

Lp.	CECHY MOTORYCZNE	NAZWA PRÓBY	JM	GR. WIEK.	OCENY		
					bdb	db	dst
1.*	Wytrzymałość	Test wytrzymałościowy „Step up test Harwardzki”	pkt.	do 30 lat	wg. norm		
				31-40 lat			
				41-50 lat	-	-	-
2.	Moc	Rzut piłką lekarską 3 kg w przód zza głowy	m	do 30 lat	11,5>	11,0-10,0	9,9-9,0
				31-40 lat	11,0>	10,5-9,5	9,4-8,5
				41-50 lat	10,0>	9,5-8,5	8,4-7,5
3.	Siła, wytrzymałość	Siady proste z leżenia tyłem w ciągu 60 sek.	ilość	do 30 lat	47	42	38
				31-40 lat	44	40	36
				41-50 lat	40	36	32
4.*	Szybkość	Bieg na 50 m	sek.	do 30 lat	6,4-7,0	7,1-8,0	8,1-8,8
				31-40 lat	-	-	-
				41-50 lat	-	-	-

* Szybkość - tylko i wyłącznie dla I gr. wiekowej

* Wytrzymałość - tylko i wyłącznie dla I i II gr. wiekowej

TABELA 4.6.

TESTY SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KOBIET (NABÓR DO SŁUŻBY)

Lp.	CECHY MOTORYCZNE	NAZWA PRÓBY	JM	GR. WIEK.	OCENY		
					bdb	db	dst
1.*	Wytrzymałość	Test wytrzymałościowy „Step up test Harwardzki”	pkt.	do 30 lat	wg. norm		
				31-40 lat			
				41-50 lat	-	-	-
2.	Moc	Rzut piłką lekarską 2 kg w przód zza głowy	m	do 30 lat	9,5>	9,0-8,0	7,9-7,0
				31-40 lat	9,0>	8,5-7,5	7,4-6,5
				41-50 lat	7,5>	7,0-6,0	5,9-5,0
3.	Siła, wytrzymałość	Siady proste (skłony) z leżenia tyłem w ciągu 60 sek.	ilość	do 30 lat	44	40	34
				31-40 lat	40	36	30
				41-50 lat	36	32	26
4.*	Szybkość	Bieg na 50 m	sek.	do 30 lat	6,6-7,2	7,3-8,2	8,3-9,1
				31-40 lat	-	-	-
				41-50 lat	-	-	-

* Szybkość - tylko i wyłącznie dla I gr. wiekowej

* Wytrzymałość - tylko i wyłącznie dla I i II gr. wiekowej

Opisy wykonania poszczególnych prób sprawnościowych zaprezentowano poniżej:

Wytrzymałość „Step – up test Harwardzki”

1. Opis wykonania próby:

- stopień lub ławeczka gimnastyczna o wysokości 30 cm zostaje przystawiona do ściany,
- kandydat staje przed stopniem (ławeczka), opierając dłonie o ścianę na wysokości barków,
- na komendę „ćwicz” kandydat rozpoczyna wykonywanie poszczególnych elementów testu, zaś instruktor nadzorujący test rozpoczyna liczenie wejść na stopień,
- próba trwa 180 sek., po czym pada komenda „ stop” , a kandydat przerywa próbę,
- rejestruje się całkowitą liczbę wejść.

2. Opis wejść na stopień techniką harwardzką

Wstępowanie (wbieganie) na stopień polega na wielokrotnym wejściu i zejściu na stopień w określonym czasie.

Jeden cykl wejście - zejście składa się z 4 elementów:

- Wejście na stopień jedną nogą (np. L)
- Po wejściu na stopień dostawiamy drugą nogę (P)
- Zejście ze stopnia na podłoże nogą (L)
- Zejściu ze stopnia na podłoże dostawiamy nogę (P)

Wymagany jest wyprost w stawach biodrowych i kolanowych po wejściu na stopień.

3. Procedura czynności przy obliczaniu i ocenie wykonywanej próby:

- rejestrujemy całkowitą liczbę poprawionych wejść na stopień w ciągu 180 sekund,
- obliczamy częstotliwość wejść K, gdzie:

$$K = \frac{I}{180}$$

- podstawiamy wartości liczbowe do wzoru na wykonaną pracę:

$$Lw = 0,53 \times Q \times K \text{ (kJ)}$$

Lw - praca wstępowania obliczona w kJ

Q - ciężar ciała kandydata (mierzony przed próbą)

K- liczba wejść na stopień w ciągu 1 sekundy (częstotliwość wejść)

I - całkowita liczba zarejestrowanych wejść w ciągu 180 sek.

0,53 - stały współczynnik

przykład:

Kandydat o wadze $Q = 80$ kg zaliczył w ciągu 180 sek. 180 wejść na stopień

$K = I$

$Lw = 0,53 \times 80 \times I$

$Lw = 42,3$ kJ

Według tabeli funkcjonariusz uzyskał 82 punkty. Jest to więc strefa wyników bardzo dobrych.

- Porównanie obliczonego rezultatu z wartościami tabeli (poniżej) i określenie liczby uzyskanych punktów (tab.4.7).

Mężczyźni:

- 80 i powyżej – ocena bardzo dobra
- 79-60 – ocena dobra
- 59-40 – ocena dostateczna
- poniżej 40 – ocena niedostateczna

Kobiety:

- 40 pkt i wyżej – ocena bardzo dobra
- 39-31 pkt – ocena dobra
- 30-21-pkt – ocena dostateczna
- poniżej 21 pkt – ocena niedostateczna

TABELA 4.7.

**TABELA PRZELICZENIOWA TESTU
HARWARDZKIEGO**

Lw	Pkt	Lw	Pkt
48,00	100	38,38	69
47,68	99	38,06	68
47,38	98	37,74	67
47,04	97	37,42	66
46,72	96	37,11	65
46,41	95	36,79	64
46,09	94	36,45	63
45,77	93	36,15	62
45,45	92	35,38	61
45,13	91	35,52	60
44,82	90	35,23	59
41,51	89	34,95	58
44,20	88	34,67	57
43,89	87	34,39	56
43,58	86	34,11	55
43,27	85	33,82	54
42,96	84	33,54	53
42,65	83	33,26	52
42,34	82	32,98	51
42,03	81	32,70	50
41,73	80	32,40	49
41,42	79	32,11	48
41,12	78	31,82	47
40,82	77	31,53	46
40,51	76	31,24	45
40,21	75	30,95	44
39,91	74	30,66	43
39,80	73	30,37	42
39,30	72	30,08	41
39,00	71	29,79	40
38,70	70	-	-

Moc

Próba z piłką lekarską o wadze 3 kg mężczyźni / 2 kg kobiety (tab.11)

Opis próby:

Na komendę „gotów” kandydat podnosi piłkę i przyjmuje pozycję rozkroczną przodem do linii rzutu. Na komendę „ćwicz” przenosi piłkę za głowę i wykonuje rzut oburącz zza głowy. Kandydat wykonuje dwa rzuty, po których zaliczony uznaje się rzut dłuższy. Odległość rzutu wyznacza punkt, w którym rzucona piłka osiągnie

pierwszy kontakt z podłożem. Podczas rzutu zezwala się na wspięcie na palcach lub podskok. Podczas rzutu nie można przekroczyć linii rzutu.

TABELA 4.8.

**OCENA WYNIKÓW RZUTU PIŁKĄ LEKARSKĄ W PRZÓD ZZA GŁOWY
Kobiet i mężczyzn**

Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	bdb		db		dst	
		K	M	K	M	K	M
MOC Rzut piłką lekarską w przód zza głowy	Do 30 lat	9,5 >	11,5 >	9,0-8,0	11,0-10,0	7,9-7,0	9,9-9,0
	31 – 40 lat	9,0 >	11,0 >	8,5-7,5	10,5-9,5	7,4-6,5	9,4-8,5
	41 – 50 lat	7,5 >	10,0 >	7,0-6,0	9,5-8,5	5,9-5,0	8,4-7,5

Siła, wytrzymałość

Próba obejmuje siady proste z leżenia tyłem w ciągu 60 sek. (normy – tab. 4.9).

TABELA 4.9.

**OCENA WYNIKÓW SIADÓW PROSTYCH Z LEŻENIA TYŁEM W CIĄGU 60 s.
Kobiet i mężczyzn**

Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	bdb		db		dst	
		K	M	K	M	K	M
SIŁA, WYTRZYMAŁOŚĆ Siła mięśni brzucha	Do 30 lat	44	47	40	42	34	38
	31 – 40 lat	40	44	36	40	30	36
	41 – 50 lat	36	40	32	36	26	32

Opis próby:

Na komendę „gotów” kandydat przyjmuje pozycję leżącą (na placach), ręce splecione palcami zakłada na kark, pozostawiając ramiona na materacu. Nogi układa się w lekkim rozkroku – nieustabilizowane, ugięte w stawach kolanowych pod kątem 90°. Znajdują się one pod drabinkami lub partner klęka przy stopach leżącego i przyciska je tak, aby całą podeszwą dotykały do materaca. Na komendę „ćwicz” unosi tułów do pozycji pionowej, po czym wraca do pozycji wyjściowej z ramionami na materacu (raz), ponownie unosi tułów do pozycji pionowej i wraca do pozycji

wyjściowej (dwa) itd. Należy zwrócić szczególną uwagę, aby podczas wykonywania zadania testowego ćwiczący nie unosił głowy zamiast tułowia.

Szybkość

Bieg na 50 m - próba szybkości biegowej (normy – tab. 4.10):

a) wykonanie

Na sygnał "na miejsca" testowany staje nogą wykroczną przed linią startową

w pozycji startowej niskiej (nie stosuje się startu wysokiego). Następnie na komendę "start" biegnie jak najszybciej do mety.

b) pomiar

Czas mierzy się z dokładnością do 1/10 sekundy. Liczy się wynik lepszy z dwóch wykonanych prób.

c) uwagi

Na każdego badanego przypada jeden mierzący czas. Bieżnia powinna być prosta, posiadać tory, oraz znajdować się w dobrym stanie. Próby należy przeprowadzać w korzystnych warunkach atmosferycznych – względnie bezwietrznych i przy optymalnej temperaturze powietrza

TABELA 4.10.

OCENA WYNIKÓW BIEGU NA 50 M KOBIET I MĘŻCZYŹN

Nazwa ćwiczenia	Grupa wiekowa	bdb		db		dst	
		K	M	K	M	K	M
SZYBKOŚĆ* Bieg na 50 m	Do 30 lat	6.6-7.2	6,4-7,0	7.3-8.2	7,1-8,0	8.3-9.0	8,1-8,8
	31 – 40 lat	-	-	-	-	-	-
	41 – 50 lat	-	-	-	-	-	-

* tylko i wyłącznie dla I gr. wiekowej

Ocenę poziomu sprawności fizycznej funkcjonariusza celnego (osoby już zatrudnionej) przeprowadza się w celu określenia aktualnego poziomu sprawności fizycznej, warunkującej zdolność do efektywnego wykonywania zadań służbowych.

Ustalono następujące grupy wiekowe funkcjonariuszy (kobiet i mężczyzn) przystępujących do testu sprawności fizycznej:

- 1) grupa I – do 30 lat,
- 2) grupa II – 31 – 40 lat,

3) grupa III – 41 – 50 lat,

4) grupa IV – 51 – 60 lat.

Test sprawności fizycznej składa się z trzech prób sprawnościowych dla I-III grupy wiekowej oraz jednej dla IV gr. wiekowej:

- siła mięśni ramion: uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem,
- zwinność, koordynacja ruchowa: bieg ze zmianą kierunku po kopercie,
- wytrzymałość: bieg ciągły – mężczyźni 1000 m, kobiety 600 m,
- wytrzymałość : marsz na dystansie 3 km mężczyźni, 2 km kobiety (IV grupa wiekowa).

Ocenę poziomu sprawności przeprowadza się na podstawie wyników uzyskanych w trzech próbach sprawnościowych (z wyjątkiem IV gr. wiekowej, gdzie ocena próby polega na pokonaniu 2000 m – dla kobiet oraz 3000 m – dla mężczyzn w nieograniczonym czasie) – tabela 4.11 i 4.12.

TABELA 4.11.

CHARAKTERYSTYKA TESTU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA MĘŻCZYŹN

Lp.	CECHY MOTORYCZNE	NAZWA PRÓBY	JM	GR. WIEK.	OCENY		
					bdb	db	dst
1.	Siła (mięśni ramion)	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	ilość	do 30 lat	43	38	28
				31-40 lat	38	33	23
				41-50 lat	30	26	18
				51-60 lat	-	-	-
2.	Zwinność, koordynacja ruchowa	Bieg ze zmianą kierunku po kopercie	sek.	do 30 lat	24,3	25,1	27,0
				31-40 lat	24,8	25,9	27,5
				41-50 lat	25,9	26,4	28,2
				51-60 lat	-	-	-
3.	Wytrzymałość	Bieg na dystansie 1000 m	min.	do 30 lat	3,40	3,55	4,10
				31-40 lat	3,55	4,10	4,25
				41-50 lat	4,25	4,40	4,55
				51-60 lat	-	-	-
4.	Wytrzymałość*	Marsz ciągły na dystansie 3000 m	m	do 30 lat	-	-	-
				31-40 lat	-	-	-
				41-50 lat	-	-	-
				51-60 lat	zaliczenie		

* Wytrzymałość (4) - tylko i wyłącznie dla IV gr. wiekowej, brak ocen oraz limitów czasowych.

TABELA 4.12.

CHARAKTERYSTYKA TESTU SPRAWNOŚCI FIZYCZNEJ DLA KOBIET

Lp.	CECHY MOTORYCZNE	NAZWA PRÓBY	JM	GR. WIEK.	OCENY		
					bdb	db	dst
1.	Siła (mięśni ramion)	Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem	ilość	do 30 lat	16	14	9
				31-40 lat	15	13	8
				41-50 lat	14	12	7
				51-60 lat	-	-	-
2.	Zwinność, koordynacja ruchowa	Bieg ze zmianą kierunku po kopercie	sek.	do 30 lat	26,0	27,4	28,8
				31-40 lat	27,3	28,7	30,1
				41-50 lat	28,6	30,0	31,4
				51-60 lat	-	-	-
3.	Wytrzymałość	Bieg na dystansie 600 m	min.	do 30 lat	2,35	2,50	3,05
				31-40 lat	2,40	2,55	3,10
				41-50 lat	2,45	3,0	3,15
				51-60 lat	-	-	-
4.	Wytrzymałość*	Marsz ciągły na dystansie 2000 m	m	do 30 lat	-	-	-
				31-40 lat	-	-	-
				41-50 lat	-	-	-
				51-60 lat	zaliczenie		

* Wytrzymałość (4) - tylko i wyłącznie dla IV gr. wiekowej, brak ocen oraz limitów czasowych.

Test sprawności fizycznej dla funkcjonariuszy Służby Celnej powinien być przeprowadzony raz w roku w dwóch terminach, od 1 maja do 30 czerwca danego roku kalendarzowego. Wyznaczenie okresu, w którym test powinien być przeprowadzony wynika z faktu, iż należy podzielić rok kalendarzowy na zimowy i letni w procesie szkolenia przyjmując wzorce zaczerpnięte z resortów mundurowych. Ponadto jest to czas, w którym możemy przeprowadzić test, a warunki pogodowe nie powinny mieć większego wpływu na jego przebieg.

Poniżej zaprezentowano opis testu sprawności fizycznej dla funkcjonariuszy celnych:

– **Uginanie i prostowanie ramion w podporze leżąc przodem:**

Z podporu leżąc przodem ćwiczący ugina ręce w stawach łokciowych i barkowych tak, aby stawy barkowe znalazły się co najmniej na wysokości łokci (tułów wyprostowany), po czym dokonuje wyprostowania w ww. stawach aż do uzyskania pozycji wyjściowej. Liczona jest ilość prawidłowo wykonanych powtórzeń ćwiczenia. W trakcie ćwiczenia nie wolno wykonywać przerw odpoczynkowych.

– **Bieg ze zmianą kierunku po kopercie**

W prostokącie 5 m x 3 m we wszystkich rogach i na przecięciu przekątnych ustawione są chorągiewki o wysokości około 150 cm. Chorągiewki oznaczone są literami A, B, C, D, E. Chorągiewka A usytuowana jest w miejscu startu na początku boku krótszego, B – na końcu boku krótkiego; na przeciwległym boku znajdują się chorągiewki C i D; na przecięciu przekątnych prostokąta umieszczona jest chorągiewka E.

Osoba ćwicząca startuje z pozycji wykroczonej (start wysoki) i omijając chorągiewki obiega je trzykrotnie po wyznaczonej trasie – koperta: A – B – E – C – D – E – A – (Rys.4.5).

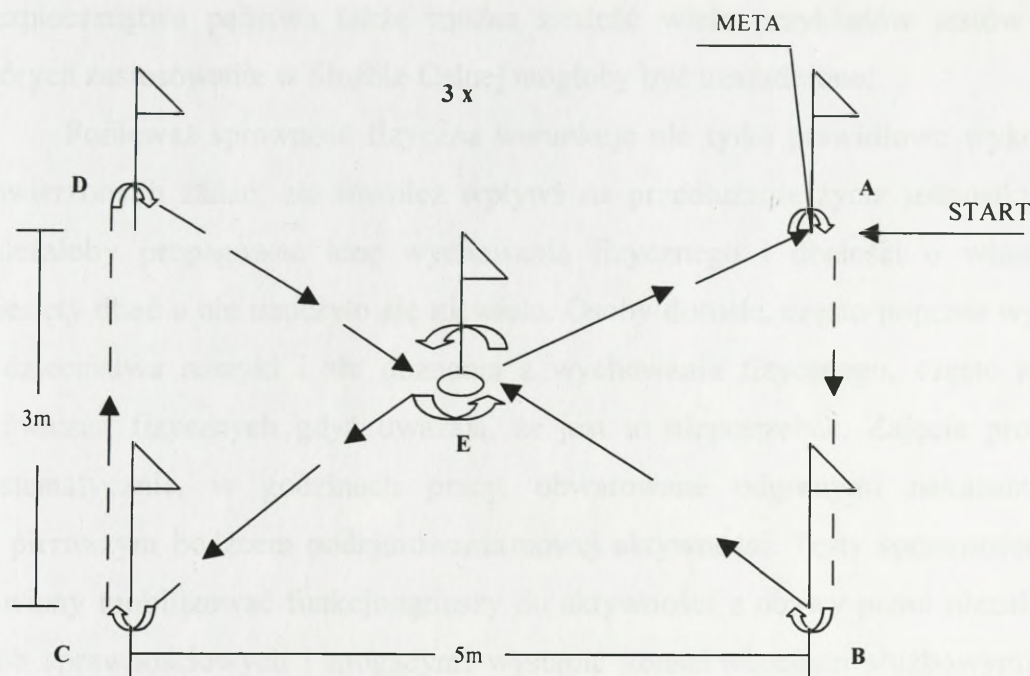
Po trzeciej rundzie przekroczenie linii mety powoduje zatrzymanie stopera przez osobę mierzącą czas. Próbę wykonuje się jeden raz.

– **Bieg na dystansie 1000 m mężczyźni, 600 m kobiety:**

Próbę najlepiej przeprowadzić na bieżni lekkoatletycznej. Na sygnał "na miejsca" testowany funkcjonariusz staje nogą wykroczną około 0,5 metra od linii startu w pozycji wysokiej (nie stosuje się startu niskiego). Następnie na sygnał "start" biegnie jak najszybciej do mety. Próbę wykonuje się jeden raz.

– **Marsz ciągły na dystansie 3000 m mężczyźni, 2000 m kobiety – dla IV gr. wiekowej:**

Na sygnał "na miejsca" testowany funkcjonariusz staje nogą wykroczną za linią startową w pozycji startowej wysokiej. Następnie na sygnał "start" maszeruje, truchta lub biegnie jak najszybciej do mety. Limit czasu jest nieograniczony.

Rys. 4.5. Bieg ze zmianą kierunku po kopercie

Źródło: opracowanie własne na podstawie testu sprawności fizycznej Policji

4.3. WNIOSKI

Ponieważ Służba Celna w Polsce nie dysponowała i do chwili obecnej nie dysponuje bronią palną, zasadnym było posługiwanie się w nazewnictwie szkoleń, wyrażeniem: „środki przymusu bezpośredniego”. Adaptując nowy program z omawianego zakresu i przejmując nowe obowiązki po akcesji w struktury unijne zauważono, iż środki przymusu bezpośredniego stanowią tylko element całej taktyki i technik interwencji, jednakże jak już opisano w rozdziale pierwszym niniejszej pracy nie przyjęto do chwili obecnej nazewnictwa taktyka i techniki interwencji, w związku z czym posługiwanie się naprzemienne nazewnictwem obowiązującym (przyjętym w zatwierdzonym programie szkolenia) i proponowanym było zasadne.

Podczas konstruowania zarówno testów sprawności fizycznej, programów szkoleń z zakresu egzaminowania i propozycji zmian szkoleniowych, autor korzystał z różnych materiałów krajowych i zagranicznych. Dogłębnej analizie zostały poddane rozwiązania przyjęte między innymi w takich krajach jak Niemcy, Izrael i Stany Zjednoczone. We wszystkich tych państwach kładzie się duży nacisk na wyszkolenie zarówno fizyczne, jak i strzeleckie. W polskich formacjach stojących na straży

bezpieczeństwa państwa także można znaleźć wiele przykładów testów i norm, których zastosowanie w Służbie Celnej mogłoby być uzasadnione.

Ponieważ sprawność fizyczna warunkuje nie tylko prawidłowe wykonywanie powierzonych zadań, ale również wpływa na przedłużenie życia jednostki, dlatego należałoby propagować ideę wychowania fizycznego i dbałości o własne ciało. Niestety dbać o nie nauczyło się niewielu. Osoby dorosłe, często poprzez wyniesione z dzieciństwa nawyki i złe doznania z wychowania fizycznego, często rezygnują z ćwiczeń fizycznych gdyż uważają, że jest to niepotrzebne. Zajęcia prowadzone systematycznie, w godzinach pracy, obwarowane odgórnymi nakazami często są pierwszym bodźcem podejmowania nowej aktywności. Testy sprawności z kolei, powinny mobilizować funkcjonariuszy do aktywności z obawy przed niezaliczeniem prób sprawnościowych i mogącymi wystąpić konsekwencjami służbowymi. Często odgórny nakaz uczestnictwa w takich zajęciach może się wiązać z pozytywnymi skutkami. Osoba początkowa nieprzychylnie nastawiona, może upodobać sobie sport i propagować tę ideę nie tylko na własnym organizmie, ale przenosić swoją fascynację na rodzinę, dzieci i propagować nawyki zdrowia i dbałości o własne ciało.

5. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Analiza wyników przeprowadzonych badań zilustrowała obraz zarówno populacji, na której zostały przeprowadzone badania, jak też wykazała jej subiektywne i obiektywne odczucia związane ze szkoleniem z taktyki i technik interwencji. Okazało się, iż zjawiska zachodzące w obszarze działalności szkoleniowej, mają niejednorodny charakter i często towarzyszy im sprzężenie zwrotne. Wartościowanie przez funkcjonariuszy celnych walorów poznawczych, emocjonalnych i wynikających z potrzeb zapewnienia bezpieczeństwa w procesie szkolenia, chęć oraz zakres współdziałania jednostek uczestniczących w szkoleniu, a także realne lub prognozowane przez nich rezultaty szkolenia mają swoje odzwierciedlenie w postawach funkcjonariuszy wobec proponowanych zajęć: motywują bądź zniechęcają do podejmowania określonych form aktywności w przewidzianym czasie jednostki lekcyjnej.

Po dokonaniu analizy potrzeb Służby Celnej w zakresie szkolenia z taktyki i technik interwencji (**problem nr 1**) autor pracy wnioskuje, iż potrzeby takie powinny być zaspokojone we wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Celnej. Polemizować można, czy wszystkie komórki powinny zostać objęte szkoleniem jednakowym, czy szkolenie powinno być zmienne w zależności od rodzaju grupy. Zdaniem autora, wstępne szkolenie w okresie służby przygotowawczej powinno być jednakowe dla wszystkich (zgodne z modułem I i II szkolenia z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego opisanym szczegółowo w rozdziale pierwszym), natomiast dalsze szkolenie doskonalące obligatoryjnie powinno odbywać się dla funkcjonariuszy pełniących służbę w komórkach realizacyjnych. Funkcjonariusz zajmujący się jedynie sprawami stricte fiskalnymi powinien uczestniczyć w zajęciach w innej grupie ćwiczebnej, na zasadzie możliwości wyboru. Wiąże się to zazwyczaj z innym stopniem sprawności fizycznej, determinującym przebieg procesu szkolenia i wywierającym wpływ na poziom bezpieczeństwa w czasie zajęć.

Wyniki badań wskazują, iż funkcjonariusze powinni być oceniani na podstawie testu sprawności fizycznej (**problem nr 2**), gdyż dla wielu jest to bodziec stymulujący do aktywnego uczestnictwa w zajęciach szkoleniowych. Takiej formie oceny

całkowicie przeciwne były jedynie osoby, które nie chciały uczestniczyć w żadnej formie zorganizowanej aktywności fizycznej. Na drugim miejscu wybrano jako formę oceny – możliwość praktyczną prezentacji poznanych technik w czasie szkolenia. Uzyskane wyniki świadczą pozytywnie o ankietowanych, gdyż funkcjonariusze nieprzymuszeni żadnym nakazem skłonili się jednak w stronę oceniania ich sprawności, pomimo iż mogli wybrać odpowiedź wskazującą, że nie chcą być poddawani żadnej formie oceny, a warunkiem zaliczenia corocznych egzaminów sprawdzających mogłaby być jedynie frekwencja na zajęciach.

W odniesieniu do zagrożenia i ryzyka związanego ze służbą (**problem nr 3**) należy stwierdzić, że funkcjonariusze celni zdają sobie sprawę z faktu, iż mogą być zagrożeni w chwili wykonywani obowiązków służbowych. Większość z nich (ponad 90%) stara się zachować zasady bezpieczeństwa, jednak mimo tego blisko 1/3 badanych (28,1%) nie czuje się bezpiecznie w trakcie pełnienia służby. Troska o siebie i partnera ze służby powinna być szczególnie widoczna tam, gdzie istnieje konieczność pracy zespołowej i współdziałania. Wykonując czynności służbowe w każdym momencie należy się liczyć z możliwością doznania napaści bądź innego ataku fizycznego lub słownego, którego następstwem może być użycie środków przymusu bezpośredniego. Dano nam tylko jedno życie i musimy nauczyć się je bronić w chwili, gdy ktoś broniąc własnych, prywatnych interesów może starać się je nam odebrać. Funkcjonariusze w zdecydowanej większości (ponad 80%) są gotowi bronić siebie i partnera ze służby, godząc się z możliwością trwałego uszkodzenia napastnika. Tylko niewielki odsetek funkcjonariuszy (niepełna 2%) nie stanęłoby w obronie własnej osoby bądź partnera ze służby. Jest to niewielka część populacji funkcjonariuszy prezentująca odmienne zdanie w tej kwestii, jednak należy się zastanowić nad przydatnością takich ludzi w komórkach realizujących zadania niebezpieczne i mogące się wiązać z narażeniem życia.

W odniesieniu do wymagań systemu szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji (**problem nr 4**) możemy oprzeć się na fazie przesłanek entymematycznych zawartych w rozdziale czwartym niniejszej dysertacji. Powinien być to komponent wyszkolenia specjalnego w skład którego wchodziłoby wychowanie fizyczne o charakterze ogólnym (w wymiarze 40% ogólnego czasu zajęć)

i wychowanie fizyczne o charakterze specjalnym (w wymiarze 50% ogólnego czasu zajęć). W ramach wyszkolenia specjalnego powinny funkcjonować takie podsystemy szkoleniowe, jak: samoobrona, taktyka i techniki interwencji oraz strzelectwo. Taka budowa systemu pozwoliłaby na określenie go mianem kompleksowego i spełniającego wymogi użyteczności w służbie. Z jednej strony nawiązywałaby do kształtowania postaw obronnych i pracy zespołowej – szczególnie użytecznych w służbie, z drugiej zaś zachęcałaby do dbałości o własne ciało, poziom sprawności i związane z tym poczucie wartości.

W świetle przeprowadzonych w połowie 2005 roku badań w zakresie jednostki, bądź osób realizujących proces szkolenia (**problem nr 5**) okazało się, iż na piętnaście jednostek organizacyjnych – tylko dwie izby celne robiły to we własnym zakresie, natomiast pozostałe, albo posiłkowały się instruktorami zewnętrznymi, najczęściej z Policji, klubów sportowych, bądź wcale nie prowadziły tego typu szkoleń zarówno podstawowych jak i doskonalących. Jednak pod koniec pierwszego kwartału 2006 roku ten stan zaczął ulegać zmianie i obecnie około 70% izb celnych realizuje lub przymierza się do realizacji szkolenia z omawianego zakresu, korzystając z własnej kadry instruktorskiej. Autor niniejszej dysertacji stoi na stanowisku, iż szkolenie powinno być zapewnione i przeprowadzane przez funkcjonariuszy pełniących służbę w komórkach realizacyjnych, tj. Wydziałach Zwalczania Przystępczości. Osoba taka powinna być odciążona z innych obowiązków w takim stopniu, aby mogła być w pełni odpowiedzialna za realizowany proces szkoleniowy. W niektórych przypadkach mogłaby to być osoba pełniąca służbę w Wydziale Kadr i Szkolenia danej jednostki organizacyjnej, jednakże ze względów zgrywania grupy do pracy zespołowej wydaje się to być niewskazane. Ponadto osoba taka – całkowicie oderwana od realnych rzeczywistych warunków służby – z czasem mogłaby zatracać pewne cechy lub pomijać istotne elementy procesu szkoleniowego.

Odnosząc się do kwestii bazy szkoleniowej (Ośrodka Szkoleniowego Kadr Celnych i Skarbowych w Otwocku) – niezbędnej do potrzeb prawidłowego przeprowadzenia procesu szkoleń (**problem nr 6**) zauważono, iż jest to jeden z głównych wymogów, jakie powinny zostać spełnione. Ponieważ Służba Celna jest już w posiadaniu takiego ośrodka i nie ma potrzeby wyposażania go od podstaw,

zasadnym byłoby skorzystanie z okazji i dokonanie stosownej modernizacji na potrzeby szkoleń specjalnych (oczywiście w przypadku całościowej akceptacji również broni palnej). Ponieważ jest to dość rozbudowana baza szkoleniowa mieszcząca się w jednym kompleksie, a jednocześnie dysponująca rozległymi terenami zielni wokół co oznacza, że modernizacja nie pochłonięłaby tak znaczących nakładów finansowych jak miałyby to miejsce w przypadku budowy nowego obiektu od podstaw. Modernizacji szczególnie powinny być poddane pomieszczenia przeznaczone na gabinety odnowy biologicznej. Dodatkowo należałoby wygospodarować znaczącą powierzchnię na powiększenie istniejącej siłowni, która w stanie obecnym nie spełnia żadnych kryteriów funkcjonalności. Szczególnie istotnym przedsięwzięciem byłaby budowa strzelnicy w pełni przystosowanej do strzelań z broni sportowej, krótkiej palnej, oraz strzelb gładkolufowych i karabinów maszynowych. Pomimo iż projekt nowej Ustawy o Służbie Celnej nie przewiduje wyposażenia funkcjonariuszy w broń maszynową, to eskalacja zamachów terrorystycznych, a także proliferacja broni masowego rażenia mogą w niedługim czasie wymusić konieczność posiadania takiej broni na stanie służbowym.

W świetle przeprowadzonych badań z zakresu stosunku funkcjonariuszy celnych do szkolenia oraz kadry instruktorskiej prowadzącej szkolenie (**problem nr 7**) można stwierdzić, iż przyjęta hipoteza robocza, odnosząca się do przyjętego problemu, znalazła potwierdzenie w toku przeprowadzonych badań.

Żeby szkolenie przyniosło zamierzony skutek, biorący w nim udział funkcjonariusze powinni być odpowiednio zmotywowani wewnątrz do udziału w nim, a nie kierowani nakazem przełożonych. Zdecydowana większość badanych (89,9%) poleciłaby szkolenie innym funkcjonariuszom, wyrażając aprobatę przyjętego toku prowadzonych zajęć i płynących z nich treści. Wyrazem tego były w większości bardzo dobre oceny wystawione swoim instruktorom. Prawie $\frac{3}{4}$ deklarowało chęć uczestnictwa w takich zajęciach raz lub dwa razy w tygodniu. Oczekiwania funkcjonariuszy skupiały się jednak na części głównej, czyli tej, która prawdopodobnie była wewnętrznym motorem napędowym skłaniającym do uczestnictwa w zajęciach.

Funkcjonariusze uczestniczący w szkoleniu preferowali zwiększenie czasu zajęć przeznaczonych na naukę elementów walki i samoobrony, następnie ćwiczeń taktycznych oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego. Tak zmotywowane środowisko funkcjonariuszy w pełni odpowiadało przyjętej hipotezie roboczej. Ponieważ większość funkcjonariuszy pierwszy raz miała kontakt z takim rodzajem aktywności ruchowej – nie zawsze byli w stanie ocenić, czy zajęcia są prowadzone atrakcyjnie. Prawdopodobnie zmieni się to po pewnym czasie, gdy będą mogli porównać prowadzących pod względem stylów prowadzenia zajęć, podejścia do ćwiczących i prezentowanych własnych postaw i umiejętności do w stosunku do prowadzonej problematyki.

Dokonując próby ustosunkowania się do problemu postawionego na wstępie pracy (**problem nr 8**), odnoszącego się do powiązań szkolenia z zakresu taktyki i technik interwencji z problematyką nauczania podstawowego modułu szkoleniowego w okresie służby przygotowawczej, można stwierdzić, iż problem ten został wyczerpany w trakcie omawiania problemu nr 4.

Z zaprezentowanych wyników badań oraz sformułowanych wniosków wynika, że przyjętą hipotezę roboczą: „System szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy celnych z zakresu taktyki i technik interwencji powinien być zbudowany kompleksowo, a realizowany modułowo i permanentnie w okresie służby przygotowawczej i stałej” należy uznać za zweryfikowaną pozytywnie. Dotyczy to nie tylko przyjętego nazewnictwa taktyka i techniki interwencji lecz również zaproponowanego w fazie koncepcyjnej systemu szkoleń specjalnych, w skład którego powinno wchodzić zagadnienie taktyki i technik interwencji.

Jednakże istnieje potrzeba wprowadzenia kilku wyjaśnień odnośnie modułowości i trwałości procesu szkoleniowego.

Celem doprecyzowania wniosków końcowych, należy dodać, iż zdaniem autora, osoba przyjmowana do służby powinna być automatycznie kierowana na szkolenie. W chwili obecnej wykonywanie obowiązków powierza się funkcjonariuszowi z momentem zatrudnienia, a dopiero po roku czy półtora – oddelegowuje się na przeszkolenie. Czy jest to słuszny kierunek działania? W innych służbach resortowych w Polsce, np.: Policja, Straż Graniczna, gdy tylko

kandydat zostanie przyjęty do pełnienia służby – w ciągu najczęściej kilku dni zostaje odesłany do jednej ze szkół resortowych. Spędzając w szkole od trzech do dziewięciu miesięcy nabywa nowe umiejętności praktyczne i pogłębia poziom wiedzy z konkretnego zakresu. Ta opinia na pewno będzie miała tyleż samo przeciwników co i zwolenników, jednakże jeżeli coś funkcjonowało latami, to nie znaczy to, że jest idealne. Wprowadzenie proponowanych przez autora zmian pozwoliłoby na szybszą oraz bardziej właściwą ocenę przez kadrę prowadzącą nowo przyjętych funkcjonariuszy i przydzielenie ich do właściwych komórek organizacyjnych.

Jednakże duża część niniejszego opracowania stanowi jedynie koncepcję, której ewentualne wprowadzenie będzie zależało od wprowadzenia zmian ustawowych, a przede wszystkim od konstruktywnej i twórczej pracy polityków, których zadaniem jest dokonywanie tych zmian.

1. W. Gnyński, J.W., *Teoria i metody interwencji społecznej*, Warszawa 2003.
2. Dąbko, J., *Zerowski sprawozdanie z pracy w latach 1995-1997*, AWT, Gdańsk 1997.
3. Encyklopedia Powszechna PWN, Warszawa 1973.
4. Gócki A., *Metody opisu i wyjaśniania dynamicznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987.
5. Harris R., Lamb R., *The encyclopaedic dictionary of psychology*, Blackwell, London 1988.
6. Jagurz M., *Samokontrola i samocena w wychowaniu dzieci*, AWT, Wrocław 1994.
7. Janowski A., *Psychologia społeczna a systemy wychowania*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1990.
8. Kłobucki J., *Zarządzanie organizacją*, w: *Wyższa Szkoła Handlu i Przem.*, Warszawa 1999.
9. Kujawa D., *„Organizacja administracji centralnej krajów Unii Europejskiej”* (w.), *Zeszyty naukowe nr 22-02*, WSC, Warszawa 2002.
10. Kubiński T., *Problemy dobrej roboty*, w: *Ossolińska*, Wrocław 1982.
11. Kubiński T., Fuljanty M. (red.), *Testy sprawności i próby wytrzymałości*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Częstochowa 1997.

BIBLIOGRAFIA

1. POZYCJE ZWARTE:

1. Bednarczyk H., *Kształcenie i szkolenie modułowe dla rynku pracy*, Warszawa 2003.
2. Bullock A., Stallybrass O., Trombley S. (red.), *Słownik pojęć współczesnych*, Książnica, Katowice 1999.
3. Czabański B, Makutynowicz Cz., *Teoria wychowania fizycznego z elementami teorii sportu*, WWSP, Zielona Góra 1996.
4. Czyżowicz W. (red.), *Kształcenie funkcjonariuszy i specjalistów celnych*, WSE, Warszawa 2002.
5. Dobrzyjałowski J., Z.W Grądzki Z.W., *Taktyka i techniki interwencji oraz wyszkolenie strzeleckie*, Warszawa 2005.
6. Drabik, J., *Testowanie sprawności fizycznej u dzieci, młodzieży i dorosłych*, AWF, Gdańsk 1997.
7. *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1973.
8. Górski A., *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Warszawa 1987.
9. Harre R., Lamb R., *The encyclopedic dictionary of psychology*, Blackwell, London 1998.
10. Jagusz M., *Samokontrola i samoocena w wychowaniu fizycznym*, AWF, Wrocław 1994.
11. Janowski A., *Psychologia społeczna a zagadnienia wychowania*, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1990.
12. Kisielnicki J., *Zarządzanie organizacją*, wyd. Wyższa Szkoła Handlu i Prawa, Warszawa 1999.
13. Kolasińska D., „Organizacja administracji celnych krajów Unii Europejskiej” (w:), *Zeszyty naukowe nr 2/2002*, WSC, Warszawa 2002.
14. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, wyd. Ossolineum, Wrocław 1982.
15. Kozar J., Fuljanty M. (red.), *Testy sprawności fizycznej i próby wydolnościowe*, Wojewódzki Ośrodek Metodyczny, Częstochowa 1997.

16. Krupiński R. (red.), *Zarządzanie strategiczne – koncepcje i metody*, Akademia Ekonomiczna, Wrocław 2001.
17. Kupisiewicz Cz., *Dydaktyka ogólna*, Graf Punkt, Warszawa 2000.
18. Lambert T., *Problemy zarządzania*, wyd. Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1999.
19. Lauster P., *Świadomość samego siebie, Świat Książki*, Warszawa 1995.
20. Łaguna M., *Szkolenia, jak je prowadzić by.....*GWS, Gdańsk 2004.
21. Maslow A.H., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990.
22. Maszczak T., (red.), *Metodyka wychowania fizycznego*, Warszawa 2004.
23. Naruszewicz S., *Polityka spójności Unii Europejskiej*, Difin, Warszawa 2004.
24. Obój K., *Strategia organizacji*, PWE, Warszawa 1998.
25. Okoń W., *Słownik pedagogiczny*, Warszawa 1981.
26. Osiński W., *Zagadnienia motoryczności człowieka*, Monografie, AWF, Poznań 1985.
27. Pilecka W., Rudkowska G., Wrona L. (red.), *Podstawy psychologii*, Wydawnictwo Naukowe AP, Kraków 1998.
28. Pływaczewski W., Kędzierska G., *Leksykon policyjny*, WSPS, Szczytno 2001.
29. Półtorzycki J., *Dydaktyka dla nauczycieli*, Novum, Płock 2002.
30. Rosa R., *Filozofia bezpieczeństwa*, Bellona, Warszawa 1997.
31. Sharley B.I., *Coaches Guide to sport physilogy*, H. K. P., Champaign 1986.
32. Stańczyk J., *Paradygmat bezpieczeństwa narodowego*, (w:) Stefanowicz J., *Między tożsamością i wspólnotą*, Warszawa 1996.
33. Szopa T., *Bezpieczeństwo człowieka we współczesnym świecie*, IPWC, Warszawa 1998.
34. Szulc B., Mazurek Z., Majewski T., *Wpływ kompetencji kierowniczych jako wyznacznik profesjonalizmu, na kariery zawodowe oficerów*, Warszawa 2002.
35. Świniarski J., *O naturze bezpieczeństwa, Prolegomena do zagadnień ogólnych*, Warszawa – Pruszków 1997.
36. T. Lewowicki T., *O uczestnictwie w procesach edukacyjnych*, [w:] Półtorzycki J., Wesołowska E.A. (red.), *Uczestnicy procesu dydaktycznego*, Wydawnictwo Adam Maszczak, Toruń 1994.

37. Talaga J., *Sprawność fizyczna ogólna – testy*, Zysk i Spółka, Poznań 2004.
38. Tokarski J., *Słownik Wyrazów Obcych PWN*, Warszawa 1971 r.
39. Ulatowski T., *Teoria i metodyka sportu*, Sport i Turystyka, Warszawa 1981.
40. Urbańska K., *Przygotowanie służby celnej do wymagań unijnych* [w:] *Zeszyty naukowe* 2/2002, WSC, Warszawa 2002.
41. Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Scholar, Warszawa 1999.
42. Zięba R., *Kategorie bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, (w:) *Bezpieczeństwo Narodowe i Międzynarodowe u schyłku XX wieku*, (red.) D.B. Bobrow, E. Halizak, R. Zięba, Uniwersytet Warszawski, Fundacja Stosunków Międzynarodowych, Warszawa, 1997.

2. ARTYKUŁY:

1. Adamus M., (w:) *Samoocena a zachowanie społeczne*, Edukacja i Dialog Nr 159/2004.
2. Gronicki M., wystąpienie powitalne (w:), „Customs – Security through Co-operation”. Gdańsk, 25 październik 2004.
3. Jarmul J., *Polska administracja celna w procesie integracji z UE*, [w:] Monitor Prawa Celnego nr 11/1998.
4. Starosta W., Dępczyńska J, Kos H., Radzińska M. (red.), *O trafności samooceny zawodnika w doskonaleniu techniki sportowej*, Wychowanie Fizyczne i Sport nr 2/2000.
5. Studenski R., *Techniczne, organizacyjne i psychologiczne uwarunkowania przyczynowości wypadkowej*, Materiały pokonferencyjne „bezpieczeństwo pracy, edukacja, środowisko”, Katowice 2003.
6. Vogl-Lang B., *From a mission to a vision*, Materiały pokonferencyjne „Customs – Security Thorough Co – operation”, Gdańsk, 25-26 październik 2004.
7. Walasek P., [w:] *Niegroźne i groźne kontuzje*, Żyjmy dłużej nr 5, Medi press, 2001.
8. Walik A., *Nauczyciel – dorosły uczeń w procesie planowania rozwoju zawodowego*, Kwartalnik Pedagogiczny nr 2/196/2005.
9. *Warunki celne eksportu towarów do USA* (w:), Konsulat RP w Los Angeles, – *Poradnik dla polskiego eksportera*, maj 2001.
10. Wójcik D., (w:) prezentacji: *bezpieczeństwo osobiste policjantów*, Gazeta Policyjna Nr 33/2004, Komenda Główna Policji, Warszawa 2004.
11. Zdebski R., *Zadania polskich służb celnych w perspektywie przystąpienia do Unii Europejskiej*, (w:) Monitor Prawa Celnego Nr 4 z 2002.
12. *Motywowanie nauczycieli do pracy – kurs metodyczny*, Białystok 2004.

3. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE I DOKUMENTY:

1. Dziennik Ustaw Nr 71 z 2001 r., poz. 738.
2. Dziennik Ustaw Nr 89 z 2002 r., poz. 804.
3. Dziennik Ustaw Nr 73 z 2002 r., poz. 673.
4. Dziennik Ustaw Nr 23 z 2002 r., poz. 226.
5. Dziennik Ustaw Nr 23, z 2002 r., poz. 226.
6. Dziennik Ustaw Nr 41 z 2002 r., poz. 365.
7. Dziennik Ustaw Nr 43 z 2002 r., poz. 408.
8. Dziennik Ustaw Nr 156 z 2004 r., poz. 1641.
9. Dziennik Ustaw Nr 286 z 2004 r., poz. 2874.
10. Dziennik Ustaw Nr 272 z 2004 r., poz. 2692.
11. Dziennik Ustaw Nr 68 z 2004 r., poz. 622.
12. Dziennik Ustaw Nr 87 z 2004 r., poz. 830.
13. Dziennik Ustaw Nr 87 z 2004 r., poz. 831.
14. Dziennik Ustaw Nr 68 z 2004 r., poz. 622.
15. Dziennik Ustaw Nr 155 z 2005 r., poz. 1301.
16. Dziennik Ustaw Nr 8 z 2005 r., poz. 60.
17. Dziennik Ustaw Nr 261 z 2005 r., poz. 2191.
18. Dziennik Ustaw Nr 12 z 2006 r., poz. 77.
19. Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 50/2006 w sprawie wprowadzenia kryteriów oceny sprawności fizycznej osób ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji.
20. Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 126/1998 w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego instrukcji o przeprowadzeniu testu sprawności fizycznej dla policjantów.
21. Decyzje Komendanta Głównego Policji nr 155/2005 w sprawie wprowadzenia do użytku służbowego instrukcji o przeprowadzeniu testu sprawności fizycznej dla policjantów.
22. Decyzja Komendanta Głównego Policji Nr 713/2005 w sprawie szkolenia strzeleckiego policjantów.

23. Zarządzenie Komendanta Głównego SG Nr 17/2000 w sprawie czynności prowadzonych wobec kandydatów do służby w Straży Granicznej.
24. Zarządzenie Nr 3 Ministra Finansów z dnia 30 stycznia 2006 r. w sprawie podziału kompetencji w Ministerstwie Finansów.
25. Decyzja nr 163/2001/CE Parlamentu Europejskiego, Media szkolenia 2001-2006. (Zaproszenie do składania wniosków 86/04).
25. Declaration by the representatives of the governments of the Member States, meeting within the Council, concerning the continuing role of customs services after 1992, Official Journal C 262, 17/10/1990.
26. *Informacje nt. wybranych zagadnień z działalności administracji celnej w 2000 r.* - materiał opracowany w Biurze Statystyki Celnej i Analiz GUC, Warszawa, 17.01.2001 r.
27. *Izraelski system szkolenia Policji*, Szkoła Główna Policji, Izrael 2004.
28. Komisja Wspólnot Europejskich, *Program prac komisji Wspólnot Europejskich na 2005 rok*, Bruksela 2005.
29. *Kompendium Statystyczne Administracji Celnej (2000-2004)*, MF, Warszawa 2005.
30. Materiały informacyjne ambasady Francji w Polsce, Warszawa 2006.
31. Materiały pokonferencyjne „bezpieczeństwo pracy, edukacja, środowisko”, Katowice 2003.
32. Materiały statystyczne MSWiA, Warszawa 2006.
33. Materiały wewnętrzne ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce, Warszawa 2005.
34. *Polska Służba Celna w Unii Europejskiej*, Materiał konferencyjny, GUC, Warszawa 2001.
35. *Polski Podręcznik Celny (zm.nr 1/czerwiec 2005, rozdział 32.00.00)*.
36. *Program szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego funkcjonariuszy celnych w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego*, Ministerstwo Finansów, Służb Celna, 2005.
37. *Strategia działania administracji celnej 2004+*, Warszawa 2002.
38. *Strategia rozwoju lokalnego gminy Kiernozia* 2005.

39. *Struktura i rola administracji celnych w Unii Europejskiej*, – materiał opracowany w Biurze Współpracy Międzynarodowej i Integracji Europejskiej GUC, Warszawa 2001.
40. *Struktura schematu organizacyjnego Francuskiej Służby Celnej*. Ambasada Francji w Polsce – prezentacja organizacji i zadań Służby Celnej, Warszawa 2004.
41. System szkolenia w Służbie Celnej, MF, Warszawa 2004.
42. *Szkolenia pracowników jako system*, Materiały wewnętrzne Instytutu Zarządzania, Warszawa 2005.
43. *The Swedish Customs Service – a crime fighting – public authority*, Materiał prezentacyjny Szwedzkiej Służby Celnej, Sztokholm 2001.

4. STRONY INTERNETOWE:

1. www.bialapodlaska.uc.gov.pl z dnia 24.11.2005 r.
2. www.customs.ustreas.gov z dnia 25.11.2005 r.
3. www.eldamar.my.link.pl z dnia 12.12.2005 r.
4. www.infoobywatel.gov.pl z dnia 20.11. 2005 r.
5. www.giwera.pl z dnia 01.03.2006 r.
6. www.mf.gov.pl z dnia 20. 11. 2005 r.
7. www.kgp.gov.pl z dnia 20.11.2005 r.
8. www.kadry2p.pl z dnia 1.11.2005 r.
9. www.panaeuropa.pl z dnia 19.12.2005 r.
10. www.twoja-firma.pl z dnia 17.02.2006 r.
11. www.planet.id.com.pl z dnia 01.03.2006 r.
12. wwf.pl z dnia 20.11.2005, J. Szcepański, *O humanistycznej wizji świata*, referat PAN.
13. www.tf.pl. z dnia 15.12.2005 r.
14. www.wbc.poznań.pl z dnia 15.01.2006 r.
15. www.wikipedia.org.pl z dnia 01.09.2005 r.
16. www.wudang.cis.com.pl z dnia 14.12.2005 r.

Struktura polskiej administracji celnej w terenie

Izba Celna	Podległe Urzędy Celne (UC)	Podległe Oddziały Celne (OC)
IC w Białej Podlaskiej	UC w Lublinie	OC w Puławach, OC w Lublinie, OC w Biłgoraju
	UC w Zamościu	OC w Zamościu, OC w Hrebennem, OC w Hrubieszowie, OC w Zosinie, OC w Chełmie, OC w Dorohusku, OC Drogowy w Dorohusku, OC w Tomaszowie Lubelskim
	UC w Białej Podlaskiej	OC w Małaszewiczach Centralnych, OC w Małaszewiczach Połud., OC „WOC” w Małaszewiczach, OC w Międzyrzecu Podl., OC w Kowalewie, OC w Terespolu, OC Drogowy w Terespolu, OC w Sławatyczach
IC w Białymstoku	UC w Białymstoku	OC Kolejowy w Kuźnicy, OC Kolejowy, OC Drogowy w Kuźnicy, OC w Czeremsze, OC w Siemianówce, OC w Połowcach, OC w Bobrowniach, Przejście graniczne w Białowieży.
	UC w Łomży	OC w Łomży
	UC w Suwałkach	OC w Augustowie, OC w Rudawce, OC w Suwałkach
IC w Gdyni	UC w Gdyni	OC we Władysławowie, OC „Dworzec Morski” w Gdyni, OC II w Gdyni, OC „Basen IV” w Gdyni, OC „Baza Kontenerowa” w Gdyni, OC „Terminal Promowy” w Gdyni, OC Pocztowy w Gdyni
	UC w Słupsku	OC w Ustce, OC w Kościerzynie, OC w Lęborku, OC w Chojnicach
	UC Gdańsk	OC w Starogardzie Gdańskim, OC w Tczewie, OC w Kwidzynie, OC Port Lotniczy Gdańsk-Rębiechowo, OC „Basen im. Władysława IV”, OC „Baza Promowa”, OC „Stocznie Morskie”, OC „Port Północny” w Gdańsku
IC w Katowicach	UC w Katowicach	OC w Katowicach, OC w Tychach, OC w Dąbrowie Górniczej, OC Port Lotniczy Katowice-Pyrzowice
	UC w Gliwicach	OC Pocztowy w Bytomiu, OC Gliwicach, OC w Raciborzu
	UC w Częstochowie	OC w Częstochowie
	UC w Bielsku Białej	OC w Czechowicach Dziedzicach, OC w Żywcu, OC w Cieszynie
IC w Kielcach (od 1.IX.05)	UC w Kielcach	OC w Kielcach, OC w Starachowicach, OC w Sandomierzu
Izba Celna w Krakowie	UC w Krakowie	OC I w Krakowie, OC II w Krakowie, OC Port Lotniczy Kraków-Balice
	UC w Nowym Targu	OC w Nowym Targu, OC w Andrychowie
	UC w Nowym Sączu	OC w Nowym Sączu, OC w Tarnowie
IC w Łodzi	UC I w Łodzi	OC I w Łodzi, OC w Sieradzu, OC w Pabianicach
	UC II w Łodzi	OC II w Łodzi, OC III w Łodzi, OC w Kutnie
	UC w Piotrkowie Tryb.	OC w Piotrkowie Trybunalskim
IC w Olsztynie	UC w Olsztynie	OC w Olsztynie, OC w Korszach, OC w Szczytnie, OC w Bezledach, OC w Bartoszycach, OC w Gołdapi
	UC w Elblągu	OC w Braniewie, OC Gronowie, OC w Elblągu, OC w Iławie
IC w Opolu	UC w Opolu	OC w Opolu, OC w Kędzierzynie Koźlu, OC w Nysie
w Poznaniu	UC w Poznaniu	OC w Gądkach, OC w Poznaniu, OC „MTP” w Poznaniu, OC w Gnieźnie, OC Port Lotniczy Poznań-Ławica

	UC w Kaliszu	OC w Kaliszu, OC w Koninie
	UC w Pile	OC w Pile
	UC w Lesznie	OC w Nowym Tomyslu, OC w Lesznie
IC w Przemyslu	UC w Rzeszowie	OC w Lezajsku, OC w Jasionka, OC w Rzeszowie, OC w Dębicy, OC w Stalowej Woli, OC w Mielcu
	UC w Krośnie	OC w Krośnie, OC w Sanoku, OC w Krościenku
	UC w Przemyslu	OC w Przemyslu, OC Kolejowy w Przemyslu, OC w Medyce, OC w Medyka-Żurawica, OC w Jaroslawiu, OC w Korczowej, OC w Werchracie
IC w Rzepinie	UC w Zielonej Górze	OC w Zielonej Górze, OC w Olszynie
	UC w Gorzowie Wielkopolskim	OC w Gorzowie Wielkopolskim, OC w Świecku
IC w Szczecinie	UC w Szczecinie	OC „Nabrzeże HUK” w Szczecinie, OC w Szczecinie, OC Port Lotniczy – Szczecin Goleniów, OC w Stargardzie Szczecińskim, OC w Świnoujściu, OC w Lubieszynie
	UC w Koszalinie	OC w Koszalinie, OC w Kołobrzegu, OC w Darłowie, OC w Szczecinku,
IC w Toruniu	UC w Toruniu	OC w Toruniu, OC w Grudziądzu, OC w Brodnicy, OC we Włocławku
	UC w Bydgoszczy	OC I w Bydgoszczy, OC II w Bydgoszczy, OC w Inowrocławiu
IC w Warszawie	UC I w Warszawie	OC I Warszawie, OC II w Warszawie, OC III w Warszawie, OC IV w Warszawie
	UC II w Warszawie	OC V w Warszawie, OC VI w Warszawie, OC VII w Warszawie, OC w Nowym Dworze Mazowieckim
	UC III Port Lotniczy w Warszawie	OC Osobowy w Warszawie, OC Towarowy I w Warszawie, OC Towarowy II w Warszawie, OC Towarowy III w Warszawie.
	UC w Siedlcach	OC w Garwolinie, OC w Siedlcach
	UC w Pruszkowie	OC I w Pruszkowie, OC II w Pruszkowie, OC w Błoniu, OC w Mszczonowie, OC w Płocku
	UC w Ciechanowie	OC w Ciechanowie, OC w Ostrołęce
	UC w Radomiu	OC w Radomiu, OC w Grójcu
IC we Wrocławiu	UC we Wrocławiu	OC I we Wrocławiu, OC II we Wrocławiu, OC Port Lotniczy
	UC w Wałbrzychu	OC w Wałbrzychu, OC w Jeleniej Górze,
	UC w Legnicy	OC w Legnicy, OC w Polkowicach, OC w Żarskiej Wsi,

Źródło: opracowanie własne na podstawie Zarządzenia Ministra Finansów Nr 8 z 25.04.2002 r. w sprawie nadania statutów izmom celnym i urzędów celnym – Dziennik Urzędowy Ministra Finansów Nr 6 z 2002 r., poz. 29, oraz Dziennik Ustaw Nr 272 z 2004 r., poz. 2692, Dziennik Ustaw Nr 135 z 2005 r., poz. 1137.

KWESTIONARIUSZ WYWIADU
NIELAJNEGO, NIESTANDARDYZOWANEGO

1. Czy wie Pan/i co to jest taktyka i techniki interwencji?
2. Czy wie Pan/i co to są środki przymusu bezpośredniego?
3. Czy czuje się Pan/i bezpiecznie w czasie służby?
4. Jakie jest Pana/i nastawienie do szkolenia fizycznego?
5. Czy dobrym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie testów sprawności fizycznej do Służby Celnej?
6. Czy wszyscy funkcjonariusze powinni zostać objęci testami sprawnościowymi, warunkującymi możliwość przyjęcia w struktury Służby Celnej?
7. Z kim chętniej odbyłby Pan/i zajęcia szkoleniowe z zakresu śpb?
8. Czy myśli Pan/i że zajęcia z zakresu śpb wpłyną pozytywnie na wizerunek funkcjonariuszy?
9. Czy możliwość udziału w zajęciach o charakterze sportowym stanowi dla Pana/i nowe wyzwanie?
10. Co wywarło na Panu/i największe wrażenie w czasie udziału w procesie szkoleniowym z zakresu śpb?
11. Czy udział w zajęciach z zakresu stosowania śpb skłonił Pana/Panią do podjęcia dodatkowej aktywności fizycznej?
12. Ile razy był Pan/i zagrożony w czasie wykonywania obowiązków służbowych i musiał liczyć tylko na własne siły fizyczne i zdolności oratorsko – psychologiczne w rozwiązaniu sytuacji konfliktowej?
13. Czy mąż/żona mobilizuje Pana/Panią do dbałości o własną kondycję fizyczną?
14. Jaką największą zachętą jest dla Pana/i możliwość uczestnictwa w zajęciach szkoleniowych z zakresu śpb?
15. W którym momencie zajęcia z zakresu stosowania śpb mogły wydawać się dla Pana/i najmniej absorbujące?
16. Czy w aspekcie nowych zagrożeń terrorystycznych uważa Pan/i iż szkolenie takie powinno mieć zwiększoną liczbę godzin czasu trwania?

17. Czy uważa Pan/i, iż Służba Celna dysponuje odpowiednią bazą szkoleniową w zakresie szkoleń fizycznych?
18. Czy wie Pan/i co to jest trójkąt bezpiecznej asekuracji?
19. Czy uważa Pan/i, że szkoleniem z zakresu wyszkolenia fizycznego, w tym stosowania środków przymus bezpośredniego powinni zostać objęci tylko funkcjonariusze – ochotnicy?
20. Czy posiada Pan wystarczające umiejętności pozwalające zastosować poznane elementy stosowania środków przymusu bezpośredniego w realnym zagrożeniu z pojedynczym agresorem?

KWESTIONARIUSZ ANKIET

W Ankiecie (Ankiety) Służby Celnej, oprócz nazwy, w której jest to pytanie, należy podać również numer pytania i jego treść. Pytania te powinny być sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, aby nie wywoływały wątpliwości w odbiorcy. Pytania te powinny być sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, aby nie wywoływały wątpliwości w odbiorcy.

Ankieta w celu jej sformułowania w formie tabeli. Pytania te powinny być sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, aby nie wywoływały wątpliwości w odbiorcy.

Warszawa, dnia ...

WARSZAWA 2004

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

KWESTIONARIUSZ ANKIETY

W Akademii Obrony Narodowej opracowywane są badania dotyczące systemu szkolenia i doskonalenia funkcjonariuszy Służby Celnej z zakresu taktyki i technik interwencji. Proszę korzystając z Pan/a/i uprzejmości i doświadczeń, o udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w niniejszym kwestionariuszu. Pan/a/i pomoc pozwoli zmodernizować i ujednolicić dotychczasowy system szkolenia z przedmiotowego zakresu.

Ankieta w całości jest anonimowa, a wyniki badań będą wykorzystane wyłącznie do celów naukowych i prezentowane w sposób zbiorczy.

Serdecznie dziękuje za pomoc:
mgr Konrad Raczkowski

WARSZAWA 2005 r.

1) Jakimi motywami kierował się Pan/Pani wybierając zawód funkcjonariusza celnego?

(proszę o zakreślenie kółkiem numerów wybranych odpowiedzi)

1. Pewność pracy (gwarancja stałej pracy)
2. Zainteresowanie tym zawodem
3. Prestiż zawodu funkcjonariusza celnego
4. Namowa rodziny, znajomych
5. Stałe wynagrodzenie, nagrody, premie
6. Wybór zawodu był przypadkowy
7. Inne (jakie?).....

2) Czy jest Pan/Pani zadowolony/a z aktualnie posiadanej sprawności fizycznej?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Zdecydowanie nie
2. Raczej nie
3. Trudno powiedzieć
4. Raczej tak
5. Zdecydowanie tak

3) Czy jest Pan/Pani zadowolony/a z aktualnie posiadanych umiejętności praktycznych w zakresie stosowania taktyki i technik interwencji?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Zdecydowanie nie
2. Raczej nie
3. Trudno powiedzieć
4. Raczej tak
5. Zdecydowanie tak

4) Dlaczego zdecydował się Pan/Pani uczestniczyć w zajęciach szkoleniowych z zakresu taktyki i technik interwencji?

(proszę o zakreślenie kółkiem numerów wybranych odpowiedzi)

1. Polecenie służbowe
2. Chęć poprawy własnej kondycji fizycznej
3. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa własnego poprzez poznawanie nowych technik i doskonalenie już znanych
4. Możliwość nawiązania bliższych przyjaźni z uczestnikami zajęć
5. Oderwanie się od czynności służbowych
6. Inne, jakie?.....

5) Które z poniższych punktów charakteryzowałoby szkolenie zgodne z Pana/Pani oczekiwaniami?

(proszę o zakreślenie opisu wybranej odpowiedzi w kolejnych wierszach tabeli)

Lp.	Rodzaj elementu zajęć	Opis		
		rzadziej	bez zmian	częściej
1.	Ćwiczenia ogólnorozwojowe			
2.	Gry zespołowe np.: piłka nożna, siatkowa			
3.	Zajęcia prowadzone pod kątem stosowania środków przymusu bezpośredniego np: kajdanki, pałki.			
4.	Ćwiczenia taktyczne pozorujące realne zagrożenie			
5.	Elementy samoobrony i nauki walki			

- 6) Czy poleciliby Pan/Pani uczestnictwo w zajęciach szkoleniowych z zakresu stosowania taktyki i technik interwencji, (środków przymusu bezpośredniego) innym funkcjonariuszom?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Tak   2. Nie   3. Nie wiem

- 7) Jakie umiejętności związane z taktyką i technikami interwencji chciałby Pan/Pani doskonalić szczególnie?

(proszę o zakreślenie kółkiem numerów wybranych odpowiedzi)

1. Zatrzymywanie pojazdów
2. Obezwładnianie osób, samoobrona
3. Zakładanie kajdanek
4. Przeprowadzanie kontroli pojazdu, osób
5. Współpraca w grupie
6. Szybkie podejmowanie decyzji

- 8) Czy dotychczas prowadzone zajęcia z zakresu taktyki i technik interwencji (stosowania środków przymusu bezpośredniego) zwiększyły pewność siebie i wiarę we własne siły Pana/Pani?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Zdecydowanie nie   2. Raczej nie   3. Trudno powiedzieć   4. Raczej tak
5. Zdecydowanie tak

- 9) Z którymi z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan/Pani?

(proszę o zakreślenie kółkiem numerów wybranych odpowiedzi)

1. Nigdy nie byłem i chyba nie będę w sytuacji zagrożenia
2. Zawsze czuję się bezpiecznie, wiem że nic mi nie grozi
3. Staram się zachować zasady bezpieczeństwa i wzajemnej asekuracji
4. Nie czuję się bezpiecznie w trakcie wykonywania obowiązków służbowych

- 10) Czy byłby Pan/Pani gotowy spowodować trwałe uszkodzenie ciała agresora, jeżeli od tego zależałoby życie, zdrowie własne lub partnera ze służby?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Zdecydowanie nie   2. Raczej nie   3. Trudno powiedzieć   4. Raczej tak
5. Zdecydowanie tak

- 11) Czy był Pan/Pani kiedykolwiek zastraszany/a, lub w inny sposób próbowano wywrzeć na Pana/Pani wpływ w chwili wykonywania obowiązków służbowych?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Tak   2. Nie

- 12) Ile razy był Pan/Pani zmuszony/a do zastosowania środków przymusu bezpośredniego, lub wywarcia ostrej presji słownej w trakcie wykonywania obowiązków służbowych?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Raz   2. Dwa razy   3. Wiele razy   4. Wcale

13) Które z wymienionych zadań i obowiązków zaliczyłby Pan/Pani do szczególnie niebezpiecznych?

(proszę o zakreślenie numerów wybranych odpowiedzi)

1. Kontrola na drodze
2. Kontrola w pociągu
3. Kontrola w porcie lotniczym, porcie morskim
4. Kontrola legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców
5. Kontrola na granicy
6. Powtórna kontrola celna
7. Współpraca z innymi służbami i instytucjami (Policja, SG, ABW, ITD, inne)
8. Praca w biurze

14) Kto w Pana/Pani Izbie Celnej prowadzi szkolenie z zakresu stosowania taktyki i technik interwencji (środków przymusu bezpośredniego)?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Wydział Zwalczania Przestępczości
2. Wydział Kadr i Szkolenia
3. Funkcjonariusz innego wydziału (jakiego?).....
4. Instruktorzy zatrudnieni z zewnątrz (kto?).....

15) Jaka jest Pana/Pani opinia o poziomie, umiejętnościach i osobowości obecnego instruktora prowadzącego zajęcia z zakresu taktyki i technik interwencji (stosowania śpb)?

(proszę o wpisanie numerów wybranych odpowiedzi w kolejne wiersze tabeli)

1. Zdecydowanie negatywna
2. Raczej negatywna
3. Trudno powiedzieć
4. Raczej pozytywna
5. Zdecydowanie pozytywna

Lp.	Umiejętność, cecha	Opinia
1.	Wiedza fachowa, specjalistyczna	
2.	Umiejętność sprawnego organizowania zajęć	
3.	Umiejętność zrozumiałego wypowiedzania się, stawiania zadań	
4.	Umiejętność prezentacji omawianych przykładów	
5.	Umiejętność kształtowania atmosfery zaangażowania	
6.	Dawanie osobistego przykładu	
7.	Dążenie do osiągnięcia założonych celów	
8.	Zdolność tolerowania popełnianych błędów, nie wynikających z zaniedbania w czasie nauki	

16) Jakie inne cechy nie wymienione powyżej szczególnie charakteryzują Pana/Pani instruktora?

(w przypadku braku dodatkowych postaw kreskę)

.....

17) Jak często chciałby Pan/Pani uczestniczyć w zajęciach szkoleniowych z zakresu taktyki i technik interwencji?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Dwa razy w tygodniu   2. Raz w tygodniu   3. Dwa razy w miesiącu
4. Raz w miesiącu   5. Raz na kwartał   6. Wcale

18) Która z form oceniania byłaby dla Pana/Pani korzystniejsza?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Test sprawności fizycznej   2. Egzamin praktyczny - ocena poznanych technik i taktyki interwencji
3. Frekwencja na zajęciach   4. Wcale nie chciałbym/chciałabym być oceniany/na

19) W jakich sportach prowadzi Pan/Pani aktywność fizyczną?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Sporty walki   2. Pływanie   3. Zespołowe gry sportowe
4. Sporty siłowe   5. Jazda na rowerze   6. Tenis ziemny/stołowy
7. Bieganie
Jak często?.....

20) Jaka jest Pana/Pani płeć

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Mężczyzna   2. Kobieta

21) Na jakim stanowisku pracuje Pan/Pani obecnie?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Nie związanym z kierowaniem ludźmi   2. Kierowniczym

22) Jakiego Pan/Pani posiada wykształcenie?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Podstawowe   2. Zawodowe   3. Średnie
4. Wyższe I stopnia- licencjat   5. Wyższe II stopnia- magisterskie

23) Jaki staż pracy posiada Pan/Pani w Służbie Celnej?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Do 3 lat   2. 4-6 lat   3. 7-10 lat   4. Powyżej 10 lat

24) W jakim przedziale zawiera się Pana/Pani wiek?

(proszę o zakreślenie numeru wybranej odpowiedzi)

1. Do 30 lat   2. 31-35 lat   3. 36-40 lat   4. 41-45   5. Powyżej 45 lat

ARKUSZ OBSERWACJI

Przedmiot obserwacji: prowadzenie szkolenia przez instruktora, warunkujące skuteczność przyswajania treści zajęć przez funkcjonariuszy

Technika obserwacji.....

Miejsce.....

Data.....

Czas.....

I. Zachowania komunikujące

1.1 Głos

1	2	3	4	5
monotonny				ekspresyjny, modulowany

1.2. Natężenie głosu

1	2	3	4	5
za niskie		właściwe		za wysokie

1.3. Gestykulacja rąk

1. Nie gestykuje
2. Gestykulacja wspomaga przekaz mówiony
3. Gestykulacja nadmierna, przeszkadza w rozumieniu mowy

1.4 Kontakt wzrokowy

1. Nie patrzy na funkcjonariuszy
2. Tylko czasami kieruje wzrok w stronę funkcjonariuszy
3. Kontakt wzrokowy jest wystarczający

II. Czynności nauczyciela wspomagające uczenie się

1. Podaje cele zajęć:

1. Tak, w sposób zrozumiały	2. Tak, ale w sposób zbyt ogólny	3. Nie podaje

2. Zrozumiale wyjaśnia użyteczność treści zajęć, prezentowanych technik

1. Tak	2. Raczej tak	3. Raczej nie	4. Nie

III. Podaje organizację zajęć

1. Tak	2. Nie

IV. Sprawdza opanowanie wiedzy i umiejętności

1. Pytanie ustne do wybranych osób – nie oceniane
2. Pytania do ogółu słuchaczy
3. Sprawdza opanowanie techniki poprzez demonstrację
4. Sprawdza ogół funkcjonariuszy pod kątem demonstracji technik

V. Zadaje funkcjonariuszom pytania

Liczba pytań: 1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

VI. Nawiązuje do treści już znanych

1. Tak, wystarczająco często   2. Zbyt rzadko   3. Nie

VII. Prezentuje i objaśnia prezentowane techniki i scenki zachowań

1   2   3   4   5
bardzo słabo   średnio   bardzo dobrze

VIII. Podkreśla najważniejsze treści zajęć

1. Tak   2. Czasami   3. Nie

IX. Instruuje i przypomina prawne aspekty niewłaściwego użycia środków przymusu bezpośredniego

1. Tak   2. Czasami   3. Nie

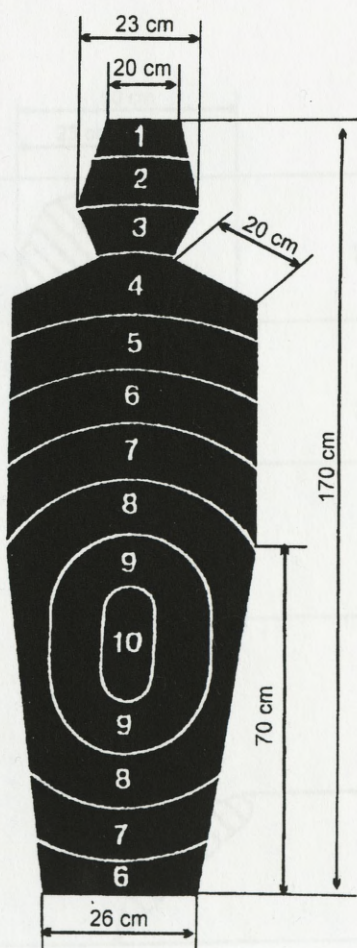
X. Omawia taktykę prowadzenia konkretnego działania interwencyjnego

1. Tak   2. Czasami   3. Nie

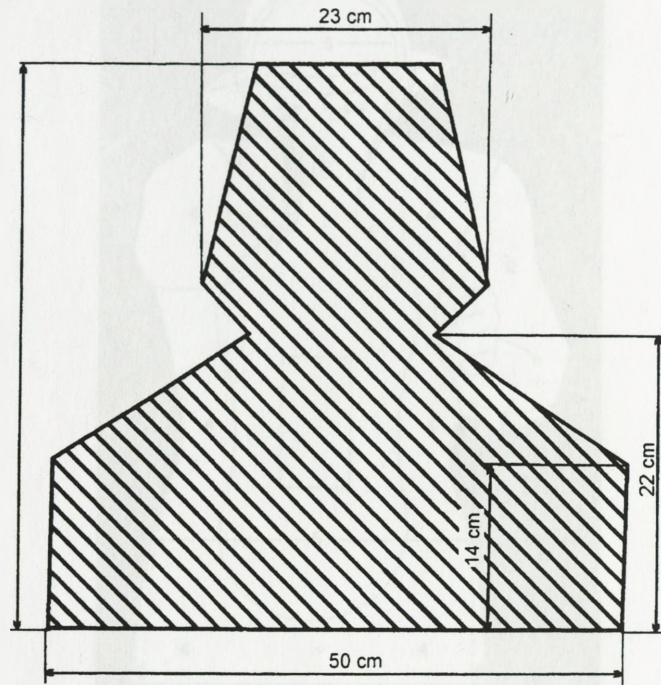
TARCZA TS 2

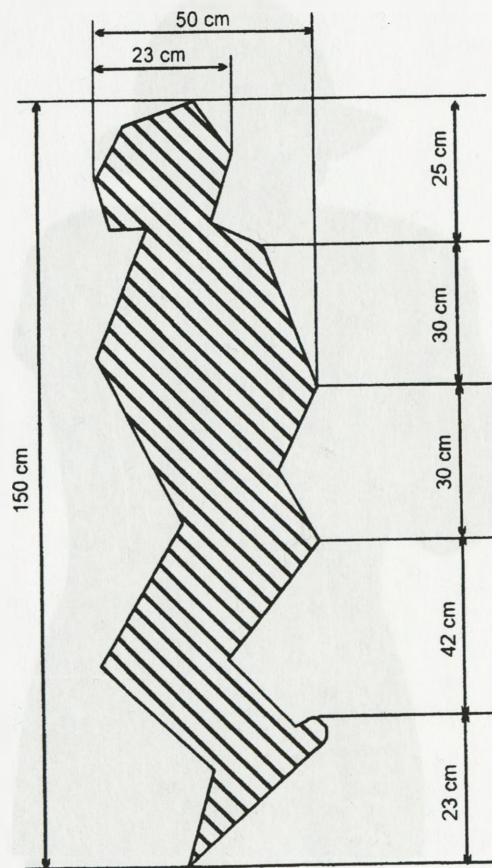
TARCZA TS 3

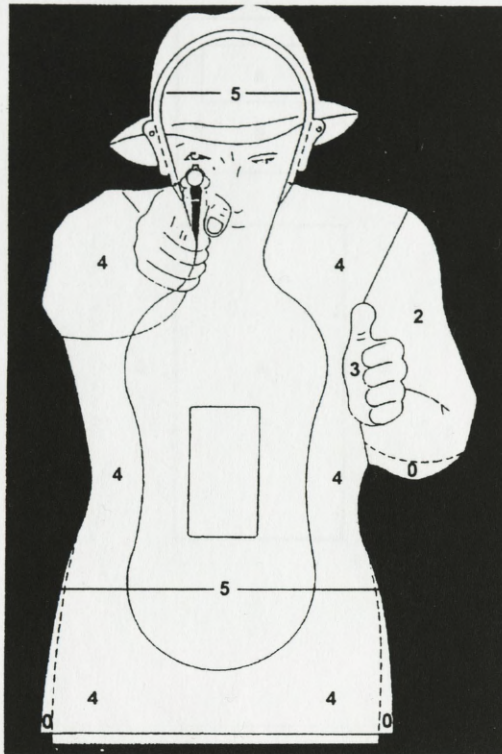
TARCZA TS 4

TARCZA TS 5

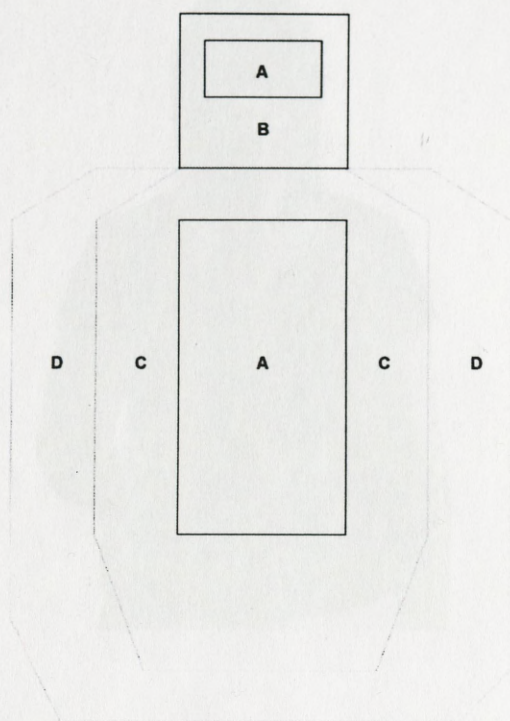
TARCZA TS 9

TARCZA TS 10

TARCZA TS 19

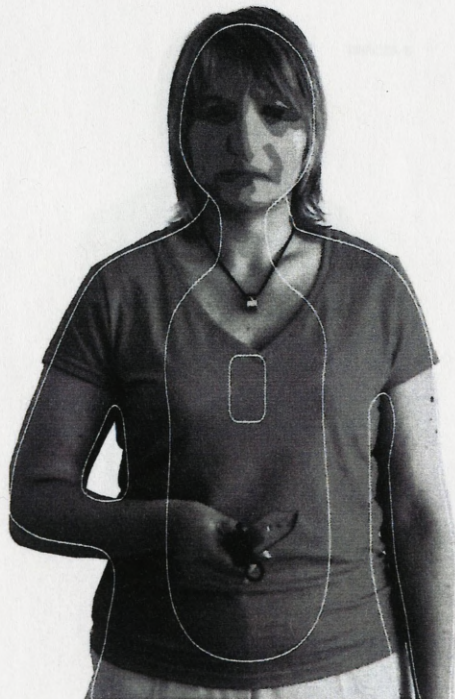
TARCZA TS 20

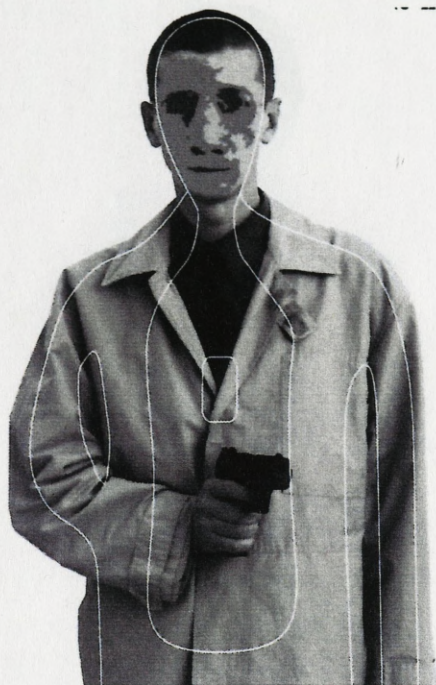
TARCZA TS 21

TARCZA TS 21d

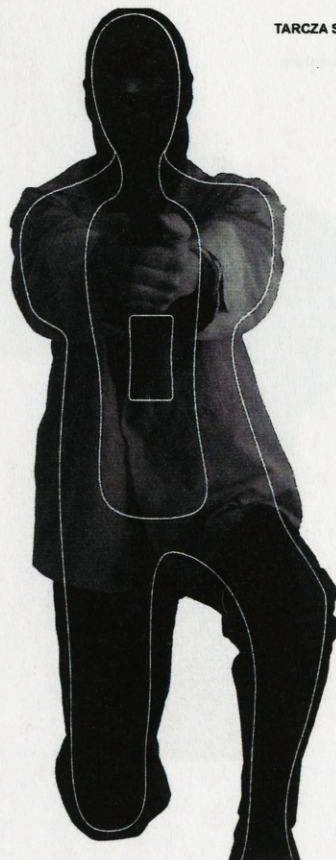

TARCZA TS 22

TARCZA TS 23

TARCZA S

TARCZA TS 24

TARCZA TS 25

TARCZA STRZELECKA
T8 - 28

